

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital utgave av en bok som i generasjoner har vært oppbevart i bibliotekshyller før den omhyggelig ble skannet av Google som del av et prosjekt for å gjøre verdens bøker tilgjengelige på nettet.

Den har levd så lenge at opphavretten er utløpt, og boken kan legges ut på offentlig domene. En offentlig domene-bok er en bok som aldri har vært underlagt opphavsrett eller hvis juridiske opphavsrettigheter har utløpt. Det kan variere fra land til land om en bok finnes på det offentlige domenet. Offentlig domene-bøker er vår port til fortiden, med et vell av historie, kultur og kunnskap som ofte er vanskelig å finne fram til.

Merker, notater og andre anmerkninger i marginen som finnes i det originale eksemplaret, vises også i denne filen - en påminnelse om bokens lange ferd fra utgiver til bibliotek, og til den ender hos deg.

Retningslinjer for bruk

Google er stolt over å kunne digitalisere offentlig domene-materiale sammen med biblioteker, og gjøre det bredt tilgjengelig. Offentlig domene-bøker tilhører offentligheten, og vi er simpelthen deres "oppsynsmenn". Dette arbeidet er imidlertid kostbart, så for å kunne opprettholde denne tjenesten, har vi tatt noen forholdsregler for å hindre misbruk av kommersielle aktører, inkludert innføring av tekniske restriksjoner på automatiske søk.

Vi ber deg også om følgende:

- **Bruk bare filene til ikke-kommersielle formål**
Google Book Search er designet for bruk av enkeltpersoner, og vi ber deg om å bruke disse filene til personlige, ikke-kommersielle formål.
- **Ikke bruk automatiske søk**
Ikke send automatiske søk av noe slag til Googles system. Ta kontakt med oss hvis du driver forskning innen maskinoversettelse, optisk tegngjenkjenning eller andre områder der tilgang til store mengder tekst kan være nyttig. Vi er positive til bruk av offentlig domene-materiale til slike formål, og kan være til hjelp.
- **Behold henvisning**
Google-"vanmerket" som du finner i hver fil, er viktig for å informere brukere om dette prosjektet og hjelpe dem med å finne også annet materiale via Google Book Search. Vennligst ikke fjern.
- **Hold deg innenfor loven**
Uansett hvordan du bruker materialet, husk at du er ansvarlig for at du opptrer innenfor loven. Du kan ikke trekke den slutningen at vår vurdering av en bok som tilhørende det offentlige domene for brukere i USA, impliserer at boken også er offentlig tilgjengelig for brukere i andre land. Det varierer fra land til land om boken fremdeles er underlagt opphavsrett, og vi kan ikke gi veiledning knyttet til om en bestemt anvendelse av en bestemt bok, er tillatt. Trekk derfor ikke den slutningen at en bok som dukker opp på Google Book Search kan brukes på hvilken som helst måte, hvor som helst i verden. Erstatningsansvaret ved brudd på opphavsrettigheter kan bli ganske stort.

Om Google Book Search

Googles mål er å organisere informasjonen i verden og gjøre den universelt tilgjengelig og utnyttbar. Google Book Search hjelper leserne med å oppdage verdens bøker samtidig som vi hjelper forfattere og utgivere med å nå frem til nytt publikum. Du kan søke gjennom hele teksten i denne boken på <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

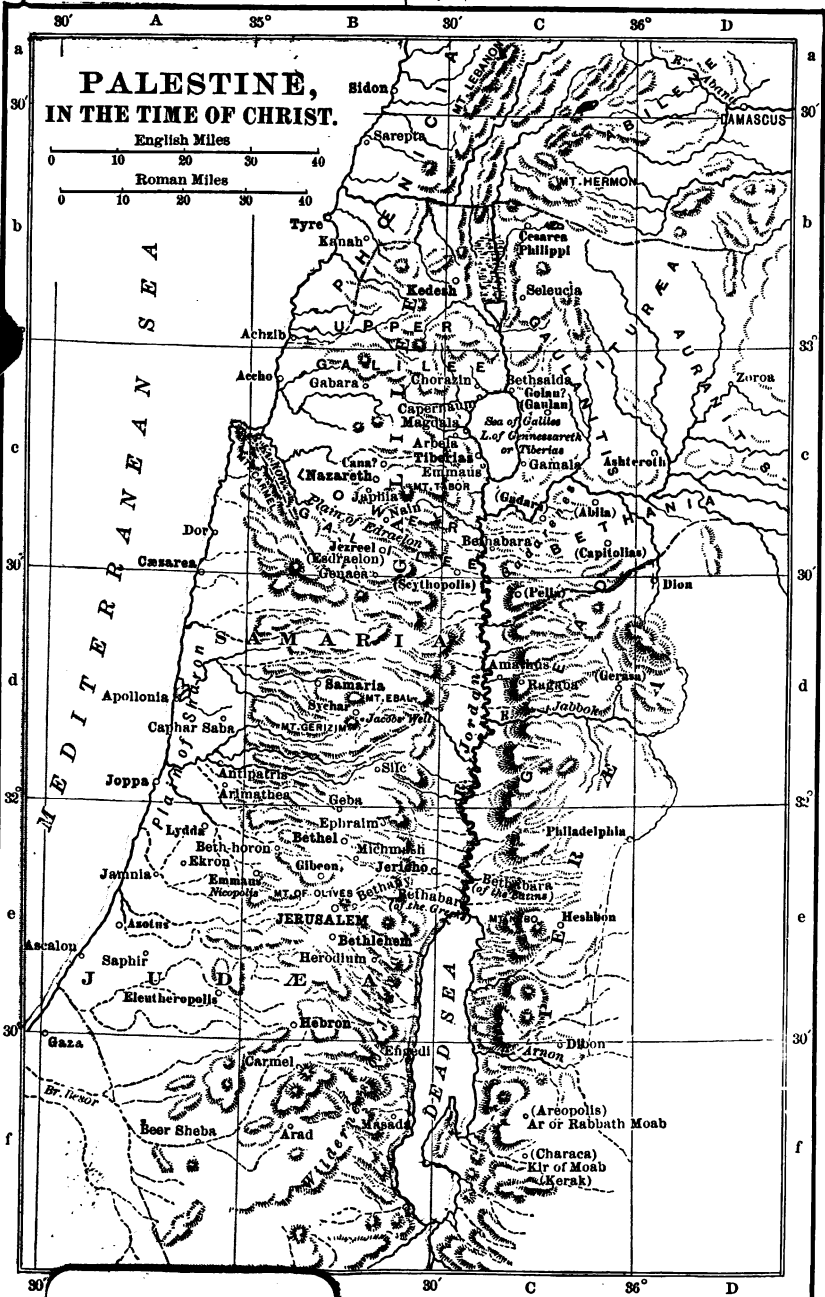
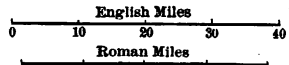
3 3433 08158465 2

BIBELENS LANDE

Reiseerindringer
og
Historiske Oplysninger
af
Halle Steensland

PALESTINE, IN THE TIME OF CHRIST.

1. Request - Rescription needed,

2. Par. 1. - " " " " " " , 1875-1900.

Steensland.

BCR

1

Halle Stewart

Bibelens Lande.

Reiseerindringer

— og —

Historiske Oplysninger

— af —

Galle Steensland,
(Svensk og norsk Vicekonsul.)

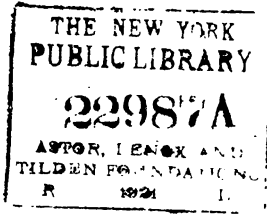

Med seksti Billeder og tre Kartter.

Madison, Wisconsin.

Eget Forlag.

1898.

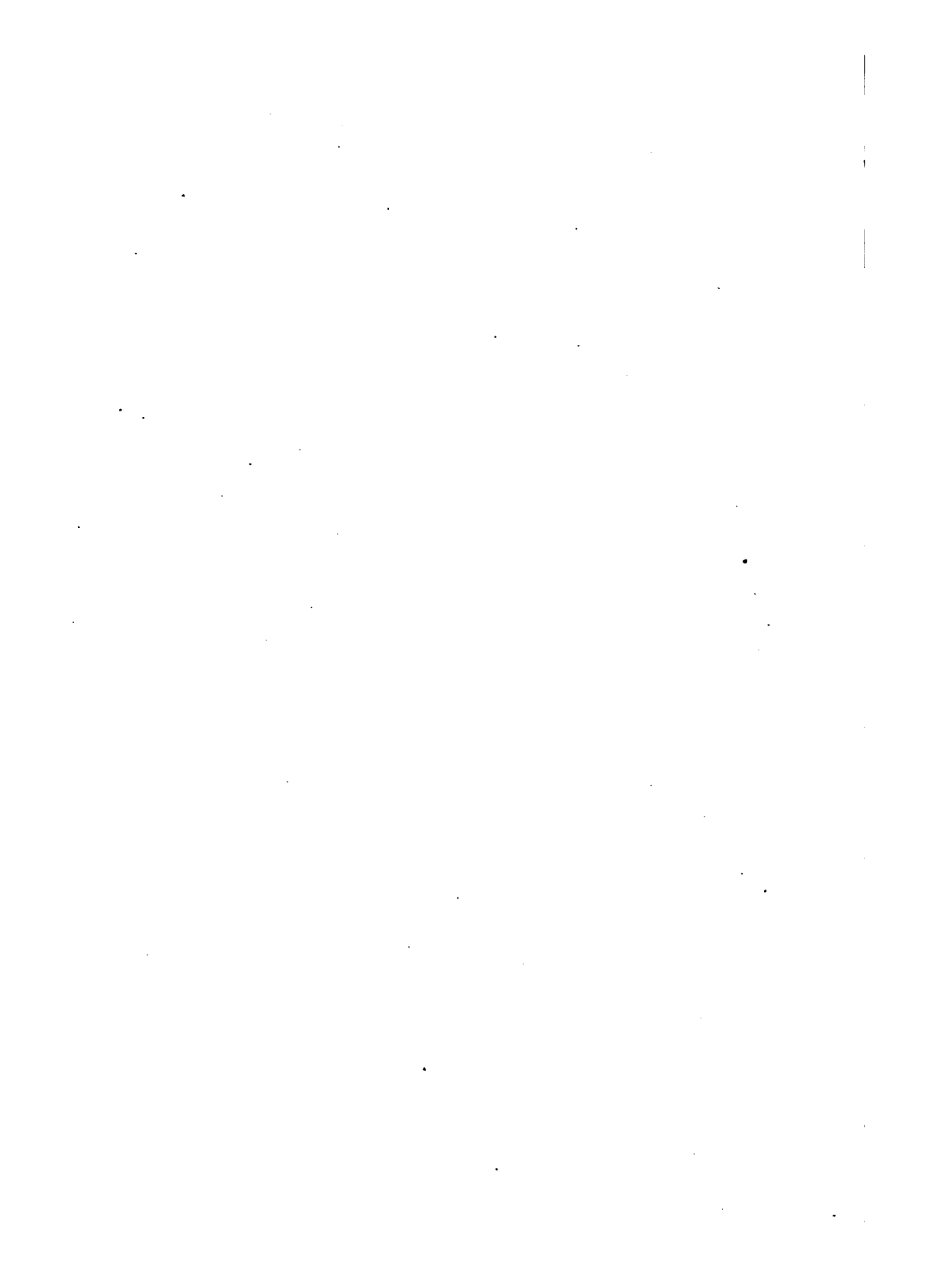

Copyright 1898
by
HALLE STEENSLAND.

Quite a number of the engravings used in this book are from
"HISTORICAL GEOGRAPHY OF THE BIBLE", published by Rand,
McNally & Co., Chicago.

Min trofaste Hustru,
Sophia Steensland,
i Kjærlighed tilegnet af
Dalle Steensland.

Bed i m. S. S. 2 Aug. 1871

Forord.

I vor Tid, da Afdgangen til Bøger, der handler om de bibelske Lande, er saa let, kunde det synes oversflødigt og unødvendigt at forsøge deres Tal. Dette var heller ikke oprindelig min Hensigt. En saadan Tanke var ligesaa fjernt fra mig som den at bosætte mig ved det Døde Havs øde Bredder; og jeg skylder derfor at forklare, hvorledes foreliggende Arbeide er blevet til.

I mange Aar havde jeg næret Ønske om engang at kunne faa Anledning til at besøge de Lande, der er Bibellæsere og kristne saa kjære, at faa se og betræde de Steder, hvor Menneskens Søn, i sit Kjøds Dage, vandrede om og gjorde godt. Men først i Begyndelsen af Aaret 1895 kom endelig den længe forventede Anledning til at besøge det Land, som med Rette kaldes det hellige, om just ikke alt fortiden nu forekommer en reisende saa helligt.

For kristne maa det Land, hvor han, hvem de erkjender som sin Herre og Frelser, levede, han, som er bleven Historiens Midtpunkt, være tiltrækkende og kjært.

Det var altsaa i Begyndelsen af nævnte Aar, at jeg, i Selskab med en af mine Sønner samt et større Antal af andre Turister, reisde gennem nogle af Østerlandene. Den største Del af Tiden tilbragtes i Egypten og Jødeland, hvor jeg møttede mit Nie ved Synet af de Steder, som var Skuepladsen for saa mange af de bibelske Begivenheder.

Som allerede antydet, havde jeg allermindst tænkt paa at skrive en Bog om Reisen; men da jeg kom hjem, var der dem, som ventede, at jeg skulde fortælle noget om, hvad jeg havde seet; og ved et rent Tilfælde blev

jeg anmodet om at holde et Foredrag, som jeg og indvilgede i, om end modstræbende. Under Forberedelsen til dette Foredrag merkede jeg straks, at der maatte mere end et til for at kunne give en saadan Oversigt over Reisen, som jeg ønskede; og saaledes blev det til to.

Efter at disse Foredrag var holdte, fik jeg af nogle Venner, til hvis Skjøn jeg i dette Stykke havde Tillid, indstændig Anmodning om at lade dem udgaa i Trykken. Men af to Foredrag kunde der jo ikke blive nogen egentlig Bog. De maatte derfor delvis omarbeides og dels udvides, og Resultatet er denne fordringsløse Bog. De, som gjør mig den Ære at læse den, vil se, at mit Maal særlig har været det at berette noget om de vigtigste Steder i Ægypten og det hellige Land, fornemmelig saadanne, som jeg selv har besøgt, og at gjøre opmærksom paa forskjellige Begivenheder, som knytter sig til dem.

Med dette Maal for Æie har jeg samlet Oplysninger fra mange forskjellige Kilder og søgt at ordne dem i et anskueligt Billede. Jeg har saaledes søgt at udarbeide en liden Bog, som jeg selv kunde have ønsket at have havt med paa Reisen; en ved hvis Hjælp jeg uden saameget Arbeide kunde have orienteret mig paa de forskjellige Steder. Hvorvidt jeg har været istand til at udføre dette Arbeide nogenlunde tilfredsstillende, faar andre dømmе om.

Jeg skal bemerke, at der i Udarbejdelsen heraf intet Hensyn er taget til de Breve, som jeg har skrevet og ladedet trykke i forskjellige Aviser. Bogen er altsaa et af disse fuldstændigt uafhængigt Arbeide.

Hvis denne bestedne Bog kunde blive nogen til Nytte og Glæde, og særlig hvis den hos nogen kunde vække fornøjet Interesse for Bøgernes Bog, vil jeg anse mig godt belønnet for Arbeidet.

H a l l e S t e e n s l a n d.

Indledning.

Vi forlod vort Hjem i Madison, Wis., den 28de Januar og N. York om Aftenen den 1ste Februar 1895.

Om Turen over Havet er der lidet at fortælle: den ene Dag gaar som den anden. Den eneste Afveksling er de forskjellige Fartøier, som kan sees fra Dag til Dag. Disse Skibe lastede med Handelsvarer fra mange Lande minder jo sterkt derom, at Folkene er komne nærmere sammen i et stort Broderskab, der har det store Hav som Fælleseie. Dette Broderskab er ogsaa et af Vidnesbyrderne om, at Kristi Evangelium har gjennemshyret Nationerne.

Naar vi har været ude paa Havet etpar Dage, begynder vi at interessere os for og nærmere at betragte vort svømmende Hjem. Vi besøger Mastirummet, og saa gaar vi ned 24 Fod under Vandfladen, hvor vi opdager, at der er 24 Dvne, som forærer 125 Tons Kul hvert Døgn. Det er ogsaa interessant at studere de Folk, vi reiser sammen med. Under en Reise faar man se Folk fra deres værste og bedste Side. En Storm kunde stille os paa Prøve, saa vi kan saa vide, hvad vi duer til paa en saadan Tur.

Vi havde stormfuldt Veir og Modvind, og vi fik saaledes ikke Fastland isigte før end den 11te Februar. Paa den Dag fik vi se Europa og Afrika omtrent paa samme Tid. Vi sejlede langs den spanske Kyst og saa Trafalgar, hvor Lord Nelson i 1807 vandt det store Sjøslag mod de allierede Magter og gjorde England til Herre over Havet. Lidt senere, ikke langt fra Cadix og Trafalgar, kommer vi til et andet bekjendt Sted, som ofte bliver omtalt. Det er Tarifa, hvor Mohrerne i gamle Dage

pleiede at stanse forbigående Skibe og tvinge dem til at betale for Tilladelse til at seile gennem Strædet. Fra dette Sted har Ordet Tariff sin Oprindelse.

Herkules's Støtter, der staar Vagt ved Indgangen til Middelhavet, stiger frem af Havet. Først ser de ud som en Sky, der har lagt sig over Horisonten, og vi betragter det berømte Gibraltar med stor Interesse, efterhvert som vi kommer nærmere.

Gibraltar er baade en Fæstning og en By. Den danner som bekjendt Spaniens yderste Sydspids og tilhører England. Denne Fæstning kontrollerer Indløbet til Middelhavet, og intet Skib kan passere den uden Tilladelse fra den engelske Garnison. Klippen Gibraltar er omtrent $2\frac{1}{2}$ Mil lang og fra $\frac{1}{4}$ til $\frac{1}{2}$ Mil bred, og naar en Høide af 1435 Fod.

Den østlige Side af Gibraltar er meget steil, og de andre Sider er beslyttede af Fæstninger og Batterier. Mod alle Kanter peger der Kanoner, medens allsags Ammunition ligger der færdig til Brug. Men det er ikke sandsynligt, at man nogeninde kommer til at bruge alle disse Nordredstaber; thi Fæstningen er saa sterk, at ingen Magt vil nogeninde vove at angribe den.

Gibraltar var kjendt af Grækerne og Romerne som Verdens Ende mod Vest, og Klipperne paa hver sin Side af Strædet kaldtes af dem Herkules's Støtter.

I det ottende Aarhundrede valgte Mohrerne dette Sted som en Fæstning, og denne kom derefter i forskjellige Hænder, indtil Spanien i det sekstende Aarhundrede besættede det saaledes, at det ikke blev indtaget før end den spanske Arvesølgkrig, da Sir George Rooke heiste det engelske Flag over dets Volde. Femogsytti Aar senere beleirede Frankriges og Spaniens allierede Flaade Gibraltar i fire Aar; men den engelske Garnison lod sig ikke overvinde, og siden den Tid har ingen bestridt Englands Eiendomsret dertil.

Vi feilede gennem Gibraltarstrædet — omtrent 40 Mil langt, og befandt os paa Middelhavets blaa Baae, eller Bibelens "Store Hav". Intet andet Hav i Verden har saa stor historisk Betydning som dette. Føniciernes, Ægypternes, Grækernes, Romernes, Karthageniernes og alle de andre Nationers Skibe pløiede dets Baae. Bibelen beretter, at vor Frelser besøgte Tyrus's og Sidons Egne; og da har han uden Tvil seet Middelhavet; men det er ikke sandsynligt, at han nogenstunde reiste paa dets Baae.

Vort Skib, "Verra", feilede langs Nordkysten af Afrika mod Algier. Lavlandet langs Kysten syntes at være temmelig frugtbar, men der var neppe et Hus at se paa en Strækning af hundrede Mil. Da vi derimod nærmede os Algier, gik der op for os et Syn, som var overmaade stjønt. Byen ligger ved Bunden af en Bugt, og Landet hæver sig jævnt opover fra Stranden til en Høide af 500 til 1000 Fod. Husene er af Sten og Cement og hvide som Sne. Man tænke sig saadanne Bygninger i en Halvcirkel opover de bratte Bakker beklædte med tropiske Træer og Planter; og naar man ser dette fra Havet badet i Sollyset, har man et Skue, som sent vil glemmes.

Vi gaar iland i smaa Baae og tilbringer nogle Timer med at se os om. Byen er, naar man undtager den gamle Del, enslags Efterligning af Paris; den er ren og vakker. Den gamle Bydel har omtrent 40,000 Indbyggere, Arabere af alle Farver og Stænder, allesammen Muhammedanere. Den har ogsaa et stort Antal af smaa Kælder, tre til fire Fod høie; og det er en Komedie at se en seks Fod høi Araber ride paa et saadant Dyr. Næsten al Transportation af Varer fra det omliggende Land og op og ned Byens stejle Gader besjørges af disse smaa Kælder. De har paa begge Sider store Kurve, som ofte er saa overfyldte med Varer, at der

af Dyret ikke sees stort andet end de fire Ben. For tunge Læs har man store Vogne forspændt med fra fem til otte Heste. Tre eller fire er spændt Side om Side foran Vognen; og saa er der foran disse to eller tre til, og endelig en Hest alene i Spidsen for hele Greien. Hestenes Klaver stikker op mindst en Fod over Nakken, og op over dem rager en Stang med en hel Mængde Bjelder. Naar saa det hele er i Bevægelse, og der samtidig er Hundreder af lignende Hestespan i Nærheden, og de arabiske Kjørere beder til Muhammed eller bander paa Hestene, eller gjør begge Dele, saa faar man en Musik, som kan saa Dyrerne til at falde af. Der saaes naturligvis ogsaa endel fine Ekvipager for Herrer og Damer; men Hestene leverede Bevis for, at Havre maa være enten en meget sjelden eller en meget dyr Vare i denne Del af Afrika.

Mange af Samlebyens Gader er bare Trapper op- over den bratte Bakke. Disse Trapper er af Granit eller en anden haard Klippeart, og over Gaderne kan der ofte være Stenbuer i en Høide af ti Fod, saa Gaderne blir en slags underjordiske Gange, der faar Lys fra Abningerne, hvor Gaderne krydser hverandre. Der myldrer af Arabere af alle Aldere og begge Kjøen, som staater og sjauer og er om sig for at tjene Penge. Deres Klædedragt er ikke kostbar, og der er ikke meget af den, sjønt Kvinderne ofte hænger paa sig en hel Del Bomuldstøi, der ligesom skal gjælde for engang at have været rent og hvidt. Mændene er som Regel klædt i Hjerter, og begge Kjøen bærer sine bare Lægger og Fødder tilfue. De muhamedanske Kvinder skal strengt taget, have sine Ansigter bedækkede, naar de er paa Gaden; men de er ikke altid saa nøie med dette.

I Algier finder man en saa broget Befolkning som nogetsteds i Verden; — Araber, Mohrer, Jøder, Franskmænd, Spaniere, Maltesere, Englændere, Tyskere, Italienerne, osv.

Neapel.

Virgil siger, at Æneas, da han havde flygtet fra Troja og kom til Lavinians Kyfter, fandt en liden By der, hvor Neapel nu staar. Denne By er overordentlig tiltrækkende, baade paa grund af sin Beliggenhed, sine Omgivelser og de mange Kunststatter fra ældre og nyere Tid, som den indeholder. I dens Nærhed er en levende Vulkan, Vesuv, og en af Afsen udgravet død By, Pompeii. Her er Den Capri, hvor Garibaldi havde sit Hjem. Her er Verdens vakreste Havbugt med mange fortryllende Øer og i Luft og Vand en Farvepragt uden lige. En eller anden begejstret reisende har sagt, at man skulde "se Neapel og dø." Netop paa den Tid, vi besøgte Byen, var det forresten uhyggelig koldt inde saavel som ude; thi Hotellerne har ikke ordentlige Opvarmningsapparater. En Mand af vort Selskab sagde med en Omstivning, at man burde "se Neapel og fly."

Vi gjorde en Udflugt til Puteoli, og her var vi første Gang paa bibelsk Grund; thi her var det, at Paulus steg iland, da han efterat have indanket sin Sag for Keiseren, gjorde sin mindeværdige Rejse til Rom. Her begynder den brolagte Appiiske Vej, paa hvilken han uden tvil vandrede tilføds mod Verdens Hovedstad paa de syv Høie.

Lige ved Neapel viser man Digteren Virgils Grav; og en Marmorbuste af ham staar i Nærheden af Havnen.

Der kunde jo siges meget om Neapel; men det tør være mere interessant at tilbringe nogle Minutter i Pompeii. Jernbanen fra Neapel til denne uddøde By er omtrent tolv Mil lang og gaar mellem Vesuvs Skraaning

og Havet. Paa vor venstre Haand har vi Fjeldsiden med Vinranter og Oliventræer, og paa vor høire Haand den glitrende Bugt.

Jeg havde dannet mig en fuldstændig feilagtig Forestilling om denne gamle udgravede By's Udseende. Jeg havde tænkt mig, at man maatte stige ned til dens Bygninger og Gader, og at alt vilde være trist og mørkt. Men man gaar ind i denne som i andre Byer, idet Aften er ryddet væk, saa Gader og Bygninger ligger aabne; og alt er meget rent. Bare en Del af Byen er endnu gravet ud; men Arbeidet fortsættes. Dette sker dog paa en temmelig primitiv Maade, idet Gutter bærer Aften bort i Kurve. Husene er ofte bevarede i sin Helhed med Undtagelse af Tagene, af hvilke kun nogle saa endnu er til. Mange Ting forefindes her, omtrent som de var, da Byen for mere end 1800 Aar siden blev begravet under et Lag af Aste og Lava fra Vesuv. De forisfjellige Handelsboder, saasom Bagernes, Slagternes, Vinhandlernes og Pengevekslernes, kan tydelig sees. Ligesaa er mange Væggemalerier særdeles godt bevarede. Spiseværelser er prydede med Billeder af Fugle og Fiske. Gulvene er af Mosaik-Arbeide, og det samme er Tilfældet med nogle af Fortaugene. Paa mange Steder sees Vandværk af Bly, og der er et stort Antal Vintrucker af Ler, der giver et Billede af Levemaaden i hine gamle Tider.

Gaderne er i Regelen trange, 15 eller 20 Fod brede, Fortaugene indbefattet; og man ser i Brolægningen dybe Spor efter de gamle Vogne, indtil flere Tommer dybe. Her har man fundet mangt et gammelt Kunstværk af Marmor og mange skønne Malerier. De mest værdifulde har man flyttet til det nationale Museum i Neapel. Forat flytte Malerierne har man maattet tage Dele af Væggen med. De Gutter, som bærer bort Aften, er under strengt Opsyn, saa de ikke faar Anledning til at for-

gribe sig paa de Kunstgjenstande, som stadig blir bragt for Lyset. I et Musæum lige ved kan man faa se opgravede Menneſtelegemer, som er fundne i Aſten. Der er fundet nyttige Gjenstande af Guld, Sølv, Bronze og Jern, som i mange Tilfælde har en merkelig Lighed med dem, der benyttes i vore Dage. Mange af de gamle Søiler ſtaar endnu. Alt bevares, akkurat ſom man finder det, og Regjeringsbetjente holder nøie Vagt over enhver beſøgende, forat han ikke ſkal lade ſig friſte til at tage nogenting med. Men hvis man gir diſſe Betjente lidt Mynt, gives der nok Anledning til at tage lidt af den gamle Moſaik eller noget lignende.

Pompeii, ſom blev anlagt af Itelere i det 6te Aarhundrede før vor Tidsregning, var i ſin Tid en rig og blomſtrende By. Den blev omtrent Aar 80 før Kr. indtaget af Romerne og blev paagrund af ſin ſkjønne Beliggenhed et yndet Opholdsſted for Rigfolk. Den omtales ofte af romerſke Forfattere, ſaaledes af Cicero, ſom hyppig opholdt ſig der, og Tacitus. I Aaret 63 af vor Tidsregning blev Byen for en ſtor Del ødelagt ved et Jordſjælv; men den var tildels gjenopreift, da den ſtore Kataſtrofe kom den 23de Auguſt 79. Da blev Byen ved et Udbrud af Veſuv i nogle Dage begravet under et Lag af Vimpeſten og Aſte. Senere Udbrud af Vulkanen tildækkede Byen endnu mere, og den blev i Tidens Løb næſten glemt og dens Sted ſkjult af Frugthaver og Vingaarde. I 1748 opdagede nogle Mænd, ſom gravede i en Vinggaard, endel gammelt Murværk og nogle værdifulde Kunstgjenſtande. Neapels Regjering lod da fra Aaret 1755 foretage Udgravninger i den underjordiſte By.

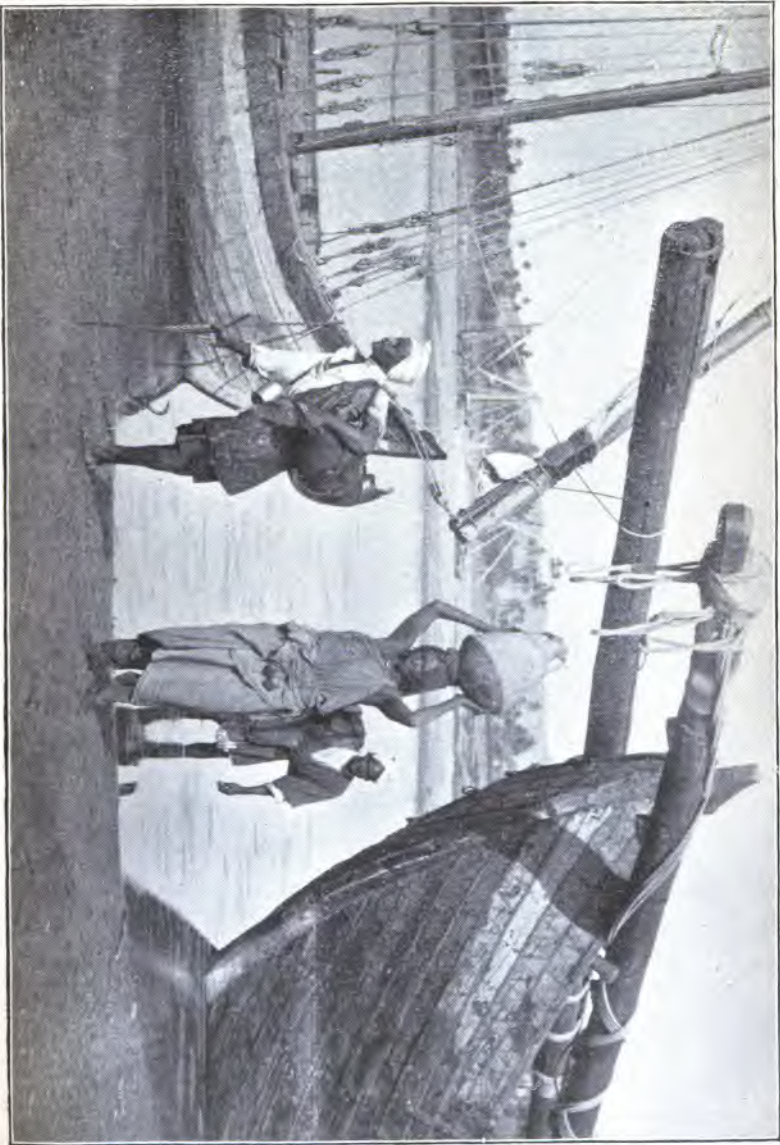
Jeg kunde have Lyſt til at fortælle meget mere om Pompeii og om andre Steder i det underſkjønne Italien, ſaaledes ſom jeg ſaa det paa Tilbagereiſen fra "Bibelens Lande". Det kunde være intereſſant at ſildre en Kjøretur over et høift merkeligt Veianlæg, indhugget i Klipperne langs Bugten ved Neapel. Men da dette ligger udenfor Bogens egentlige Maal, ſaa ſaar jeg lade det være.

Egypten.

Fra Italien reiste vi til Egypten, det berømte afrikanske Land, til hvilket der knytter sig saa mange bibelske Minder. Vi læser om dette Land i Forbindelse med Patriarkernes Historie og Beretninger om deres Efterkommeres Fangenskab; og vi ved, at Joseph og Maria med Barnet Jesus tilbragte en Tid i dette Land forat undgaa dem, som søgte "efter Barnets Liv". Jøderne kaldte Landet Mizraim, (1 Mosebog, 16,6), og Araberne kalder det endnu Misr. I den hellige Skrift kaldes det ogsaa Rams Land, (Salme 105, 23. 25.) Grækerne og Romerne kaldte Landet Egyptus; men dette Navns Oprindelse er usikker, skjønt det paastaaes, at det skal betyde "Underkuelsens Land" og altsaa have Hensyn til Israeliternes Fangenskab.

Det egentlige Egypten er et lidet, men meget tæt befolket Land. Det omfatter bare omtrent 10,000 Kvadratomile. Til Sammenligning kan nævnes, at det saaledes er bare en Femtedel saa stort som Staten Illinois, medens det har omtrent ni Millioner Indbyggere, eller betydelig mere end dobbelt saa mange som Illinois.

Det er ikke Hensigten her at forsøge at skrive Egyptens Historie. Vi har Moses's Beretning, der tager os tilbage til Abrahams Tid, omtrent 2000 Aar før Kristus. Hvad der meddeles om Landets Historie af den græske Historieforfatter Herodot og andre, vil hellere forvirre end oplyse den, som ikke er Sagmand paa dette Felt. Men saa meget kan ialfald hvemsomhelst læse sig til, at Landet, ifølge hvad de lærde fortæller os, i gamle Dage havde ikke mindre end 30 Dynastier, og at Grundlæg-

336 911floben.

1911
1912
1913
1914
1915
1916
1917
1918
1919
1920
1921
1922
1923
1924
1925
1926
1927
1928
1929
1930
1931
1932
1933
1934
1935
1936
1937
1938
1939
1940
1941
1942
1943
1944
1945
1946
1947
1948
1949
1950
1951
1952
1953
1954
1955
1956
1957
1958
1959
1960
1961
1962
1963
1964
1965
1966
1967
1968
1969
1970
1971
1972
1973
1974
1975
1976
1977
1978
1979
1980
1981
1982
1983
1984
1985
1986
1987
1988
1989
1990
1991
1992
1993
1994
1995
1996
1997
1998
1999
2000
2001
2002
2003
2004
2005
2006
2007
2008
2009
2010
2011
2012
2013
2014
2015
2016
2017
2018
2019
2020
2021
2022
2023
2024
2025

geren af det første af disse Dynastier var Menes, som byggede den gamle Hovedstad Memphis. Med Hensyn til den Tid, da denne Mand levede, er Historikerne ikke enige. De har ført ham tilbage til Tiden 3,892, eller lige til 5,867 Aar før Kristus. Men da dette ikke stemmer overens med den almindelig antagne Bibelkronologi for Verdens Skabelse, Beretningen om den Tid, da Gud satte Mennesket ind i Verden, kan vi klare os uden disse Spekulationer.

Men Landets mythiske Historie begynder altsaa med denne Kong Menes, da den teokratiste Regjeringsform afløstes af den monarkiste, eller da Guberne slap Regjeringens Tøjler, og disse blev grebne af dødelige Mennesker.

Af den paalidelige Verdenshistorie ved vi, at Ægypten i Aaret 525 før Kr. blev erobret af den persiske Kong Cambyses og saaledes blev en Provins af det store persiske Rige. I denne Stilling forblev Landet i næsten 200 Aar, indtil det i 332 blev indtaget af den makedoniske Seirherre Alexander den Store. Saa var det efter hans Død under Ptolomæerne, indtil det efter Slaget ved Actium, Aar 30 før Kr., blev indlemmet i det romerske Rige. Paa Kristi Tid boede et stort Antal Jøder i Alexandria og andre Stæder i Ægypten, og blandt dem fandt vor Frelser et Tilflugtssted i sin Barndom, saaledes som vi læser i det 2det Kapitel af Mathæus's Evangelium.

Siden vor Tidsregning begyndte, har Ægypten aldrig været en uafhængig Stat. Vi har her en Opfyldelse af Spaadommene hos Profeten Ezechiel, som siger i Kap. 29, 12 og flg.:

“Og jeg vil gjøre Ægypti Land til en Ødelæggelse, midt iblandt de ødelagte Lande, og dens Stæder skal være en Ødelæggelse — —, og jeg vil adsprede Ægypterne iblandt Hedningerne og bortkaste dem i Landene —;

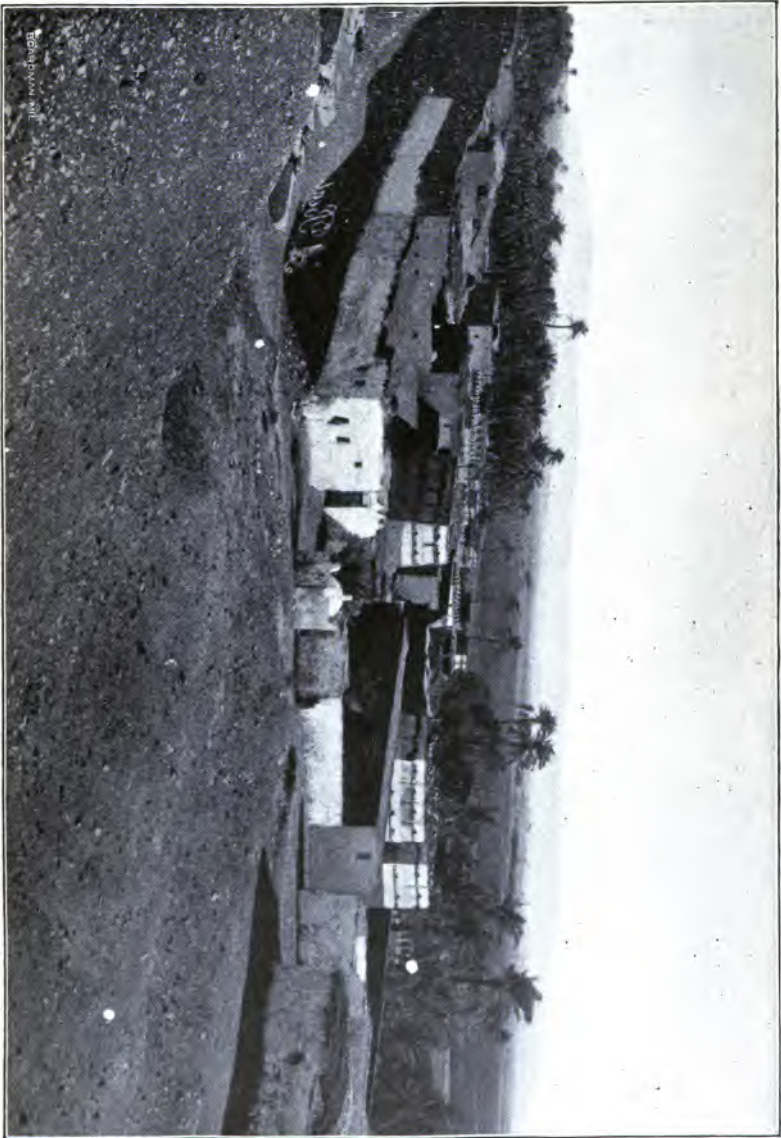
og de skal være et fornødret Rige. Det skal være fornødret fremfor andre Riger, og ikke ophøies ydermere over Hedningerne; og jeg vil formindste dem, at de skal ikke regjere over Hedningerne“.

Og i Kap. 30, 13 staar der:

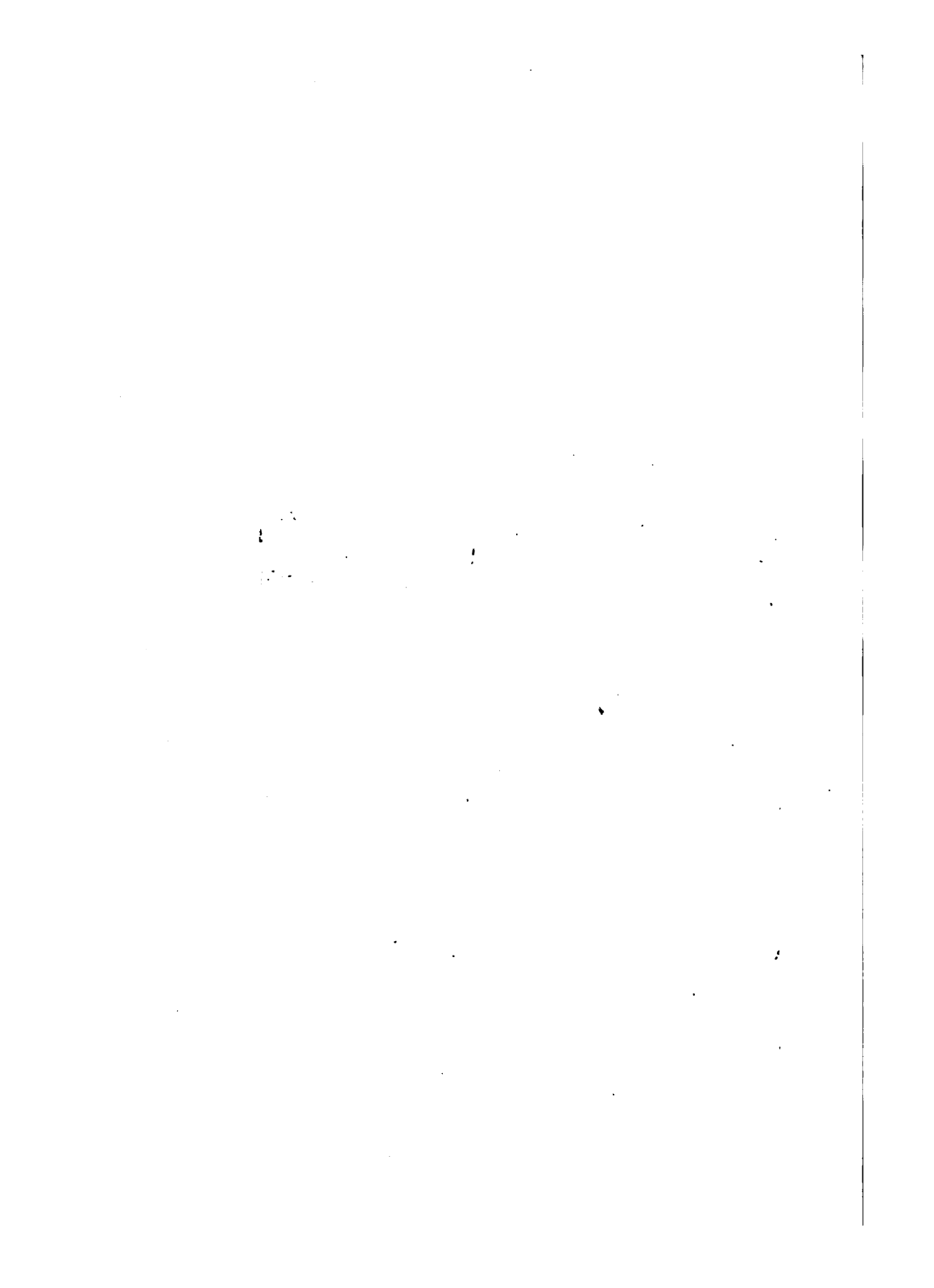
“Saa sagde den Herre, Herre: ja, jeg vil fordærve de stygge Afguder, og lade ophøre de Afguder af Noph (Memphis), og der skal ikke ydermere være en Fyrste af Egypti Land“.

I Aaret 640 efter Kr. blev Egypten overvundet af Araberne; og senere har Landet til forskjellige Tider været under dem og under Kurderne, Mamelukkerne og Tyrkerne. Siden 1517 har det været regjeret som en tyrkisk Provins, skjønt det fortiden bare i Navnet er egentlig afhængigt af Tyrkiet. Det regjeres nemlig af en Konge, eller Khediv; og han staar nærmest under Englands Bestyttelse og Kontrol. Thi England kontrollerer Suez-Kanalen, som blev aabnet i 1869. Dette i Forbindelse med den Omstændighed, at Egypten staar i en bundløs Gjæld til engelske Pengemænd, har gjort, at England nu i Virkeligheden er Landets Overherre, skjønt denne Stilling i Navnet tilkommer den tyrkiske Sultan.

Egyptens Topografi havde altid været Forfatteren en Gaade, indtil han nu fik Anledning til at besøge Landet. Da han er opvoksen i Norges trange Dale, hvor Overflømmelser er saagodt som ukjendte, kunde han ikke begribe, hvorledes et saa stort Strøg som Nilbalden aarselig kunde sættes under Band, uden at det maatte resultere i et stort Tab af Liv og Eiendom. Han havde tænkt sig, at Nilbalden var omtrent som de Dalsløser, han andsteds havde seet, og at Folket havde fine Boliger saa høit oppe paa Skraaningerne, at Vandet ikke kunde naa dem. Men dette er ikke Tilfældet. Dalbunden er saa flad som nogen af vore Prærier, og Folket bor ubeluf-

ഒരു ഝാൻഷെർഗ്ഗി ഷേറ്റേപ്പിൻ.

kende i Stæder eller Landsbyer, som er byggede paa Forhøininger, der for det meste er kunstige og ofte er Ruiner af tidligere Byer; saaledes naaes de ikke af den aarlige Oversvømmelse. Bygningerne i disse Byer staar i Regelen i tætte Rhynger, og Gaderne er trange, krogede og urene.

Husene er som oftest af Jord eller af soltørret Mursten. Værelserne er smaa og lave under Taget, somme-tider neppe høie nok til, at man kan staa opreist deri. De er kun maadeligt forshnet med Vinduer; og hvis der er nogen anden Aabning end Døren, er den en Luge tæt op under Himlingen. Ofte er de ogsaa uden andet Tag end et af Palmeblade, eller noget lignende til Beskyttelse mod Solens Hede. Nogen videre Foranstaltning mod Regnshyl trænges ikke, da det i dette Land sjelden og paa sine Steder aldrig regner. Husene er sedvanlig hvidvaskede.

Som Regel faar man i Byerne se en Mangfoldighed af Duehuse, da der overalt er talrige Skarer af tamme Duer.

Da jeg har nævnt soltørret Mursten, kan jeg med det samme sige, at naar jeg i Israelliternes Historie har læst, hvorledes de i Egypten led Overlast, idet de skulde tilberede Tegl, uden at der blev skaffet dem Halm, saa tænkte jeg mig, at Halmen blev brugt bare til at brænde Tegl med. Men da jeg fik se Ruinerne af mange gamle Stæder, gik det op for mig, at Halmen blev brugt ogsaa til andet, nemlig til at blande med Leret for at faa det til at hænge bedre sammen. Det solstegte Ler i de nuværende Bygninger er ogsaa blandet med hakket Halm. I Alle de ruinerede gamle Byer, vi saa, havde Bygningsmaterialet været Tegl og Ler blandet med Halm. Saadanne Huse havde ofte staaet lige ved Siden af nogle af de prægtigste Templer, ifjont disse altid var byggede af huggen Sten.

Landets Udseende er i forskjellige Henseender befyndeligt. Den dyrkbare og beboede Del kan siges at ligne en uhyre aaben Viste, omtrent 180 Mil tværs over paa det videste Sted, nemlig mod Havet i Nord og 90 Mil til Spidsen i Syd, med et meget langt og kroget Haandtag. Dette lange Haandtag, eller Stakt er selve Nilbalen, en fladbundet Jordhybning, som Vandet har slidt gjennem Klippegrunden, og som naar omtrent 600 Mil fra Nilens første Vandfald ved Nisuan (det gamle Syene) nordover til Deltaens Spids, eller til det Sted, hvor selve Visten begynder. Dalen er fra 2 @ 3 Mil og op til 10 eller 12 Mil bred, paa enkelte Steder maatte mere. Intet andet Land i Verden er saa underlig dannet, saa langt i Forhold til Bredden, og der er vist intet andet Land, som har en saa frugtbar Jordbund, idet den frembringer Udbytte flere Gange hvert Aar.

Ved første Biektast synes Landet naturligen at dele sig i to vidt forskjellige Strøg. Dette var noget, som straks maa have sprunget Indbyggerne i Minde; thi fra den ældste Tid nævnte de det som de "to Lande", og deres Konger kaldtes "Herfere over de to Lande" og bar som Tegn derpaa to Kroner. Ebræerne kaldte Landet Mazor, eller Formen for Dobbelttal, Mizraim, hvilket skal betyde det samme som de to Lande.

Det brede Strøg ved Middelhavet, eller den brede Del af Visten, er kjendt som Nedreægypten; og den lange, trange Dal, der som en grøn Slange snor sig opover mod Syd, kaldes Øvreægypten.

Disse to Dele danner den mest flaaende Modfætning til hinanden. Naar vi fra Middelhavet kommer ind i Ægypten, har vi foran os en tilhneladende endeløs Slette, saa jevn som en Prærie, med grønt Tæppe. Og hvælvet over den er en skyfri Himmel, som mod alle Kanter hviler paa den fjerne og regelmæssige Horisont. Omkring os er trist Ensformighed. Ingen Afveksling

af Slette og Høiland, Skog og Eng; intet Bakkeheld, ingen Kløft, intet Vandfald, ingen rislende Bæk høres eller møder vort Øie; bare en endeløs, jevn Flade af rig, alluvial Jord, som er forskjellig kun deri, at noget af den er opdyrket, medens Resten ligger braf.

Naar man er kommen sydover omtrent hundrede Mil fra Havet, stifter Scenen fuldstændig. Istedetfor de store Bidder paa alle Kanter, ser vi nu foran os en forholdsvis trang Dal. Diet naar langt opover den; men paa begge Sider møder det i en Afstand af nogle faa Mil Klippeaffatser, hvide og gule eller mørkebrune; undertiden saa nær, at Floden maa bøje tilside for dem, og undertiden saa langt borte, at der kan være en nogle Mil bred Strimmel af dyrkbar Jord paa hver Side af Floden. Klippevæggene hæver sig i Regelen steilt op fra Dalbunden og frembyder i sin nøgne Storhed et alt andet end venligt Skue. Paa deres Sider vokser hverken Lyng eller Mos, og ingen Trær kroner deres Top. De synes bestemte til at holde Dalens Folk indespærrede indenfor sine trange Grænser og stænge dem Veien til Verden hinsides Fjeldene.

Denne Beskrivelse stemmer ikke overens med den, som vi faar af Lærebøgerne i Geografi. Disse giver Navnet Ægypten til et stort firkantet Strøg, som de tegner i det nordøstlige Hjørne af Afrika, og der paa to Sider støder op til Middelhavet og det Røde Hav, og paa de andre Sider begrænses af to Linjer, som man er saa venlig at trække op for os tværs over Ørkenens Sand. Men dette Ægypten eksisterer bare i Indbildningen. Det er ligesaa meget et Fantasiøfter som Den Atlantis, der omtales i græske Legender og var saa søieligt at synke ned til Havets Bund.

Det virkelige Ægypten, saaledes som det kjendtes af Ebærerne, Grækerne og Romerne og af dets eget Folk den Dag idag, er bare en liden Brøkdel af det store

Areal, som man finder paa Kartet. Den eneste Del, som egentlig er Ægypten, er den næsten 700 Mil lange Slette eller Dal langs Nilen. "De store Ørkenvidder paa begge Sider af Nildalen er ikke i nogen Forstand Ægypten; hverken den hølgende Sandørken mod Vest eller de klippesulde Højsletter mod Øst, som i Terasser hæver sig til en Høide af op til 6000 Fod. Begge disse Strøg har vel nogle spredte Indbyggere, som tilhører en fra Ægypterne forskjellig Folkerace; men de er i bedste Fald bare i Navnet Undersaatter af de ægyptiske Herskere, og de fleste af dem tilbageviser med Foragt enhver Tanke om at anerkjende nogen slags Styrelse." (Rawlinson).

Nilen er som bekjendt en af de længste Floder i Verden. Den dannes ved Forbindelsen af to store Arme, af hvilke den ene kaldes den blaa Nil og kommer fra Sydsøst, og den anden kaldes den hvide Nil og kommer fra Sydvest. Den blaa Nil har sine Kilder i Abysinien i en Høide af 10,000 Fod over Havet. Den hvide Nil, som har faaet Navnet af det hvidagtige Ler, der farver dens Bænde, er bredere og dybere end den østlige Arm af Floden og fører med sig en meget større Vandmasse. Den er derfor tidligere bleven betragtet som den egentlige Nilflod. Den kommer som en stor og rivende Strøm nedover fra Fjeldene og bærer med sig den rige Jord, som i Tibernes Løb har lagt sig paa begge Sider af Floden, og som saaledes har dannet det frugtbare Land Ægypten. Det var derfor bare den nøgne Sandhed, naar de gamle kaldte Landet Nilens Gave. Der kan ikke være nogen Tvil om, at hele den 180 Mil brede Delta, som endnu stadig vokser sig større, saavel som det dyrkbare Land i Nildalen udelukkende er dannet af den Jord, som Floden gjennem Artusinder har ført nedover fra Fjeldene og Dalene i den indre Del af Landet.

Hvert Aar, i den første Del af Juni Maaned, begynder Nilen at stige og oversvømme sine Bredder.

En Del af Koridoren i Gisetemplet paa Den Philiae, ovenfor
første Fossefalb.

1. 1948
2. 1949
3. 1950

4. 1951
5. 1952
6. 1953

Stigningen varer til omtrent Midten af September. Da er der en Stans, som varer tre Uger; eller undertiden mindre; og saa i Oktober stiger Floden paany, og naar nu paa kort Tid Høidepunktet. Derpaa begynder Floden at synke; og skjønt den endnu engang stiger en kort Tid og undertiden igjen naar op til Høivandsmerket, blir Vandstanden ellers stadig lavere, indtil den endelig hviler i det gamle Leie for saa at gjøre det hele om igjen.

Den moderne Ceremoni med at "gjennemskjære Dammene", som det kaldes, pleier at finde Sted i Cairo den anden eller tredje Uge i August. I gamle Dage ledsaagedes denne Ceremoni af store Festligheder; og der anvendtes stor Forsigtighed, for at Dammene kunde gjennemskjæres paa den mest beleilige Tid, netop naar Vandet var steget til den rette Høide. Forfatteren Seneca siger, at det var Skik at kaste Guld og andre Gaver i Floden ved Den Philæ, ovenfor det første Vandfald ved Grænsen af Nubien. Ved disse Dringer skulde man vinde Yndest hos Flodens Guddom.

Den Philæ ansaaes som hellig, og var bedækket med Templer af overordentlig Størrelse og Soliditet for Isis og Osiris; men de er nu for det meste i Ruiner. Den gamle Religion holdt sig her længe efter Theodosius's Edikt, der udstedtes henimod Slutningen af det fjerde Aarhundrede af vor Tidsregning.

Det ansees for at være heldigt for Landets Jordbrug, naar Floden stiger omtrent 45 Fod. Et par Fod mere eller mindre har altid skjæbnesvangre Følger enten for det lave Sletteland ved Flodens mange Udløb i Middelhavet eller for det høiere liggende Land i Ægypten.

Paa forskjellige Steder langs Floden er der Kanaler og Reservoirer, i hvilke Vandforsyningen for den tørre Del af Aaret opbevares. Landets Irrigation foregaar ellers efter den mest primitive Metode, idet Vandet i

Bøtter heises op fra Floden eller en Kanal med Gaandkraft og heldes i Rønder, som fører det udover Markerne. En anden Metode er at heise Vandet op af Brønde, som her aldrig er dybe. Disse Heiseapparater er simple Greier. Som Drevkraft benyttes helst en Kamel eller et Æsel, eller en Ko, eller to Dyr; men de tilhører da sjelden den samme Art.

Saadanne Pumper, eller Heisemaskiner, gaar Nat og Dag og fryder den reisende med sin nerverystende Musik. De skriger, saa det kan høres milevidt; thi at smøre dem er en Kunst, som de indfødte enten aldrig har lært, eller har glemt.

Landet har ingen Skoge; og der er neppe Trær af nogen Sort med Undtagelse af Daddelpalmer og nogle Rækker af Skygetrær langs Veiene i Nærheden af Cairo. Palmerne sees altid i Lunde; men der er meget saa unge Trær. Jeg husker dog, at have set nogle saadanne paa Ruinerne af det gamle Memphis. Der betales Skat paa hvert Palmetræ, som har naaet en vis Alder, formodentlig den Alder, i hvilken det begynder at bære Frugt.

Med Undtagelse af i Nærheden af Cairo er der ingen Kjøreveie, og de trænges heller ikke; thi ude paa Landet sees der ingen Vogne. Istedet bruges Lastdyr, baade firbenede og tobenede.

Jeg fik ikke Rede paa, hvorledes det hænger sammen med Eiendomsretten til Landet. Det er inddelt i smaa Stykker; men sandsynligvis tilhører disse ikke de smaa Jordbrugere, men eies enten af Staten eller af store Godseiere. Der dyrkes fornemmelig Hvede, Byg, Sukkerrør og Bønner. Sukkermøller findes der et stort Antal af langs Floden, og deres høie Skorstenspiber kan sees paa lang Afstand. Der avles ogsaa endel Bomuld, især i Nedreægypten. Paa Sandbanterne i Floden plantes Vandmeloner, der trives udmerket godt.

En Del af Cairo.

NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR LENOX TILDEN FOUNDATION
1900

Jordbunden er paa enkelte Steder saa rig og feig, at Folk bærer Sand fra Ørkenen i Kurve og spreder den paa sine Marker forat gjøre Jorden mere løs og saaledes lettere at dyrke. Der er en meget skarpt afstegnet Grænse mellem den frugtbare Jord og Ørkenen paa begge Sider af Dalen. Det vilde være aldeles saafængt at forsøge at avle, om det saa bare var Uggræs, paa det Land, som ligger saa høit, at det ikke naaes af Oversvømmelsen. Thi der er bare Sand og Sten, hvor ingen Vegetation paa nogen mulig Vis kunde finde Næring.

Den, som ikke har seet en virkelig Ørken, kan neppe danne sig en sand Forestilling om den. Vi har ofte hørt om den store amerikanske Ørken. Jeg har seet den, og den kan siges at være en frugtbar Have i Sammenligning med de golde Strøg paa begge Sider af Nildalen. Deres triste Nøgenhed overgaar al Beskrivelse. Der findes naturligvis, som man ved, enkelte Daser; men de er ikke mange, og ingen af dem er synlig fra Dalen.

For rigtig at nyde det overvældende, uudslættelige første Indtryk af det orientalske Frilustsliv, skulde man begynde det i Cairo med en Dag omkring paa Gaderne blandt de mange Basarer. Den, som gjør dette, bør ikke kjøbe eller søge Ophøjsning om nogeting, men bare slentre omkring og lade Dinene nyde det brogede Skue med dets mangfoldige Kombinationer af Lys og Skygge, Farvepragt, Klædedragt og Bygningsstil. Hver Butik, hvert Gadehjørne og hver Menneftegruppe er et nyt og interessant Billede. Den gamle Tyrk, som har sit Udvalg af Kager inde i et Portrum; den lille Gølfedriver, som har udstafet sit Dyr med et mangefarvet Klæde og venter paa Kunder; Betleren, som ligger og sover paa Tempeltrappen eller paa Gaden; den tilslørede Kvinde, som skjlder sin Vandkrukke ved den fælles Fontæne; — alle ser de ud, som om de var til bare forat sees.

Baggrunden er ikke mindre malerisk. Husene er høje og smale. De øvre Etager lader ubøved, og fra disse igjen styder der frem Vinduer eller fint Gitterverk, af

En Gade i Cairo.

gammelt brunt Træ, ligesom store Julebur. Over Gaden gaar der ofte lange Bjelker, og paa disse ligger Matter, gjennem hvilke enkelte Solstraaler baner sig Vej

og kaster Lysflekker paa den mylbrende Menneſtefare
nebenunder. Gaden er ikke brolagt og er trang og
ujevn. Paa begge Sider er ſmaa Chapper af Træ, ſom
aabne Stab fulde af Hylber; og her ſidder Handels-
mændene med Benene overførs midt iblandt ſine Varer
og røger ſine Piber og ſtirrer ud paa dem, ſom gaar
forbi. Menneſtemaſſen ſtrømmer uſtanſelig frem og til-
bage, en ſtiende, ſtiftende, broget Hob, halv europæiſk,
halv øſterlandſk; ſomme tilføds, ſomme tilheſt, og enkelte,
hvor Gaden er bred nok, i Vogne. Her er hrifte Dra-
gomanner i vide Buſker og ſnorkantede Jaffer; barbe-
nede ægyptiſke Fellaher i fillede blaa Skjorter og Filt-
huer; Grækere i latterlig ſtive, hvide Tunikaer ſom vand-
drende Pennevidſkere; Perſere med høie, ſorte Cylindre
paa Hovedet; mørke Beduiner i gul-hvide, bølgender
Kjoler med chokoladefarvede Baand; Englændere i Pal-
meblad-Hatte og "Knickerbockers", ridende paa bitte
ſmaa Œſler; indſpødt Kvinder, af den fattigere Klaſſe,
med ſorte Slør, ſom lader bare Øinene være ubedækkede,
og med lange Kjoler af mørkeblaa og ſort, ſtribet
Bomuldſtøi; Derviſcher i ſammenlappede Skjortler og
fantatiſke Hovedplag over ſit flettede Haar; blaaforte
Abſyſiniere med utrolig tynde og krogede Ben; armeni-
ſke Preſter i lange ſorte Kjoler og høie, firantede Huer;
majeſtætiſke hvidklædte arabiſke Spøgeliſer fra Algier;
Kjøbmænd, Bøttere, Soldater, Baadmænd, Arbeidere,
Haandværkere, i alleſlags Dragter og enhver Anſigts-
farve, Folk af alle Slegter og Tungemaal.

Nu gaar en Vandbærer forbi, høiet under Begten
af ſin Gedeſtinds-Sæk fyldt med Vand. Dette Gedeſtind,
paa hvilket Benene er tilknyttede, og i hvis Hals der er
ſat en Kran af Meſſing, og ſom endnu har Haaret
paa, er uhyggelig lig en opſvulmet og levende Gedeſtrot.
Her kommer en ægyptiſk Dame paa et ſtort graat Œſel,
ſom ledes af en Tjener med en ſtafelig Sabel ved ſin

Side. Damen er klædt i en rosenfarvet Silkefjole og et hvidt Slør, og har desuden en Ydreklædning af sort Silke, som er baade Kaabe, Hat og Slør, og som naar hun rider, fyldes af Vinden som en Ballon. Hun sidder paastrævs som en Mand, med sine af Fløielstøfler bedækkede Fødder, let hvilende i Stigbøilerne. Paa hendes Arme er massive Guldbaand; og Aflet er næsten ligesaa stafelig klædt som Damen.

En Araber.

De ægyptiske, arabiske og tyrkiske Kjøbmænd, enten de er i Mennefestrømmen paa Gaden, eller de sidder i sine smaa Butiker, er de mest maleriske Personer i hele det brogede Skue. De bærer store Turbaner, som oftest hvide; lange Veste af sribet fyrigt Silke, som naar dem næsten til Fødderne, og en Ydreklædning af Kassarir eller et andet fint Stof. Det synes slet ikke at passe sig, at disse stafelige Herrer skal være bestjæftigede med noget saa simpelt som at kjøbe og sælge; det var rimeligere at

tænke sig, at de hele Tiden laa paa bløde Divaner og opvartedes af østerlandske Stjønheder.

En Mangfoldighed af Varer findes i disse smaa Butiker, som ofte ikke er større, end at Kjøbmanden siddende paa sin Pude i Midten kan naa næsten hver Gjenstand i Butiken uden at reise sig. Ofte har en Butik, eller Basar, som de i Regelen kaldes, en bestemt Specialitet, saasom Silke, Gulds og Sølvstas, Porcelæn. Andre har Broderier, Tepper og tyrkiske Matter, eller

Stigningen varer til omtrent Midten af September. Da er der en Stans, som varer tre Uger; eller undertiden mindre; og saa i Oktober stiger Floden paa ny og naar nu paa kort Tid Høidepunktet. Derpaa begynder Floden at synke; og skjønt den endnu engang stiger en kort Tid og undertiden igjen naar op til Høivandsmerket, blir Vandstanden ellers stadig lavere, indtil den endelig hviler i det gamle Leie for saa at gjøre det hele om igjen.

Den moderne Ceremoni med at "gjennemskjære Dammene", som det kaldes, pleier at finde Sted i Cairo den anden eller tredje Uge i August. I gamle Dage ledsaagedes denne Ceremoni af store Festligheder; og der anvendtes stor Forsigtighed, for at Dammene kunde gjennemskjæres paa den mest beleilige Tid, netop naar Vandet var steget til den rette Høide. Forfatteren Seneca siger, at det var Skik at kaste Guld og andre Gaver i Floden ved Den Philæ, ovenfor det første Vandfald ved Grænsen af Nubien. Ved disse Dyringer skulde man vinde Yndest hos Flodens Guddom.

Den Philæ ansaaes som hellig, og var bedækket med Templer af overordentlig Størrelse og Soliditet for Isis og Osiris; men de er nu for det meste i Ruiner. Den gamle Religion holdt sig her længe efter Theodosius's Edikt, der udstedtes henimod Slutningen af det fjerde Aarhundrede af vor Tidsregning.

Det ansees for at være heldigt for Landets Jordbrug, naar Floden stiger omtrent 45 Fod. Et par Fod mere eller mindre har altid skjæbnesvangre Følger enten for det lave Sletteland ved Flodens mange Udløb i Middelhavet eller for det høiere liggende Land i Ægypten.

Paa forskjellige Steder langs Floden er der Kanaler og Reservoarer, i hvilke Vandforsyningen for den tørre Del af Aaret opbevares. Landets Irrigation foregaar ellers efter den mest primitive Metode, idet Vandet i

RECEIVED
EDEN RIVER
1972

smaa Stab af Ibenholt indlagt med Perlemor. Men det gaar ikke an at opregne alt. Gjennem de aabne Døre eller ude paa Gaden ser man Haandverkere af alle Slags udføre sit Arbejde for alles Vane. Men hvor maleriske Basarerne end er, saa er de langt fra at være det eneste seværdige i Cairo. Der er en Overflødighed af Moskeer, storartede saraceniske Porte, ældgamle koptiske Kirker, Musæet for ægyptiske Oldtidslevninger og, ikke langt fra Byen, Kallifernes Grave, Heliopolis, Pyramiderne og Sphingen. Det er umuligt nu at husse, i hvilken Orden vi saa disse Ting; thi vi vandrede som i en Drøm, og det vilde gaa rundt for os, om vi skulde forsøge at udarbejde en Katalog over vore Indtryk.

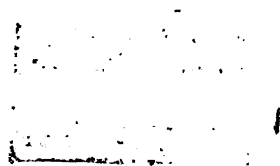
En af vore første Udflugter gjaldt naturligvis en af disse Verdens Underverker, Pyramiderne ved Gizeh, som er bare en halvanden Times Kjøretur fra vort Hotel i Cairo. Vi faar det første flygtige Syn af Pyramiderne fra Vinduet i vor Jernbanevogn paa Reisen fra Alexandria, og det gjør ikke noget overvældende Indtryk, men er hellere en Skuffelse. Det tar ikke Pladsen fra os saaledes som for Eksempel det første Syn af Alperne, Partier af Norges vildeste Fjeldnatur, eller det første Omrids af Akropolis i Athen, netop som vi faar Die paa det fra Havet. Pyramidernes Udseende er vel bekjendt, og paa Afstand ser de saa smaa og taageagtig ud, at de paa ingen Maade gjør noget sterkt Indtryk. Det er bare naar vi nærmer os dem og lægger Merke til, hvorledes de for hvert Skridt vokser og vokser, at vi begynder at føle, at vi har foran os et Verk, over hvilket Verden med Rette har undret sig. Og naar vi endelig har naaet Ørkenen og har bestøget den lange Sandbakke og den største Pyramide i hele sin hidtil uanede Vælde og Majestæt hæver sig mod Himlen over os, da lægger det sublime Syn sig pludselig over os med knugende Vegt. Det stænger for Himmel og Hori-

font og udviser de andre Pyramider. Det fortrænger alt undtagen vor Følelse af dyb Urefrygt og Forundring. Nu opdager vi ogsaa, at det bare var Pyramidernes Form, som i alle disse Aar har været os bekjendt. Om deres Udseende forresten, deres Stilling til hverandre, deres Antal, for ikke at nævne deres Størrelse, havde vi hidtil ikke haft nogen klar Forestilling. Fotografier og Beskrivelser, trods sin Mangfoldighed, har ikke været istand til at give os et rigtigt Billede af Stedet. Denne bølgende Højslette af Sand og Klipper, med dybe Ar af aabne Grave og bærende store Dytter af forfaldent Murværk har lidet Lighed med den Ørken, om hvilken vi har drømt. Pyramiderne Cheops og Chephren er større, end vi havde ventet, og Mycerinus Pyramide meget mindre. Der er paa dette Sted et betydeligt Antal af andre Pyramider ogsaa; men de fleste af dem er smaa og ilde vedligeholdte. Der skal i hele Egypten være omtrent et Hundrede af dem. Paa den store Pyramide kan vi ikke se os næt. Vi vidste, at den for omtrent 500 Aar siden blev afklædt, idet de ydre Stene blev tagne til at bygge vældige Moskeer og Paladser i Cairo; men alligevel var vi ikke forberedte paa Synet af den kjæmpemæssige Stentrappe. Pyramidens Udside er bygget i Trappetrin, somme af dem fem til seks Fod høje og hvert Trin er dannet af en enkelt Sten. Den ser ikke ud som en Ruin, men hellere som et Bygwerk, der ikke er blevet fuldført, og man venter næsten at faa se Arbejderne komme tilbage om Morgenens for at gjøre Arbeidet fra sig.

Den store Pyramides Dimensioner opgives forskjellig af de mange, som har maalt den. Men naar vi tager de gjennemsnitlige Resultater, faa har vi en Grundslade af omtrent 750 Fod i Firkant. Dette blir et Areal af paa det nærmeste 13 Acres, næsten tre Gange saa stort som Verdens mest kolossale Bygning, St. Peters-Kirken

Wanddragere ved Nilfloden.

i Rom. Pyramidens Høide er 450 Fod. Oprindelig var Høiden 481 Fod; men Spidsen er revet ned, saa Toppen nu er en næsten jevn Flade omtrent 30 Fod i Firkant. Pyramiden siges at indeholde 89 Millioner Kubitfod Sten og at veie næsten 7 Millioner Tons. En Mur omkring den store Pyramide vilde være mere end en halv Mil lang, og op til Toppen og ned igjen paa den anden Side er det omtrent en Fjerdedels Mil.

Før i Tiden var Udsiden af poleret Sten, væsentlig Kalksten; men en af Pyramiderne ved Gizeh var klædt med poleret rød Granit, hvoraaf der dog nu er bare lidt igjen, oppe ved Toppen. Denne Granit blev bragt til Stedet fra Syene, 500 eller 600 Mil længere oppe langs Floden. Det berettes, at det tog tredive Aar at opføre den store Pyramide, hvoraaf ti gik med til at bygge en Wei, paa hvilken Stenen kunde bringes frem fra Nilen op til Ørknen. Byggearbeidet skal stadig have beskæftiget 100,000 Mand. Alt Materiale maatte føres fra Steder høiere oppe ved Floden.

Det er vel neppe nødvendigt at fortælle Læserne, at Pyramiderne opførtes og brugtes som Gravkammerer for de Konger, der lod dem bygge. Hver Konge opførte en for sig selv og sin Dronning. De lærde er uenige om, enten Kongens egen Grav var inde i Bygverket eller under det.

Efter at Grunden for Pyramiden var ryddet, blev der gravet et dybt Kammer ned i Klippen, og fra dette ledede en Gang, altid mod Nord. Dette Kammer antages at have været Gravsted for Kongen selv; og oppe i Pyramiden er der et og undertiden flere Kammerer, hvoraaf det ene formodentlig var bestemt til Hvilested for Dronningens Lig. Der gjordes vidtløftige Foranstaltninger for at skjule Indgangen, og for saaledes at forebygge Pløndring og verne om de dødes Fred. Men alligevel lykkedes det allerede for mange hundrede Aar

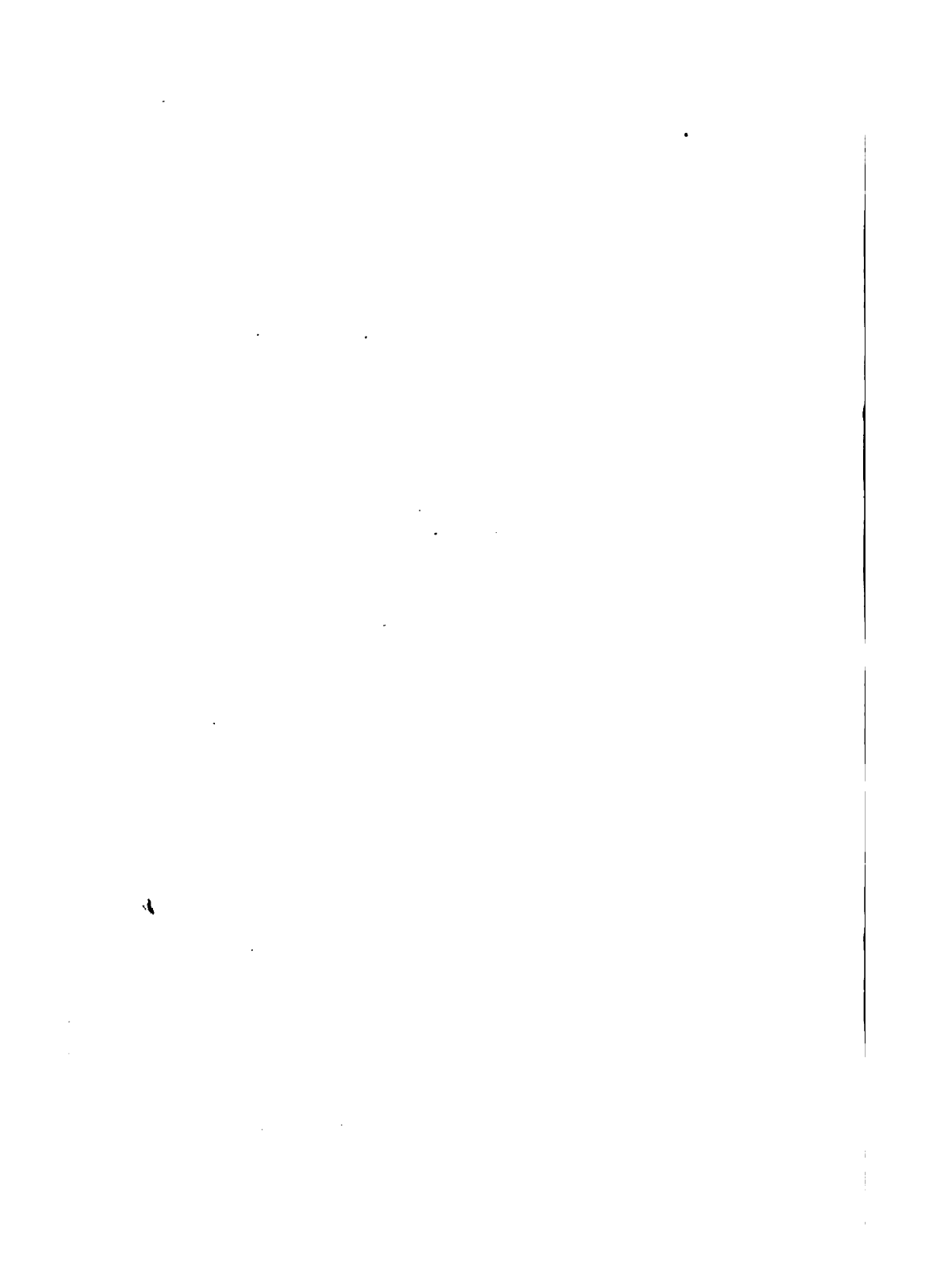
viden at opdage de hemmelige Gange til Pyramidernes Indre og saaledes at flytte og bemægtige sig de mange Koftbarheder, som der fandtes, saavel som Mumierne. Endnu gjøres der stadig Opdagelser af Grave og Tæmpler, som i Aarhundreder har ligget skjulte af Ørkenens Sand.

Omkring Pyramiderne er utallige Grave, indhugne i Klippen. Længere oppe ved Nilen, hvor Klippegravene har været plyndrede, ligger Mumier eller Dele af saadanne spredte omkring paa Jorden som værdiløst Skrammel. Hvilket trikt Indtryk Pyramiderne ellers kan gjøre, naar man tænker paa den Møie og Lidelse, som deres Opførelse maa have kostet, maa de dog altid have Krav paa vor Beundring. En Autoritet paa dette Omraade siger: "Det er ikke muligt, at nogen kan undersøge den store Pyramides Indre uden at fyldes med Forbauselse over den mærkværdige mekaniske Dygtighed, som er lagt for Dagen i dens Konstruktion. De uhyre Granitblokker, som er bragte fra Syene (det nuværende Assuan), en Afstand af 5 @ 600 Mil, polerede som Glas og søiede sammen saa nøiagtig, at man næsten ikke kan se andet, end at det hele er en solid Sten, — alt dette Arbeide er udført med en Nøiagtighed, som ikke siden den Tid er bleven overtruffet."

En Pyramide holder eller smutter saa at sige bort fra Diet i alle Retninger og synes ligesom at ville undersøge sig Opmerksomhed. Ved selve sin Konstruktion ser den aldrig saa stor ud, som den virkelig er. Men efterhvert som den besøgende betragter den, vokser den sig større og større. Ved sin uhyre Mæsse; ved det Indtryk af Soliditet og Varighed, som den gjør; tildels ogsaa maasse ved sin Symmetri og simple, harmoniske Enkeltthed frembringer den i Bestueren en overvældende Følelse af, at han staar Ansigt til Ansigt med det mest storartede og majestætiske af alt, som er bygget ved Mennehænder.

Æfel og Æfelbriver i Ægypten.

Til alle Tider har disse Pyramider øvet en stærk Tiltrækning paa reisende. Den græske Historieskriver Herodot fik af dem et mægtigere Indtryk end af noget andet, maaske med Undtagelse af de babylonste Haver. De forbausede Germanicus, kjendt som han var med de store Bygverker i Rom. De inspirerede Napoleons berømte Tale: "Soldater, 40 Aarhundreder skuer ned paa eder fra Toppen af Pyramiderne." Grækenland og Rom regnede dem, som bekjendt, med som det ene af Verdens syv Underverker. De er i sit Slags, i sin Storhed og solide og enkle Fuldkommenhed, uovertrufne og uovertræffelige. Dette gjælder først og fremst den saakaldte første og anden Pyramide ved Gizeh.

Havde jeg været yngre, kunde jeg maaske have vovet mig ikast med det Arbejde at bestige den store Pyramide; men under Omstændighederne ansaa jeg det for klogeft at spare mig Umagen. Da den ydre polerede Sten er taget væk, og der er regelmæssige Trappetrin opover Siden, kunde det nok gaa an at klybe op til Toppen; Trappetrinene kan være op til seks Fod høie, saa det ikke er nogen magelig Spasertur. Alligevel har endog mange Damer gjort Turen. De maatte da naturligvis have Hjælp, og denne kan man leie. Man faar to eller tre Arabere til at trække og sthybe, og for dette har de Ret til en rimelig Godtgjørelse; men ligesom andre dødelige liker de at tjene Penge, og de har det til usvavelig Regel at forsøge paa at faa mindst dobbelt saa stor Betaling, som de har Ret til.

Jeg lod mig nøie med at gjeft Kongens Gravkammer, hvortil Indgangen er paa den nordlige Side og i en Høide af omtrent 50 Fod over Grunden; men da en hel Del Grus har faldt ned omkring Abningen, er den nogenlunde let tilgjængelig. Afgangen til det øverste Gravkammer er flere hundrede Fod lang, da den snor sig hid og did, nedover og opover, indtil den naar

Kammeret midt inde i Massen. Gangen er mindre end fire Fod høi og tre og en halv Fod bred, med Gulv af Kalksten, der er slidt blank og glat af de mange besøgende. Der er mørkt og hedt, og Luften er naturligtvis kvælende. Den besøgende maa have med sig ialfald to Arabere til at styve og trække ham fremover og opover. De bærer Talghys, som gjør Mørket mere synligt. Vi naar det fornemste af de endnu opdagede Gravkammere. Det er 34 x 17 Fod og 19 Fod høit og klædt med rød Granit. Det indeholder intet undtagen en meget stor Sarkofag, ligeledes af rød Granit, men uden nogensomhelst Prædelse.

Over dette store Kammer siges der at være fem mindre, hvormed Hensigten formodentlig har været den, at formindste Tyngden af Mureverket, saa det store Kammer ikke skal styrte sammen under den derpaa hvilende Begt. Jeg for min Del havde nok med at besøge det ene Kammer og saa skynde mig ud igjen forat fylde Lungerne med ren Luft.

Den næststørste af Pyramiderne, Chefren, som staar et kort Stykke i Syd fra den Store Pyramide, Cheops, maaler 690 Fod paa hver af de fire Sider ved Grunden og er over 447 Fod høi. Den er saaledes noget brattere end sin større Nabo. Fra Toppen nedover omtrent 100 Fod er Siderne endnu af poleret Sten, og denne Pyramide er derfor meget vanskelig at bestige.

I nært Naboskab med Pyramiderne og Templerne findes der paa Steder i Ægypten de saakaldte Sfinxer, der forestiller enten liggende Løver eller andre Dyr, med Hoveder som et Menneiste, eller et Dyr eller endog en Fugl. Særlig i det gamle Theben danner de gjerne lange Rækker foran Indgangen til Templerne.

Den mærkeligste og navnkundigste Sfinx er den, som findes i Nærheden af de store Pyramider i Gizeh, nær Cairo. Den maaler over 172 Fod i Længde, 56 Fod

Tempelport i Luxor (Theben).

høi og er udhuggen i Klippen, med lidt Murværk, hvor denne ikke stræk til. Forlabberne, som er 50 Fod lange, er for en Del tydelig murede. Legemet forestiller en liggende bevinget Løve med et Menneskehoved. Ægyptologen Mariette siger, at Ansigtet tværs over Kinderne maaler 13 Fod og 7 Tommer; Øinene 6 Fod 5 Tommer hvert; Næsen 5 Fod 10 Tommer og Munden 7 Fod 8 Tommer. Man kan saaledes nogenlunde danne sig et Begreb om Billedeets Størrelse. Ansigtet ser ud som om det havde været sterkt angrebet af Smaafopper og dertil vansiret af Kræftskade. Muligens kan dette, ialfald for en Del, komme deraf, at Napoleons Soldater skal have benyttet det til Skydestive under Felttoget i Ægypten. Tidens Tand alene kan neppe have taget saa haardt paa det under Ægyptens tørre Klimatforholde. Det forekom mig, at Haaret paa den ene Side af Hovedet paa Sfinxen endnu var temmelig godt bevaret, og at den oprindelige Politur derpaa var tydelig synbar. Jeg betraadte Sfinxens Rng, men turde ikke vove mig op paa dens Hoved.

De lærde synes at være uenige om Sfinxens Betydning og Ælde; men den var en Figur, som i Oldtiden flittig benyttedes i Kunstens Tjeneste. Den forekommer som Relief paa Mynter og andet, og den benyttedes ofte som Prydelse paa Vaaben og Husgeraad. Man har fundet den baade i Babylonien og Assyrien, og den forekommer ofte i Føeniciens Kunst. Den maa vel have havt et eller andet Viemed; men hvad dette var, derom er de lærde ligesaa uenige som om Tiden, da Ægypten fik en ordnet Regjeringsform, eller da Landets store Bygverker opførtes.

Paa mine Rejser har der været særlig tre Ting, som har været mig en Skuffelse; det vil sige, de naaede ikke op til min Forventning, eller Forestilling om dem; og blandt disse Ting var den store Sfinx. Dette kan maaſte

komme deraf, at den staar saa nær de overvældende Pyramider. Seet alene vilde den uden tvil have efterladt et ganske andet Indtryk. Hvad det ogsaa bidrager til Skuffelsen, er, at Sfinxen er omgivet og tilbøielig bedækket af Ørkenens Sand.

De to andre Ting, som ikke kom op til min Forventning var Thorvaldsens Musæum, det vil sige, første Gang jeg saa det, og Trondhjems Domkirke. Efter at have seet Musæet etpar Gange senere, har jeg stiftet Mening derom. Med Hensyn til Domkirken var det maaske ikke endda saa besynderligt at jeg blev stiftet, efterat have seet saa mange af Europas største Katedraler, og efterat have hørt og læst saa meget om dens Størrelse og Pragt, hvad Kunstarbeidet angaar. Jeg indrømmer naturligvis, at den dengang istandsatte Del mindst kan maale sig med, hvad jeg andetsteds har seet af den Slags; men som en Helhed betragtet, forekom den mig mere som en storartet Ruin, end som et Kunstværk. Jeg er villig til at indrømme, at dette kan komme deraf, at jeg ikke forstaar mig paa saadanne Ting.

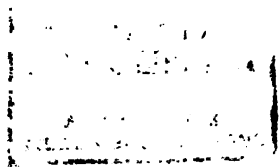
Uf de mange gamle Byer, Templer og andre Mindesmerker, som nu for det meste ligger i Ruiner, kan bare nogle enkelte her nævnes, og det kun i Forbigaaende.

M e m p h i s .

M e m p h i s var en af de ældgamle og berømte ægyptiske Byer. Den laa nogle saa Mil søndenfor gamle Cairo, paa den vestlige Side af Nilen, lige i Nærheden af det Sted, hvor den smale Nildal udmunder i den brede Slette, som kaldes Nedreægypten. Dette maatte ganske naturlig være netop det mest passende Sted for Hovedstaden. Memphis er den By, som Ebræerne kaldte Noph eller Moph, (Hos. 9, 6). Med Undtagelse af en Statue i Sten af Rameses II, 42 Fod lang, som ligger veltet overende paa Jorden, er kun lidet af den

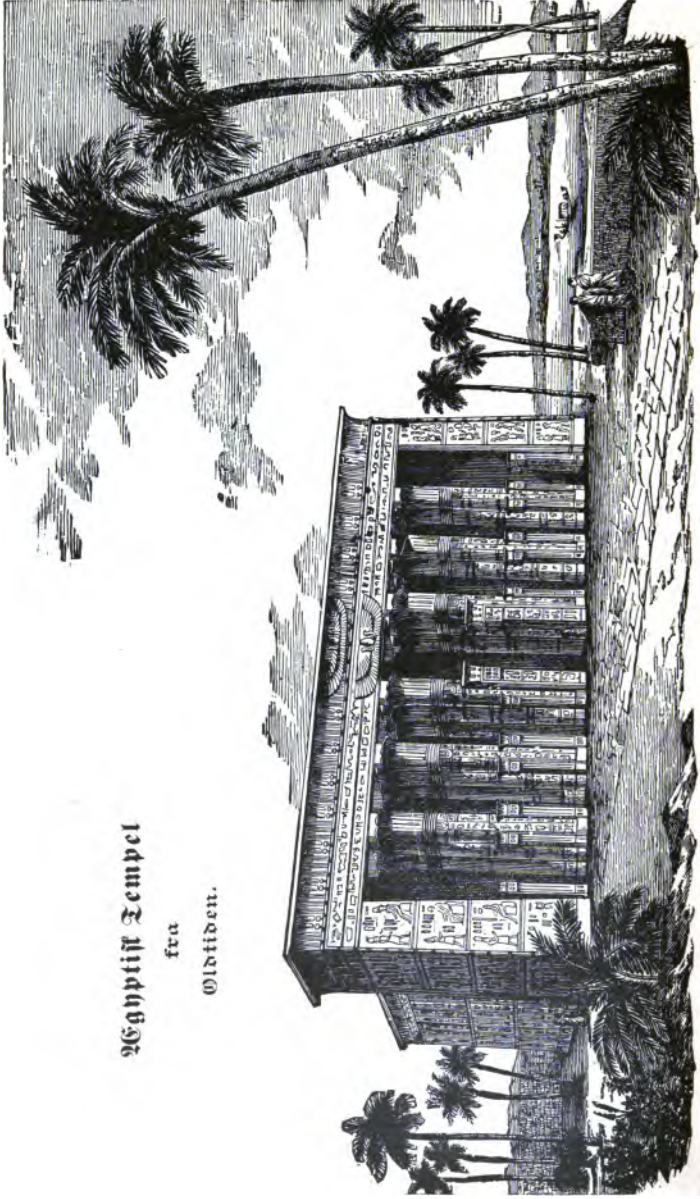
Ægyptisk Ro og Palmelund.

gamle By gravet frem, skjønt Bygningerne skal have været storartede og kun staaet tilbage for dem i Theben. Foruden etpar Landsbyer er der mange smaa Høie, som nu hæver sig over Stedet. Hvor den før saa mægtige Stad laa, er der nu Palmelunde, mellem hvilke der er frugtbare og veldyrkede Marker. Byen blev ifølge Traditionen grundlagt af Menes, — eller ham, som i første Mosebog kaldes Mizraim, — omtrent 2,200 Aar før vor Tidsregning. Mizraim var en Søn af Kam og Fader til forskjellige afrikanske Stammer, af hvilke den fornemste var Ægypterne, som derfor opkaldtes efter ham. Memphis var de gamle Kongers Residensstad, indtil Ptolomæernes Tid, da Hoffet flyttedes til Alexandria. I Memphis var det, som man antager, at Josef sad i Fængsel og senere blev Fyrste; og her var det formodentlig, at Moses stod for Farao. Profeterne forudsigte de Ulykker, som skulde komme over Memphis ved Kongerne af Kaldeæ og Persien, og de truer de Israelliter, som vilde vende tilbage til Ægypten eller søge Hjælp hos Ægypterne, med Undergang. (Es. 19, 13; Jer. 2, 16; 44, 1; 46, 14. 19.) I denne By dyrkede de den hellige Okse, Apis, der skulde være Legemliggjørelsen af deres store Gud, Osiris. Profeten Ezechiel siger, (Kap. 30, 13. 16), at Herren vil ødelægge de Afguder af Noph, eller af Memphis. Skjønt Byen var statsfyldig til forskjellige fremmede Nationer, beholdt den meget af sin gamle Storhed og Pragt, indtil den i Aaret 641 efter Kr. blev overvundet af Araberne. Efter den Tid maatte den vige Pladsen for Føstads, nu gamle Cairo, som for en Del er opført af Stene fra de nedrevne Bygninger i Memphis.

Selv i Tiden lige før Kristi Fødsel var Memphis endnu en stor og folkerig By. Diodoros Siculus, som levede paa den Tid, siger, at Byen havde en Omkreds

Ægyptisk Tempel
fra
Oldtiden.

af omtrent 19 Mil og indeholdt Templer og Paladser, prægtige Porte og Søilegange, kolossale Statuer, Katakomber for de hellige Dødsere, en brolagt Gade med kjæmpestore udhugne Løver paa begge Sider og pragtfulde indhegnede Parter. Alt dette i Forbindelse med de vidunderlige Pyramider paa det nærliggende Nekropolis gav Memphis sin fremragende Stilling som "de velsignedes Havn". Men al denne Herlighed er længe siden forsvunden, saaledes som der er spaaet af Jeremias, der siger, at "Noph (Memphis) skal blive aldeles øde, at ingen skal bo derudi", (Jer. 46, 19). Det antages, at det var i denne Omegn Abraham, Jakob og Israels Stammer opholdt sig, og hvor disse formerede sig og velsignedes, og hvor de senere ogsaa plagedes. Bibelen fortæller ikke nøiagtig, hvor Landet Gosen var, men det er sandsynligt, at det laa østfor Nilen; thi det nævnes ikke, at Jakob gif over denne Flod; og der er heller ikke nogen Antydning til, at Israellierne gjorde det paa sin Flugt fra Gosen til det Røde Hav.

Ved Sakkarah, bare et kort Stykke Dei fra Memphis, findes der ogsaa endel Pyramider, deriblandt den saakaldte Trappe-Pyramide. Blandt de mange andre Opdagelser, som Fransmanden Mariette har gjort i Ægypten, har han ogsaa opdaget de for længe siden tabte Levninger af Serapeum, den gamle Afgud Apis's Tempel. Som bekjendt blev Apis fremstillet som en hellig Dødsere; men hvor hellig en saadan Dødsere end kunde være, døde den dog, saa Gudene maatte stadig tage Ophold i et yngre Dyr. De døde Dødsere begravedes i store underjordiske Gallerier, hver i sit eget Gravkammer. Disse indeholder meget store Sarkofager af Granit, som dog nu er tomme. Før den ovennævnte Mariette fandt det, havde Stedet i mange hundrede Aar været tabt, da det var begravet dybt under Ørkenens stiftende Sand.

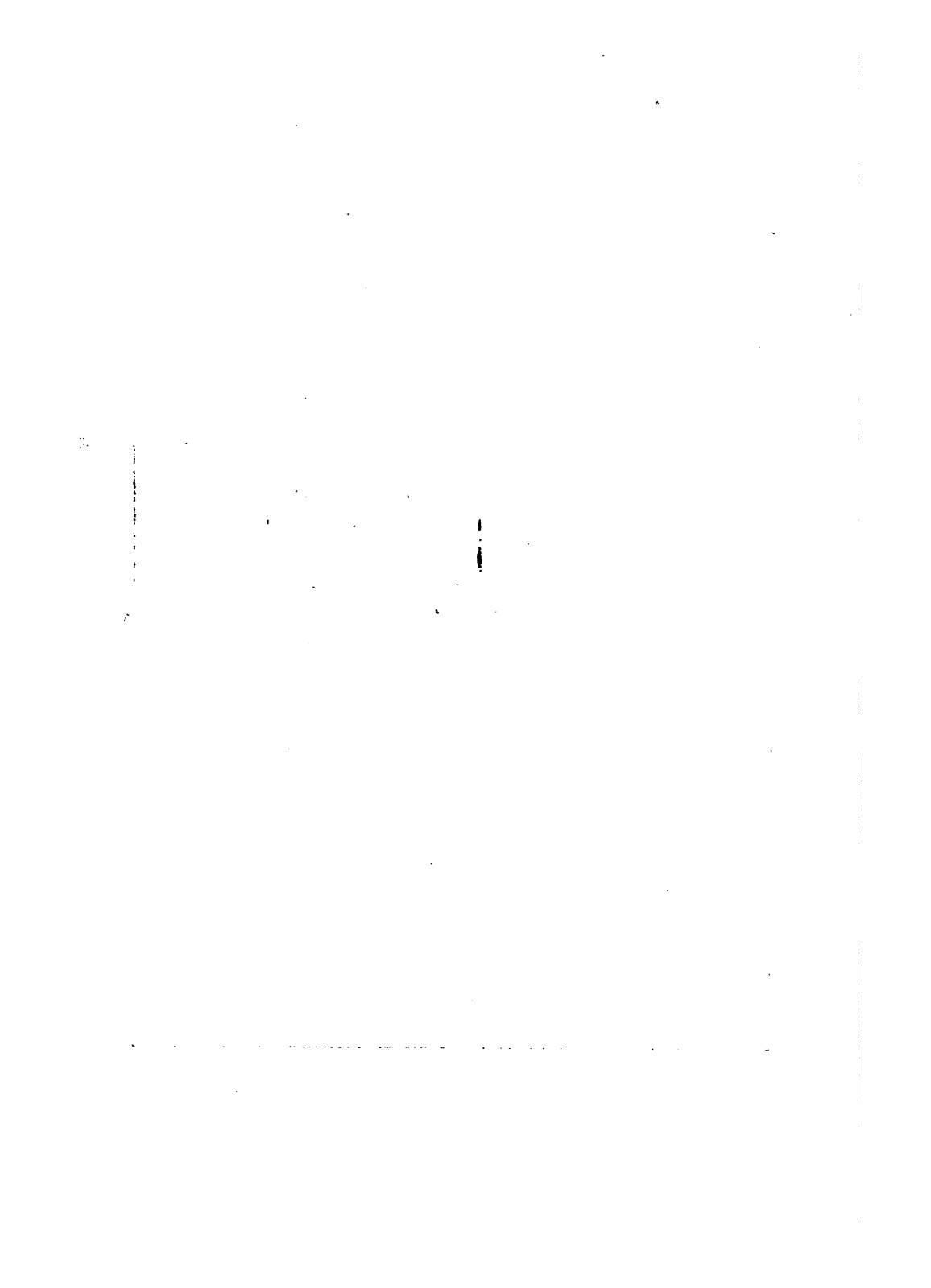
Theben.

En anden og maaste den mest berømte af de gamle Byer er Theben, som af Ebræerne kaldtes No-Ammon og af Grækerne Thebae. Senere kjendtes den under Navnet Diospolis. Den var i sin Tid Hovedstaden i den sydlige Del af Landet, eller i Øvreægypten. Den ligger i den bredeste Del af den egentlige Nildal paa omtrent 26 Graders nordlig Bredde. De tilstødende Trakter mellem Ørkenerne er overordentlig frugtbare. Byen var opført paa begge Sider af Floden. Ruinerne af de mangfoldige og pragtfulde Templer er saa storartede, at de trodser enhver Beskrivelse. De maa sees, hvis man skal kunne danne sig en til Virkeligheden svarende Forestilling om dem. Homer beskriver Theben som Staden med de "Hundrede Porte"; men dette maa være en Hentydning til dens Tempelporte; thi Byen har aldrig været befæstet eller omgivet af en Mur.

I sine Belmagtsdage kunde den udsende en Hær med 20,000 Krigsvogne; men omkring Aar 1100 før Kr. flyttedes Regjeringsædet nord til Memphis, og derefter gik det nedad med Thebens Betydning som By. Da Persernes Konge, Kambyses, i det 6te Aarhundrede før Kr. erobrede Landet, gjorde han i Theben et stort Bytte, efter Sigende til en Værdi af ti Millioner Dollars; og som Tak herfor ødelagde han mange af dens herligste Bygninger og Kunstgjenstande. Blandt Oldtidslevningerne paa den vestlige eller lybiste Side af Floden er de fornemste, tre Templer, af hvilke det ene kaldes Rameseum. I dets umiddelbare Nærhed er Refterne af en kolossal Statue af dets Grundlægger Ramefes II, oprindeligt næsten 60 Fod høi. Et lidet Stykke Bei mod Nordvest er de hellige Nbers Grave, og lidt længere oppe er Kongernes og Dronningernes Begravelsessted.

Temple ruiner i Giza (Cheben).

Paa den østlige Side af Floden er de største Seværdigheder at finde i de smaa Byer Luxor og Karnak. Her er Ruiner af prægtige Templer og Obelisker. Det merkeligste i hele denne Samling af Tempelporte, Spilegange og Obelisker er en stor Hal, 170 x 329 Fod, med en Række af 12 massive Spiler, 62 Fod høje og 12 Fod i Tvermaal, foruden 122 andre Spiler og to Obelisker (oprindelig fire), af hvilke den ene er den højeste i Ægypten, nemlig 108 Fod. Blandt Inscriptionerne er en, som fortæller om en Ekspedition mod Jerusalem af Sifak I i Aaret 971 før Kr. Dette var den Konge, som besejttede Jeroboam, da han flygtede for Salomo, saaledes som vi læser i første Kongernes Bog, 11, 40, hvor der staar:

“Dg Salomo søgte efter at dræbe Jeroboam; da gjorde Jeroboam sig rede og flygtede til Ægypten, til Sifak, Kongen i Ægypten, og blev i Ægypten, indtil Salomo døde.”

Senere drog Sifak op til Jerusalem mod Salomos Søn Rehabeam.

“Dg det stede i Kong Rehabeams femte Aar, at Sifak, Kongen af Ægypten, drog op mod Jerusalem. Dg han tog Liggendefæet i Herrens Hus og Liggendefæet i Kongens Hus, og tog alle Ting bort; og han tog alle de Skjolde af Guld, som Salomo lod gjøre“. Første Kong. 14, 25, 26.

Blandt Ruinerne af et Tempel ligger en ituslaaet Statue af poleret rød Granit, som er bragt hertil fra det gamle Syene ved Nilens første Vandfald, det eneste Sted i Ægypten, hvor saadan Granit findes. Det beregnes, at denne Statue maa have veiet mellem 800 og 900 Tons. En af dens Stortæer var næsten saa lang som min Fod.

Nogle Mil opover i Ørkenen mellem Fjeldene er de kongelige Gravsteder, bestaaende af Gange og Kamre,

flere hundrede Fod dybe og hugne lige ind i Fjeldet, som her er af haard Kalksten. Væggene er prydede med udhugne Reliefer og med Malerier, der ser ud, som om de kunde være fra den nyeste Tid. Gangene og Kamrene er meget høje og rummelige; men de Mumier, som engang opbevarede i dem, er nu forsvundne.

Det bør bemærkes, at alle de fornemste eller mest værdifulde Ruiner og Mindesmerker nu faa meget som muligt er beskyttede mod Plyndring og Ødelæggelse. I mange Tilfælde er de forsynede med tillaaede Jernporte, ved hvilke der er Vogtere, som forlanger Betaling for at lukke op og vise de rejsende rundt blandt disse ærverdige Minder fra Oldtiden.

Heliopolis.

En anden af Ægyptens merkelige gamle Byer er Heliopolis, eller On, som den kaldes i Skriften, hvor der i første Mosebog 41, 45 staar:

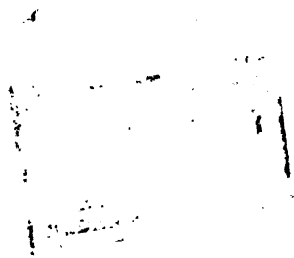
“Og Farao kaldte Josef's Navn Jofnat-Paneah (Hemmeligheds Aabenbarer og Verdens Frelser) og gav ham Asnat, Datter af Potifera, Prest i On, til Hustru.”

Profeten Jeremias kalder Onen Beth-Semes, Kap. 43, 13: “Og han skal sønderbryde Støtterne i Beth-Semes, som er i Ægypti Land, og opbrænde Ægyptens Gubers Huse med Ild.”

Heliopolis laa omtrent seks Mil mod Nordøst fra Cairo og var en By af Bethdning; men nu er der ikke andet tilbage af den end lange Rækker af lave Grushobe, fulde af Levninger fra Stadens Velmagtsdage, og en ensom Obelisk, som er dannet af en eneste Sten af rød Granit, ligeledes fra Syene. Den rager op til en Høide af 66 Fod over Sandet og er paa alle fire Sider bedækket af Hieroglyfer, eller Billedskrift, dog trods dens Ælde er Poleringen derpaa saa blank og glat som om den var udført i Nutiden.

En Del af vort Selskab i Karnak (Theben). Den femte person fra højre er forfatteren med et hvidt Bortelæbe paa Bovedel.

I denne By var det, som vi ovenfor læste, at Josef holdt Bryllup med Prestens Datter, og hertfra tog han afsted paa sin Rundreise "gjennem hele Egypti Land".

Som allerede antydet maa Gosen utvilsomt have været i den Del af Egypten, hvor Memphis som og On (Heliopolis) var beliggende.

Heliopolis var en af de ældste Byer i Verden, og Herodot omtaler den som en af Egyptens fire store Stæder. Her kunde lige til Aarhundredet før Kristi Fødsel sees de Sale, i hvilke Plato og andre af de græske Bismænd studerede. Fra dette Sted hentede Keiser Augustus Kunstgjenstande til Rom; og en stor Del af, hvad der var igjen, blev af Konstantin ført til den By, som efter ham fik Navnet Konstantinopel.

* * *

Den reisende, som besøger Egypten, vil straks blive flaaet af de Vidnesbyrd, som stadig vil møde ham, om at der, tiltrods for det prægtige Klimat er mange og alvorlige Sygdomme. Blandt disse synes især Dien- sygdom at være meget almindelig, og naar denne Sygdoms første Ytringer forsømmes, leder den ofte til Blind- hed. Der er et isinesaldende stort Antal af blinde og af Folk med faare Dine. Det er merkeligt, saa lidet som Folk gjør forat beskytte sig mod de talløse Fluer, som er en ren Landeplage, fornemmelig i Byerne. Selv Mødre, som bærer smaa Børn paa sine Arme, synes ikke at bryde sig det ringeste om at jage væk Fluerne, skjønt disse bogstavelig skjuler Børnenes Dine og Ansigter. Det er under disse Omstændigheder intet Under, at Dien- sygdomme er saa almindelige. Sandstormene fra Ørte- nen og Støvet, hvoraaf der naturligvis er en Overflø- dighed i et Land, hvor det sjelden eller aldrig regner, gjør ogsaa sit til at irritere Dinene.

Dysenteri skal være en anden meget almindelig Syg- dom og Aarsag i et stort Antal Dødsfald. Som Regel

skal den have sin Grund deri, at Folk spiser ufogt og usund Mad og drikker kalkholdigt og daarligt Vand. Dette er især Tilfældet i Nedreægypten. Det paaftaaes, at Nilbandet længere syd er sundt, sjønt det slet ikke altid ser saa ud. Særlig i Cairo lægger man ogsaa Merke til, hvor sjødesløse Folk er i Balget af Sovested. De sover paa den nøgne Jord paa Markedspladsen, paa Gaden, eller hvorfomhelst det ellers falder beleilig, uden anden Beskyttelse end de Klæder, som de bærer paa sig. Her ligger de om Dagen og sover midt i Solstegen uden tilhynelabende at bekymre sig om de Sværme af Fluer, som summer omkring dem og søger Næring paa de utildækkede Dele af deres Legemer. Det synes ikke at falde disse Folk ind at søge en Skygge. Om Natten sees de ofte indhyllede i et Teppe at ligge og sove paa Fortaugene.

Med vort 30 Dages Ophold i Ægypten, hvoraf de 20 tilbragtes paa Nilfloden, ombord i en Dampbaad, der var indrettet udelukkende for Passagerer, er vi nu omtrent færdige.

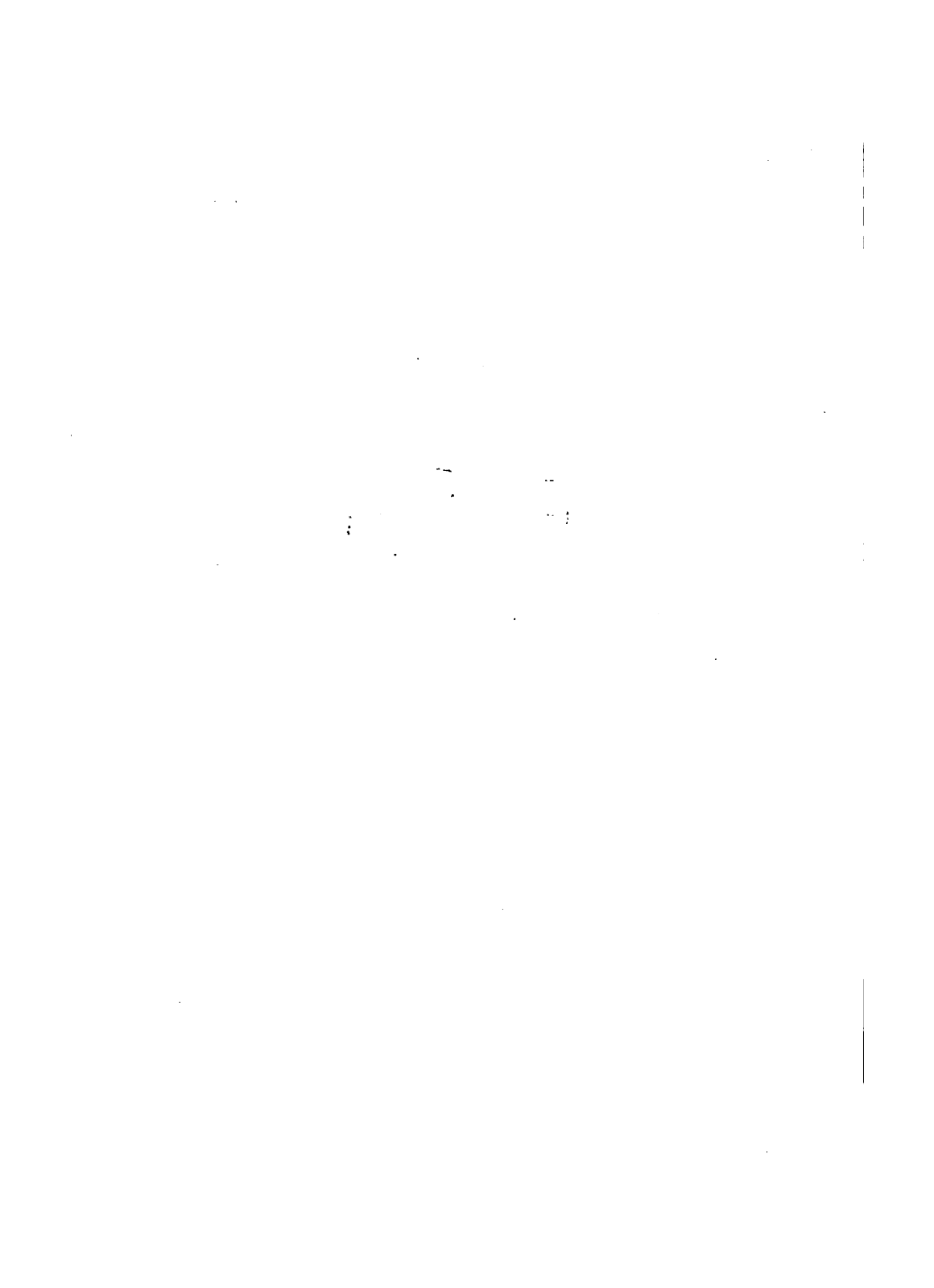
Det er ubehageligt nok i Europa med de saakaldte "Drikkepenge", der skal udredes ved snarstagt enhver Anledning; men i Østerlandene gaar det over alle Grænser dermed. Den reisende overhænges stadig med Raab om "Bachshih", der egentlig betyder en "Gave". Man kan neppe stanse for at se paa et Menneske eller noget som et Menneske bestiller uden at der forlanges "Bachshih". Store og smaa spørger efter denne "Gave", og aller værst er det i Ægypten. Der er det en formelig Landeplage for den reisende. Desværre synes denne Ustik ogsaa at trænge sig ind hertilands.

Turen sydover, naar undtages Affikkere paa Æselryggen op til Ruiner, Pyramider og Gravkamre, var den mageligste paa hele Østerlandsreisen.

Fra Cairo tager vi med Jernbanetog først til Is-

Relieffarbejde paa Ruiner i Ægypten.

maila, der ligger ved en Bugt af det Røde Hav, og derfra til Port Said, hvor der tages Baad til Jaffa, som er det sedvanlige Landingssted i det hellige Land. Landet langs Jernbanen for et langt Stykke mellem Cairo og Sues, saa meget godt og frugtbart ud. Det forekom mig ogsaa, at Landsbhyerne saa bedre og triveligere ud, som ogsaa at Folket var bedre klædte. Længere nede bliver Landet lavere og mere og mere sandigt, indtil det fuldstændig gaar over i Sandfletter. Jernbanen fra Sues gaar langs Sueskanalen, og man har paa mange Steder ladet opføre Væsttelse mod Sandstormene, som man hos os bygger Gjerder mod Snestorme.

Kanaan eller det hellige Land.

Medens vi endnu er ombord i Damperen, som fører os fra Port Said til Jaffa, søger vi, saavidt muligt, at gjøre os fortrolige med ialfald endel af det hellige Lands Historie, der gaar tilbage til den graa Oldtid, og de Begivenheder, som der har tilbraget sig, saavel paa det borgerlige som paa det religiøse Omraade. Landet interesserer os, fordi det var udseet til et Hjem for Abrahams Sæd efter Kjøbet, Guds udvalgte Folk. Det var lovet Abraham, at hans Efterkommere skulde eie og bebo det, og blive talrigere end Stjernerne paa Himmelhvælvingen, og at ingen skulde kunne tælle dem for Mangfoldighed. Dette turde kanske have mindre Hensyn til Abrahams kjødelige Efterkommere end til dem, som skulde blive hans Efterfølgere i Troen paa den eneste sande Gud. Disse er utællelige i den Forstand, at intet Menneske kan med Visshed afgjøre, hvem eller hvor mange der er i den vide Verden som er troende Guds Børn, Abrahams sande Efterkommere, og derfor er de utællelige.

Landet har til forskjellige Tider og endog samtidigt været kjendt under forskjellige Navne af ulig Oprindelse. Vi finder saaledes, at Navnet Kanaan kommer af Kanaan, Rams fjerde Søn og altsaa Noahs Sønesøn.

Denne Kanaan delte Landet mellem sine elleve Sønner, af hvilke hver blev Hovedet for en folkerig Stamme og tilslut for et særskilt Folk.

Landet kaldtes ogsaa Forjættelsens Land, fordi der var lovet, eller forjættet Abraham, at hans Sæd skulde

ei det. Navnet Israël fik det, fordi Jakobs (Israels) Efterkommere bosatte sig der.

Efterat Jøderne var vendte tilbage fra det babyloniske Fangenskab, kaldte de Landet Det Hellige Land.

Benævnelsen Palæstina stiver sig fra Filisterne, som kom fra Ægypten og slog sig ned ved Middelhavets Kyst.

Paa den Tid, da Josva underlagde sig Landet, var det beboet af syv vigtige Hovedstammer, nemlig:

1. Heviterne. 2. Kananiterne. 3. Girgassiterne. 4. Jebusiterne. 5. Ammoniterne. 6. Hetiterne. 7. Peresiterne.

Uagtet Befalingen var, at hele Landets Befolkning skulde udryddes, seede det dog ikke. De tiloversblevne blev til en Anstødssten for Israelliterne, der syntes godt om Landets Afgudsdyrkelse og henfaldt til den. Denne deres Overtrædelse af Budet fik de senere ofte dybt føle paa forskjellige Maader.

Under Rehabeam, Salomon's Søn og Efterfølger, deltes Landet i to Kongeriger, nemlig Juda, den sydlige, og Israël, den nordlige Del af Landet.

I sin Almindelighed kan det siges, at Palæstina i Form og Størrelse har adskillig Lighed med Staten New Hampshire, idet det omfatter et Areal af omtrent 10,000 engelske Kvadratmile, eller betydelig mindre end en Femtedel af Wisconsin. Men Davids og Salomons Besiddelser var meget større.

I sin største Blomstertid skal Palæstina have haft mellem fire og fem Millioner Indvaanere, medens Antallet nu anslaaes til bare mellem 6 og 7 hundrede Tusinde.

Benævnelsen Israels Land træffer vi første Gang i I Samuels Bog, 13, 19; ellers bruges den oftest af Profeten Ezekiel.

Med Judæa, eller Juda forstod man oprindelig

den Del af Landet, som tilhørte Judas Stamme. Efter Salomons Død forstod man hermed det sydlige Kongerige. Da Folket i det nordre, eller Israels Rige kom i Fangenskab og ikke vendte tilbage, blev Judæa ensbetyhende med den jødiske Nation, eller hele Palæstina. Romerne brugte dog Navnet bare om den sydlige Provins.

Blandt kristne er "Det hellige Land" nu maaske den mest almindelig brugte Benævnelse. Den forekommer hos Sackarias 2, 16:

"Og Herren skal arve Juda for sin Del, i dette hellige Land —"

Dette Navn blev det almindelige blandt de jødiske Lærere og det, som næsten udelukkende benyttedes paa Korstogenes Tid, da hele Europa var mægtig bevæget i Anledning af Skuepladsen for den hellige Historie.

Men lidet som Det Hellige Land er paa Kortet, og naar det sammenlignes med enten de moderne Stater eller med de to uhyre Riger, Ægypten og Assyrien, mellem hvilke det laa, saa ser det dog endnu mindre ud i den reisendes Øine, naar han gjennemvandrer det. Der er i Høilandet mange Bjergtoppe, fra hvilke man samtidig kan se Landets Grænse til begge Sider — paa den ene Side Gileads Fjelde mod Øst med Jordanen ved sin Fod, og paa den anden Side det vestlige Hav, eller Middelhavet — det store Hav, som Skriften kalder det. Bjerget Hermon, høieste Punkt yderst mod Nord, skal være bleven seet fra Sydenden af det Døde Hav, Sikkert er det, at det tydelig kan sees fra mange Steder i Nærheden af Landets Midtpunkt.

I sine Hovedtræk er Palæstinas Sceneri barist og og mørkt. Det er ikke længere, hvad det var, før atten Aarhundreders Krig, Ruin og Vantrivsel satte sine Mærker paa det. "Mere end noget andet Land i Verden," siger Dean Stanley, "er det nu Ruinernes Land. Me-

dens der i Judæa Mil efter Mil ikke er andre Tegn til Liv, end her og der en Flok Gjeder i Bakkehjeldet eller endel Kvinder forsamlede ved en Brønd, saa er det neppe en Overdrivelse at sige, at der blandt de mange Høie, som man ser omkring sig, næsten ikke er en eneste, der ikke bærer Levningerne af en Fæstning eller en By fra gamle Dage. De Ruiner, vi nu ser, striver sig fra de fjerneste Tidsalbre: fra Saracenerne, Korsfarerne, Romerne, Grækerne, Jøderne, og maaste naar de tilbage lige til de gamle Kanaaniter fra Tiden før Josva."

Palæstinas nuværende Indvaanere er en Blanding af flere forskjellige Folkslag. Den dominerende og mest talrige Sækt er Muhamedanerne, bestaaende af Tyrker, — som indehar de høie Embeds- og Magtstillinger, — og saa Folkets brede Lag, en Blandingsrace af arabisk, græsk og gammel-syrisht Herkomst. De er "af ridderligt Udseende, smidige og høflige, men uvidende, fanatiske og dovne." De kristne er næsten allesammen Efterkommere af de syriske Beboere af Landet, dengang det faldt i Muhamedanernes Hænder. Den syriske kristne Kirke er en Gren af den græsk-katolske og har sin Patriark i Jerusalem. Maroniterne har endel Menigheder ved Beirut, og i de store Byer er der endel Tilhængere af den romersk-katolske Kirke. Der skal i Jerusalem, Hebron, Liberias og Safed være mellem 10,000 og 15,000 Jøder, fornemmelig fra Spanien, Rusland, Polen og Tyskland; og deres Antal stiger nu stadig.

Palæstina, eller Kanaan, begrænsedes mod Vest af Middelhavet, mod Nord af Bjerget Libanon og Syrien, mod Øst af den arabiske Ørken og mod Syd af Edom og Ørkenerne, Zin og Paran. Dets største Længde var omtrent 180 og dets gennemsnitlige Bredde 50 @ 60 Mil. Fladeindholdet var omtrent 10,000 Kvadratmil, mere eller mindre til forskjellige Tider. I Form af Størrelse kan det saa nogenlunde svare, som sagt, til Staten New Hampshire.

Landets Kontour er eiendommelig, men enkel. Der er fire tydelig markerede Belter fra Nord mod Syd: Kystfletten langs Havet; det mitre Fjeldparti; den brede Dal, gennem hvilken Jordanen har sit Løb, og tilslut Høilandet østenfor Jordanen. Paa Davids og Salomons Tid var der, som bemærket, store Besiddelser, som midlertidig tilhørte det hellige Land.

Kanaans Land har været inddelt paa forskjellige Maader. Under Josva blev det som bekjendt udstykket mellem de tolv Stammer. Under Rehabeam blev det delt i de to Riger, Israël og Juda. Senere faldt det i Hænderne paa Babylonierne, Grækerne, Syrerne og Romerne. Paa vor Frelsers Tid, da det var under Roms Herredømme, var det inddelt i fem Provinser: Galilæa, Samaria, Judæa, Perea og Idumea. Nu tilhører Palæstina den tyrkiske Sultan, i hvis Navn Pashaerne af Acre og Gaza styrer Kystlandet og Pashaen af Damascus det Indre af Landet.

Kanaans Land er afvætslende, med Fjelde, Dalsløber og Sletter. Af Floder eller Bække er der, med Undtagelse af Jordanen og Kishon, meget faa, og næsten alle er saagodtform udtørrede undtagen i den vaade Aarstid. De fornemste Bjerge er Libanon, Carmel, Tabor, Gilead, Hermon og Oljehjerget. Saronfletten, Esdralons og Jerikos Sletter er berøinte som Skuepladsen for mange vigtige Tildragelser. Landets Indsjøer er Asphaltites, eller det Døde Hav. Sjøen Tiberias, eller det Galilæiske Hav; og Sjøen Merom.

I Northed kan Landet beskrives saaledes: Den nordlige Grænse er ved de mægtige Fjelde, Libanon og Hermon, hvor enkelte Fjender naar en Høide af 10,000 Fod. Ved Foden af Fjeldet Hermon er Jordanens Kilder. Denne Flod gaar mod Syd gennem Sjøen Merom og det Galilæiske Hav og snor sig gennem utallige Krumbøininger til det Døde Hav, der som an-

detsteds nævnt ligger mellem 1300 og 1400 Fod under Havets Overflade. Jordanens Dal er Dyb, og Floden har fra sine Kilder til det Døde Hav et Fald paa 2000 Fod. Fra den mitre Bjergkjæde, der danner ligesom Landets Rygrad, løber der i Regntiden gennem de mange Kløfter Hundreder af Bække til Jordanen og det Døde Hav paa den ene, og til Middelhavet paa den anden Side. Vandet har lagt bar den Kalksten, hvoraf Høiene bestaar, og har saaledes givet disse Partier et yderst øde Udseende.

I Judaas Erten.

Det sværeste Nedbør er i December, og saa aftager det stadig indtil April; men fra Mai til Oktober er Himlen altid klar. Vinteren er aldrig streng, og Marken fryser ikke. Dog kan der nok en sjelden Gang være Sne en Fod dyb, og om Vinteren skal Haglstorme være temmelig hyppige.

Byghøsten kommer omtrent to Uger tidligere end Hvedehøsten, og begge kommer naturligvis tidligere paa

Lavlandet end paa det høiere liggende Land. Indhøstningen foregaar i April, Mai og Juni.

Kanaan er nu som i gamle Dage rigt paa Druer. De begynder at modnes i Juli; men Høsten kan vare lige til September. I denne Maaned og i Oktober er Høden mest trykkende. Hvad der endnu er tilovers af Kanaans Madjord, er overmaade produktiv, tiltrods for den skjodesløse Dyrkning som den faar. Oliven, Figen og Druer er endnu Landets vigtigste Frugter. Paa Høiene græsser store Hjorde af Faar og Geder, der altid er under Tilsyn af Gjætere. Alle de Geder jeg saa, og det var mange, var sorte. Af Faar saaes færre og de var enten hvide eller flekkede.

Forjættelsens Land beskrives som "flydende med Mælk og Honning". I femte Mosebog 8, 7-10 læser vi:

"Thi Herren din Gud fører dig i et godt Land, et Land, hvorudi Vandbække, Kilder og dybe Vand er, som udvælber udi Dalene og paa Bjergene;

Et Land med Hvede og Byg og Vintær og Figen-trær og Granatæbler; et Land, hvori der er Olie og Oljetrær og Honning;

Et Land, hvori du ikke skal æde Brød i Armod, hvor dig ikke skal fattes noget; et Land, hvis Stene er Jern, og af hvis Bjerger du kan udhugge Kobber.

Og du skal æde og blive mæt, og love Herren din Gud for det gode Land, som han har givet dig."

Men denne begejstrede Skildring af Landets Herlighed, saavelsom Historiens Vidnesbyrd med Hensyn til den talrige Befolkning, som i sin Tid beboede det, staar i den mest flaaende Modsetning til dets nuværende øde og forladte Udseende. Den Forbandelse, som Israellerne ved sin haardnakkede Vantro nedkaldte over sig, hviler endnu over Landet. Det er plyndret og gjort fattigt paa Folk og Velvære ved lange Tidens Krige og daarligt Styre. Dets Høie, som engang var udlagte i

Teraser lige til Toppen og var klædt med bølgende Hvede og Rug, Vinranke, Oliven- og Figen træer, er nu for det meste bare nøgne Klipper. Regnen, som engang opbevarede i Reservoirer og i den tørre Aarstid gennem Kanaler lededes udover Markerne, faar nu løbe uænsjet til Havet. Landet, som er plynndret for sine Skoge, ligger nøgent mod Solen, der nu brænder og svider, hvor den før gjorde frugtbar.

Dog er der enkelte Dele af Palæstina, som endnu er forbausende frugtbare, og som, naar de bare dyrkes ordentlig, giver hundredefold Frugt.

Landets Historie.

Det Land, som ovenfor kortelig er beskrevet, blev kort efter Syndfloden befolket af en Stamme, hvis Fæder, som allerede nævnt, var Kanaan, Rams yngste Søn. Efter 400 Aars Forløb blev det befolket af Sems Afkom, idet Abraham efter guddommelig Befaling tog det i Besiddelse. Som rige Høvdinge boede Abraham og hans Æt i Kanaan med sine Hjørde og sit Tyende, indtil Hungersnøden drev dem til Ægypten.

Beretningen om Israels Børns Fangenstaaelse i Ægypten faar vi her springe over. Som vi ved, varede det 430 Aar; saa kom Befrielsens Tid. Moses førte sit Folk ud af Trældommen og gennem Ørkenen; og med Josva som Anfører gjenerobrede de Kanaans Land.

Det var ifølge Bibelens Tidsregning i Aaret 2553 efter Adam, at Josva i Spidsen for 600,000 vaabensjære Mænd og med en stor Skare af Kvinder og Børn — ialt maatte to Millioner Menneſter, — gik over Jordannen ind i det forjættede Land. Det tog dem seksten Aar at underlægge sig Landet. Der var en og tyve smaa Riger, som erobrede, og hvis Folk for en stor Del udryddedes. Nogle faa Stammer fik blive tilovers forat "prøve Israel". Landet blev udstykket mellem de tolv

Israels Stammer, af hvilke to Stammer fik sin hele og en tredje Stamme sin halve Andel i Strøget østenfor Jordanen.

Landet regjeredes i nogle saa Aar efter Josvas Død af de saakaldte ældste; saa kom Dommerne, hvis Styrelse varede omtrent 450 Aar, eller til Samuels Sønners Tid. Til denne Periode henhører de mægtige Heltefigurer Gideon, Jestsah og Samson med deres Historie,

En typisk Jøde fra Nutiden.

som saa fuldstændig tager Fantajien fangen. Da Samuel, den sidste af Dommerne, var bleven gammel, gjorde han sine Søner til Medhjælpere i Styrelsen af Israel. Nu blev der Skandaler og misligt Styre; Folket reiste sig og forlangte gennem de ældste, at der skulde gives dem en Konge. Samuel opponerede og protesterede, men maatte give efter; og paa guddommelig Befaling salvede han derpaa Saul, Kis' Søn til Israels Konge. Dette skeede i Aaret 1091 før Kr. Saul regje-

rede i 40 Aar og efterfulgtes i Aaret 1051 af David, "Manden efter Guds Hjerte". Han havde en lang, urolig, feirrig og ærefuld Regjering, og hans Søn, Salomo, arvede et Rige, hvis Trone var vel befæstet, og hvis Scepter strakte sig udover et større Landomraade, end Israël nogensinde før eller senere har havt. Under hans uforstammede og tyranniske Søn og Efterfølger, gjorde ti Stammer under Jeroboam Oprør mod Davids Æt og valgte Oprørsrets Leder til Konge. Saaledes opstod de to Kongeriger Israël og Juda i Aaret 975. Det førstnævnte blev staaende i 254 Aar, indtil Salmanser, Kongen af Assyrien styrkede det og førte Folket i Fangenskab. Riget ophørte da at være til, og det er en mærkelig Ting, at de ti Stammer saa fuldstændig kunde forsvinde, eller ligesom vidstes ud, saa Verden har faaet det travlt med at spekulere over, hvad der kan være blevet af dem. De saa af dem, som vendte tilbage til sit eget Land eller sluttede sig til Frænder i andre Lande, kjendtes herefter som Jøder, et Navn som naturligtvis oprindeligt bare tilkom Indbyggerne af Juda.

Kongeriget Juda holdt sig omtrent 380 Aar. Dets Historie var meget broget med afvekslende Seire og Nederlag, Triumfer og Ydmygelse. Fire Gange førtes Folket i Fangenskab; sidste Gang under Kong Zedekiah i Aaret 583 før Kr., da det saa meget omtalte babyloniske Fangenskab begyndte og varede i 70 Aar. Ved denne Anledning var det, som vi vel huster fra Bibellistorien, at Nebukadnesar ødelagde det herlige Tempel som Salomo havde bygget i Jerusalem. 70 Aar senere, i 513, brød Perferne under Cyrus ind over det babyloniske Rige og erobrede den store Stad Babylon. Cyrus gav den Befaling, at Jøderne skulde vende tilbage til sit eget Land, og han forsynede dem desuden med Midler til Templets Gjenopbyggelse. Saaledes opfyldtes, hvad der var sagt ved Profeten Jeremias, 25, 12-14:

“Og det skal ske, naar halvfjerdsindstyve Aar er fulde, vil jeg hjemføge Kongen af Babel og alt det samme Folk, siger Herren, for deres Misgjerning, og Kaldæernes Land, og jeg vil gjøre det til evige Ødelæggelser.

Og jeg vil føre over det samme Land alle mine Ord, som jeg har talt over det, nemlig alt det, som er skrevet i denne Bog, det som Jeremias har spaaet over alle Folkene. Thi ogsaa ved dem skal mange Hedninger og store Konger lade sig tjene; og jeg vil betale dem efter deres Arbeide og efter deres Hænders Gjerning“.

Medens Nehemias regjerede Juda som en persisk Provins, havde Landet Fred og gode Dage og gik frem i Velstand. Et nyt Tempel blev bygget i Sion, og kort Tid derefter blev et andet bygget af Samaritanerne paa Bjerget Gerizim.

Da Alexander den Store erobrede det persiske Rige, blev dermed ogsaa Jødernes Land en makedonisk Provins. Der blev dog tilstaaet Jøderne mange Indrømmelser, deriblandt den, at de hvert syvende Aar skulde fritages for at betale Kongen Skat. Da Alexander, i 323 før Kr., var død og hans vidstrakte Rige blev delt mellem hans Hærførere, kom Syrien og Palæstina i Laodemons Hænder. Mellem ham og hans Efterfølgere paa den ene og Ptolemæerne i Egypten paa den anden Side var der stadig Ufred. Den ene Krig fulgte den anden Slag i Slag, og det ulykkelige Palæstina blev overdraget af den ene til den anden, alt efter som den ene eller den anden Part havde gaaet af med Seiren.

I Aaret 312 før Kr. blev Palæstina erobret af Ptolemæus Lagus. Han angreb og indtog Jerusalem paa Sabbatsdagen, da Jøderne ifølge sin Lov ikke turde gjøre Modstand. Han førte store Skarer af dem til Alexandria eller forviste dem til andre Steder.

Under Antiochus den Store bosatte mange Jøder sig i nye Byer i Syrien, hvor der var givet dem Løfte om endel særlige Forrettigheder, i Lighed med dem, som de havde nydt, medens deres Land var et Lydrige under den makadoniske Seirherre.

Antiochus bestemte sig til at udvide sit Rige ved at underlægge sig Palæstina. Dette lykkedes ham, og Jøderne tog imod ham som en Befrier og befandt sig vel under hans Herredømme. Han besøgte Jerusalems, godkjendte alle de gamle Indrømmelser og gjorde nye, restaurerede Templet og vandt ogsaa ved andre Midler sine nye Undersaatterses Hjertes.

Paa denne Tid var Jøderne sterkt paavirkede af den græske Litteratur, Levevis og Religion. Mange var rede til at kaste fra sig de sidste Resten af sin nationale Religion, medens andre var nidkjære for sin gamle Tro.

Men Jøderne skulde faa se Antiochus i et nyt Lys. Han havde vendt tilbage fra et uheldigt Krigstog, og saa lod han sin Brede gaa ud over Jøderne. Under et eller andet Paastud drog han igjen til Jerusalems; men denne gang kom han ikke som en smilende Ven og Velgjører. Ivertimod; han lod sine Soldater faa Frihed til i tre Dage at udplyndre Byen. Han lod 4000 af Jøderne nedsable, folgte omtrent ligesaa mange som Slaver, stjål Kostbarhederne i Templet og krænkede Jøderne paa den mest brutale Maade ved at ofre et Svin paa Alteret. Men ikke engang ved alt dette var hans Brede kjølmet af. Han sendte senere Appollonius med en Hær til Jerusalems; et stort Antal af de uhjælpelige Jøder huggedes ned for Fod; 10,000 gjordes til Fanger; Byen blev plyndret og brændt, og dens Mure lagdes i Grus.

Det skal have været i Juni, Aar 168 før Kr., at de daglige Ofringer i Templet ophørte, og Jerusalems blev en øde og forladt By. Jøderne var drevne til Fortvi-

lelse og reiste sig mod den gale Tyran, idet de under Makkabæernes Ledelse gjorde Oprør og kjæmpede for at gjenvinde sin Selvstændighed. Den heltemodige Judas Makkabæus, den dygtigste af de fem tapre Brødre, slog Antiochus's Tropper Gang paa Gang. Han gjenerobrede Jerusalem og Templet og gjenindsførte de daglige Ofringer og Tempeltjenesten, efterat de havde været afbrudte i tre Aar. Da Antiochus var død, Aar 163, blev Judas Makkabæus anerkjendt som Judæas Gubernør og grundlagde et nyt Dynasti, som blev staaende i 126 Aar. Det var forresten en urolig Tid med Krig og Oprør, Forbrydelse og Blodbad. Roms Indflydelse begyndte mere og mere at gjøre sig gjældende i Judæas Politik; og da Antigonus, den sidste af de makkabæiske Fyrster, var ført i Lænker til Antiochia og henrettet, blev Herodes den Store ved Hjælp af de romerste Vaaben sat paa Tronen.

Med Herodes begyndte det saakaldte idumæiske Dynasti, Aar 37 før Kr. Han var en energisk og modig Mand med store og liberale Anstuelser, men var paa samme Tid ærgjerrig, lidenskabelig og grusom. Forat vinde Yndest hos Jøderne gjenopbyggede han Templet; og Folket "saa med den højeste Glæde, hvorledes den stolte Bygning kronede Moriahbjerget med de vældige Mure af hvidt Marmor og Linder af Guld". Han opførte prægtige Paladser og satte igang storartede offentlige Arbejder; men med alt sin Storsindethed var han dog berøgtet for sin barbariske Grusomhed, som ikke engang sparede hans nærmeste og kjæreste.

Herodes's Historie er meget interessant; men den kan ikke udførlig gjengives her. Den, som har Lyst og Leilighed til at sætte sig ind i den, kan henvises til det berømte Verk af Jødernes Historiestriver Josephus.

Det, som imidlertid giver Herodes den Store en enestaaende Plads i Verdens Historie, er den Omstæn-

dighed, at "Tidens Fylde" kom i hans Regjerings-tid. Det var i hans 33te Regjerings-Aar og omtrent 4000 Aar efter Adams Stabelse, at det store Under steede i Bethlehem i Judæa, som den gamle Pagts Folk havde ventet paa, og som den nye Pagt er bygget paa, — den "store Gudfrygtigheds Hemmelighed, at Gud blev aabenbaret i Kjød", idet Ordet, som var i Begyndelsen hos Gud, og som var Gud, blev Kjød og boede iblandt os.

Alle Bibellæsere vil erindre, hvorledes Herodes for-gjæves søgte at ombringe det nysødte Barn, om hvilket Bismændene havde sagt ham, at det skulde blive Jøder-nes Konge. Kort Tid derefter fik Herodes den affhyelige Sygdom, hvoraf han døde. Hans Søn Archelaus ar-vede Judæa, Samaria og Idumæa, medens Antipas blev Herre over Galilæa og Peræa. Efter ni Aars Re-gjering blev Archelaus affat, og Judæa blev en romersk Provins og bestyredes af Landshøvdinge, som blev sendt derhen fra Rom. Pontius Pilatus, der sad som Dommer i Rettergangen mod vor Frelser, blev udnævnt i Herrens Aar 29. Men Herodes's Et regjerede frem-deles over Galilæa og senere igjen ogsaa over Judæa. Under de forffjellige tyranniske og pengegriske romerske Statholdere blev Aaget Jøderne for tungt. Cestius Gallus's utaalelige Volds-handlinger drev dem til at gjøre Oprør. Cestius marscherede mod Jerusalem, men blev ved Beth-Horon slaaget tilbage med stort Mandefald. Nu sendte den infame Keiser Nero en Hær under Vespa-sian til Jødeland forat gjenoprette Freden. Med ham var den romerske Feltherre Titus, som i Aaret 71 belei-rede, indtog og ødelagde Jerusalem.

Denne Beleiring var noget af det frygteligste, hvorom Verdenshistorien melder. Vare at læse denne Beretning om Hungerensnød, Pest, Brand og Mord kan faa ens Blod til at stivne. Byen var netop paa den Tid over-fylbt af Mennester, som var samlede til en stor Fest.

Det beregnes, at 1,100,000 paa den ynkeligste Maade fatte Livet til, medens 97,000 gjordes til Fanger. Templet blev brændt, "og medens Luerne," siger Josephus "fortærede dette herlige Bygverk, nedfablede Soldaterne alle, som faldt i deres Hænder. De staaene hverken Alder eller Stand; gamle saavel som unge, lærde saavel som læge huggedes ned. Ilden rasede med saadan Heflighed, at hele den Høi, paa hvilken Templet stod, var et eneste Flammehav. Blodet flød i Strømme ligesom i et Veddeløb med Ilden, om hvem der skulde naa længst. Jorden var bedækket af Lig, over hvilke Soldaterne skred frem forat forfølge Flygtningerne".*) Nu opfyldtes, hvad Jesus 40 Aar tidligere havde sagt, da han græd over Jerusalem, fordi den ikke vidste, hvad der tjente til dens Fred: "De skal beleire dig trint omkring og trænge dig allevegne; og de skal lægge dig slet øde og dine Børn i dig, og ikke lade Sten paa Sten i dig, fordi du ikke kjendte din Besøgelses Tid".

I 50 Aar forsvinder nu Jerusalem fra Historien, indtil Keiser Adrian gjenopreiste den som en befæstet By. Han underkuede et kortvarigt, men kraftigt Oprør under den hemmelighedsfulde Bar-Kochba, "Stjernesønnen", i hvilket en halv Million Mennesker fatte Livet til. Derpaa grundlagde Keiseren i Jerusalem sin Colonia Aelia Capitolina, og paa de hellige Steder, hvor, som man senere har antaget, Kristi Korsfæstelse og Opstandelse havde fundet Sted, reiste han Støtter af de romerske Afguder, Jupiter og Venus. Judæa blev en Ørken, og det blev Jøderne forbudt at nærme sig sin hellige Stad, Jerusalem.

I Begyndelsen af det fjerde Aarhundrede var det, at Kristi Grav og mange andre af de vigtige Steder i For-

*) Hos Josephus kan man læse en detaljeret Skildring af Jerusalem's Dbe-læggelse.

bindelse med hans Jordeliv opdagedes af Sankt Helena. Hun var Keiser Chlorus's Hustru og Keiser Konstantin den Stores Moder. Da hendes Søn var bleven romerisk Keiser og havde antaget Kristendommen, drog hun til Jerusalem og indførte den Skik at valse til de hellige Steder. Hun udpegede og merkede mange af disse Steder, ligesom hun ogsaa fandt Kristi Kors. Paa lideligheden af hendes Opdagelser, særlig hvad Korset angaar, er naturligvis temmelig problematisk; men de havde ialfald det Resultat, at en Pilegrimsfart til Jerusalem og Omegn kom paa Moden. Da Sankt Hieronymus i Aaret 384 besøgte Bethlehem, var Palæstina fuld af Munke, Nonner og Eremiter. Det var ved denne Tid, at Keiser Julian den Frafaldne søgte at gjøre Bibelens Spaadom til Løgn ved at gjenopbygge Templet i Jerusalem, hvad der som bekjendt ikke lykkedes ham.

Hieronymus' Eksempel blev efterfulgt af mange fromme Mænd. Omkring Aaret 600 stal der i Palæstina have været 20 Munkelostere, medens der rundt omkring paa de ødste Steder besandt sig henved 10,000 Gneboere.

I Aaret 614 styrkede Perserne sig over Jødeland, og da de havde faaet Hjælp af 26,000 Jøder, indtog de Jerusalem. Prestere, Munke, Nonner og andre af de kristne Jndbyggere, ialt, eftersom det berettes, omtrent 90,000 Personer, myrdedes af Jøderne, og alle Byens kristne Kirker lagdes i Grus. Byen blev gjenereobret af den romeriske Keiser Heraclius, der førte tilbage til Jerusalem "det egte Kors", som de persiske og jødiske Erobrere havde stjaalet.

Omtrent 25 Aar senere træder de muhamedanske Arabere under Kalifen Omar ind paa Skuepladsen. Han indtog Jerusalem og opførte det prægtige muhamedanske Tempel, eller Moske, som endnu den Dag idag kroner Bjerget Moriah, og kaldes endnu Omars Moske.

Omar's moskeen paa Tempelpladsen i Jerusalem.

I 969 kom Landet under de ægyptiske Kalifer: I 1076-7 blev det erobret af Seljuk-Tyrkerne, og 20 Aar senere, i 1096, gjenerobredes det af de ægyptiske Sultaner, som var dets Herrer, da Korsfarerne det følgende Aar begyndte sine ihærdige Bestræbelser for at rive det hellige Land ud af Hedningernes Hænder.

Korstogenes Historie kan her bare nævnes i al Korthed. Det første fandt Sted i Aaret 1097. En stor Høb af religiøse Sværmere og Fanatikere under Peter Gremit og andre udelige Ledere satte afsted for at bemægtige sig Kristi Grav, men omkom ynkelig paa Veien. Saa fulgte en mægtig Hær af Kristenhedens tapreste Krigsmænd under Godfrey af Bouillon, Robert af Normandie og andre Helte. Efter at have beleiret Jerusalem i ni Maaneder, slog de den fiendtlige Hær og tog Byen med Storm, den 15de Juli 1099. Der slød ved denne Anledning meget Blod. Seirherrerne stal med Stolthed have erklæret, at da de forfulgte Flygtningerne til Omar's Moske, red de i muhamedansk Blod, der naaede til Hesternes Knær.

Der blev nu i Palæstina dannet fire kristne Stater,

og Godfrey af Bouillon regjerede i Jerusalem. Det af ham oprettede kristne Kongedømme varede i 87 Aar. Mange Kirker, Kloostere og andre Bygninger opførtes, og nogle nye religiøs-militære Ordener, blandt hvilke den fornemste var Tempelridderne, kom til Magt og Værdighed.

I et af de senere Korsstog var der en stor Hær fra Norge under Kong Sigurd, Magnus Barfods Søn, som efter sin Hjemkomst fra Jerusalem fik det Navn, hvorunder han er kjendt i Historien, nemlig Sigurd Jorsalafar, eller Jerusalemfarer. Det var i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede, at disse vore Fædre lod sin noriske Vikingestyrke søles af den fælste Profets Børn i Østerland.

Blandt andre berømte Mænd, som tog Del i Korsstogene, var den tyske Keiser Frederik Barbarossa og den engelske Heltekonge Richard Løvehjerte. Den første af disse druknede, da han skulde svømme over en Elv i Lilleasien, medens den anden paa Hjemreisen faldt i Fienders Hænder og holdtes som Fange etpar Aar og tilslut naaede hjem til England lige før sin Død.

Der var ialt tolv Korsstog. Det sidste paabegyndtes af Kong Ludvig IX af Frankrige, som havde sat sig fore at tugte Sultan Bibars for hans grusomme Volds-handlinger i Palæstina. Ekspeditionen naaede dog ikke frem. Den seilede til Tunis i Afrika og indtog den gamle Verdensstad, Karthago; men her døde Kong Ludvig, og som Følge deraf blev Foretagendet opgivet. I 1274 søgte Pave Gregor IX at faa istand et nyt Korsstog; men det lykkedes ikke.

Der var imidlertid mange kristne bosatte i Palæstina, og de laa i stadig Kamp med Muhamedanerne. Der stod mange blodige Slag, i hvilke de kristne som Regel maatte ligge under. De fordreves fra det ene Sted efter det andet, indtil de tilsidst ikke havde andre besættede

Stæder end Acre. Og saa denne By blev i 1291 beleiret og indtaget af Hedningerne; og dermed endtes Kors-togene, som havde kostet saa uberegnelig meget og krævet saa utallige mange Mennekeliv.

I det 14de og det 15de Aarhundrede var Palæstina af meget ringe Betydning i Europas Dine. Men i det 16de Aarhundrede begyndte Muhamedanerne dog at vise mere Tolerance og at taale de kristnes Gudstjeneste i den hellige Stad. I 1517, det samme Aar, i hvilket Kirkens Reformation ved Luther begyndte, havde den tyrkiske Sultan Selim underlagt sig Syrien, der indbefatter Palæstina; og dette Land har siden den Tid uafbrudt været en Del af det tyrkiske Rige. Sultan Suliman byggede nye Mure omkring Jerusalem, der, som rimeligt er, var i en meget forfalden Tilstand, da Byen ikke mindre end mindst 25 Gange var bleven beleiret og 17 Gange erobret.

I 1799 kom Verdens Dine til igjen at vendes mod Palæstina. Pashaen i Acre havde fornærmet Napoleon Bonaparte, og det var, som man ved, noget, der ikke ustraffet lod sig gjøre. Napoleon maatte tage Hevn, og han marscherede derfor med 10,000 af sine Veteraner over Ørkenen fra Ægypten og indtog uden Vanfælighed en Række af Byer. I Joppe mødtes han af haardnakket Modstand, og rasende herover straffede han denne By paa det frygteligste. Saa angreb han Acre; men han havde der ikke sit sedvanlige Held med sig. Efter en Uges mislykkede Forsøg paa at tage Byen maatte han trække sig tilbage med usorrettet Sag, da Sir Sidney Smith med en engelsk Eskadre kom den betrængte By tilhjælp.

I 1832 kom Syrien i Mehemet Alis Besiddelse; men i 1840 blandede Storbritanien sig op i Sagen og hjalp Tyrkerne til at gjenerobre sin tabte Provins.

“Det hellige Land,” siger en reisende, “er ikke længere

et Tvivlens Væble for de ærgjerrige Nationer; men Landet har dog ikke tabt den dybe Interesse, med hvilken det i sin Tid omfattedes af den mest fanatiske Korsfarer. Barnets første Indtryk staar i Forbindelse med Bibelens Land, og Barnelæberne nævner med Udfreygt Jerusalem og Galilæa. Vi erfarer endnu en slags Fædrelandskjærlighed til Palæstina, og vi føler, at de Begivenheder, som der sandt Sted, styrer hele Mennefteslegtens Historie. Det er et lidet Land, men det er saaaftige alle Mennefters Fælleseie. "Hvad en Kirke er for en By, er Palæstina for Verden".

Joppe eller Jaffa.

Naar vi fra Havet nærmer os Jaffa, eller Joppe, flaaes vi af Stedets Skjønhed, seet paa Afstand, og Hjertestregene røres paa en underlig Maade, ved Tanken paa, at vi foran os endelig ser det hellige Land, helligt fremfor alle andre Lande. Her boede Jakob og David og Rachel og Ruth. Mellem hine Høie, som vi ser i det fjerne, prædikede Israels Profeter, og der levede og døde han, som er alle Mennefters Frelser, men "mest deres, som tror". Denne By, som hænger paa Klippen foran os, er Joppe, hvortil Kong Hiram sendte Cederen. Fra dette Sted seilede Profeten Jonas afsted paa sin stormfulde Rejse. Denne Sandflette, med her og der et enkelt Granatæble-, Palme- eller Figentræ, er ligesom Forgaarden til Sarons Slette, over hvilken alle Fantasiens Blomster spreder sin Vellugt. Sin høie Bjergkjede er Judas, Benjamins og Ephraims Klippeborge, blandt hvilke vi har Hebron og Sion og Bethel og Gerizim som de høieste og helligste Linder.

Da vi allerede har været i Alexandria, har vi lært at bevare Ligevegten, saa vi ikke blir gale af den øredøvende Støi og de vilde Gestikulationer, hvoraf vi omgives, medens vi gjør os rede til at sætte Foden paa

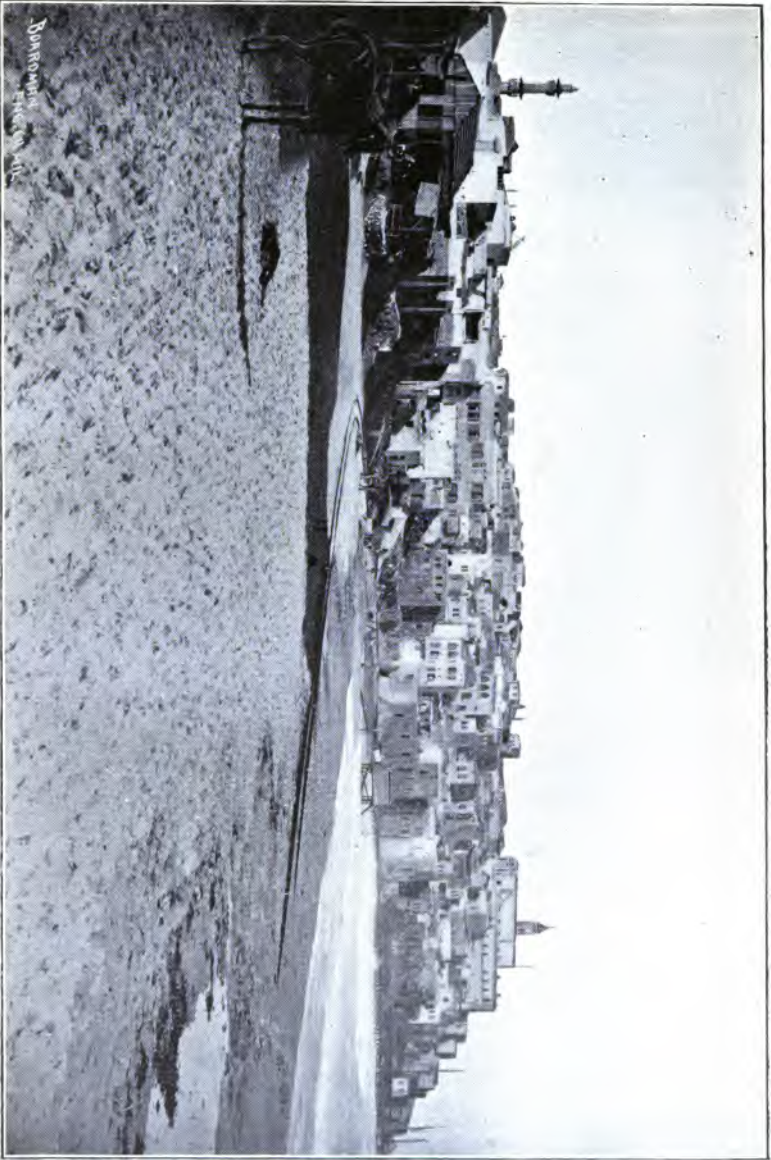
Palæstinas Grund. Vi har ogsaa allerede nogen Erfaring, saa vi ikke saa let lader os tage ved Næsen af de mange Industririddere, som sværmer omkring os paa Dækket og vil være os til Tjeneste.

Landstigningen i Joppe er i Regelen temmelig vanskelig og undertiden en farlig Historie. Der er nemlig ingen Havn, og lader vi os saaledes landsætte i smaa Baade, der maa passere gennem en af de smaa Abninger, som der er mellem de udenfor Stranden liggende Klipper. Det "Store Hav" er uroligt selv under Vindstille; og det er nødvendigt at træffe det beleilige Øieblik for Gjennemfart. Disse Baade gyynger saaledes op og ned, at en reisende, som ikke er Sjømand af Profession, nok kan saa Brug for sit Mod, før han sætter sin Fod paa det tørre.

Vi holder Dreene stive og overlader os med alt det Mandemod, som vi kan opdrive, i Hænderne paa dem, hvis Pligt det er at besørge os bragt levende iland. Vi slap fra det med Liv og Lemmer i Behold, saa vi fik den Glæde at lade os føre til Toldboden og saa vor Bagage undersøgt. Men det er ikke alle reisende, som er saa heldige. Naar der er virkelig Storm, er det umuligt at lande i Joppe. Sjøgangen er høi, og Kysten farlig. I slike Tilfælde maa de reisende finde sig i at føres videre og landsættes i Haifa eller i Beirut.

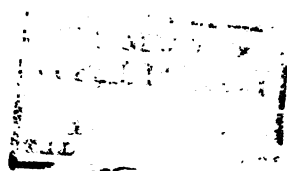
I Forbigaaende kan det nævnes, at næsten alle disse Stedsnavne kan staves, omtrent som hver finder forgodt. Det blir en Smagsag. Man kan saaledes skrive Beirut, Bairut, Beyrut, Bayrut, Beiruth, Beyrouth, Baireuth, Bayreuth osv., osv. Kjært Barn har mange Navne. Det samme er Tilfælde med Joppe, som ogsaa kaldes Jassa, Jafa og andre Ting. I Skriften kaldes Byen Joppe, og det Navn kan vi jo bruge.

Joppe skal, efter hvad ialfald nogle lærde har sagt, være opkaldt efter Jafet, Noahs Søn, og gamle Geo-

Dobromir
Safa, 1910

Safa.

grafer siger, at der paa dette Sted var en By før Syndfloden. Andre afleder Navnet af "Jafeh", som skal betyde skjøn. Det har ogsaa været paastaet, at Navnet skriver sig fra Jopa, en Datter af Vindens Gud, *Volus*; og det kunde jo passe noksaa godt. I *Josvas Bog*, 19, 46, kaldes Byen *Japho*; men ellers er det *Joppe*.

Stedet omtales første Gang i det nævnte Vers af *Josvas Bog*. Der beskrives det som værende indenfor *Dans Enemerker*.

Paa *Salomos Tid*, da *Hiram*, Kongen i *Tyrus*, skulde staffe tilbeie *Cedertæer* og *Cyprestæer* til *Templet* i *Jerusalem*, sagde han i sin *Kontrakt*: "Mine *Tjenere* skal føre dem fra *Libanon* til *Havet*, og jeg vil lade dem lægge i *Flaader* paa *Havet* og bringe til det Sted, du vil sende mig *Bud* om, og lade dem tage fra hverandre der, og saa lader du dem afhente. Og vi skal hugge *Træer* af *Libanon*, saa mange du har *Brug* for, og bringe dem i *Flaader* tilshjøs hen til *Joppe*, saa kan du føre dem op til *Jerusalem*".

Ogsaa det *Træmateriale*, som *Jerubabel* brugte til *Templets* *Gjenopbyggelse* blev bragt fra *Libanon* til *Joppe*, som vi læser i *Esras' Bog*, 3, 7.

Da *Jonas* flygtede fra *Herrens* *Ansigt*, drog han til *Joppe* "og fandt et *Skib*, som skulde gaa ned til *Tarsis*, og han betalte *Fragten* og gif ombord for at fare med dem ned til *Tarsis* bort fra *Herrens* *Afsyn*." (*Jonas Kap. 1*).

I *Joppe* var det ogsaa, at *Apostelen* *Peter* opvakte *Dorkas* fra de døde; og her havde han det underlige *Syn*, som skulde lære ham, at *Hedninger* ligesaabel som *Jøder* skulde gjøres delagtige i *Evangeliets*, og at han ikke skulde formaste sig til at agte noget for urent, som *Gud* havde udvalgt. Og belært af dette *Syn* drog han til *Cæsarea*, hvor han døbte *Cornelius* og hans *Hus*.

I den oprørte *Tid* mellem den sidste af *Profeterne*

og vor Frelsers Fødsel var Joppe et Sted af stor Betydning, da det var ligesom Nøglen til hele Landet. Byen var paa Makkabæernes Tid under fremmed Herredømme, idet Jøderne, som udgjorde bare et Mindretal, plagedes slemt af Grækerne, Syrerne og Ægypterne, der havde sine Skibe liggende udenfor og fik Forsterkninger, saa ofte de trængte dem. Af Makkabæernes første Bog fremgaar det, at Brødrene Simon og Jonatan, da de havde indtaget Byen, befæstede og forstjønnede den. Der staaar i nævnte Bogs 14de Kapitel, 4de og følgende Vers:

“Dg Judas Land havde Ro i alle Simons Dage, og han søgte sit Folks Bedste, og hans Regjering behagede dem vel hele Tiden.

Dg foruden alle sine øvrige berømmelige Gjerninger indtog han Joppe og gjorde det til en Havn og gjorde der en Indseiling for Havets Dør.

Dg han udvidede sit Folks Grænser og hævdede sit Herredømme over Landet.

Dg han førte mange hjem fra Fangensfabet og blev Herre over Geser og Bekur og Borgen, og han bortstaffede al Urenhed fra den, og der var ingen, som satte sig op imod ham.

Dg de dyrkede sin Jord i Fred, og Jorden gav sin Grøde og Træerne paa Marken sin Frugt.

De gamle sad paa Gaderne, alle talte de med hverandre om Landets Lykke, og de unge Mænd var isørte prægtige Krigsklæder.

Han forstjønnede Stæderne med Levnetsmidler og udrustede dem med alt, hvad der hører til Befæstning, saa hans herlige Navn blev nævnt lige til Jordens Ende. Han staffede Fred i Landet, og Jsrael frydede sig saare meget.

Dg enhver sad under sin Vinstok og sit Figentræ, og der var ikke nogen, som forfærdede dem; og der var

ikke nogen, som krigebe mod dem i deres Land, og Kongernes Magt var knust i de Dage. Og han op- hjalp de ringe blandt sit Folk; han overholdt Loven og udryddede alle ugudelige og onde. Han smykkede Hel- ligdommen og forsøgede Helligdommens Redstaber."

Saa Mænd har et skjønnere Eftermæle end det, som Simon her faar.

I Matkabæernes Bøger er der ogsaa ellers en hel Del Oplysninger om Joppes Forbindelse med den mak- tabæiske Politik.

Byen maa have været stor; thi Josephus beretter, at 80,000 af dens Indbyggere dræbtes af Cestius i den sidste jødiske Krig. Saa blev Joppe et Tilhold for Sjø- røvere, som herfra herjede Nabolandenes Kyster.

Som Straf for disse Forbrydelser blev Byen ødelagt af Vespasian. Men paa Kirkehistorikeren Eusebius's Tid, omtrent 300 Aar efter Kristus, var Joppe igjen bleven et Sted af Betydning og var blandt andet et Bispestæde. I 1000 Aar har Byen været det vigtigste Landingssted for Pilegrimme paa Reise til Jerusaleem. Paa Korsto- genes Tid blev den erobret og tabt, befæstet, ødelagt og bygget op igjen, alt efter som Krigslykken vendte sig. Efter Korstogene begyndte Forfaldet, indtil der ikke var et beboeligt Hus igjen. Senere kom Byen for en Del tillive igjen, saa den har faaet tilbage noget af sin gamle Betydning.

I Apostlernes Dage boede der et betydeligt Antal Jøder i Joppe og blandt dem nogle saa Disciple af Jesus af Nazaret. En af disse var, som vi af Apostler- nes Gjerninger ved, Tabita, ogsaa kaldet Dorkas. "Hun var rig paa gode Gjerninger og Almisser, som hun gav." Hun blev syg og døde, og de lagde hende paa Ligtraa. Saa sendte de Bud til Peter, som var i Lydda; og da han var kommen, græd de og viste ham de Afortler og Klæder, som Dorkas havde gjort, da hun

var hos dem. Da var det, at Peter gjorde et Under, idet han vakte hende tillive. "Men det blev vitterligt over hele Joppe, og mange troede paa Herren. Og det skeede, at han (Peter) blev mange Dage i Joppe hos en vis Simon, en Garver". Ap. Gj. 9, 36—43.

I Garveren Simons Hus var det ogsaa, at Peter havde det Syn, som der berettes om i det 10de Kapitel af Apostlernes Gjerninger. Eller kanske det vilde være rettere at sige ikke i, men paa Huset; thi han sad oppe paa det flade Tag. Ved dette Syn blev Garverens Hus en Merkesten som det Sted, hvor Gud befalede, at ogsaa Hedningerne skulde kaldes til at blive Abrahams Børn formedelst Troen.

Huset blir endnu fremvist, og Dean Stanley, som har givet Sagen en grundig Undersøgelse, tror, at det virkelig er det selvsamme Sted "ved Havet", kun at Huset selv har undergaaet endel Forandringer. Det er lidet og simpelt og benyttes fortiden som et muhamedansk Tempel.

Medens Byen Joppe tager sig godt ud, naar vi ser den fra Havet, er den alt andet end vakker, naar vi kommer ind i dens urene, trange og krogede Gader. Husene synes at være opførte, akkurat hvor og som det kunde træffe sig, uden noget Forsøg paa Orden eller Regelmæssighed i Anlægget. Bygmestrene synes ikke at have eiet Lod eller Vinkel, men at have fulgt sine sjæve Dine. Paa Gaderne er der en broget Forvirring af Kærler, Kameler, Vandbærere og andre Mennesker, men ingen Bogne. Vand bæres omkring i Sække af Svine eller Gødestind og sælges efter Maal. Byens Indbyggertal skal være henimod 30,000 og er fortiden i Stigende. Der siges at være omtrent 1000 kristne og nogle faa Jøder, medens Resten er Muhamedanere.

En af de første Ting, som en fremmed maa blive opmærksom paa i Joppe som i alle de andre østerlandste

Her, er det forbausende store Antal af blinde, vanstabe og Tiggere. Joppe syntes at have ialfsld sin fulde Andel af dem.

En blind Tigger.

Til mulig bedre Forstaaelse af flere Udtryk, som forekommer i det Ny Testamente, særlig i Jesu Prædikener og Lignelser, kan jeg ligesaagodt her som senere nævne nogle af de Ting, som var og endnu er eiendommelige for Palæstina og Østerlandene ellers. Som Eksempel kan anføres, at større orientalske Baaningshuse har et eller flere aabne Gaardsrum indenfor de ydre Vægge, og at der er meget faa Vinduer eller andre

Åbninger paa Udsiden. Omkring de indre Gaardsrum gaar der Gallerier, og fra disse er der Døre og Vinduer ind til de forskjellige Værelser. I en stor Bygning kan der være op til et halvt Dussin flige Gaardsrum. De har ikke noget Tag; men der er ofte spændt en Dug eller

Esterlandst Hus med flat Tag og aaben Plads.

Matter over dem forat beskytte Beboerne mod den brændende Solhede om Dagen. Det maa have været i et saadant Hus, at Kristus prædikede, da han helbrede den verkbrudne, som der berettes i 2det Kapitel af

Markus' Evangelium. Huset eller den aabne Plads har været fuldt af Folk lige til Indgangen. De, som bar den syge, kunde ikke slippe ind; saa bar de ham op paa Husets flade Tag, ad en Trappe straks indensfor den ydre Port, hvorfra de med Lethed kunde tage væk de Mætter, som i Skriften kaldes Taget, og lade Sengen ned foran Jesu Fødder. Saaledes tænker jeg mig, at det maa være gaaet til.

Før jeg saa flige Huse, kunde jeg ikke begribe, hvorledes det hang sammen med denne Beretning om, at man "tog Taget af Huset" og lod Sengen ned, især da de almindelige Huse i den Del af Verden er af Sten og Cement. Men naar man gaar ud fra, at der med Taget i Bibelens Beretning menes Mætterne — Soltaget — over Gaardsrummet, er der ikke længere nogen Banfelighed.*)

Der forekommer i Kristi Prædikener og Signelser mange Udtryk, som blir lettere at forstaa for den, der har reist i Palæstina og dertil har søgt at sætte sig ind i Folkets Levevis og at blive kjendt med Forholdene paa Jersherens Tid. Naar han, for Eksempel, kalder sig med det skjønne Navn, den gode Hyrde, maa dette for Jødefolket have været et meget træffende og anstueligt Billede. Thi en af deres allerfornemste Næringsveie var Faareavl. Hyrderne maatte vogte sin Hjord Dag og Nat og beskytte dem mod Rovdyr. Det gjaldt derfor at have en Hyrde, som havde Omsorg for Hjorden, og som ikke, naar Ulven viste sig, vilde forlade Faarene og fly, fordi han var bare en Leiesvend.

Figen- og Vintrær, som saa ofte nævnes i Skriften, var og er endnu meget almindelige i Landet. De Læderflasker, som for os er en saa aldeles fremmed Ting, saar vi ogsaa nu i Jødeland stifte Bekjendtskab med.

*) I Mexico har jeg set Bygninger, som har en paaafvendt Lighed med dem i Palæstina.

Folket vidste god Greie paa, at gamle Læderflaster ikke duede til at holde den nye og gjærende Vin; der maatte nye til for saadant Brug. Hvis dette skulde være den rette Forstaaelse med Hensyn til nye Læderflaster og ny Vin, saa turde det kanske afgive en Løsning paa det Spørgsmaal, som har været adskilligt drøftet her i den senere Tid, nemlig om Bibelens Vin var berusende eller ei. Det maa vel være omtrent selvsagt, at naar Druesaften er gjæret saa indeholder den Alkohol, og er sælgelig mere eller mindre berusende. Naar man i Forbindelse dermed tager Kjøgemesterens Udtalelse ved Bryllupet i Rana, saa synes der ikke længere at være Grund til Tvistighed desangaaende. Dette afgiver dog ingen Trøst for den, som vil nyde Vin til Overmaal.

Det indre af et østerlandsk Hus med to Kvinder som maler paa en Kvern.

I Math. 24, 41 læser vi: "To Kvinder skal male paa Kvernen". De havde ingen Vandkraft, og Brugen af Damp var dengang ikke opfundet. Det var da en Del af Kvindernes Arbejde at male Kornet mellem to Stene, af hvilke den øverste blev drejet rundt ved Hjælp af et

Træstykke, som var fæstet i et Hul i Stenen, som det sees paa Billedet. I samme Kapitel staar der i det 17de Vers: "Hvo som er paa Taget, stige ikke ned forat hente noget af sit Hus." Dette blir mere forstaaeligt, naar vi ser de flade Høstager, hvorpaa Folk ofte opholder sig om Aftenen forat kjøle sig af.

Farisæere og Toldere var to velbekjendte Klasser af Mennesker paa Kristi Tid, og i moralsk Henseende som staaende i den skarpeste Modsetning til hverandre, seet med mennestelige Øine. De første vilde ansees og ansaaes for at være de helligste Mennesker; de sidste, der gjerne var frafaldne Jøder, blev betragtede som de ugudeligitte; men naar hine to Mænd i Lignelsen kom op til Templet forat bede, viste det sig, at Farisæeren var en Hykler, og at der blandt de foragtede Toldere ogsaa fandtes oprigtige og ydmyge Sjæle.

Mange lignende Eksempler kunde anføres som Bevis for, at Jesus udtalte sig paa den Maade som var mest letfattelig og forstaaelig for hans Tilhørere. I Lignelsen om Samaritanen som faldt blandt Røvere, valgte han den farlige Vej mellem Jerusalem og Jeriko; thi der var et saadant Tilfælde lettest tænkeligt.

I sin Forklaring over første Mosebog siger Luther, at Moses talte og skrev i Ordelag som var mest forstaaelige for Folket paa hans Tid. Det samme gjorde Jesus udentvil paa sin Tid, da han færdedes omkring paa Jorden.

I Nærheden af Bazaren i Joppe er der en Port og en Fontæne, hvor mange Kvinder samles forat passiere og drage Vand. Her er ogsaa Markedet for Frugter, hvoraf især de store Apelsiner tiltrækker sig Opmerksomheden. Og saa er der Penge-Bekseleterne. I disse østerlandste Byer har man ikke Banker i Lighed med vore. Men Bekseleterne sidder paa Gadehjørnene med sine Glasstab indeholdende et stort Udvalgt af de for-

ffjellige Landes Mynter. De er rede til at veksle Penge med os og forshyne os med Landets gangbare Mynt; men de pruter og gestikulerer og bedrager os, hvis de kan.

Noget af det mest seværdige i Omegnen af Joppe er de skjønne Orangelunde med sin overordentlig velsmagende Frugt og Blomsterduft. Og saa Ferskener, Granatæbler, Meloner og andre Frugter opnaar her en høi Grad af Fuldkommenhed. Gaverne er beskyttede med uigjennemtrængelige Sjerder af Kaktus.

Vi besøgte Miss Arnotts Skole, som hun grundlagde i 1863, da hun gjorde en besteden Begyndelse ved at samle om sig 14 Smaapiger. Før Aaret var omme, havde Antallet steget til 50, og i 1869 aabnede hun en Kostskole for voksne Kvinder, som vilde uddanne sig til Lærerinder. Hun har været saa heldig i sine Bestræbelser, at hun har kunnet fikre sig et Stykke Land, hvorpaa et stort og godt Hus er blevet opført. Vi hørte de indspjødte syriiske Piger synge for os baade i deres eget Sprog og paa Engelsk. Alt i og omkring Anstalten saa rent og triveligt ud.

Da vi skulde forlade Joppe og drage til Jerusalem, havde vi Valget mellem Jernbanetoget, Skyds med Vogn, eller paa Hesteryggen. Nogle af Selskabet valgte Vogn, andre Sadelen. Blandt de sidste var Forfatteren og hans Søn, da der nemlig er flere historiske Steder mellem Joppe og Jerusalem, som ikke kan besøges af dem, som tager med Toget, medmindre de gjør en Ekstratur fra Jerusalem.

I det vi altsaa forlader Joppe og de den tilgrænsende Haver, har vi Saronfletten foran os, og den maa vi krydse. Denne Slette strækker sig fra Joppe til Cæsarea (Cæsarea ved Havet), og fra Midtpunktet af de bagenfor liggende Bjerge til Middelhavet. Den var i Oldtiden berømt for sin Frugtbarhed og Græsgange (1 Krøn.

27, 29.) og for sin Blomsterpragt (Høifjengen Kap. 2, 1. og Gaias Kap. 35, 2). Sletten er omtrent 60 Mil lang og fra 8 til 15 Mil i Bredden. Den er endnu frugtbar; men Beduinerne, som opholder sig i Nærheden med sine Hjørde, gjør dens Dyrkning usikker. Der er Sandsletter og Sandhauge indtil 300 Fod høje som strækker sig indtil 3 Mil fra Havet. Østenfor Sandsletten er der Resten af den "store Skog", som Strabo omtalte i Aaret 24 efter Kr. Der findes udstrakte Olivenlunde, og dens Rigdom paa vilde Blomster, blandt hvilke den urigtig saakaldte Saronrose, er mærkværdig stor om Foraaret. Om Høsten efter den hede Aarstid skal Sletten se ud som en Ørken.

Før vi naar Landsbyen Ramleh deler Veien sig. Den venstre gaar til gamle Lydda, (nu Ludb) omgiven af Frugtræer, og den anden til Ramleh. Til højre gaar en Wei til Gaza, fra hvilket Sted Samson i sin Tid bar Stadens Port op paa Fjeldet nær Hebron, et af de høieste i Landet og ligger 15 Mil fra Gaza.

Vort første Stoppested er Ramleh, ogsaa omgiven af Frugtræer, en noksaa vakker Landsby med omtrent 4000 Indvaanere, af hvilke en Tredjedel skal være kristne. Der er en Tradition, som vil vide, at Ramleh er det samme Sted som Arimathæa i det Ny Testamente, hvor Josef af Arimathæa boede, og at det dervedende latinske Kloster skal staa paa det Sted, hvor Mikodemus's Hus stod; men Traditionen kan være mindre paalidelig.

Ramleh var et af Korsfarernes vigtigste Stoppesteder, og de antages at have opsørt det straks udenfor Byen værende 120 Fod høje Taarn, der har 126 Trappetrin fra nederst til øverst. Fra Toppen af dette Taarn havde vi en prægtig Udsigt over Omgivelserne, indbefattende Saronletten, Judabjergene og Middelhavet. Selskabet indtog Middag i Ramleh.

Ikke ret langt fra Byen og før vi stiger ned ad Bak-

ten, stanfer vi for at betragte Njalons Dal, hvor "Herren gav Amoniterne i Israels Børns Vold" — — — og hvor Josva sagde: "Sol, staa stille i Gibeon, og Maane i Njalons Dal" — — — "Og Solen stod stille, og Maanen blev staaende, indtil Folket havde hevet sig paa sine Fiender", og Josva vandt en fuldstændig Seir over Amoniternes fem Konger. Denne Del af Landet tilfaldt Dans tapre Stamme, fordi den var vanskelig at forsvare mod Fienderne. Herfra kunde vi ogsaa se øvre og nedre Beth-Horon, hvor Josva ligeledes tilføjede "Israels Fiender" Nederlag, idet Herren "kastede store Stene fra Himmelen paa dem". (Josva 10, 10—11.)

Henimod Aftenen den første Dag efter Afreisen fra Joppe, kom vi til et Sted, som kaldes "Bab-el-Wabi", Døren (eller Indgangen til Dalen), hvor vi for første Gang overnatte i Telt. De af Selskabet som havde valgt Hefteryggen som Befordringsmiddel, var allerede blevne fortrolige med, at en saadan Maade at rejse paa just ikke var den behageligste, allermindst da der forestod en over tyve Dages Ridetur, det vil sige paa Reisen nordover fra Jerusalem, paa 6 @ 8 Timer daglig.

Næste Morgen drager vi opad Dalen langs Wady Aly, en trang og kroget Gulvei. Paa alle Kanter omgives vi af graa, nøgne og knudrede Bakker og Høie. Vegetationen er meget fattig naar undtages Blomsterne, som synes at trives godt blandt Klipperne. Der findes ogsaa adskillige Oliventræer, men de ser knudrede og forkomne ud. Forresten er Omgivelserne i det hele taget alt andet end opmuntrende.

Fra Toppen af det første Fjeld vi bestiger i Judæa, har vi en vidstrakt og deilig Udsigt over Havet, Joppe, Ramleh, Saronfletten og Sandhaugene langs Kysten.

I en Olivendlund, ikke langt borte, er den lille Landsby Saris, hvor man har villet gjentjende Emmaus, men kanste uden gyldig Grund. En Timestid senere naar vi

Landsbøen Abou Gofch, der har sit Navn fra en berøgtet og brutal Røver, som med en Bande af sine Slegtninge var en Skræk for Nabostabet, og ikke mindst for reisende; men for omtrent 40 Aar siden blev Lederne overbundne og bortførte. Deres Esterkommere bor i Bøen, og er kanske ligesaa ærlige som andre paa de Kanter, hvilket just ikke skal være at sige saa ret meget eller være noget at rose sig af.

Abou Gofch har været gjenkjendt som Kirjath Jeazim, "Skovbøen", hvorhen Arken blev bragt efterat den havde været bortført fra Silo af Filisterne og foraarstaget dem mange Ulykker. Arken sattes ind i Abinadabs Hus, hvor den forblev i mange Aar under Tilsyn af hans indviede Søn Eleasar. Herfra førtes den senere af David, først til Obed-Edoms Hus og derefter til Jerusalem.

Efter halvanden Times videre Rejse kommer vi ad en zigzag Vej til Koloniehøden, hvor vi tilhøre har den vakre Landsbø Ain Karun, beliggende paa en Ekstraaning, omgivet af Frugthaver med Oliven, Figen og andre Trær. Bøen skal have en Befolkning af 8000, for det meste kristne. Stedet forekom mig da, og jeg har det endnu i Erindringen som et af de venligst udseende Steder i Palæstina. Stedet er beliggende i Judæas Bjerggegn og Traditionen vil vide, at Ain Karun var Johannes den Døbers Fødested, og at det var der Maria besøgte Elizabet. (Lukas 1, 39.)

Efter et Kvarters Tid kommer vi til Landsbøen Kolonieh, der ogsaa af mange har været anset som det Emmaus, der omtales af Lukas, Kap. 24, 13 som beliggende 60 Stadier fra Jerusalem. Josephus omtaler ogsaa en Landsbø af samme Navn og Afstand fra Jerusalem.

I Dalen ved Kolonieh er et Bækkeleie, nu saagodt som tørt. I denne Dal skal det have været at David

slog Goliath, medens Israelliterne var leirede paa den ene Side af Dalen og Fienderne paa den anden. Af denne Bæk skal David have taget Stenene for sin Slynge, og til Grindring derom tog vi ogsaa nogle Stene af Bækken

Afstanden fra Kolonieh til Jerusalem er omtrent $4\frac{1}{2}$ Mil, og Veien ligger næsten uafbrudt opad Bakke, saa det tager os halvbanden Time til at naa Byen.

Da vi naar det høieste Punkt i denne øde Egn, har vi Anledning til at tilbagefalde i vor Grindring mange af de Begivenheder, som i Tidernes Løb har foregaaet her. Sandsynligvis var det ad denne Wei at Guds Ark førtes i Triumf til Zions Bjerg; kanske var det ogsaa her efteds at Jesus slog Følge med hine to Mænd, som var paa Veien til Emmaus. Fra Tid til anden, gennem Aarthundreders Løb er Israels Børn dragne denne Wei til deres høitidelige Fester i Jerusalem. Senere har de romerske Legioners Marscheren og Korsfarernes Krigsraab gjenlydt over disse nu saa øde Egne. Fra Toppen af Høien ser vi Oliebjerget og Scopushøien, dets Arm mod Nord. Lidt senere faar vi for første Gang Die paa Jerusalem, men det er skuffende. Vi ser blot Muren paa Nordtiden og nogle saa Huse i Byen. Udenfor Bymuren er opført en Mængde Bygninger, tilbels af betydeligt Omfang. Der er blandt andre et Kloster, Barnehjem, et tyrkisk Hospital for Militære, russiske Hospicer og mange andre. Der er ogsaa en større Jødekoloni.

I det vi stiger nedad Bakken har vi de russiske Bygninger tilvenstre, og i Dalen tilhøire er en stor Cisterne, den øvre Dam i Gihon. I Esaias 7, 3, og i 2 Kong. 18, 17 kaldes den Dammen ved Vandledningen, som er ved Badstevolden. Lidt længere fremme har vi Jaffaporten foran os.

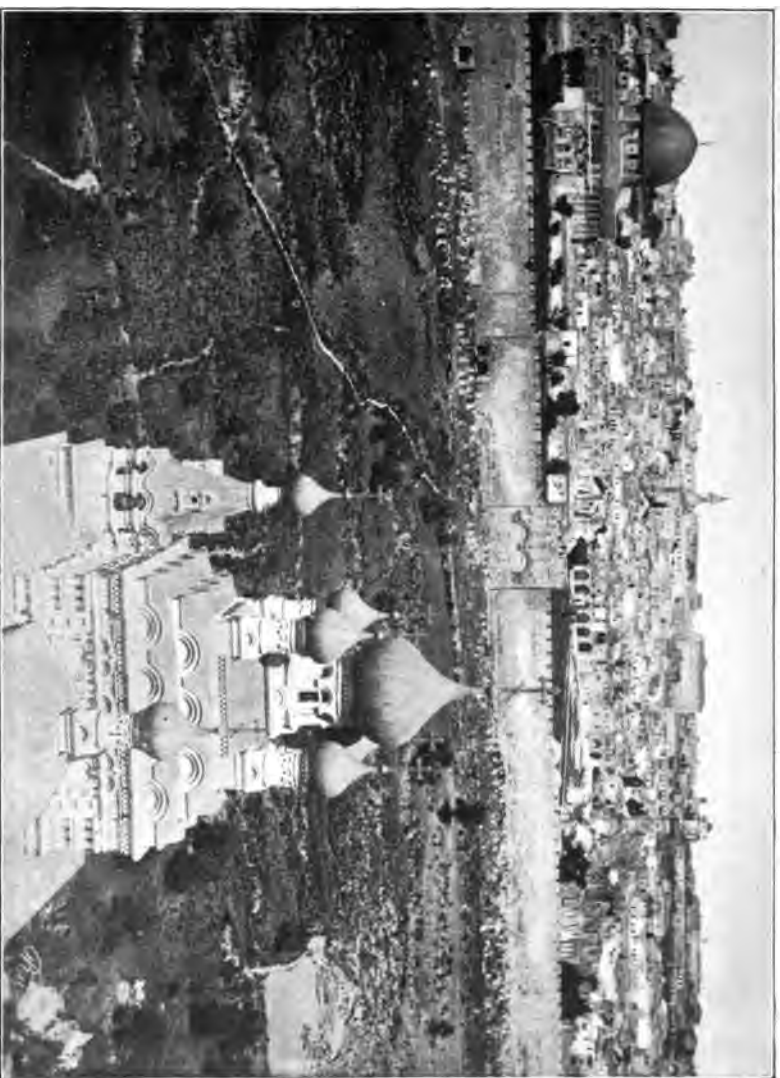
Jerusalem med den russiske Kirke i Gørgunden.

flog Goliath, medens Israelliterne var leirede paa den ene Side af Dalen og Fienderne paa den anden. Af denne Bæk skal David have taget Stenene for sin Sluge, og til Grindring derom tog vi ogsaa nogle Stene af Bækken

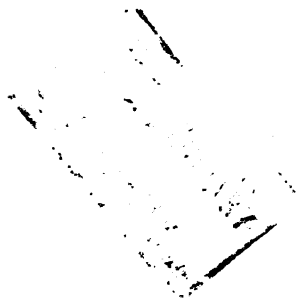
Afstanden fra Kolonieh til Jerusalem er omtrent $4\frac{1}{2}$ Mil, og Veien ligger næsten uafbrudt opad Bakke, saa det tager os halvanden Time til at naa Byen.

Da vi naar det høieste Punkt i denne øde Egn, har vi Anledning til at tilbagefalde i vor Grindring mange af de Begivenheder, som i Tidernes Løb har foregaaet her. Sandsynligvis var det ad denne Vei at Guds Ark førtes i Triumf til Zions Bjerg; kanste var det ogsaa her etsteds at Jesus slog Følge med hine to Mænd, som var paa Veien til Emmaus. Fra Tid til anden, gennem Aarhundreders Løb er Israels Børn dragne denne Vei til deres høitidelige Fester i Jerusalem. Senere har de romerske Legioners Marscheren og Korsfarernes Krigsraab gjenlydt over disse nu saa øde Egne. Fra Toppen af Høien ser vi Oljebjerget og Scopushøien, dets Arm mod Nord. Lidt senere faar vi for første Gang Die paa Jerusalem, men det er stoffende. Vi ser blot Muren paa Nord siden og nogle faa Huse i Byen. Udenfor Bymuren er opført en Mængde Bygninger, tildels af betydeligt Omfang. Der er blandt andre et Kloster, Barnehjem, et tyrkisk Hospital for Militære, russiske Hospicer og mange andre. Der er ogsaa en større Jødekoloni.

I det vi stiger nedad Bakken har vi de russiske Bygninger tilhøre, og i Dalen tilhøre er en stor Cisterne, den øvre Dam i Gihon. I Esaias 7, 3, og i 2 Kong. 18, 17 kaldes den Dammen ved Vandledningen, som er ved Vadstevolden. Lidt længere fremme har vi Jaffaporten foran os.

Jerusalem med den russiske Kirke i forgrunden.

Jerusalem.

De fleste Jerusalemsfarere føler sig uidentvil stufede, naar de for første Gang ser Byen. Skuffelsen var for mig ikke saa særdeles stor, da jeg vidste adskillig Bested derom paa Forhaand. Byens Omfang er saa meget mindre, end man i Indbildningen har forestillet sig og forbunden som den er med de største og helligste Tildragelser i Historien, har man vanskeligt for at tro, at denne By, omkring hvis ydre Mure vi paa en Timestid kan gjøre en Tur tilfods, er den hellige Stad; og i Virkeligheden er den det heller ikke, thi den By, i hvilken David og Salomo boede, og i hvis Sader Jesus vandrede omkring, var meget større. Zion, som dengang var bedækket af prægtige Paladser, er nu tilbøjs dyrkede Marker. Steder, hvor der før var store og herlige Bygninger, saadanne som passede sig for en stor Hovedstad, er nu Ødemarker. Vi undrer os over, at der er saa lidet tilbage af den gamle By; dens Bygninger, om end gamle, er dog forholdsvis nye, undtagen her og der, hvor Grundvolden klarlig antyder Ælde. De gamle Klipper titter frem paa Tempelpladsen, ved den hellige Gravs Kirke, og paa Zionsbjerg; men Salomons prægtige og skinnende By ligger begravet fra 30 til 100 Fod under Gruset. Udgravninger har godtgjort, siges det, at Grundvolden til de gamle Bymure paa sine Steder ligger indtil 130 Fod under den nuværende Overflade. Ved at gjøre Udgravninger for nye Bygninger træffer man undertiden paa en Række Huse opførte det ene ovenpaa et tidligere, hvilket viser, at den ene Stad efter den anden har rejst sig paa Ruinerne af en foregaaende og at den nuværende By staar paa Levningerne af en, som var der før.

Alt dette gjør det vanskeligt at komme til Visshed om Beliggenheden af mange af de hellige Steder i Jerusa-

lem. De egne historiske Steder ligger ganske dybt begravne under den nuværende By; men Omgivelseerne, Høiene og Bakkerne er nu i Hovedsagen de samme. Der er dog den Forskjel, at Dalene og Bakkehældene tidligere var bedækkede med Skog, hvor der ikke var veldyrkede Agre eller Frugt- og Vin haver forat Landets store Befolkning kunde finde Næring.

Bjergene "trindt omkring Jerusalem" (Salme 125, 2), som før var dens naturlige Forskansninger og Beskyttelse, er vel endnu der. Ligesaa Oliebjerget og Kedron-dalen; Kedrons Bæk er der ikke længer, men Staden kroner endnu Zion og Moriah. Selv om vi ei er forvisede om mere end dette, saa har vor Pilegrimsfærd ikke været forgjæves. Konger, Profeter og hellige Mænd har beskuet og været fortrolige med denne Egn, og Guds Søn har vandret omkring paa disse Høie og Bakker. Et eller andet Sted i den begravne By under vore Fødder, har han sit Kors og Høiene skjult, da han opgav Aanden.

Jerusalem var bygget paa fire Høie, adskilte ved dybe Dale, der nu fordetmeste er udjevne af Grus fra alle de Ødelæggelser, som er komne over Byen. Zionshøien, den mest berømte, ligger i sydvest og har en Høide af 300 Fod over Hinnomsdalen; over Kedron-dalen i sydøst hæver den sig indtil 500 Fod. Tyropæondalen svinger sig rundt Byen mod Nord og Syd og adskiller den fra Akra og Moriahbjerget. Zion var Jebusiternes gamle Befæstning; men efterat David havde overvundet dem, blev den kaldt "Davids Stad". Moriahbjerget er i sydøst og adskilt fra Zion ved Tyropæondalen og fra Oliebjerget ved den dybe Kedrondal. Moriah er meget lavere end Zion. Paa Moriah, hvor Jebusiten Ornan tidligere havde sin Tærsteplads, var det, at Salomon byggede det prægtige Tempel, hvortil hans Fader David, for en stor Del, havde samlet Materiale.

Paa samme Sted stod det af Jerubabel opførte Tempel og det som Herodes den Store lod bygge, for at vinde Jødernes Velvilje. Nu krones Tempelpladsen af den prægtige og berømte Omars Moske, med Halvmaanen, som er Muhamedanernes Vaabenmerke.

Mod Nordøst er Bezetha, som er høiere end Moriah og i Nordvest er Akra, Byens høieste Punkt. Det vil altfaa sees, at Byen helter eller straaner fra Nordvest mod Sydøst.

Byen indenfor Murene indeholder omtrent 210 Acres. Dens Befolkning kan ikke nøiagtig angives, men antages at være mellem 60 og 75 Tusinde. Muligens er heri medregne de, som bor udenom Murene. Den er omtrent $2\frac{1}{4}$ Mil i Omfang, ligger 4000 Fod over Havfladen, og er omgiven af Kalkstens-Høie, der er blendende hvide i Solfinnet. Den nuværende Mur omkring Byen striver sig fra det sekstende Aarhundrede, og den hæver sig indtil 80 Fod over Jorden, eller rettere over det Grus, som er stukket ud over tidligere Mure, især efter Stadens gjentagne Ødelæggelser.

Var Jerusaleem en Skuffelse, da vi først saa den fra Udsiden, saa er Skuffelsen end større, naar vi kommer indenfor dens Mure. Den er i mange Henseender en typisk orientalsk By, og det vil sige, at de almindelige Huse er uanseelige, Gaderne smale, urene og krogede. De er tilbøielig saa bratte, at de er byggede i Trappetrin. Overalt er der fuldt af Folk, en broget Samling af mange forskjellige Nationaliteter, især de mest ulige Dragter.

Bogne tillades ikke inde i Byen, og man har heller ikke noget Brug for dem der, da Afstandene er korte, og Besøg kan lettelig gøres tilfods, det vil sige, hvis man idetheletaget kan gjøre Fodture uden Bæspær paa et saadant Sted og i saadanne Omgivelser. Igrunden tror jeg ikke der findes Bogne i hele Landet, undtagen saa-

danne, som benyttes af reisende, fra Joppe til Jerusalem, Bethlehem, Hebron, og i den senere Tid til Jeriko, ialfald blev jeg ikke var nogen. Udenfor til de nævnte Steder findes der ingen Veie, langs den Rute, vi reiste, hvor Vogne uden Vanskelighed kan benyttes.

Hvilken skjærende Modsetning der er mellem Nutidens Jerusalem og hvad Byen maa have været i forrige Tider, kan man gjøre sig en Mening om ved at sammenholde, hvad ovenfor er sagt, med følgende Citater, det vil sige, forsaavidt de er at forstaa bogstavelig og ikke billedlig. Udtalelsen hos Markus maa forstaaes bogstavelig. Sandsynligvis ogsaa ialfald endel af det som David siger, naar det heder:

“Saar omkring Zion, og vandrer rundt om det, tæller dets Taarne. Giver Agt paa dets Volde, gennemvandrer dets Paladser, forat I kunne fortælle derom til de kommende Slegter”. (Salme 48, 13, 14.)

“Thi Herren har udtaaret Zion, har begjæret det til sin Bolig: Dette er mit Hvilested til evig Tid; her vil jeg bo, fordi jeg har begjæret det”. (Salme 132, 13, 14.)

“Yndigt fremragende, al Jordens Glæde er Zions Bjerg, — — — den store Konges Stad”. (Salme 48, 3.)

“Jerusalem, du velbyggede, lig en Stad som er tæt sammensøiet, hvor Stammerne drog op — — — forat prise Herrens Navn! — — — der skal være Fred inden din Vold, No i dine Paladser”. (Salme 122.)

“Se, hvilke Stene og hvilke Bygninger”. (Mark. 13, 1.)

Læs ogsaa 2den Krønikerens Bog.

Byen er inddelt i fire Dele eller Kvarterer. Det største er det muhamedanske Kvarter, som omfatter næsten Halvdelen af Byens Fladeindhold og indbefatter det saakaldte Haram esh Sherif, hvorpaa den store Moske er bygget. Det næststørste kaldes det kristne Kvarter, hvori den fornemste Bygning er den hellige Gravs

Kirke. De andre to Bydele er det armeniske og det jødiske Kvarter.

Da vi fra vort Hotel, som ligger straks udenfor Byens Mure, skal aflægge et Besøg til den hellige Gravs Kirke, gaar vi ind gennem Jaffaporten. Denne Port i Muren paa Byens Vestside fører os ind i en slags Vestibule, fra hvilken vi dreier af mod venstre og gaar gennem en anden Port, og saa først befinder vi os inde

En Del af Facaden af den hellige Gravs Kirke.

i selve den hellige Stad. Den ydre Port er lukket om Natten; men der er i den en mindre Dør, som aabnes for Gæstgædere, det være Borgere eller fremmede, som er ude efter borgerlig Tid. Denne mindre Port eller Dør er temmelig lav og kaldes "Naaleøiet".

Det er bekjendt, at enkelte har forklaret det saaledes, at Jesus mente denne Port, da han, som der staar i Math, 19, 24, sagde: "Det er let-

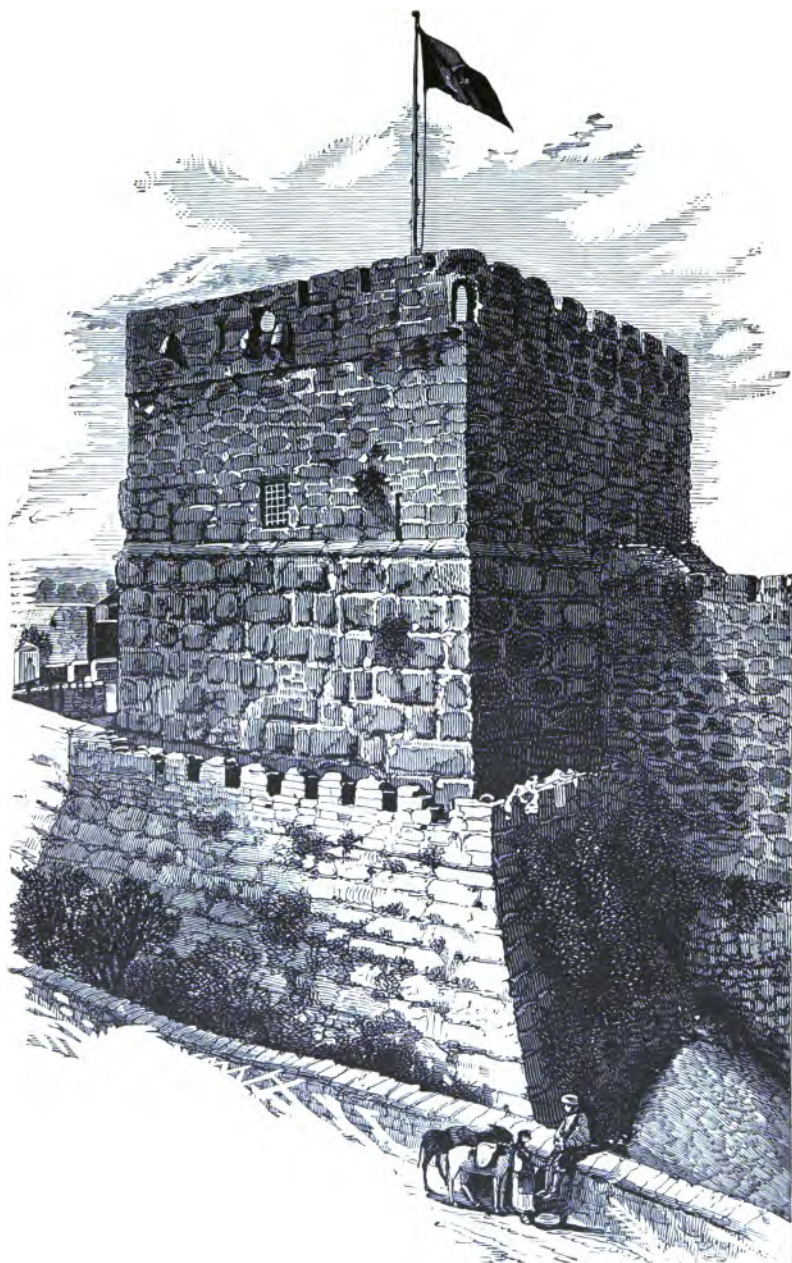
tere for en Kamel at gaa gennem et Naaleøie end for en rig at komme ind i Guds Rige."

Da denne Port er saa lav, vilde det for et saa stort Dyr som en Kamel være meget vanskeligt, om ikke abso-

lut umuligt, at komme gjennem den. En saadan For-
klaring af Jesu Ord kan synes at være rimelig nok; men
den er ikke nødvendig. Thi vi læser, at da Disciplene
blev forfærdede og sagde: "Hvo kan da blive salig?"
da saa Jesus paa dem og sagde: "For Menneftene er
dette umuligt; men for Gud er alle Ting mulige."
(Math. 19, 26.)

Vi gaar forbi Davidstærnet og gjennem Davids
Gade og dreier saa af mod venstre ind i den kristne
Gade, som er trang og brat og myldrer af Mennefter.
Paa høire Haand har vi da den hellige Gravs Kirke.
Den aabne Plads foran ligger lidt lavere end Gaden; og
naar vi stiger ned paa den, er det første, som tiltrækker
sig vor Opmerksomhed, de mange handlende, som sæl-
ger Krusifikter, Billeder, Vokslys og alle slags Relikvier.
Mellem disse Handelsmænd ser vi et Utal af mere eller
mindre vanstabe Tiggere; og hvis der er noget specielt,
som gaar for sig i Kirken, er der ogsaa tilstede endel
tyrkiske Soldater, hvis Hverv det er at opretholde Freden
mellem de forstjellige Sekter eller Partier.

Naar vi lader Diet streife Kirkens sydlige Fagade,
føler vi en Skuffelse, selv om vi mange Gange har seet
Fotografier af Bygningen. Den er nemlig ikke saa
storartet som det Billede, vi havde gjort os af den.
Men dette er nok den almindelige Erfaring ogsaa med
andre historiske og berømte Steder og Bygninger. Vi
gaar ind i Kirken gjennem Døren tilvenstre, som er Ho-
vedindgangen; og det første af alle de mange interes-
sante Gjenstande i denne vidunderlige Bygning, eller
Række af Bygninger, som vises os, er den saakaldte
"Salvelsens Sten", paa hvilken vor Frelfers Legeme skal
have ligget, da det var taget ned af Korset og blev sal-
vet. Den Sten, som blir købt af saa mange tiusen Pi-
legrimme, er dog ikke selve Salvelsens Sten, da denne
nu er istult af en ny Sten, som i Aaret 1810 blev lagt

Davidstærnet i Jerusalem.

over den gamle. Over og rundt omkring Stedet hænger Lamper og store Lyskroner, som tilhører Armenierne, Rømerne, Grækerne og Kopterne, ifjont denne Del af Kirken egentlig er de armeniske kristnes Siendom.

Nogle faa Skridt tilvenstre indenfor en Kæling er en Sten, hvor Jomfru Maria skal have staaet, medens Jesu Legeme blev salvet, eller medens hun vaagede ved hans Grav. Lidt længere borte tilhøre kommer vi ind i Kirkens Rotunda. Domen, der er 65 Fod i Længde, er prydet med indlagt Mosaisarbeide og bæres af 18 Søiler. Den hellige Grav er nøiagtig i Midten af Rotundaen. Den er inde i et lidet Kapel, 18 x 26 Fod, bygget af Marmor. En lav Dør og Gang fører til selve Gravkammeret, som er 6 x 7 Fod, og hvori omtrent den halve Plads optages af den Marmorsten, der fremvises som den, paa hvilken Frelserens Legeme laa. Den har nu en Spræk tversover, og der er slidt store Jordhvinger i den af de talløse Pilegrimmes Læber, som har knust den. Gravkapellet er nu paa alle Steder beklædt med Marmor og oplyst med 43 Lamper, som aldrig slukkes, men brænder Nat og Dag Uar ud og Uar ind. Kapellet har to Kamre, af hvilke det ene kaldes Englenes Kapel og indeholder den Sten, som Englene velte fra Døren til Graven. Det havde altid været mig en Gaade, hvorledes det gik til med at lukke en Grav, som var indhuggen i en Klippe, ved blot at velte en Sten foran Døren. Men et Besøg til Kongernes Grave udenfor Jerusalems Mure gjorde Sagen klar. Læseren kan forestille sig et Kammer, for Eksempel 20 Fod i Firkant og 10 eller 12 Fod høit, hugget lige ind i den faste Fjeldvæg og forsynet med en lav Indgangsdør. Ind i Siderne eller Væggene af dette Værelse er der hugget særskilte Kamre, det ene over det andet ligesom Hylde, hver for et balsameret Lig. Foran den ydre Dør er der i Klippen udhugget en Rende, tre

eller fire Fod dyb og 10 eller 12 Tommer bred. I denne Kende er der indsat en rund Sten, omtrent som en stor Slibesten, som kan være for Eksempel otte Fod i Længde og ti Tommer tyk. Billedet, som ledsager denne Beskrivelse af Graven og Stenen, er ikke saa klart som ønskeligt, men kan alligevel tjene til bedre Forstaaelse

Det indre af en Alippegrav med Stenen foran Døren.

deraf. Stenens Størrelse kan være forskjellig, men den, som her angives, tør være omtrent den gjennemsnitlige. Bunden af Kenden, hvori den runde Sten staar, er ikke vandret, men er lavest lige foran Døren. Det er saaledes ingen let Sag at rulle Stenen væk fra Døren; dertil

kan trænges betydelig Kraft. Det er derfor naturligt nok, at Kvinderne, som Paasfedags Morgen gik til Jesu Grav, spurgte hverandre: Hvo skal velte os Stenen fra Døren til Graven? især da den, som der staaer, var "meget stor". Derimod maatte det gaa meget let med at faa Stenen rullet foran Døren; thi naar man løsnebe den, vilde den ved sin egen Tyngde rulle tilbage og spærre Indgangen til Graven.

I et saadant indre Gravkammer kan det godt være at Jesu Legeme blev lagt; men paa grund af Tidens Snaphed netop før Helligdagene, blev Nabningen ikke tilmuret, og derom maa de Kvinder, som kom for at salve Jesu Legeme have vidst Bested. Det maa have været den vældige Sten, der stængte for Udgangen til det store Gravkammer, som Jøderne forseglede. Naar det heder, at de, som Paasfedags Morgen kom og fandt Stenen fravellet, ved usynlige Hænder, "kigede" ind i Graven, maa dette have været ind igennem den ydre Dør og ikke ind i den Grav, hvor Jesu Legeme blev lagt. Naar det videre heder, at de saa to Engle sidde, en ved hver Ende af Graven, da maa dette have været udenfor og ikke inde i et Rum, der var bestemt alene til at ligge og ikke til at sidde i. Saavidt mig bekjendt er der ikke noget Skriftsted, som forbyder en saadan Fortolkning.

At Josefs Grav, "hvori endnu ingen havde været lagt", var i en Urtegaard, forhindrer heller ikke, efter min Mening, en Antagelse som den antydede.

Imidlertid skal jeg bede Læseren om ikke at forstaa mig derhen, at jeg skulde ville drage Skriftens Ord i Tvil eller ville forringe dens Betydning; thi dette er langt fra min Hensigt. Jeg har kun villet give en Forklaring, som jeg troede vilde være af Interesse og til Oplysning for Læseren.

Fra Gravkapellet i den hellige Gravs Kirke kan man gennem den lave Dør se ind i selve Graven. Her kan man ogsaa ved den daglige Messe se de andægtige Pilegrimme fra næsten alle kristne Lande. Hvad en nu end selv kan føle, naar han befinder sig paa dette Sted, som af mange betragtes som det helligste i hele Verden, saa vil ingen kunne forblive uberørt af Stedets dybe Alvor, naar han er Vidne til mange af de besøgendes næsten lidensfabelige Andagt.

Vi vender tilbage til Rotundaen og betragter de andre Seværdigheder. Lige bagenfor Gravkammeret er det koptiske Kapel, som ser temmelig tarveligt ud; men har været de koptiske kristnes Siendom siden engang i det 16de Aarhundrede. Nærved dette er det syriske Kapel og ved Siden deraf er en Bjerghule med nogle Grave, blandt hvilke er de to, hvori Nikodemus og Josef af Arimatea stal have ligget.

Naar vi fra Rotundaen stiger op tre Trappetrin til den saakaldte latinske Kirke, kommer vi ind i "Abenbarelens Kapel", hvor Herren ifølge en Tradition aabenbarede sig for Maria efter sin Opstandelse. Fra denne Kirke gaar vi tilvensre ind i Sakristiet og faar se et Sverd, Sporer og endel andre Gjenstande, som tilhørte den tapre Hertug af Bouillon, der ledede det første store Korstog og fik den hellige Grav ud af Muhamedanernes Hænder. Det siges, at hans saavelsom hans Broder Balduins Grav engang var paa dette Sted.

Blandt de andre Kapeller er et paa det Sted, hvor de romerske Stridsmænd stal have staaet, da de delte Herrens Klæder mellem sig og "kastede Lod om hans Kjørtel", som ikke var syet sammen af forskjellige Stykker, men vævet hel, fra øverst til nederst. Vanstælgigheden med at forstaa Sammenhængen med et saadant Klædningsstykke er lettelig løst, naar en ved, at man dengang, som og nu, bruger et Jderplag, der er firkantet eller noget læn-

gere den ene Bei end den anden, til at kaste over Skuldrene, som og omkring Livet. Det er ikke hjet, men "heltigjennem vævet." Et saadant Klædningsstykke kunde ikke deles uden at blive spoleret, og for at Skriften skulde blive opfyldt, kastedes der Lod om det.

Fra hint Kapel fører 29 Trappetrin ned til Sanct Helenas Kapel, et af de mest interessante Steder i hele Kirken. Helena var, som før nævnt, Moder til Keiser Konstantin, som gjorde Kristendommen til Statsreligion i det romerske Rige; og det var hende, som først tog sig af Arbeidet med. at gjenfinde de hellige Steder i Jerusalem og Omegn. Gaar vi 13 Trin længere ned, kommer vi til et Kapel, som siges at være det Sted, hvor Sanct Helena fandt Kristi Kors. Ifølge Sagnet blev hun af Engle ledet hen til dette Sted; og her lod hun nogle Mænd grave, indtil de fandt de tre Kors og Tornekronen og endog den selvsamme Overkrift, som Pilatus havde ladet sætte paa Jerserens Kors: "Jesus af Nasaret, Jødernes Konge". Sagnet siger videre, at det først var umuligt at afgjøre, paa hvilket af de tre Kors Jerseren havde hængt; men tilslut fik man Visshed i Sagen, idet en Kvinde, som var Døden nær, blev hentet; og da hun rørte ved det tredje Kors, forlod Sygdommen hende. De andre to havde ikke denne vidunderlige Egenstabs, og derfor var det sikkert, at paa dem havde de to Røvere hængt.

Nogle saa Skridt fra "Tornekronens Kapel" gaar vi ind i den græske Kirke, som er større og mere pragtfuldt udstyret end nogen af de andre. Her er den græsk-katolske Patriarkes Højsæde. Midt paa Marmorgulvet er der en kort Søile, som skal staa nøiagtig paa Jordoverfladens Midtpunkt, ialfald for dem, som er istand til at tænke sig, at Overfladen af en Kugle kan have noget saadant. Ogsaa netop fra denne Plet skal Skaberens have taget den Jord, hvoraf han dannede Adam. Hvis

man kunde vide, at dette var sandt, vilde Stedet unegtelig være overordentlig interessant.

Vi stiger nu op 18 Trappetrin, saa kommer vi til Golgata. Det ligger omtrent 15 Fod høiere end den hellige Gravs Kapel og siges altsaa at være det Sted, paa hvilket vor Frelser blev korsfæstet. I den østlige Ende af dette Kapel er et Alter, under hvilket er et Hul gennem en Marmorsten ned i den faste Klippe. Dette skal da være det Sted, hvor Jesu Kors var opreist. Der er ogsaa to andre Hul, hvor Nøvernes Kors stod. Tæt ved Alteret, tilhøire, er der lagt en Messingplade over en Rekke i Klippen. Denne Rekke siges at skrive sig fra den Tid, da Kristus døde paa Korset og da, som der staar i Math. 27, 51, "Forhængen i Templet splittedes i to fra det øverste indtil det nederste, og Jorden skjalv, og Klipperne revnede".

Dette Sted er prydet med alle slags Kostbarheder; men hvis det virkelig er Golgata, hvor Frelseren lod sit Liv for Verdens Synd, vilde det da ikke have været tusen Gange mere passende ikke at ødelægge dets Skjønhed ved disse mislykkede Forsøg paa at gjøre det skjønnere?

Mod Syd er Sankt Marias Kapel, som siges at være paa det Sted, hvor den hellige Jomfru stod, da hendes Søn blev korsfæstet. Her foresalbt altsaa den Begivenhed, som Johannes saa vidunderlig vakkert skildrer:

"Men ved Jesu Kors stod hans Moder og hans Moders Søster, Maria Kleofas Hustru, og Maria Magdalena.

Der Jesus da saa sin Moder og den Discipel staa hos, som han elskede, siger han til sin Moder: Kvinde, se, det er din Søn.

Derefter siger han til Discipelen: Se, det er din Moder. Og fra den Time tog den Discipel hende hjem til sit." (Joh. 19, 25-27).

De græske, romerske, armeniske og koptiske kristne, som i Forening eier den hellige Gravs Kirke, tager Tur om at foranstalte Optog til alle de hellige Steder i den og forrette Tjenesten ved de forskjellige Altare. Det er dog de græsk-katolske, som eier den største Andel i Kirken og har den under sin Kontrol.

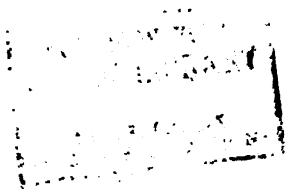
I den hellige Gravs Kirke spilles der hver Paaste en Komedie, eller øves der et Bedrageri, som er en Skam og Skjændsel; og man kan bare forundre sig og harmes over, at noget saadant har kunnet holde sig lige til vor Tid. Paasteaften samles der i denne Kirke Tusinder af græsk-katolske Pilegrimme fra Rusland og andre Lande, og saa opfører man Komedien for dem. De uvidende Menneker lader sig iødbilde, at Jld paa den Aften kommer ned fra Himlen og tænder Lysene i Gravkapellet. Kirkens Patriark er alene inde i Kapellet, og han leverer da den hellige Jld ud gennem et Hul i Væggen til Presterne, som derpaa sælger den til Folket. De vantundige Pilegrimme, af hvilke mange er komne langveis fra forat være Vidne til Miraklet, betaler ofte store Summer for at faa sine Lys tændte af denne Jld fra Himmelen.

Dette Bedrageri gaar for sig Aar efter Aar og skaffer den græske Kirke stor Fortjeneste.

Med Hensyn til Spørgsmaalet om Egtheden af de Steder, hvor det nu paastaaes, at Frelseren blev korsfæstet og begravet, er det ikke saa let at have nogen bestemt Mening. Kirkehistorikeren Eusebius siger, at der i de første Aarhundreder ikke blev ofret denne Sag nogen speciel Opmerksomhed. De første kristne saa helst hen til den opstandne Frelser og ventede paa hans Gjenkomst, og bekymrede sig kun lidet om at finde det Sted, hvor han døde. Derfor har der været og vil der maaste altid være nogen Tvil om, hvor hans Grav var, især da Fienderne, som det antages, gjorde sig Umage for at

Djibberget med den rustfifte Kirke tilhøjre.

forandre Stedets Udseende, saa det skulde blive vanstelig at gjenfinde. Eusebius siger ogsaa, at et Tempel for Kjærlighedens Gudinde, Venus, blev opført paa Stedet.

Forresten er jo Sagen ikke saa overordentlig vigtig. Det er ikke Kristi Grav vi tror paa og dyrker, men Kristus selv, idet vi ved, at han, som var død, alligevel lever og regjerer i al Evighed.

Efter den hellige Gravs Kirke besøgte vi den berømte Omars Moske, ogsaa kaldet Klippebogen. Den staar i det Bykvarter, som kaldes "Haram esh Sherif", hvilket betyder den stolte Helligdom. Den optager det Sted, hvor det Tempel stod, som planlagdes af Kong David og opførtes af Salomo, og som senere blev gjenopreist og restaureret af Zerubabel og Herodes, som allerede anført.

Moskeen staar paa Bjerget Moriah i et Kvartal, som er 35 Acres stort og omgivet af en høi Mur. Denne er nu i det sydøstlige Hjørne 77 Fod høi, skjønt Stedet i Aarenes Løb er bleven bedækket med Græs, saa Muren ved Udgravninger har vist sig at naa ned indtil 90 Fod under Overfladen, som er 150 Fod over det udtørrede Leie af den gamle Kedrons Bæk.

Moskeen er i Form af en regelmæssig Ottekant, og hver Side er 66 Fod lang. Bygningen er saaledes 528 Fod i Omkreds og omtrent 160 Fod i Lvermaal; over den hvælver sig en uhyre Dom til en Høide af 170 Fod. Fra hvilken som helst Kant man end ser ud over Jerusalem, er det denne Bygning, som er det mest fremtrædende.

Under Døren er den saakaldte hellige Klippe, 43 x 57 Fod, som siges at merke det Sted, hvor Pagtens Ark stod i det gamle Tempel. Muhamedanerne tror, at denne Klippe ikke hviler paa noget, men hænger i Luften. Sagnet siger nemlig, at Klippen var i Begreb med at følge Muhamed, da han steg op til Himmelen, og at

den allerede havde løst sig og begyndt Rejsen, da den blev stanset af Engelen Gabriel. Den faldt da ikke tilbage, men blev hængende paa det Sted, hvortil den paa sin Flugt var naaet. At denne Historie er sand, vil Muhamedanerne bevise soleklart derved, at man i Klippen endnu tydelig kan se Merkerne efter Engelenes Fingre.

Bygningens Indre er pragtfuld som et østerlandstempel. Der er Søiler af poleret Marmor, efter Sigerne fra Salomos Tempel. Vægge og Tag er af rigt Mojsaifarbejde, indlagt med Guld og Sølv. I en Hule under Klippen blev der vist os et Merke efter Muhameds Fod og et Marmorlaag over "Aandernes Brønd", hvorfra de onde Aander, hvis den aabnedes, vilde myldre frem og fylde hele Byen.

Paa Moskeens Gulv er der en Sten, i hvilken der oprindeligt var nitten Nagler, hvoraf der nu er bare tre igjen, idet de andre er stjaalne af den Onde. Saasnart disse ogsaa forsvinder, vil Verdens Ende komme. Imidlertid kan de, som deponerer en Mynt i et af Naglehullerne, sikre sig en Plads i Himmelen. I Tilfald er Muhamedanerne villige til at garantere det, hvis dette bare kunde hjælpe noget.

Hver af de muhamedanske Templer har sine Legender, af hvilke nogle er interessante, de fleste taabelige og alle et Vidnesbyrd om den Overtro og tykke Uvidenhed, som hersker blandt Tilhængerne af den falske Profet.

I Nærheden af denne Omars Moske er en anden, eller rettere en Gruppe af Bygninger i Form af et Kors. Denne skal være identisk med den prægtige Kirke, som af Keiser Justinian blev opført til Ære for Jomfru Maria. Det er sikkert, at den er meget gammel, og Bygningsstilen viser, at den engang maa have været en Kristne Kirke. I denne Moske er der en hel Del interessante Gjenstande, blandt hvilke de vigtigste er Arons Sønners Grave og en Prædikestol af udskåret Træ og

indlagt med Elfenben og Perlemor. Den blev forarbejdet i Damascus og bragt hertil af Sultanen Saladin paa Korstogenses Tid. Lige ved Prædikestolen er Moses' Bønssammel og bagenfor den en Sten, som siges at bære et Merke af Frelserens Fod. Tæt ved er to Søiler saa nær sammen, at Folk med større Omkreds end det almindelige ikke kan trænge sig igjennem, mellem dem. Det forventes af enhver Pilegrim, at han vil forsøge det. De, for hvilke dette lykkes, skal være sikre paa at komme ind i Himmelen; medens Sagen for de andres vedkommende stiller sig tvilsom.

I det sydøstlige Hjørne af Haram esh Sherif fører 32 Trappetrin ned til "Kristi Bugge", et lidet Kammer, til hvilket der knytter sig mange Legender. Traditionen siger, at det var i dette Kammer Jesubarnet blev omstaaet, og at her boede den gamle Simeon og havde Jomfru Maria som sin Gæst i nogle Dage.

Vi gaar nu ned til Salomos Stalde, som de kaldes, en Række af store underjordiske Buegange, hvis Bygningsstil er saadan, at mange, som skulde forstaa sig paa det, har sat dem i Forbindelse med Opførelsen af det første Tempel. Om vi her virkelig har Salomos Stalde for os, kan vi ikke med Bestemthed vide. Det staar skrevet i første Kongernes Bog 4, 26: "Og Salomo havde firtitusinde Staldrum for sine Vognheste og tolv tusinde Ryttere", og der kan ikke være nogen Tvil om, at hans Palads maa have staaet i Nærheden af disse Stalde, som paa Korstogenses Tid benyttedes af Tempelridderne. De Ringe, til hvilke de bandt sine Heste, kan endnu sees.

Naar vi igjen stiger op til Tempelgrunden og forlader den i det nordøstlige Hjørne, kommer vi først til "Birket Israël", almindelig kaldet Bethesda Dam, og dernæst ind paa Via Dolorosa, eller Smertesveien, den Wei, over hvilken Frelseren bar sit Kors, indtil han segnede om og Korset blev taget af hans Skuldre og lagt

paa Simon af Syrene. Over denne Vej er der en Bue, paa hvilken der staar "Ecce Homo", se det Menneske. Det siges, at det var paa dette Sted Pilatus toede sine Hænder, som der staar, Math. 27, 24. 25: "Men der Pilatus saa, at han udrettede intet, men at der blev større Bulder, tog han Vand og toede Hænderne i Fol-

VIA DOLOROSA,

(Smertesveien.)

fets Paashyn og sagde: Jeg er ufkyldig i denne retfærdiges Blod; se I dertil.

Og det ganske Folk svarede og sagde: Hans Blod komme over os og over vore Børn."

Lige ved denne Bue er nu Zions-Søstrenes Kloster, paa det Sted, hvor Pilatus's Domhus skal have staaet.

Foran Muren paa den vestlige Side af Tempelpladsen er der en trang men brolagt og pyntelig Gade, som kaldes Jødernes Grædested. Her sees endnu, hvad der udgives for at være en Del af Muren, som omgav Salomos Tempel. De store Stenblokke, som danner Murens Grundvold troes af Jøderne at have ligget

Jødernes Græde- eller Klagested.

urørte, siden den Tid, da Salomo lagde dem der. Og der er Grund til at antage, at dette forholdet sig saaledes. Her samles Jøderne hver Fredag, og tilbels ogsaa andre Dage, for med Graad og Hylen at klage sin Nød og bede om Messias's Komme. De gjentager Salmistens Ord:

“Gud, Høbningerne er komne i din Arv; de har be-
smittet dit hellige Tempel, de gjorde Jerusalem til Sten-
hobe.

Vi er blevne vore Naboer til en Forfinædelse, dem
til en Bespottelse og Haanhed, som er trindt omkring os.

Herre, hvor længe? Vil du være vred evindeligen?
Skal din Ridsfærthed brænde som en Ild?

Du, du skal gjøre dig rede, du skal forbarme dig
over Zion; thi det er Tid, at du er den naadig; thi den
bestemte Tid er kommen”.

Der var maaste et Snes Mænd og Kvinder tilstede
da Forfatteren besøgte Stedet. Som vanligt med Jø-
derne derhenne, var deres Klæder lasede og urenslige.
Somme stod med en aaben Bog i Haanden, andre sad
paa Hug; alle svaiende sig frem og tilbage og udstødte
Klagejufke.

Før i Tiden maatte Jøderne betale et klækkeligt Be-
løb før at faa Lov til at græde og beklage sig paa dette
Sted; men nu har de opnaaet ialfald saa meget, at de
nyder denne Ret gratis.

Paa en Tur omkring Byen udenfor Murene, gaar
vi fra Taffaporten i den vestlige Mur ned i Gihons Dal,
hvor Salomo blev salvet og kronet til Konge, saale-
des som vi læser i første Kongernes Bog, 1, 33. 34.
39. 45:

“Da sagde Kongen (David) til dem: Lag med eder
eders Herres Tjenere, og lad min Søn Salomo ride
paa den Aseninde, som hører mig til, og før ham ned
til Gihon.

Da gif Badok, Presten, og Nathan, Profeten, og
Benaja Jojadas Søn og Livvagten ned og satte Salomo
paa Kong Davids Aseninde, og de førte ham til Gihon.

Og Badok, Presten, tog Olsjehornet fra Paulunet og
salvede Salomo; og de blæste i Trompeten, og alt Folket
sagde: Kong Salomo leve!

Og Badoq, Presten, og Nathan Profeten, salvede ham til Konge i Sihon og drog derpaa glade op“.

Naar vi gaar nedover Dalen, kommer vi til en gammel Mur, som krydser Dalen fra Øst mod Vest, og paa hvilken der er en Vandledning, som blev bygget for at føre Vand fra Salomos Kilder til Templet. Denne Mur danner den nordlige Væg af den nedre Sihons Dam, som er 510 Fod lang og 210 Fod bred. Dybden varierer fra 35 til 40 Fod. Det siges, at dette er det “nederste Fiskevand”, som nævnes i Profeten Esaias, 22, 9: “Og I skal bese Rifterne i Davids Stad, at de er mange, og sanke Vand af det nederste Fiskevand“.

Et Sagn fortæller ogsaa, at det var i denne Dam, Bathseba, Urias Hustru, badede, da Kong David saa hende og faldt i den store Synd, for hvis Skyld der kom store Straffedomme over ham.

Naar vi fortsætter Luren til Byens sydvestlige Hjørne, kommer vi til det Sted, hvor Sihons Dal dreier af mod Øst. Herfra er den en dyb trang Kløft med steile Klippevægge og har Navnet Hinnoms Dal. Denne dannede Grænsen mellem Judas og Benjamins Stammer. I Josvas Bog 15, 8, staar der:

“Og Landemerket gaar op til Hinnoms Søns Dal ved de Jebusiters Side fra Sønden, det er Jerusalem; og Landemerket gaar op til Toppene af Bjerget, som ligger tvært over for Hinnoms Dal mod Vesten, som er ved Enden af Rephaims Dal mod Norden“.

I denne Dal, eller rettere paa Høiden som danner dens Side mod Sydøst, var det, at Salomo gjorde det, som var ondt for Herrens Dine, idet han “byggede en Høi til Ramos, Moabs Bederstygghed, paa Bjerget, som ligger lige for Jerusalem, og til Molok, Ammons Børns Bederstygghed“. (Første Kong. 11, 7).

Andre af Kongerne fulgte Salomos Eksempel og gik endnu længere i Afgudsdyrkelse; saaledes Achas,

Jothams Søn, om hvem der i anden Krøniferes Bog, 28, 3, staar:

“Og han gjorde Røgelse i Hinnoms Søns Dal og brændte sine Sønner efter Hedningernes Vederstyggelighed, hvilke Herren havde fordrevet fra Israels Børns Ansigt”.

Disse Afgudsaltene nedreves af Kong Ezechias; men hans Søn Manasse byggede dem op igjen; og de blev staaende, indtil den fromme Josias blev Konge.

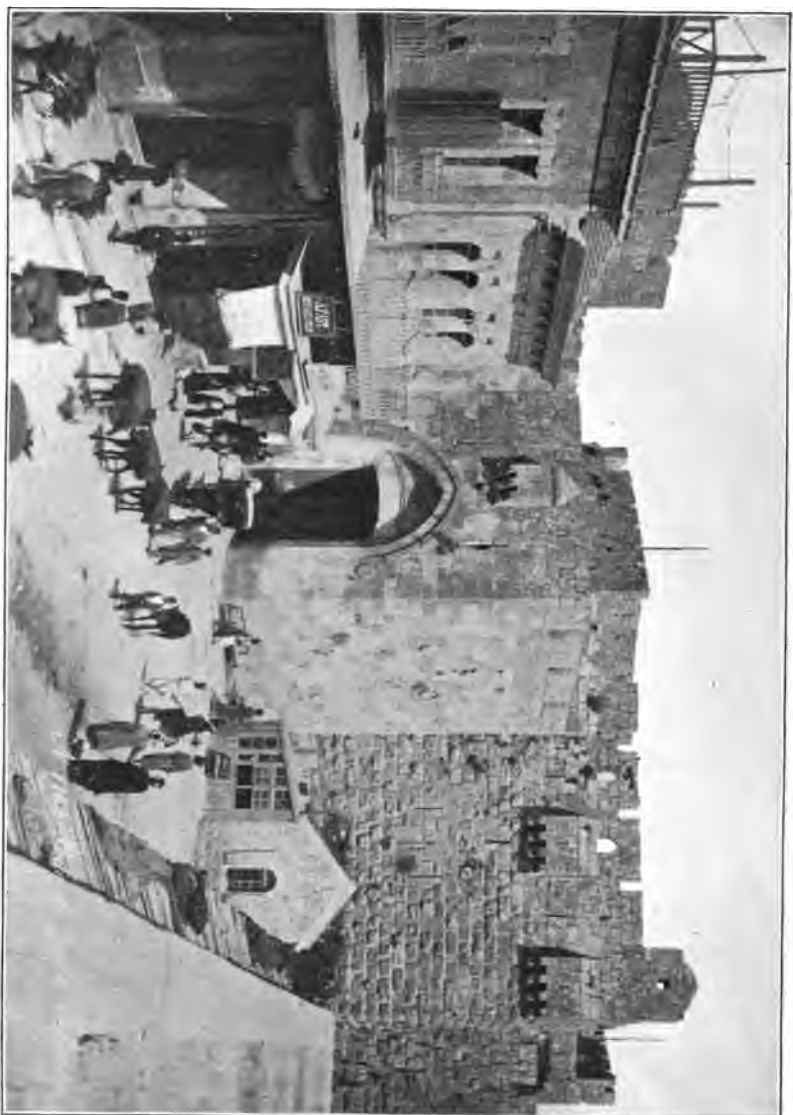
“Han affastede de afgudiske Prester, som Judæ Konger havde indsat, og havde gjort Røgelse paa de Høie i Judæ Stæder, og dem, som laa omkring Jerusalem, samt dem, som gjorde Røgelse for Baal, for Solen og for Maanen og for Planeterne og for al Himmels Hær.

Og han besmittede Tophet, som var i Hinnoms Børns Dal, at ikke nogen skulde lade sin Søn eller sin Datter gaa igennem Ilden til Molot”. (Anden Kong. 23, 5, 10).

Efter hans Dage blev denne Vederstyggelighed aldrig gjenoplivet i Israel.

Der er noget særegent ved Sceneriet i denne Dal og Høiene over den: De mange tomme Grave indhuggede i Klippen; de mørke gamle Figen- og Oliventræer, som vokser ud af Revnerne; Zions Fjeldvæg, som luder fremover trist og nøgen; — det hele minder ligesom om de mørkeste Steder i de profetiske Skrifter.

I denne Dal er ogsaa, ifølge hvad Sagnet meddeeler, Hakelbama, eller Forræderens Judas's Blodager, en liden Jordplet, der hænger som en Hylde halvvejs opover Fjeldvæggen. Dette Sted blev i Middelalderen brugt som Begravelsesplads for Pilegrimme, som døde under Besøget i Jerusalem. Rundt omkring er der mange Grave, Eneboeres fra gammel Tid, Korsfareres fra Middelalderen og nogle fra den nyere Tid. Stedet

Saffarporten i Jerusalem.

LIBRARY
MERRILL
MERRILL
MERRILL

kaldes ogsaa det onde Raads Bjerg efter et Sagn, ifølge hvilket Ypperstepresten Kafas her havde et Møde med Jødernes Ældste og holdt Raad om, hvorledes de skulde fange Jesus og faa ham aflivet. Dette Sagn er imidlertid ikke gammelt.

Naar vi nu gaar opover Kedrons Dal, har vi paa høire Haand, paa den sydvestlige Ekraaning af Oliebjerget, den moderne Landsby Silwan, eller Siloam. Den er en elendig Samling af usle Hytter, hvoraf enkelte er gamle Grave, indhuggede i Klippen. Her i Nærheden maa, som Navnet antyder, Siloams Taarn have staaet, hvorom vi i Lukas 13, 4, læser: "Eller de atten, paa hvilke Taarnet i Siloam faldt og slog dem ihjel, mener I, at de var skyldige fremfor andre Mennesker, som bor i Jerusalem?"

Følger vi Dalen videre mod Nordvest, kommer vi til Siloams Dam, som er 53 Fod lang, 18 bred og 19 dyb. Det var til dette Sted, Frelseren sendte den blindfødte Mand, som vi læser om i det 9de Kapitel af Johanne's Evangelium: "Der han dette havde sagt, spyttede han paa Jorden og gjorde Dynd af Spytten og smurte Dyndet paa den blindes Øine.

Og han sagde til ham; Gaf bort, to dig i Siloams Dam. Da gik han bort og toede sig og kom seende tilbage".

Her var uidentvil ogsaa "Kongens Have," der i Nehemias 3, 15 nævnes som værende ved Siloams Fiskevand og Trapperne, som gaar ned fra Davids Stad. Stedet omtales gjentagende af den ofte nævnte Historiefriiser Josephus, der siger, at Siloam var en Dam, som havde sødt Vand. Paa venstre Side er "Jomfru Marias Kilde", en kunstig Dam, hugget ind i Ophels Klippe, som denne Del af Bjerget Moriah kaldes. Denne Kilde eller Dam, har været kjendt under forskellige Navne, saasom Dragens Brønd, Sihons

Kilde, og Kongernes Dam. Det nu almindelige Navn har sin Oprindelse fra en Legende, som siger, at Jomfru Maria i denne Kilde vaskede de Klude, hvori Jesus som Spædbarn havde været indsvøbt.

Længere oppe i Dalen, tilhøre nordensfor Siloam, er den jødiske Gravplads. Den er fuldstændig bedækket af Gravstene lige fra Bunden af Kedron dalen til langt opover Oljebjerget.

Det er for Jøderne meget om at gjøre at blive begravne i Nærheden af Jerusalem; thi ifølge deres Tro skal Messias komme, naar Spaadomme, Joel 3, 7, opfyldes:

“Da vil jeg samle alle Hedningerne og føre dem ned til Josaphats Dal; og der vil jeg holde Dom med dem for mit Folks og Israels min Arvs Skyld, som de har adspredt blandt Hedningerne og delt mit Land“.

Gravene paa Dalens Vestside op til Bymuren er muhamedaniske, da Muhamedanerne ogsaa gjerne vil blive begravne i Nærheden af den hellige Stad.

Paa den høire Side af Veien i Jehosaphats, eller Kedrons Dal, er tre bekjendte Grave, som kaldes Sazarias's, Sankt Jakobs og Absaloms Grave. Den sidste er en pragtfuld, firkantet Bygning med Søiler i Halvrelief rundt omkring Væggene og med et eiendommeligt rundt Tag, hvis Spids naar op til en betydelig Høide. Indsiden er nu opfyldt af Sten, som er kastet derind for paa Arabernes Vis at betegne Ringeagt for Davids ulhdige Søn. Det er neppe rimeligt, at denne Grav, som bærer Absoloms Navn er identisk med den Støtte, som Absalom selv i levende Live opreiste sig i Kongens Dal. Om hans Død og Begravelse staar der i anden Samuels Bog, at da han blev hængende efter sit lange Haar i et Egetræ, stødte Joab tre Sphd i hans Hjerte.

“Og de tog Absalom og kastede ham i Skogen i en stor Hule og opreiste en saare stor Dynge Sten paa ham“.

“Og Absalom havde taget og opreist sig en Støtte, der han levede, som staar i Kongens Dal; thi han sagde: Jeg har ingen Søn; derfor skal denne tjene til at lade mit Navn ihukkommes; og han kaldte den Støtte efter sit Navn, og den kaldes Absaloms Mindesmerke indtil denne Dag“. (2den Sam. 18, 18).

Spedalske Tiggere.

Paa vor Gang gjennem Dalene, som omgiver Byen, forfulgtes vi tilbøls af spedalske, som raabte paa “Bachschiffh”. Disse elendige Menneſter ſkal helſt opholde ſig paa diſe Kanter.

Djebjerget.

Naar vi gaar forbi Absaloms Støtte og videre op over Djebjerget og nær ved dets Top dreier af nogle faa Skridt tilhøire, kommer vi til Profeternes Grave. De er paa den veſtlige Skraaning af Djebjerget og beſtaar af Katakomber, eller underjordiffe Gange, ſom ligger i en Halvcirkel. Formodentlig har diſe Katakomber oprindelig været naturlige Huler, ſom derpaa er bleven udvidede og ombannede til Gravhvælvinger. Ligeſom nogle af Katakomberne i Rom er de tilbøls endnu i uſærdig Stand.

Et kort Stykke Wei fra Profeternes Grave, midt paa Toppen af Oliebjerget er en liden By fra nyere Tid. Midt i den er en stor muhamedansk Bygning, som er af særlig Interesse. Lige fra den ældste Tid har dette nemlig været anseet som det Sted, fra hvilket vor Frelser opfor til Himmelen. Vi ved af Lukas's Beretning i Apostlernes Gjerninger, at Himmelfarten steede fra Oliebjerget, og fra hans Evangelium, at den steede fra et Sted udenfor Jerusalem "henimod Bethanien". Det er altsaa rimeligt nok, at det var netop, hvor det muhamedanske Tempel nu staar. I Midten af et lidet Kapel inde i Templet vises os et Merke efter Kristi Fod.

Fra et Minaret paa dette det helligste af de mange hellige Steder omkring Jerusalem, har vi den herligste Udsigt over Omegnen. Foran os ligger hele Staden som en aaben Bog, og seet herfra tager den sig meget godt ud. I det sydsøstlige Kvarter, midt paa den Høi, hvor Salomos Tempel engang stod, ser vi Omars Moske. Søndensfor den er El Akfa, i sin Tid en kristen Kirke, opført af Keiser Justinian som før nævnt. Ved det nordvestlige Hjørne af Templet er de tyrkiske Barakker, hvor Antonias Palads engang stod. Mod Nord fra Tempelpladsen er Høien Bezetha og paa den, tæt ved Stefansporten, Sankt Annas Kirke. Vestensfor Bezetha er Høien Akra, den nordvestlige Bydel, og paa dens østlige Ekstraaning staar den hellige Gravs Kirke. Lidt længere mod Sydvest er Ruinerne af Sankt Johannes-Riddernes Hospital. Den sydvestlige Bydel optages af Zions Bjerg, og paa det, i Nærheden af Jaffaporten staar Davids Taarn, eller Hippicus, og over det vaier det tyrkiske Flag. Søndensfor Taarnet er den engelske Kirke og saa det armeniske Kloster med sin hvide Kuppel. Mod Øst fra Klosteret er det jødiske Kvarter med sine to Synagoger, den ene med hvid og den anden med grøn Kuppel. Paa Toppen af Zion, søndens-

for Bygningen, er en Gruppe af Bygninger, hvoraf den i Midten med den sorte Kuppel indeholder Davids Grav. Naar vi nu har kastet Øiet over den hellige Stad og

David's Grav.

faa vender os mod Øst ser vi Moabs og Gileads Bjerger og Jordanens Dal, der som en grøn Slange snor sig frem gjennem det ellers ørkenagtige Landskab. Mod Syd ser vi i det fjerne Frankbjerget med sin runde Tinde. Nærmere, næsten lige under os er Hafeldama, Judas's Blodager, og derfra mod Vest Rephaims Dal. I nordvestlig Retning fra Byen er de store og styggerussiske Bygninger og bortenfor dem Nebh Samvil, eller Mizpeh. Den nordlige Del af Oliebjerget kaldes Scopus, og paa Skraaningen nedenfor skjuler der sig mellem Træerne den lille By Shafat. Østenfor den er en Høi, det gamle Nob, og etpar Mil længere mod Nord Gibeah, Sauls Hus. Endnu tre Mil nordover, og vi støder paa Ramah, Samuels Fødested, og, nogle Mil længere fremme, paa Bireh, eller det gamle Beroth.

Det tør vist siges, at Udsigten fra Oliebjerget, som her i faa Ord er beskrevet, er den mest interessante i hele Verden.

Lige i Syd fra Oliebjergets højeste Punkt er det Sted, hvor ifølge Traditionen vor Frelser stod, da hans Disciple sagde til ham: Hærrer, lær os at bede, og han som Svar herpaa lærte dem Fadervoret. En fransk Dame, Prinsesse La Tour d' Auvergne, har fornylig paa dette Sted ladet opføre en mærkelig Bygning, hvori hun skal begraves. Omkring paa Væggene i det indre Rum er der indsat 33 Marmorstene, hvori Fadervoret er indhugget i 33 forskjellige Sprog.

Fra Oliebjergets Top er det bare en liden Fodtur til Bethanien, en tarvelig liden By med en vakker Beliggenhed og med en herlig Udsigt over de fjerne Moabs Bjerger, Jordanens Dal og det Døde Hav's Banded. Vinranke-, Oliven- og Figen træer klæder de nærmeste Bakkehøi, og de hyppige Haver og Kornmarker danner en behagelig Modsatning til de nøgne Høier nærmere Jerusalem.

I Bethanien er et gammelt Taarn, som kaldes Lazarus's Slot; og i Nærheden af det et underjordigt Kammer, som naaes ved at stige ned 25 Trappetrin, og som siges at være den Grav, hvori Lazarus laa. Man viser ogsaa Ruinerne af Martha's og Maria's Hus, blandt hvilke vi plukkede vilde Blomster.

Til Bethanien knytter der sig, som bekjendt, mange skjønne Minder. Den lille By besøgtes ofte af Frelseren, som her havde nogle af sine kjæreste Venner. Her boede Søstrene Martha og Maria og deres Broder Lazarus, der nævnes som den, "Herren havde kjær", og der af Herren blev opvakt fra de døde. Her samlede senere

Bethanien.

mange Disciple, saa "de Yppersteprester raadslog om, at de vilde slaa Lazarus ihjel; thi for hans Skyld gik mange af Jøderne hen og troede paa Jesum". (Joh. 12, 10. 11). Til Bethanien gik Jesus lige før sin Død forat besøge sine Venner. "Da beredte de ham en Madvere, og Martha opvartede; men Lazarus var en af dem, som sad tilbords med ham. Da tog Maria et Pund af uforsalfet, meget kostelig Nardusjalve og salvede Jesu Fødder og tørrede hans Fødder med sit Haar". (Joh. 12, 2. 3). I Nærheden af Bethanien var det endelig, at Jesus forkyndte Apostlerne sin sidste Vilje og derpaa blev optagen, medens de saa derpaa; og en

Sty tog ham bort fra deres Dine. Der er neppe noget Sted i det hellige Land, som vækker flere og sømmere Minder end Bethanien.

Hvis vi fortsætter vor Gang omkring Jerusalems Mure, stiger vi ned af Oljebjerget paa Nordfiden ad den Bei, som David maa have vandret opover, da han flygtede for sin Søn Absalom, 2 Sam. 15, 30:

“Men David gik op ad Opgangen paa Oljebjerget; som han gik op, græd han, og hans Hoved var skjult, og han gik barfødet; dertil alt Folket, som var med ham, havde skjult hver sit Hoved, og de gik hastig op og græd”.

Paa Bjergets vestlige Side, ligeoverfor Jerusalems Mur mod Ost, er Gethsemane Have. Traditionen, som bestemmer dens Beliggenhed, er gammel. Kirkehistorikeren Eusebius, Biskop i Cæsarea, skriver om denne Have, som om den var vel kjendt; og det samme gjør enkelte af de ældste Kirkefædre. Den indhegnede Plads er omgivet af en Mur; og Indgangen er gennem en Port, hvortil Franciskanermunkene, som bor i et tilstødende lille Kloster, har Nøglen. I Haven er der otte Oliventræer, som maa være ældgamle, og som maaste kan have vokset op fra Rødderne af de Træer, som stod her paa Frelserens Tid. Der er ogsaa nogle faa Cypressetræer og en Reservoir, fra hvilken Haven vandes, saa det er muligt at dyrke nogle Blomster. Paa Murene er der en Række temmelig simple Frestomalerier, forestillende Tildragelser i Frelserens Liv. Franciskanermunkene, som eier Stedet, fremviser en Hule, som kaldes Angstens Kapel, hvor Jesus svædte den blodige Sved og bad: Fader, er det muligt, da tag denne Kalk fra mig. De viser ogsaa det Sted, hvor Disciplene sov, og det, hvor Judas forraadte sin Herre med et Kys. Munkene er villige til at sælge nogle Blomster fra Haven; men de neqter for nogen Pris at lade en fremmed faa et Blad eller Gren fra et af Træerne.

En Skribent, som tror, at dette er det virkelige Sted, hvor Frelseren led den forfærdelige Sjæleangst, og hvor han blev forraadt, siger:

“Over der i Jerusalem blev hans Legeme korsfæstet; men her er Stedet, hvor hans Sjæl korsfæstedes. Der blev Lovens Bogstav fuldkommet; men her bares dens knugende Forbandelse. Der drak han Bærmen af Sor-

Gethsemane Have.

gens Bæger; men her tømte han den fulde Kalk. Her blev Menneskens Søn bestormet af alle Helvedes Magter. Her blev han forraadt af sin fortrolige Ven. Fra dette Sted gik vor Saligheds Fyrste, hjerteknust, med Korset foran sig og et endnu tyngere Kors paa sig, til sin Død. 'Tag dine Stø af; thi det Sted, du staar paa, er hellig Jord!'

I Kedrons Dal nordensfor Veien er "Jomfruens Gravkirke", som ogsaa siges at være opført af Sankt Helena. Kirken ligger dybt nede i Jorden, eller kanske rettere, i Klippen; thi klippefuldt er det overalt, og 47 Trappetrin fører ned til dens Gulv. Den tilhører de græste Katoliker, og til Stedet knytter der sig utallige Legender. Det fortælles saaledes blandt andet, at Jomfru Maria, hendes Mand Josef og hendes Forældre Joakim og Anna her er begravne, og deres Grave vises os. Kirkens Giere viser forresten megen "Liberalitet", idet de har Altene ikke blot for de græst-katoliske kristne, men ogsaa for Armeniere og Abysfiniere og endog for Muhamedanere.

Da vi besøgte Kirken, holdtes der netop Gudstjeneste, og en stor Forsamling var tilstede. Det var da næsten uudholdeligt, idet Luften var kvælende paagrund af Folkemængden og af Røgen fra de utallige tændte Vokslys. Græterne paastaar, at dette er den ældste kristne Kirke i Verden. Der holdes Tjeneste hver Morgen klokken syv til halv ni, og paa Helligdage er Kirken aaben fra tidlig om Morgenen til sent om Aftenen.

Katolske Kirker holdes forresten sedvanlig aabne hele Dagen.

Fra Kedrons Dal

gaar vi opad Bakken til Stefansporten og passerer det Sted, hvor ifølge Sagnet Stefanus blev stenet til Døde. Nære Forskninger skal dog have gjort det sandsynligt, at han led Døden, ikke her, men udenfor Damascus-Porten.

I Nærheden af denne sidstnævnte Port besøger vi Jeremia's Hule, hvor Profeten, ifølge et Sagn fra det 14de Aarhundrede, skrev Begrædelsesnes Bog og senere blev begravet. Klippehulerne, Gravene og Cisternerne paa dette Sted er meget interessante. Men det koster ogsaa ikke saa lidet at faa se dem. Thi Stedet tilhører

Muhamedanerne, og Ophjnsmanden forlanger ofte en urimelig høi Pris for at aabne Porten. Den besøgende kan med god Samvittighed søge at faa Afflag; han maa alligevel betale mere end nok for at komme ind. Høien over denne Hule kaldes "Gordons Golgata", fordi General Gordon forfegtede den Opsatning, at dette var det Sted, hvor Kristus blev korsfæstet. Han syntes nemlig, at Høien havde Form af et Menneskehoved, og troede derfor, at den sandsynligvis var den Høi, som kaldtes

En østerlandst Ligbegjængelse.

Hovedpandested. Inde i denne Høi skal der være en Hule med en Abning paa Toppen, hvori man før nedkastede Forbryderes Legemer. Abningen er nu tilbækket med Stene.

Lige overfor Jeremias's Hule og tæt ved Damascus-Porten er de underjordiske Stenbrud, eller Indgangen til dem. Disse Stenbrud er under selve Byen, men de naaes gjennem en trang Abning, bare saavidt stor at en velvoksen Mand kan krybe igjennem.

De er en lang Række af Gange og uhyre Guler, gennem hvilke den besøgende kan gaa, indtil han synes, at de aldrig vil tage Ende. Han bør dog ikke forsøge det uden at have en Beiviser med sig. Det vides endnu ikke, hvor langt disse Guler naaar. At de er fra ældgammel Tid, er sikkert; og der er al Sandsynlighed for, at herfra leveredes de Stene, som benyttedes ved Opførelsen af Salomos Tempel; thi "Huset, der det blev bygget, blev det bygget af hele Stene, som blev tilførte, og hverken Hammer eller Økse eller noget Redskab af Jern blev hørt i Huset, der det byggedes". (1 Kong. 6, 7). Dybt nede under Byen huggedes de uhyre Stenblokke, og saa hejedes de formodentlig op gennem en Shaft i Nærheden af Templet, færdige til at lægge i Bæggene. Nede i Stenbrudene er der smaa Affatser for Arbejdernes Lamper, store Blokke, som kun delvis er huggede løs fra Klippen, og halvfærdige Søiler. Det er bare en forholdsvis kort Tid, siden disse underjordiske Stenbrud opdagedes ved et Tilfælde, da Udgangen i lange Riber havde været stift af Grus. Man blev nemlig opmærksom paa, at en Hund, som forfulgte et eller andet lidet Dyr, maatte en Gange, smuttede ind i en Abning i Gruset. Ved nærmere Undersøgelse af Stedet og Bortskaffelse af Grus var Hemmeligheden ved Hundens og Dyrets Forsvinden løst.

En Rjoretur til Bethlehem og Hebron.

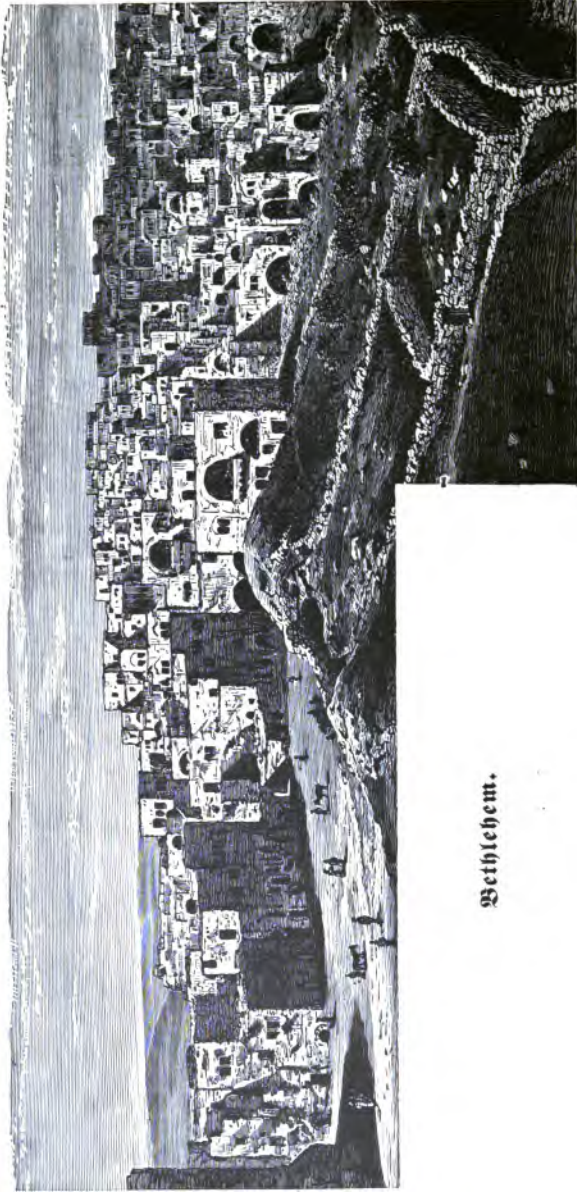
Vi forlader Jerusalem ved Jaffaporten og stiger ned i Sihons Dal og gaar over den ved den nedre Dam og arbejder os saa opad Bakken paa den sydvestlige Side tilhøre fra det Sted, hvor Ypperstepresten Kaisas skal have haft sin Sommerbolig. Her kommer vi til "Rjæmpernes Dal", det Sted, hvor David slog Filisterne, saaledes som vi læser i 1 Sam. 30. Før vi naaar Toppen af det lange Bakkehæld, kommer vi til en Brønd,

som har faaet Navn efter de vise fra Østerland. Det fortælles nemlig, at da de tre vise Mænd havde forladt Herodes og ikke vidste, hvorhen de skulde gaa, idet Stjernen da var usynlig, bødte de sig for at drage Vand af denne Brønd; og da fik de se Stjernen gjen-speile sig i Vandet, og de fulgte dens Ledelse indtil de kom til Stedet, hvor den nyfødte Jødernes Konge og Verdens Frelser var.

Paa Høiens Top tilvenstre er et stort Kloster tilhørende en af de græsk-katolske Ordener. Vi passerer det, og efter at have kjørt nedover Bakken omtrent tyve Minuter, kommer vi til Rakels Grav, en liden og forholdsvis ny Bygning med Kuppel. Der er ikke nogen Tvil om, at dette Sted, som helliges af Kristne og Muhamedanere saavel som af Jøderne, virkelig er det, hvor Rakel døde, efterat have født Benjamin. Hun havde reist fra Bethel til dette Sted paa Veien til Bethlehem; "og da der endnu var et Stykke Dei til Efrat (Bethlehem), fødte Rakel, og hun havde en haard Fødsel". — — "Men idet hendes Sjæl for ud, thi hun døde, kaldte hun hans Navn Benoni (d. e. min Jammers Søn); men hans Fader kaldte ham Benjamin (d. e. Lykkens Søn). Saa døde da Rakel, og hun blev begravet paa Veien til Efrat, det er Bethlehem.

Og Jakob satte en Mindesten over hendes Grav; det er Mindestenen paa Rakels Grav indtil denne Dag". (1 Mosebog, 35, 16–20).

Omtrent en Fjerdedels Mil mod Vest fra Rakels Grav er en Landsby, som kaldes Beit Jala. Den er den latinske og den græske Patriarks Residens og har omtrent 3000 Indbyggere, allesammen kristne og de fleste af dem græsk-katolske. Det er muligt, at denne By er det gamle Zelzah "ved Rakels Grav paa Grænsen af Benjamin", hvor Saul fik Bud om, at de Aseninder, han havde været ude og søgt efter, var fundne.

Bethlehem.

Udsigten over Bethlehem blir, efterhvert som man nærmer sig den gamle By, meget malerisk. At Byen selv har overordentlig Interesse for alle kristne og ellers for hele Verden, behøver jeg ikke at nævne. Den kaldtes Davids Stad, fordi den var Davids Fødested, og det alene vilde jo være nok til at gjøre den berømt. Men naar vi besøger den, glemmer vi Israels store Konge og Digter og hujter bare, at vi nu befinder os paa det Sted, hvor Kristus blev født. Bethlehem har en vakker Beliggenhed, mod Syd og lidt mod Vest fra Jerusalem, i hvad der tidligere var Judas Stammes Landsdel, paa den østlige Ende af en Høiberg omtrent en Mil lang og 2700 Fod over Havsladen. Der er et fortryllende Landskab paa alle Kanter, idet Omegnen for en stor Del er klædt med Vinranker, Figen- og Mandeltrær. Der er heller ikke Mangel paa nøgne Klipper som stikker frem her og der. Jeg saa en Mand, som puffede Sten for sin Hæve. Formodentlig maatte der Jord til ovenpaa, før det kunde bære Afgrøde.

Byen blev befæstet af Salomos Søn, Rehabeam (2 Krøn. 11, 6), men var et forholdsvis ubetydeligt Sted, som ikke engang nævnes af Josva eller Nehemias blandt Landets Byer. Vi ved ikke, hvor gammel den er; men det vil erindres, at det var i Bethlehem, Boas havde sit Hjem og egnede den moabitiske Kvinde, Ruth, hvis Søn, Obed, blev Kong Davids Farsfader.

Skjønt Bethlehem var Davids Fødested, blir Byen kun sjelden nævnt i Beretningen om hans Regjering eller senere i den gammeltestamentlige Historie. Men det blev forudsagt, at den skulde være velsignet fremfor alle Judæ Stæder; og dette skeede i Tidens Fylde, i Keiser Augustus's Regjeringstid, da "Josef gik op fra Galilæa, fra den Stad Nazaret, til Judæa, til Davids Stad, som kaldes Bethlehem, fordi han var af Davids Hus og Slegt, forat lade sig indskrive med Maria, sin trolovede

Gustru"; og saa skeede det, da de var der, at Tiden blev fuldkommen, og "Ordet blev Kjøb og boede iblandt os". Det er denne Begivenhed, som gjør Navnet Bethlehem mest kjendt og kjært over hele Kristenheden, saa at Millioners Tanker vender sig mod denne lille jødiske Landsby, hvergang den glade Juletid feires. "Og du Bethlehem, Gfrata, liden til at være blandt Judas Tusinder! Af dig skal der udgaa mig En til at være Herter over Israel, og hans Udgang er fra forðum, fra Evigheds Dage". (Mika, 5, 1).

Den fornemste Seværdighed i Bethlehem er Nativitetskirken, som er en Gruppe af Bygninger lig en Fæstning i den østligste Del af Byen, omfattende selve Kirken og de tre med den forbundne Klostre, tilhørende de romerske, græske og armeniske kristne. Kirkens Skib, som er alle de kristne Samsunds Fælleseie, er i temmelig forfalden Tilstand. Det siges at være det ældste kristne Bygverk i Verden. Det er den eneste gjenstaaende Del af det store Tempel, som blev opført paa det Sted i Aaret 327 af den ofte nævnte Keiserinde, Sankt Helena. I denne Bygning, som engang straaledede med Prydelser af Guld og mangefarvet Marmor, blev Balduin kronet som Konge, da Korsfarerne havde gjort Palæstina til et kristent Kongerige. Kirken siges at være bleven repareret for sidste Gang af den engelske Konge Edward IV i det 15de Aarhundrede. Den er endnu en imponerende Bygning, med fem Rækker af korintiske Marmor søiler, hver af en eneste Sten, af hvilke nogle siges engang at have dannet en Del af Salomos Tempel i Jerusaleem. Paa Indsiden er Væggene klædt med Mosaik, og Taget er gjort af Cederbjælker fra Libanon.

Selve Fødselskapellet er en Hule i Klippen, over og omkring hvilken Kirken og Klostrene er opførte. Det er 20 Fod under Kirkens Gulv og naaes ved to spiralformede Trapper. Vi stiger ned en af disse og kommer

ind i et hvælvet Kammer, 11 x 33 Fod, med Vægge af italiensk Marmor og prydet med mange Lamper, Helgenbilleder og Broderier. Paa den ene Side af Kam-

Det indre af Fødselskapellet i Bethlehem.

meret er en Niche, eller Jordhøjning, i hvilken en Sølvstjerne (se Billedet) i Gulvet skal vise nøjagtig det Sted, hvor vor Frelser blev født. Omkring den er Inskrip-

tionen: "Hic de Virgine Maria Jesus Christus natus est". Paa Norst: Her blev Jesus Kristus født af Jomfru Maria. Over dette Sted brænder Dag og Nat 16 Lamper, at hvilke 6 tilhører de græske, 5 de romerske og 5 de armeniske kristne. Tæt ved er der et Alter, som benyttes af de tre nævnte Kirkeafdelinger ved deres forskjellige Feste. Mange Pilegrimme kommer fra Verdens fire Hjørner forat kysse Marmorpladen paa dette Alter, og den slides jaaledes ud og maa Gang paa Gang erstattes af en ny Sten.

I en anden Niche er Krybbens Kapel, som siges at være det Sted, hvor den Krybbe i hvilken Jesus blev lagt, opdagedes. Den blev flyttet derfra og fremvises nu i Kirken S. Maria Maggiore i Rom. Dette er Legendens, ialfald.

De vises Alter, som tilhører de romerske kristne, siges at staa paa det Sted, hvor de tre vise Mænd fra Osten lagde frem sine Gaver til den nys fødte Jødernes Konge. St. Josefs Kapel skal betegne det Sted, hvortil Josef havde trukket sig tilbage, da Jesus blev født, og hvor Engelen viste sig for ham og befalede ham at tage Barnet og dets Moder og fly til Ægypten og forblive der, indtil de var døde, som søgte Barnets Liv. Der er ogsaa et Alter, som kaldes de uskyldiges, da det paa staaes, at Tusinder af dem, som omkom ved Herodes's grusomme Barmemord, ligger begravne her.

Hvad man nu end skal tænke om alle disse Altene, synes det dog at være høist sandsynligt, at den Hule, som kaldes Nativitetetskapellet, virkelig er det Sted, hvor vor Frelser blev født. Vi ved, at han blev født i en Stald; og fra ældste Tid har det været troet, at en Klippehule lige ved Herberget blev brugt som Stald, og dertil maatte tjene som Sovested for de fattigere Gjester, naar der ikke var Rum i selve Herberget. At denne Klippehule var Frelserens Fødested, var almindelig an-

taget paa Justin Martyrs Tid omtrent 100 Aar efter vor Tidsregnings Begyndelse. Sankt Hieronymus, Kirkehistorikeren, tilbragte den største Del af sit Liv i en Hule ikke langt fra dette Sted, hvor han troede, at Kristus var født. Her fastede, bad, studerede og drømte han i mere end 30 Aar, og her samlede han omkring sig sin lille Skare af Tilhængere, som begyndte Klosterlivet i Palæstina; her udarbejdede han den berømte latinske Oversættelse af den hellige Skrift, som endnu er den autoriserede Bibeltekst i den romersk-katolske Kirke, og kaldes "Vulgata", d. e. den almindelige.

Vi besøgte ogsaa Bethlehems, eller Davids Brønd, som ifølge Traditionen er den, der omtales i anden Sam. 23, 13-17, og 1 Krøn. 11, 15-19. Der læser vi, at David og hans Mænd var i Abdullams Hule, medens Filisternes Forpost var i Bethlehem. "Og David fik Lyst og sagde: Hvem skaffer mig Vand at drikke af Bethlehems Brønd, som er ved Porten?" Da brød tre Helle ind i Filisternes Leir og bragte sin Herre Vand. Men han vilde ikke drikke det, for hvilket hans Mænd havde vovet sit Liv, men "udøste det for Herren".

Et kort Stykke Vej fra Byen vistes os Hyrdernes Mark, hvor ifølge Sagnet, Hyrderne vogtede sin Hjord, da Englene kom og forkyndte dem den store Glæde, som skulde vederfares alt Folket. Lige østenfor, paa Bakkehældet nedenfor Byen er en Ager, som siges at have tilhørt Boas og at være den, paa hvilken Ruth samlede Afs.

Mange af Bethlehems Indbyggere ernærer sig ved at tilvirke Kruisfikser, smaa Modeller af Fødselskirken, Papirknive og meget andet, som de udsfærer i Oliven-træ, Berlemor og Røddesfal. Dette synes at være en temmelig udbredt og indbringende Industri, da næsten hvert Hus paa de fornemste Gader sees at være en Fabrik for slige Varer, som sælges til de mange Turister.

Ligesom paa alle andre Steder i Palæstina vrimler der af Betlere og Kræmmere, af hvilke de sidste byder frem Antikviteter og Relikvier til saa urimelig lave Priser, at ingen kan tro deres høitidelige Forsikringer om, at disse Sager er egte.

Fra Bethlehem gaar der en Kjørevei til Hebron, en af Verdens ældste Byer. Den ligger omtrent 20 Mil mod Sydvest fra Jerusalem og 28 Mil mod Nordøst fra Be'erseba, det sydligste Sted i det egentlige Palæstina.

Hebron blev, staar der i fjerde Mosebog, 13, 22, bygget syv Aar før Joan i Egypten, det er Tanis i Nedreægypten; og da Josephus skrev Jødefolkets Historie, var Byen 2300 Aar gammel. Paa Abrahams Tid kaldtes den Mamre, udentvil efter Amoriten Mamre. Den var paa den Tid en befæstet Stad, omgiven af Mure; thi da Abraham købte Makpelas Hule ved Mamre Lund til Gravsted, var det "midt iblandt Hets Børn; og Efron, Hetiten, svarede Abraham for Hets Børns Dren, for alle dem, der gif ind ad hans Stads Port". (1 Mos. 23, 10).

Vi ved, at Damascus ogsaa var en By paa denne Tid, da Eliezer, Abrahams Tjener, var fra Damascus (1 Mos. 15, 2); men hvilken af de to Byer der var den ældste, kan ikke med Sikkerhed afgjøres.

Her i Mamre, eller Hebron, boede den herlige gamle Patriark og Høvding, Abraham, de troendes Fader og "Guds Ven". Fra dette Sted drog Josef ud forat søge sine Brødre i Sikem, da hans Fader havde sagt til ham: "Gaa og se, om det staar vel til med dine Brødre, og om det staar vel til med Kvæget, og bring mig Svar tilbage"; og til dette Sted bragte Jakobs andre Sønner Josefs blodbestænkte Kjortel. "Og Jakob sønderrev sine Klæder og lagde Sæk om sine Lænder og sørgede i mange Dage over sin Søn; om hvem han troede, hvad Josefs Brødre havde sagt, at et vildt Dyr

havde ædt ham". (1 Mos. 37, 34). Her var Skuepladsen for mange heftige Kampe, især den, som ifildres i Josvas Bog, 10, 36. 37: "Og Josva og hele Israel med ham drog op fra Eglon til Hebron; og de stred mod det.

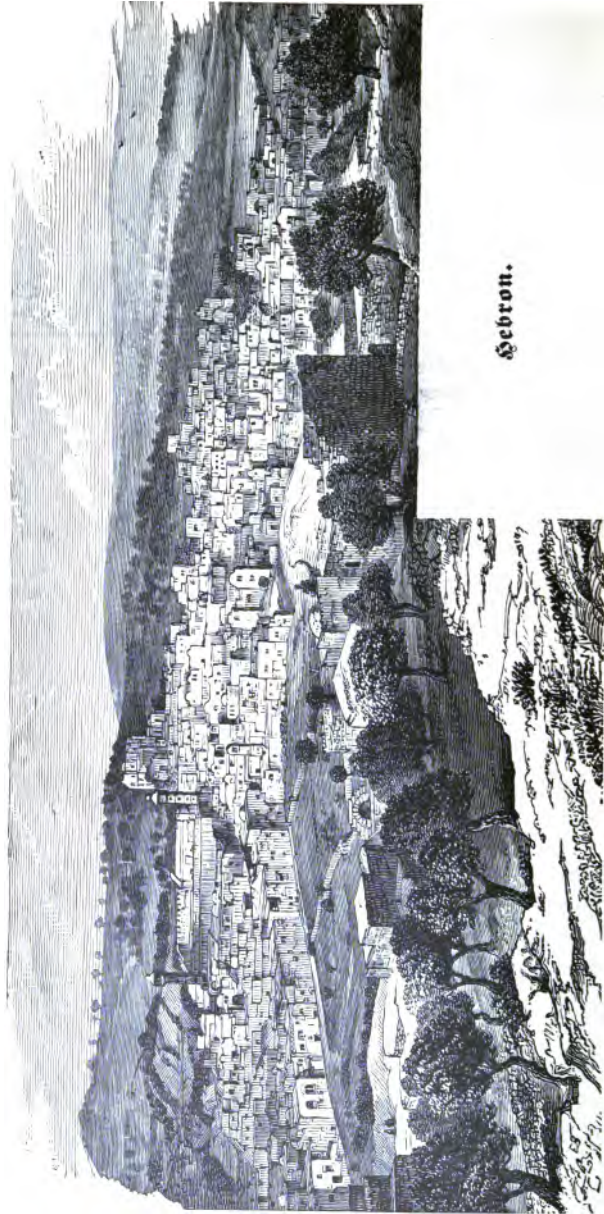
Og de indtog det og slog det med Sverdets Eg, og dets Konge, alle dets Byer og hver Sjæl, som var der; han lod ikke nogen blive tilovers, som undkom, aldeles som han havde gjort med Eglon; han slog det og hver Sjæl, som var der, med Ban".

Moses tilsvor Kaleb, som var en af de tolv Speidere, der var sendte til at undersøge Forholdene i Landet, at han skulde faa Bjergeggen og Landsbyerne omkring Hebron. Fem og firti Aar derefter havde Josva indtaget Hebron, og Kaleb udryddede Anakiterne og tog den ham tilsvorne Del i Besiddelse.

Senere blev Byen gjort til en Tilflugtsstad, til hvilken den, som usorvarende havde flaaet nogen ihjel, kunde fly og undgaa Blodhevneren. Til at være saadanne Tilflugtssteder helligedes "Kedes i Galilæa paa Naftalis Bjerg og Sikem paa Straims Bjerg og Kirjat-Arba, det er Hebron, paa Judas Bjerg". (Josva, 20, 7).

I Hebron havde David sit Hjem de første syv og et halvt Aar af sin Regjerings Tid. (2 Sam. 2, 1). Her blev Absalom født, og her blev Abner paa føreræderist Bis myrdet af Joab. Hertil kom Absalom under det Paastud, at han skulde indfri et Løfte, som han havde gjort Herren; og han "sendte Speidere omkring i alle Israels Stammer og sagde: Naar I hører Bafunens Lyd, saa skal I sige: Absalom er bleven Konge i Hebron". (2 Sam. 15, 10).

Grunden hvorfor Absalom valgte Hebron som Samlingssted var den, at Folket der var misfornøjet med David, fordi han havde forladt dem og valgt Jerusalem til Hovedstad.

Gebron.

Langt senere i Tiden var Byen kommen under Jdu-mærnes, det er Esaus Børns Herredømme, men de blev slagne af Judas Makkabæus, som tog den tilbage og nedrev dens Befæstninger i Aaret 164 før Kristus. Ved Abrahams Eg, hvor der holdtes aarligt Marked, blev, paa Hadrians Befaling, Tusinder af Jøder folgte som Slaver, efterat deres sidste Opstand var fuet i 135 før Kristus. I Aaret 69 af vor Tidsregning blev Byen tagen med Storm af Cerialis, en af Vespasians Hærførere. Han nedhug alt for Jøde og sparede ikke engang BARNET i Buggen. I Aaret 1100 blev Hebron overdraget en af Korsfarerne som Lehn, og i 1167 blev den ophøiet til et latinsk Bispestæde. Siden Byen i 1187 blev tagen af Saladin har den tilhørt Muhamedanerne. I 1834 gjorde Folket Oprør, men blev slagne ved Salomos Damme.

Byen ligger høiere end nogen anden By i Jødeland, nemlig 3000 Fod over Havet, og tager sig godt ud paa Afstand. Dens Beliggenhed er i den trange Dal Eschol, som endnu ser smilende ud og er rig paa Vingaarde. Gaderne er trange og mørke, og alt andet end rene. Husene er for det meste af Sten og har Kuplet eller smaa Taarne, saa de giver Byen et noksaa imponerende Udseende. Der er forskjellige Opgaver over Indbyggerantallet; men det maa formodentlig være mellem 12,000 og 15,000 Mennesker, af hvilke et stort Antal er beskæftigede med at fabrikere Ringe, Amuletter og mangeslags smaa Gjenstande af Glas. Der er ingen kristne i Hebron; men der skal være omtrent 600 Jøder, som let kan kjendes paa sin lysere Hudfarve og sit lange og krusede Haar. De tyrkiske Muhamedanere, som udgjør den største Del af Befolkningen, er overordentlig overtroiske og fanatiske; og en fremmed maa stadig være paa Vagt for ikke at sige eller gjøre noget, som kan opvække deres Raseri.

Der er to ældgamle Damme, fra hvilke Byen endnu faar sin Vandforsyning. Det er sandshuligvis en af disse, som nævnes i 2 Sam. 4, 12, hvor der staar, at David lod ophænge ved Dammen i Hebron de to Mænds afhuggede Hænder og Fødder, som havde myrdet Sauls Søn, Isboset, og bragt hans Hoved til David og sagt: Se, her er Hovedet af Isboset, Søn af Saul, din Fiende, som stod dig efter Livet.

Den fornemste Seværdighed i Hebron er Hulen Matpela. Den er forresten ikke nu en Klippehule midt i en Mark, saaledes som den var, da Abraham kjøbte den af Efron for omtrent 3800 Aar siden til at Gravsted for sig og sine. Nu er den under en muhamedansk Moske, en stor Bygning af uhyre Stene, men i en smagløs Stil. Uheldigvis faar en reisende hverken gaa ind i den eller komme den nær, da Muhamedanerne bevogter den som en Helligdom, der ikke maa besmittes af de kristne Hunde eller andre, som negter at tro paa Profeten og hans Koran. Det siges, at de eneste kristne, som har sat sin Fod indensfor Dørtærskelen, er Prinszen af Wales, Kronprinszen af Preussen, General Lew Wallace, da han var de Forenede Staters Minister i Konstantinopel, og nogle faa andre, som har havt Indflydelse nok til at faa en Ordre fra den tyrkiske Regjering, om at der for deres Vedkommende skulde gjøres en Undtagelse fra den almindelige Regel.

Hvor lidet der saaledes kan være at se i Hebron, saa er der ialfald meget at tænke paa. Ingen kan staa paa dette ældgamle historiske Sted uden at gjenkalde i Grindringen nogle af de mest rørende Tildragelser fra det Gamle Testamente.

Sara, Abrahams elskede Hustru, "døde i Kirjat-Arba, det er Hebron, i Kanaans Land; og Abraham kom for at sørge over Sara og for at græde over hende.

Derefter stod Abraham op og gik fra sin døde og talte til Hets Børn og sagde:

Jeg er en fremmed og Udlænding hos eder; giv mig en Eiendom til Gravsted hos eder, forat jeg kan begrave min døde og bringe hende bort fra mit Afsyn“.

Hets Børn svarede Abraham, at han var en Guds Fyrste og kunde vælge hvilken Grav, han vilde; og Efron bød ham Matpelas Hule og Mark for intet. Men Abraham vilde ikke tage imod Gravstedet som Gave og tilbeiede Efron 400 Sekel Sølv, der var det Beløb, denne før havde nævnt som Markens Værdi. (1 Mos. 23).

Da Abraham selv “opgav Landen og døde i en god Alderdom, gammel og mæt af Dage, og blev samlet til sine Folk“, tog hans Sønner Isak og Ismael — Jøden og Araberen — og begrov ogsaa ham i Matpelas Hule ved Saras Side. Da Jakob laa for Døden, vendte hans Tanker sig mod det samme Hvilested, og han gav sine Sønner bestemt Paalæg om at lade ham begrave i Matpela; og han gjentog det flere Gange, saa at han umulig kunde misforstaaes:

“Og han bød dem og sagde til dem: Jeg samles nu til mit Folk; begrav mig hos mine Fædre i den Hule, som er paa Hetiten Efrons Mark,

i den Hule, der er paa Matpelas Mark, som er østenfor Mamre i Kanaans Land, hvilken Mark Abraham kjøbte af Hetiten Efron til et Gravsted som Eiendom.

Der har de begravet Abraham og Sara, hans Hustru; der har de begravet Isak og Rebekka, hans Hustru, og der har jeg begravet Lea;

paa den Mark og i den Hule paa den, som er kjøbt af Hets Børn“. (1 Mos. 49, 29-32).

Efter Jakobs Begravelse omtales ikke Gravene før af Josephus, der kortelig skriver saaledes: “Endnu vises i Hebron Abrahams og hans Børns Gravmæler af fljøn Marmor og meget kunstig forarbejdede“. (Joseph.

Jødernes Krige 4. 9. 7.) I Aaret 333 skriver en Pilegrim fra Frankrige omtrent saaledes: "I Hebron er et firkantet Gravmæle af udmerket skjøn Sten, i hvilket Abraham, Isak og Jakob, Sara, Lea og Rebekka er lagte". Dette Gravmæle maa være den Mur, som endnu omringer Hulen. Muren er 200 Fod en Bei og 112 den anden. Høiden er 50 @ 60 og Tykkelsen 7-8 Fod. Nogle af Stenene er 18 Fod lange. Nede i Grundvol- den skal de være 25 og kanske indtil 38 Fod lange. Paa hvert Hjørne af Muren er et Taarn, hvoraf de to er ombannede til Minaretter.

Næstefter Makpela er den største Seværdighed paa dette Sted, Mamre Egetræ. Den naaes efter en halv Times Gang over en meget ujevn og stenet Bei mellem Mure, som omgiver de smaa Bingsaarde og Haver, af hvilke her er saa mange. Den berømte Eg staar ikke langt under et af de høieste, om ikke det allerhøieste Punkt i den Del af Landet. At Træet maa være meget gammelt, kan sluttes af dets uhyre Størrelse, idet det nemlig maaler 33 Fod i Omkreds. Det kaldes en Eg, men det tilhører en Art, som er aldeles forffjellig fra vore Ege. Omtrent 20 Fod fra Jorden deler det sig i fire uhyre Grene. En eller to af de store og mange af de mindre Grene er døde, og det er klart, at det gamle Kjømpetræs Levedage snart maa være talte. Rundt omkring det er en liden Lund af yngre Trær af samme Art og desuden endel Naaletrær.

Det var til denne Egn, at Moses udsendte Speidere, forat se, om Landet var "fedt eller magert, om der var Trær deri eller ikke", og om Folket, som boede deri var sterkt eller svagt. "Og de drog op i Sydlandet og kom til Hebron". "Og de kom indtil Estols Dal, og de affar der en Vinkvist og en Vindrueklase, og de bar den paa en Stang, to og to; ligeledes tog de Granatæbler og Figener".

Det maa have været en uhyre stor Vindruetklase, naar det tog to Mænd til at bære den.

Da Speiderne kom tilbage, rapporterede de:

“Vi kom til Landet, som du sendte os til, og det flyder ogsaa med Melk og Honning, og dette er dets Frugt“.

Men de troede, at det var tvilsomt, om Israels Børn burde forsøge at indtage Landet; thi “det Folk, som bor i Landet, er sterkt, og Stæderne er saare faste og store“. (4 Mos. 13 og 14).

Et kort Stykke Wei fra Rjæmpetræet og Lunden har Russerne bygget et Gjestgiversted for Pilegrimme, og paa Toppen af Høien, som er mere end 3000 Fod over Havet, har de opført et Taarn, fra hvilket der er den videste Udsigt over det omliggende Strøg, indbefattende Filisternes Land, Moabs Bjerger og Middelhavet. Fra dette Sted saa Abraham Nøgen af de brændende Byer Sodoma og Somorra. Herfra drog han ud med sine 318 Husfvende forat jrelse sin Brodersøn Lot, der var bortført af Fiender; og til dette Sted var det, at Samson bar Stadsporten fra Gaza.

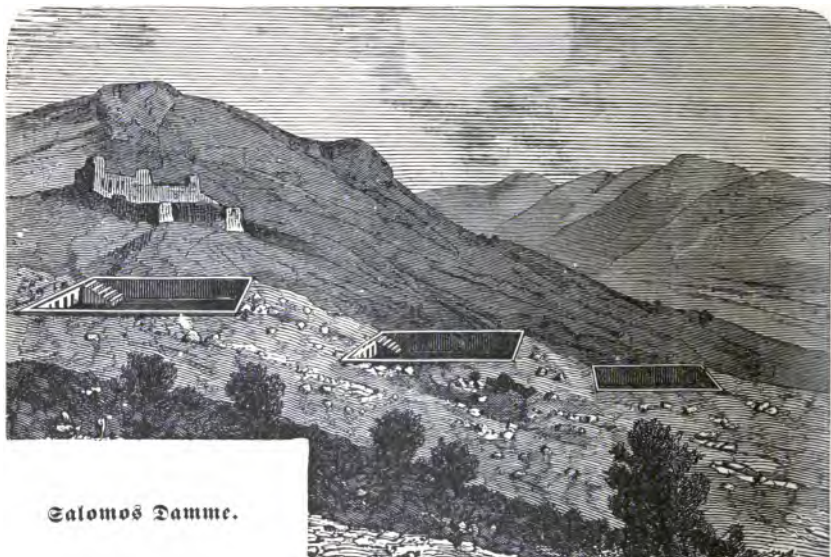
Vi reiser herfra til Salomos Damme. Langs Veien slaar det os, at Landet er saa øde og folketomt, sjønt noget af det er dyrket. Folket maa bo i Landsbyer paa den anden Side af Fjeldene.

I timevis fortsætter vi Reisen over Bakker og Dale. Dpefter Fjeldsiderne ser vi den ene naturlige Terrasse hæve sig over den anden; og de bærer Vidnesbyrd om, at Landet engang har været udnyttet med megen Omhyggelighed. Langs denne Wei, som maaite er en af de ældste i Verden, maa Abraham have vandret, da han i lydlig Tro gik forat ofre sin Søn; og her førte David sine Veteraner til Kamp mod Jebusiterne paa Zion. Det er muligt, at Josef og Maria gik denne Wei, da de med den nyfødte Frelser flygtede til Ægypten.

En Forfatter, Hodder, siger:

“Disse Høie, Stier og Dale taler til os om Abraham, de troendes Fader. — — Her vandrede Jaf og Jakob, David og Salomo og grundede over den Nations Skjæbne, omkring hvilken der kunde have dannet sig et Verdensrige, men hvis adspredte Stammer nu bor som fremmede i næsten alle Verdens Lande”.

Vi slog den første Aften Leir ved den øvre af de saa-

Salomos Damme.

kaldte Salomos Damme, tæt ved en stor Stenbygning, som aabenbart engang havde været en “Kahn”, eller et af Saracenernes Stoppesteder for Karavaner. Disse bestod ofte bare af Vægge uden Tag, og de staffede ikke Proviant for Folk eller Fæ; thi Karavanerne førte altid saadant med sig.

Salomos Damme er tre uhyre murede Cisterner. Den nederste af disse Damme er 582 Fod lang og 207 Fod bred ved den østlige og 148 Fod ved den vestlige

Restninger af Isis-templet paa Øen Philæ, Ægypten.

Ende og 50 Fod dyb. Den vilde saaledes være istand til at bære det største Krigsskib, som nogeninde har pløiet Havet. Den midtre Dam er 423 Fod lang, 250 Fod bred ved den østlige og 160 ved den vestlige Ende og 39 Fod dyb. Den øvre Dam er 380 Fod lang, medens Bredden varierer fra 229 til 236, og Dybden er 25 Fod.

Disse Damme, eller Basiner, er i saa god Stand, at det er vanskeligt at tro paa deres Ælde. De ser ikke ud til at være mere end 100 Aar gamle; men der er dog al Grund til at tro, at de virkelig skrives sig fra Salomos Tid, skjønt de vistnok repareredes af Pontius Pilatus.

Før i Tiden fik Jerusalem, 12 eller 14 Mil borte, sin Vandforsyning fra disse Damme; men nu ledes Vandet bare til det nærmere liggende Bethlehem.

Lige ovenfor den øvre Dam er den saakaldte f o r s e g l e d e K i l d e (Høij. 4, 12), ned til hvilken der fører en mørk Gang med 20 Trappetrin. Vandet løber herfra ind i den øvre Dam, som forresten nu er næsten tom, da Muren i det ene Hjørne er i Ustand.

Disse og andre lignende Damme byggedes altid nede i Dalene, saa de kunde optage Regnvandet. Tidligere var der et stort Antal af dem i Palæstina, da Landet trænger til kunstig Vanding; og de fandtes altid i Nærheden af de større Byer, for hvilke de var en Nødvendighed i den tørre Aarstid. De Lerrør, som ledede Vandet fra Salomos Damme, og som maaste skrives sig fra hans Tid, er næsten saa haarde som Støbejern og klinger, som om de var af Metal. Det var derfor bare saavidt, at jeg var istand til at fikre mig nogle smaa Stykker deraf som Kariteter.

Navnet Salomos Damme skrives sig naturligtvis fra den Omstændighed, at Salomo byggede nogle saadanne, saaledes som han fortæller i Prædikerens Bog, 2, 5. 6:

“Jeg gjorde mig Haver og Lyflunde og plantede i dem alleslags Frugttrær; jeg gjorde mig Vanddamme for af dem at vande en Skog af opvoxende Trær”.

I en Dal lidt nedensfor Dammene er den lille Landsby Urtaz med nogle Ruiner, der antages at være det gamle Etam, en af de Byer, som af Kong Rehabeam ombyggedes til Fæstninger. (2 Krøn. 11, 6). Josephus siger, at denne By var 60 Stadier fra Jerusalem, og at Salomo pleiede at besøge den, naar han om Morgenens tog sig en Kjøretur. Hvis Urtaz virkelig er Etam, hvad der synes at være rimeligt, saa er dette det Sted, hvor Salomo plantede sine Haver og Lyflunde.

Til Mar Saba, det Døde Hav og Jeriko.

Bed Salomos Damme forlader vi vore Bogne og bestiger vore Rideheste; og vi har en besværlig Reise foran os. Hver Turist faar Lov til at udvælge sin egen Hest, og hvis han da har Skjøn eller Lykke til at træffe et godt Valg, er han heldig; men hvis ikke, nu, saa faar han taale det, ialfald indtil han kommer til Jerusalem og faar fat i et andet Dyr.

Vi rejste gennem Bethlehem og forbi Hyrdernes Mark og Stedet, hvor Ruth plukkede Afs. Derefter gaar den ujevne Bei langs en Aasryg, og vi ser ikke andet end nøgne Bakker, som ligger skinnende hvide under Middagsjolen. Paa nogle faa Steder, efter som vi nærmer os Kedrons Dal, ser Beien ligefrem farlig ud. Genimod Aftenen naar vi frem til Klosteret *M a r S a b a*, midt i et storlagent og vildt Ørkenlandskab. Klosteret er en Kjæmpebygning, eller rettere et stort kompleks af Bygninger, opførte i Affatser som etslags Amfiteater, for en stor Del inde i Fjeldsiden lige paa Stupet ved den 4 @ 500 Fod dybe Kløft, gennem hvilken Kedrons Bæk rinder, naar der er Vand i den; hvad der forresten ikke var Tilfældet, da vi besøgte den. Der-

imod saa vi Sjakaler nede i det tørre Bækkeleie langt under vore Fjædder. Sjakalerne holdt os ofte med Musket om Natten. Bækkeleiet skal være tørt elleve Maaneder af Aaret.

Grundlæggeren af dette merkelige Kloster var en Sabas, som var født i Kapadocien i Aaret 439 og blev berømt for sin Fromhed, Lærdom og Magt til at gjøre Mirakler, blandt andre det, at den Kilde, som forsyner Klosteret med Vand, fremkom paa hans Ord. Han døde Aar 532, 93 Aar gammel.

Klosteret blev meget rigt og indeholdt en stor Samling af Skatte og blev derfor Skueplads for mange Rampe. I 614 blev det plyndret af Perserne, og i de følgende Aarhundreder blev det gjentagende angrebet af Røverbander, den sidste Gang saa sent som i 1835. Siden 1840 har det været under Rusfernes mægtige Beskyttelse og har derfor havt Fred.

Det er strengelig forbudt at lade Kvinder saa Udgang til Klosteret; men de mandlige Medlemmer af vort Selskab besøgte det og blev modtagne med Venlighed af de omtrent 50 Munke, som viste os rundt i de forskjellige Celler, Kapeller og Huler. I en af disse vises flere hundrede Hjerneskaller af Munke, som blev myrdede af Perserne. Vore Berter gav os godt Vand at drikke og søgte at sælge os forskjellige Smykker og andre Gjenstande af eget Fabrikat, dog uden at ville prakke dem paa os.

De fleste af Munkene er Rusjere og tilhører saaledes den græsk-katolske Kirke. Deres Omgivelser er saa triste, som selv en Munk, der har frasagt sig alle Verdens Glæder, kan forlange.

Veien fra Mar Saba til det Døde Hav er meget ujevn og besværlig; men til Gjengjæld er den interessant, og saa tager det bare fem Timer at tilbagelægge den.

Straks efter at vi har forladt Klosteret, begynder Deien, eller Stien, at føre gjennem et saa vildt Landskab og saa nær ved Kanten af et dybt Stup, at det maa ryste alle undtagen de stærkeste Nerver, tiltrods for Forsikringerne om, at der ikke er nogen Fare.

Vi rider langs den venstre Side af Fjeldkløften omtrent tre Fjerdedele af en Mil og dreier derpaa af tilhøire over K e d r o n. Foran os er der nu en lang og møjsommelig Opstigning; men naar Toppen er naaet, oprulles der for os en Udsigt, som sent vil glemmes, den store, vilde E n g e d i Ø r t e n. Saa bærer det nordover den lange Skraaning, og paa den anden Side af Dalen kommer vi ind i en trang Kløft, som kaldes W a d = e l = N a r, det er Jldens Dal.

Kort Tid efter at have forladt denne Kløft, og netop som vi bøier af omkring den nordlige Del af et Fjeld, kommer vi til en Stenhaug, hvor Pilegrimmes Opmerkksomhed henledes paa M o s e s ' s G r a v, som kan sees paa venstre Haand omtrent halvanden Mil borte. Til dette Sted har muhamedanske Traditioner henlagt Skriftens sublimе Beretning, som dog udtrykkelig siger, at Moses blev begravet "i Dalen i M o a b s L a n d ligeoverfor B e t = P e o r, og ingen ved om hans Grav indtil denne Dag". (5 Mos. 34, 6).

Alligevel besøges dette Sted aarlig af mange tusen muhamedanske Pilegrimme, som tror, at de har fundet den Plet, hvor Støvet af Israels Lovgiver og Helt hviler.

Nogle saa Minuter senere udbreder der sig igjen for vort Syn et storartet Panorama. Vi ser mod Øst de mægtige M o a b s B j e r g e som en mørkeblaa Bæg, eller en tyk Sky, mættet med Torden; og under den ligger det "store og melankolske Under", det D ø d e H a v. For vor Fod er Jordanens Dal med de lange Rækker af Trær, som staar Baqt langs Flodens Bred-

Muhamedanisk Andagt.

der; og langt mod Nord, hundrede Mil borte, kan Bjerget Hermon sees gjennem den klare Luft.

Fra det Sted, hvor vi nu staar, vides os *Jebel Seba*, eller *Nebo's Bjer*g. "Og Moses gik op fra Moabs øde Marker paa Nebo's Bjerg, paa *Pisgås Top*, som er lige overfor *Jeriko*; og Herren lod ham skue over Landet, *Gilead* indtil *Dan*". (5 Mos. 34, 1).

Pisgås Top, eller hvad der nu antages for at være det, er lidt nordenfor et Punkt lige mod Ost fra den nordlige Ende af det Døde Hav. Her, staar der i Bibelen, "døde Moses, Herrens Tjener, i *Moab's Land* efter Herrens Ord".

Paa en Høi ved det Døde Hav, omtrent ti Mil søndenfor *Pisga*, stod ifølge *Josephus* det Fængsel, nemlig *Nachærus*, hvori *Johannes den Døber* blev halslugget. *Jen Dal*, som vi ser nordenfor denne Høi, er de varme Kilder, i hvilke *Herodes* skal have søgt Lægedom i sin sidste Sygdom. Hos *Josephus* hedder det, at "han begav sig til den anden Side af *Jordanen* og badede i varme Kilder, som var ved *Gallirhoe*, hvis Vand har sit Udløb i *Jndsjøen* kaldet *Asfaltites*".

Planteveksten langs deene Rute er alt andet end rig; men vi ser dog undertiden høit og her nogle bitte smaa Kornagre som grønne Ruder paa den graa Baggrund. Vi støder ogsaa paa et Antal Telte, Gedeflokke, Heste og Kameler tilhørende Beduiner. Disse menneskelige Trækfugle havde altid, hvor vi saa dem, sorte Telte, af det mest primitive Slags, formodentlig forfærdigede af sort Gedehaar.

Vi rider magelig nedover det korte Stykke *Bei*, som fører os til den nordlige Ende af det Døde Hav, som her er 16 Mil fra *Jerusalem*.

I Skriften omtales dette under forskjellige Navne: Den øde Marks Hav (5 Mos. 4, 49), Salthavet (5 Mos.

3, 17), Havet mod Østen (Josva 12, 3). I Jøbernes hellige Bog, Talmud, kaldes det Havet Sodom, og af Josephus nævnes det som Assfaltjøen, da der findes Assfalt eller Jordbeg paa dets Strande. Paagrund af de mange, tilbøls overtroiste Historier om Vandets giftige Bestaaffenhed, gav Grækerne det Navnet det Døde Hav; og dette Navn er nu det almindelige blandt alle Folk undtagen Araberne, som kalder det Bahr Lut, det er Lots Hav.

Det Døde Hav er omtrent 46 Mil langt, og den største Bredder er $9\frac{1}{2}$ Mil omtrent 15 Mil søndenfor Jordanens Udløb. Dets Fladeindhold er omtrent 300 Kvadratmil og den gennemsnitlige Dybde 1080 Fod. I den tørre Aarstid synker det betydelig paagrund af den svære Uddunstning, og i Regntiden stiger det over de flade Strande og bliver meget dybere og større.

Det Døde Hav ligger lavere end noget andet Vand i Verden, idet dets Flade nemlig er næsten 4,000 Fod under Jerusalem og henved 1,400 Fod under Middelhavet. Det modtager Vandet fra Jordanen og fra endel mindre Elve, men bliver dog ikke fuldt. Det beregnes, at det daglig modtager omtrent 200 Millioner Kubikfod Vand, og da det ligger saa lavt under Havet, kan det naturligvis ikke have noget Udløb. Men paagrund af det varme Klima er Uddunstningen meget sterk. Det var kanske nærmest paa dette, Salomo tænkte, da han skrev: "Alle Bække gaar i Havet, og Havet bliver dog ikke fuldt; thi til det Sted, fra hvilket Floderne løber, derhen gaar de igjen tilbage".

Bjergene er høiere og vildere paa den østre end paa den vestre Side. Nebo ved det nordøstre Hjørne af Sjøen hæver sig 4000 over Vandfladen og sølgelig mellem 5 og 6 tusen Fod over Middelhavet. Mod Syd begrænses Sjøen af en Saltmyr, og mod Nord er der Ørken, undtagen langs Jordanen og kanske enkelte

Det Røde Hus, hvor vi havde.

Bække. Merkelig nok er det, at man ikke før Aaret 1837 synes at have lagt Merke til, at Søen ligger saa dybt under Verdenshavets Overflade.

Paagrund af Vandets Lyngde i denne Saltjø, stal der sterkere Vind til end paa ferstt Vand, før det kruser sig og blir til Bølger; men naar det stilner af, blir det ogsaa snarere roligt. Langs Stranden opkastes undertiden døde Trær, som kommer fra Jordanen, som man kan se paa Billedet.

Det er bekjendt, at Vandet i det Døde Hav er meget saltholdigt. Det er saa tungt, at den, som bader i det, ikke behøver at være bange for, at han stal synke. Jeg forsøgte det og kan saaledes tale af Erfaring. Jeg og andre af vort Selskab fandt, at Vandet havde en Tilbøielighed til at vende os omkring, saa vi blev liggende paa Ryggen, formodentlig fordi denne er mere solid og tung end den anden Side af Kroppen. Tidligere reisende har fortalt, at naar man badede sig i det Døde Hav, dannede der sig en Salttorpe paa Kroppen; men saadan var ikke vor Erfaring, og for mit vedkommende fandt jeg intet ubehageligt derved. Stranden, hvor vi badede, var ren og dækket af Smaasten; men Veiret var for varmt til at være behageligt. En tidligere reisende, som maalte Temperaturen, fandt, at den i Januar Maaned var 84 Grader Fahrenheit om Dagen og 62 om Natten, medens en anden opgiver den til 100 Grader efter Solnedgang en Aften i Juli, hvilket jeg godt kan tro, efter min Erfaring paa Stedet. Det var ialfald saa varmt, at vort Selskab ikke følte Tilbøielighed til at opholde sig der længere end netop saavidt, at vi kunde fortælle, at ogsaa vi havde badet os i det Døde Hav.

Fra de tidligste Tider har der været fortalt alleslags Historier om dette Vands dødbringende Egenstaber. Men det er nu godtgjort, at mange af disse Historier er bare Fabel. Det er sandt, at der intet animalit Liv

er eller kan være i Vandet, og at Fiske, som forvilder sig ned i det fra Jordainen, om kort Tid dør og stykkes iland og hvorpaa vi saa Eksempel; men det er ikke sandt, at Fugle ikke kan flyve over det Døde Hav, eller at Mennesker ikke kan opholde sig ved dets Bredder.

Af Udtalelser af Josephus, Tacitus og Plinius ser det ud til, at der i sin Tid var Fartøier og Skibs fart paa Sjøen. Selv om saa var Tilfælde dengang saa er det ikke nu. Josephus fortæller i hans "Jødiske Krige" 4, 7, 6, at Vespasians Hærfører, Placidus, gik med sine Soldater i Baade ud paa Sjøen og dræbte de Jøder, som havde flygtet ud paa den. "Pilegrimme og Korsfarere fortæller ikke om Fartøier, og den ældste Pilegrim, fra Bourdeaux (333), siger udtrykkelig, at der ikke findes Fartøier ved Sjøen". (Vogt).

I Aarhundreder havde der ingen Baad været paa Sjøen, før en Coastigan i 1835 bovede sig ud paa den.

Løjtnant Lynch, som i 1848 udsendtes fra Amerika med en Ekspedition for at undersøge Naturforholdene i Jødeland, siger i sin Indstilling:

"Vi tror, at det, som berettes i Bibelen om det Døde Hav og Jordansfloden, er fuldstændig stadfæstet ved vore Jagttagelser. Den Slutning, vi drager af Bibelens Beretning, at den hele Kløft (chasm) var en Slette, som sank paa en overnaturlig Maade formedelst Guds Brede, tror vi er fuldstændig bekræftet ved de særegne Resultater, vi kom til ved Dplodninger. Sjøens Bund bestaar af to nedsinkne Sletter, den ene høiereliggende end den anden; den første sænket blot omtrent gennemsnitlig 13 Fod og den anden indtil 1300 Fod under Vandets Overflade". — — — "Der kan neppe være nogen Tvil om, at den hele Dal er fremkommen ved en overordentlig Naturomveltning, muligens efter et foregaaende Udbrud af Jld i den Mængde Jordbæg (bitumen), som fandtes paa Sletten".

Siloam's Dam. (Eibe 101.)

Det Døde Havs Historie.

Det var ved det Døde Havs Bredder, at Lot bosalte sig. "Og Lot udvalgte sig hele Jordansletten og" — — — "boede i Stæderne paa Sletten og opslag sit Telt indtil Sodoma". (1 Mos. 13, 11. 12). Det var i Siddims Dal ved Saltfjøen (det Døde Hav) at det velbekjendte Slag mellem fire Konger paa den ene Side og fem paa den anden sandt Sted, "og Siddims Dal var fuld af Jordbæg-Gruber, og Kongerne af Sodoma og Gomorra skede og faldt i dem, og de som blev tilovers, flygtede til Bjergegnen" — — — "og de tog Abrahams Brodersøn Lot og hans Gods og drog bort". (1 Mos. 14). I Nærheden af, og i det Døde Hav findes der endnu Jordbæg, ogsaa kaldet Jødebæg eller Asfalt.

Her i Nærheden var ogsaa de Dyer, som var saa fulde af Ugudelighed, at "Herren lod regne over Sodoma og Gomorra Svovel og Jld fra Himmelen. Og han ødelagde disse Stæder og hele Sletten og alle Indbyggerne i Stæderne og Jordens Grøde." (1 Mos. 18, 24. 25). Det var her, Lots Hustru, da hun, tvertimod Guds Forbud, saa sig tilbage, muligens med Bæmmod over at se sit Hjem og Eiendom ødelagt, blev forvandlet til en Saltstøtte. Josephus siger i sin første Bogs ellefte Kapitel, at Saltstøtten var at se paa hans Tid, nemlig i det første Aarhundrede af vor Tidsregning. Af 4 Mosebog, Kap. 34, fremgaar det, at Salt-havet var paa Judas Dstgrænse. Ligesaa hos Josva, Kap. 15. I Ezekiel Kap. 47, 6-12 berettes der om et Syn, som Profeten havde, og som maa have fundet Sted i Nærheden af det Døde Hav; og hvis saa, maa Naturforholdene, forsaavidt Vandet i Sjøen angaar, have undergaaet en stor Forandring siden den Tid.

Med Hensyn til Stedet, hvor Sodoma og Gomorra egentlig laa, da er Autoriteterne ikke enige. Dr. Robinson og andre har holdt for, at de laa ved Sjøens Syd-

ende, idet de holder sig til Udtalelser af Hieronymus og Josephus. Hvad den sidstnævnte angaar, saa er det min Mening, at hans Udtalelser derom er mindre klare, og at Bjerne kan have været enten ved Sydenden eller ved den nordlige Ende af Sjøen. Den nordlige Vælggenhed forsvares af De Saulcy, Tristram, Merrill og andre, som ifølge de Beviser de anfører, tror, at den Jordanslette, som Lot udvalgte sig, maa have været ved Nordenden af Saltjøen. Efterat have bestrebet denne Sjø, omtaler Josephus "Sodomiter" eller Sodomalandet, som grænsende til dens Bredder. Han siger videre, at det var helt opbrændt og afgav endog paa hans Tid Vidnesbyrd om, at Ilden fra Himmelen havde ødelagt det, og at der endnu fandtes Levninger af hine Bjer. (Josephus, Jødernes Krige, 4 Bog, 8 Kapitel). Fremdeles skriver Josephus, at Vandet var bittert og havde den Egenskab, at det var vaniskeligt at faa nogen-ting til at synke i det. Da Vespasian, den romerske Feltherre, besøgte Stedet og hørte dette, befalede han, at nogle, som ikke kunde svømme, skulde bagbindes og kastes i Sjøen, som et Forsøg; og de blev liggende paa Overfladen. Det er altsaa klart, at Vandet i dette Stykke havde sammé Egenskaber dengang som nu, over atten hundrede Aar senere.

Reisen fra det Døde Hav til Jordanen eller rettere til Pilegrimmenes Badested, tager en Times Tid. I Nærheden af Sjøen og et godt Stykke nordover er der en Mængde Tuer eller Forhøininger af Salt, og Grunden er farlig at træde paa, da man let kan synke ned i den. Heben er overvældende, og vi skynder os, ikke alene for at naa den grønne Rand langs Floden, men ogsaa fordi Middagsmaden venter paa os der.

Mange af de mandlige Medlemmer af Selskabet tog sig et Bad ogsaa i Jordanen, hvis Vand var mindre klart; og det klæbrige Dynd ved Bredden gjorde det

nødvendigt at vasse sig godt af, efter at man steg op af Vandet. Strømmen i Floden var saa sterk, at nogle af Selskabet, som svømmede over til den anden Side, ikke vovede at gjøre Turen tilbage paa samme Maade. Heldigvis fandtes der en Baad, om den forresten tilkommer dette Navn, som kom dem til Hjælp.

Der var nogle af os, som absolut ønskede at sætte Foden paa Moabiternes Land, hinsides Floden, og ved Hjælp af nævnte Baad lykkedes det, uden andet Uheld end at den katolske Prest, som var i Følget, faldt ned i den dybe Søle paa Elvekanten; men han reddedes, saa selv dette Uheld ikke blev synderlig stort.

Jordanfloden

har sit Udspring i Anti-Libanons Bjergkjæde, i Nærheden af og tildels ud af selve Bjerget Hermon. Den løber gennem den Del af Palæstina, som strækker sig fra den yderste Sydgrænse af Coelefyrien til det Døde Hav. Den snor sig gennem den græsrige Huleh eller Merom-Slette, hvor den danner Meromsjøen, hvorfra den, paa grund af Landets Sænkning, fortsætter sit Løb med forøget Styrke, indtil den falder ud i det Galilæiske Hav. Herfra løber den med tiltagende Hurtighed, idet dens Fald mellem dette og det Døde Hav, skal være 1000 Fod. Løitnant Lynch beretter, at Floden mellem disse Punkter har 27 forskellige Afstrøer (rapids) eller Fald, over hvilke han havde Bamskelighed med at komme frem med sine Metalbaade. En Træbaad, den eneste Baad, der fandtes paa det Galilæiske Hav, og som han havde leiet for Turen, blev straks knust i Vandfaldene.

Flodens Længde, fra dens Kilder til dens Udløb i det Døde Hav er ikke mere end 120 Mil; men dens Leie er, som man ser paa Kartet, saa froget, at den mellem Galilæasjøen og det Døde Hav er 200 Mil lang, uagtet den virkelige Afstand mellem de nævnte

Sjøer er blot 60 Mil. Flodens Bredder varierer fra 80 til 160 Fod, og dens Dybde skal være fra 5 til 12 Fod. Dette afhænger naturligvis af Årstiden.

Hvert Sted ved denne Flod er helliget ved historiske Minder. Lot opløstede sine Dine og saa at "hele Jordansletten overalt var vandrig" — — — "og Lot udvalgte sig hele Jordansletten" — — — som "Herrens Have". (1 Mos. 13, 10, 11). Dette synes, som det forekommer Forfatteren, tydelig at antyde, at Sodoma og Gomorra var beliggende ved Salthjæns nordre Ende, da der ikke er nogen "Jordanslette" ved Synden.

Efter 40 Aars Omvanken i Ørkenen gik Israelliterne tørstede over Jordanen, indtil alt Folket var kommet over. "Og hele Israel gik over paa det tørre, indtil hele Folket havde fuldendt Overgangen over Jordanen". (Josva 3, 17). Senere gik Elias og hans Tjener Elifa over paa det tørre, efterat Profeten havde slaaet Vandet med sin Kappe, eller Overtjortel. (2 Kong. 2, 8).

Det var ved et Bad i Jordans Vand, at Naaman fra Damascus, paa Ubefaling af Profeten, blev helbredet for sin Spedalskhed. "Da drog han ned og dukkede sig syv Gange i Jordan efter den Guds Mands Ord; og hans Rjød blev friskt som en liden Drengs Rjød, og han blev ren". (2 Kong. 5, 14).

Men Vigtigheden af saadanne Begivenheder, som indtraf i det Gamle Testaments Tid, blir forsvindende liden, naar de sammenlignes med dem, som foresaldt i det Nye Testaments Tid. Der hørtes Røsten, som skulde berede Herrens Wei og gjøre hans Stier lige. "Men i de samme Dage fremstod Johannes den Døber og prædikede i Judæas Ørken og sagde: Omvender eder; thi Himmeriges Rige er kommet nær". — — — "Da gik Jerusalem ud til ham, og hele Judæa og alt Landet omkring Jordan. Og de blev døbt af ham i Jordan, de som bekjendte sine Synder". (Math. 3).

Men det vigtigste af alt er, at did kom vor Frelser selv og blev døbt af Johannes, "og se, Himlene aabnedes ham, og han saa Guds Mand fare ned som en Due og komme over ham. Og se, der kom en Årst fra Himlene, som sagde: Denne er min Søn, den elstelige, i hvem jeg har Velbehag". (Math. 3, 16, 17).

Stederne ved Jordan saavel som ellers i Landet er ofte vanskelige at gjenkjende; men der kan neppe være stor Tvil om, at de Steder, hvor Israelliterne gik over og kom til Jeriko, hvor Elias og Elisa, der kom fra Jeriko, krydsede Floden, hvor David gik over efter Absaloms Død, og hvor Jesu Daab foregik, enten var det samme eller i Nærheden af hverandre.

Flodbredderne er her rige paa forskjelligfarvet Vegetation, men Jordansletten som den er nu, taaler kun liden, om nogen Sammenligning med, hvad den maa have været, da Israelliterne drog ind i Landet, eller da Josephus skrev sin Historie, nemlig efter Jerusalems Ødelæggelse under Titus. Ligesaa hyppig maa Sletten have været paa Kristi Tid.

Josephus skriver angaaende Jordansletten:

"Der er mange Slags Palmetræer, som vandes af Kilden (den Kilde i Jeriko som Elisa havde rensat); de er forskjellige fra hverandre i Smag og Navn, og naar de presses (nemlig Dablerne, Frugten af Palmerne), afgiver de en hypperlig Slags Honning, der i Sødhed ikke staar meget tilbage for anden Honning. Landet frembringer ogsaa den kostbareste Balsam, som findes paa Stedet (Jordandalen); der er ogsaa Cypressetræer og saadanne Træer, som frembringer Myrobalanum. Om nogen stulde kalde dette Sted guddommeligt, vilde han ikke tage fejl, et Sted, der frembringer en saadan Rigdom af skjeldne og værdifulde Træer. Og dersom vi taler om de andre Frugter, vil det blive vanskeligt at

finde noget andet Sted i den kjendte Verden, som kan sammenlignes dermed. Hvad som plantes her, kommer op i Rhynger. Aarsagen dertil maa være Luftens Mildhed og Vandets Egenfaber". — — — "Luften er saa mild og behagelig, at Folket bruger blot Linflæder, selv naar Sneen bedækker det øvrige Judæa". — — — "Landet opover mod Jerusalem er en stenfuld Ødemark" *). "Men dette faar være nok sagt om Jeriko og dens herlige Beliggenhed." (Jøbernes Krige, 4de Bog, 8 Kapitel).

Forholdene og Tilstanden i Jordandalen og Jeriko nu, forsaavidt Forfatteren har iagttaget dem, taaler ingenfømhelt Sammenligning med ovenstaaende Bestrivelse af Josephus. Dalen ser tværtimod særdeles øde, forladt og uventlig ud, naar undtages nogle faa Pletter i Nærheden af det saakaldte nye Jeriko, som vandes fra den ovennævnte Kilde, der udvælder fra Høien, hvorpaa gamle Jeriko var anlagt. Udenfor Jordanens Bredder findes der neppe nævneværdige Trær, intet Morbærttræ, hvori en liden Sakæus kunde stige op for at se en forbigående navnkundig Nazaræer. Der er rigtignok adskilligt Krat af Tornebuske, som kan naa en Høide af 10 til 12 Fod. De er meget tornefulde, og det skal være af saadanne, at Kristi Tornekrone blev flettet. Tornene er mindst en Tomme lange og meget skarpe.

Da jeg ovenfor har omtalt Bier og Honning saavel som Landets Blomsterrigdom, tør det kanske være af Interesse for Læseren at saa vide, at Bier og Honning endnu er meget almindelige der, og Honningen skal være billig i Pris. Dr. Thompson omtaler (i *Land and the Book*) uhyre Biesverme. Paa en saa kort Tur som den, Forfatteren gjorde i Landet, er det ikke muligt at iagttage alt, som kunde ønskes.

Læseren vil erindre, at Honning ofte nævnes i Bi-

(* Lg saaledes er det den Dag idag.

belen, og da særlig den Beretning, som Moses's Speidere afgav ved sin Tilbagekomst, idet de fortalte, at Landet flød med Mælk og Honning. Ligesaa vil man erindre, at Johannes den Døbers Føde bestod for en væsentlig Del af "vild Honning"; muligens saadan, som fandtes enten i hule Træer eller i Klippehulerne, i Modsetning til Honning, som man fik i Bifuber. Det kan ogsaa hentyde til den Honning, som Josephus omtaler, eller til den, som omtales i 1 Sam. 14, hvor vi læser:

"Og alt Folket kom ind i Skogen, og der var Honning paa Marken. Og da Folket kom ind i Skogen, se, da var der en Strøm af Honning"; — — — "og han udrafte Enden af den Stav, han havde i sin Haand, og dnyppede den i Honningen og førte sin Haand tilbage til sin Mund".

At Bierne ikke var videre kræse med Hensyn til, hvor de nedlagde Frugten af sit Arbejde, sees deraf, at de ikke engang forsmaaede Skelettet af den Løve, som Samson havde dræbt. (Dom. 14, 8).

Naar Josephus fortæller, at man fik Honning af visse Slags Palmer, da maa dette, antager jeg, forståes derhen, at det var den Vædsfe, som man fik ved at presse Frugten af Palmerne, nemlig Dadlerne.

Det berettes, at Indbyggerne i Hebron og kanske andre Steder nutildags tilbereder en Slags Sirup, der skal have nogen Lighed med Honning, ved at indkøge Druesaft. Vort Selskab fandt Honning serveret baade i Hotellerne og under Rejsen nordover, da vi logerede i Telte. Imidlertid kan vi, efter Landets Udseende i det hele taget, kun komme til den Slutning, at den nuværende Befolkning hverken har Foretagsomhed nok eller Materiale til at bygge Bifuber af.

Rejsen fra Jordan over Sletten til vort næste Stoppested medtager etpar Timers Tid.

Tilhøre, eftersom vi skrider frem, er der en gammel

Vandbærere i Orienten.

NOV 10 1964
LIBRARY

firkantet Ruin, som kaldes Kasrel-Jebutide, eller Jødernes Jæfning. Der var engang en Kirke, og Sagnet beretter, at Døberen Johannes havde sit Hjem der. En Times Reise fra Jordan passerer vi Wady-el-Kelt (Akors Dal), hvor Akor og hans Familie blev stenet, fordi han havde taget af det banlyste Gods i Jeriko og derved bragt Ulykke over Israel. "Dg Josva sagde: hvilken Ulykke har du ført over os! Herren føre Ulykke over dig paa denne Dag! Dg hele Israel stenede ham og opbrændte dem med Jld og kastede Stene over dem". — — — "Derfor kalder man dette Sted Akors Dal — d. e. Ulykke, — indtil denne Dag". (Josva 7, 25, 26). Denne Ravine eller Dal skal være den, hvorigjennem "Krits Bæk" flød, og hvorhen Elias af Herren var befalet at fly fra Akab, og hvor han blev bespist af Ravne. (1 Kong. 17).

Vort næste Stoppested og Nattekvarter er i det saakaldte Ny-Jeriko, som tidligere skal have været et af de Steder i det hellige Land, som fordetmeste bestod af Grus og Affald, men i de senere Aar er blevet betydelig forbedret. Rusjerne har bygget en Kirke der, og et stort Hus for Pilegrimme. Ligesaa har russiske og græske Munke veldyrkede Haver i Nærheden.

Riha skal være det samme Sted, som gamle Gilgal, men kaldes nu Ny-Jeriko. Det var her Israelliterne først slog Leir vestenfor Jordan og satte op de tolv Stene, som de havde taget fra Elveleiet. (Josva 4, 19, 20). Her holdt Folket første Gang Paaste i det forjættede Land, og her foretoges Omiskærelsen paa dem, som var sødte i Orkenen. "Dg Herren sagde til Josva: Idag har jeg afvellet Ægyptens Forhaanelse fra eder. Dg man kaldte dette Steds Navn Gilgal (Afveltelse) indtil denne Dag". "Dg Mannaen hørte op Dagen efter (Paasten), da de aad af Landets Grøde, og Israels Børn fik ikke mere Manna". (Josva 5, 9. 12).

Folket vedblev at bo i og omkring Gilgal i længere Tid, under Indtagelsen af Landet, og det var der, Josva blev befalet at løse sine Sko af Fødderne, fordi det Sted, han stod paa, var helligt. I senere Tider, under Samuel og Saul, samledes Folket i Gilgal til fine høitidelige Fester, og der blev Saul gjort til Konge over Jsrael. Da David, efter Absaloms Død, kom tilbage fra sin Landflygtighed, forsamledes den hele Juda Stamme der, for at modtage ham og ledsage ham over Jordan. (1 Sam. 19, 15).

Paa Veien fra Ny-Jeriko til Palmestaden, det gamle Jeriko, nu Erriha, passerer vi gennem en Aratfug, — om den fortjener Navnet Fug, — bestaaende iordetmeste af saadanne Tornetrær, som er beskrevne ovenfor. Der er ogsaa smaa Trær, hvis Frugt skal være de saakaldte Sodomaæbler. Den ser nærmest ud som Blommer af almindelig Størrelse, men uden at have nogen Sten som disse. Frugten var ikke moden, da vi var der; men vi fik fat paa nogle Eksemplarer og søgte at bevare dem; men det lykkedes ikke. Der er dog neppe nogen Sandshnlighed for, at Frugten nogenfinde er af den Bestafenhed, som reisende i en tidlig Tid har sagt, nemlig at naar den aabnes, indeholder den blot Støv. Der er Grund til at tro, at der har været reisende, der om dette og andet har fortalt Historier, som ikke vilde taale nogen nærmere Undersøgelse, uden at falde istykker.

G a m l e J e r i k o .

I femte Mosebog, Kap. 34, 3, kaldes Jeriko Palmestaden, og følgerlig kan vi deraf slutte, at Palmer maa have været meget almindelige der paa den Tid. Saa vidt jeg kan erindre, blev jeg ikke var mere end et eneste Palmetræ der, og det af ubetydelig Størrelse. Efter hvad andre har skrevet, kan der muligens være nogle flere; men under enhver Omstændighed maa Gnen

have undergaaet en merkkelig Forandring, siden Bibelen blev forfattet. Palmer, Palmetræer og Palmegrene er nævnt mindst tyve Gange i Bibelen. Første Gang i 2 Moseb. 14, 27, og Palmegrene sidste Gang i Ab. 7, 9. De maa have været almindelige omkring eller i Jerusalem paa Kristi Tid, da det hos Johannes 12, 13 heber, at da Jesus holdt sit Indtog i Jerusalem, "toge de Palmegrene og gif ud mod ham". I Jerusalem blev jeg var et Palmetræ, men kan ikke erindre, at jeg saa noget udenfor Byen. Der kan muligens have været enkelte paa andre Steder. Jeriko var dengang den fornemste By i Kanaans Land, og det var der Josva vandt sin første Seir i det forjættede Land. Egnens Frugtbarehed dengang som og paa Kristi Tid er ovenfor nævnt. Den mægtige og med sterke Mure omgivne Stad er totalt forsvunden; og var det ikke for hin Kilde, Grushaugene og Resten af gamle Grundvolde, vilde det være vanstelig at bestemme dens Beliggenhed. Josvas Hær gif rundt omkring Byen, og Høiene gav Gjenlyd af Presternes Trompeter. Det var paa den syvende Dag, at de gif syv Gange omkring Staden. "Saa streg Folket, og man stødte i Basunerne; og det steede, da Folket hørte Basunens Lyd, og Folket opløstede et stort Skrig, da faldt Muren ned der, hvor den stod, og Folket steg ind i Staden, enhver lige frem for sig, og de indtog Staden. Og de slog med Ban alt det, som var i Staden, baade Mand og Kvinde, baade ung og gammel, og stort Kvæg og smaat Kvæg og Afener, med Sverdets Eg". (Josva 6, 20, 21).

Byen blev brændt med alt det som var i den; kun Guldet og Sølvet lagdes tilside for Herrens Hus. Skjønt ødelagt, laa Jeriko dog ikke rent øde, ialfald ikke længe; thi "Palmestaden" nævnes straks efter Josvas Død (Dom. 1, 16) og i Dommernes første Dage blev "Palmestaden" tagen af Eglon, Moabs Konge.

Kun Rahab, som havde skjult Budene, og hendes Slegt blev frelst; men hendes Hus blev uidentvil ødelagt med de andre Bygninger i Byen. Rahab blev senere, da hun troede paa den sande Gud, gift med Salmon, en Fyrste i Juda, og blev sølgelig Stammøder til Boas, David og Kristus. (Math. 1, 5.)

Muligens var det paa en Høi i Nærheden, at Josva og Israel stod, da han udraabte Forbandelse over den, som skulde ville gjenopbygge Jeriko: "Forbandet være den Mand for Herrens Afsyn, som tager sig fore at opbygge denne Stad, Jeriko! Med Tabet af sin førstefødt skal han lægge dens Grundvold, og med Tabet af sin yngste Søn skal han reise dens Porte". (Josva 6, 26).

Nu hængaar der flere hundrede Aar, hvori Jeriko nævnes kun en Gang, og det bare løselig, nemlig da Kong Hanun, Nahas Søn, haanede Davids Tjenere, som var sendte for at trøste ham efter hans Faders Død. Han lod nemlig Halvdelen af deres Skjæg afraage "og affaar deres Klæder midt paa, lige til Sædet og lod dem fare". — — "Og Kongen (David) lod sige: Bliver i Jeriko, indtil eders Skjæg er vokset frem". (2 Sam. 10, 4. 5).

Denne Davids Udtalelse er vel bekjendt. Den benyttes ogsaa i vore Dage ved given Leilighed.

Liltrods for Forbandelsen var der, 500 Aar senere, en Mand ved Navn Hiel, som forsøgte at gjenopbygge Staden, og paa ham blev Dommen oplydt. (1 Kong 16, 34).

Det var i Jeriko (anlagt paa et andet Sted, ikke langt fra det gamle), at Profeten Elias tilbragte sine sidste Dage paa Jorden, og herfra gif han over Jordanen med sin Tjener Elifa, fra hvem han stiktes, da han blev optagen til Himmelen paa en gloende Bogn og i en Storm. (Josva 2, 11).

Trods Josvas Forbandelse og dens Opfyldelse paa Hiel, blev den Sæde for en Profetstole. Femti af Profeternes Børn i Jeriko fulgte Elias og Elisa paa Veien til Jordan, og Elisa vendte tilbage dertil. Jeriko nævnes ogsaa under Ahas; ligesaa ved Jerusalems Erobring under Nebukadnezar. Flere hundreder af Jerikos Børn var blandt dem, som vendte tilbage fra Fangenskab i Babylon (Neh. 7, 36) og Mænd fra Jeriko var med blandt dem, som byggede Jerusalems Mure, under Nehemias (Neh. 3, 2).

At det Gamle Testaments Jeriko laa ved den Kilde, som kaldes Elisa kilden, har man sluttet deraf, at Elisa lægede dens Vand — og af hvad Josephus siger: "Kilden (Elias) udspringer ved den gamle Stad, den første, som Josva indtog i Kananiternes Land". (Jødiske Krige, 4. 8. 3).

Det Jeriko, som Josephus beskriver, og som omtales i det Nye Testaments Tid, laa etpar Mil længere Syd, ved Veien til Jerusalem, paa vor venstre Side, da vi stiger op fra Jerikosletten.*) Man antager, at det var Jonatan Makkabæus som anlagde Byen omtrent 160 Aar før Kristus. Han omgav Byen med Mure og Taarne. Herodes den Store besættede den ogsaa og opførte, blandt andre Bygninger, Ridehuset. (Hippodromen). Paa Kristi Tid stod Jeriko i sin fulde Herlighed; og paa grund af dens Beliggenhed ved Veien mellem Jerusalem og Genesaretsjøen, gennem Jordandalen, er det sandsynligt, at Jesus oftere besøgte den, skjønt kun en Gang er nævnt af Evangelisterne, nemlig da han drog op til den sidste Paaskesest. At denne Rute var den sedvanlige for Jesus og hans Disciple synes at

*) Ogsaa i det første Aarhundrede før vor Tidsregning var Jeriko berømt for sine vakre Haver og Lunde. Det var paa den Tid, at Antonius skænkede dem til Ægyptens Dronning, Kleopatra.

fremgaa deraf, at da han engang reiste hndover til Jerusaleu, steede det gennem Samaria, nemlig dengang da han helbredede de ti spedalste (Luk. 17, 11). Hos Johannes 4 Kap. 3. heber det: "Da forlob han Judæa og drog atter hen til Galilæa. Men han skulde reise gennem Samaria", som om dette var noget usædvanligt for ham at reise den Wei. Det var denne Gang han kom i Samtale med den samaritanste Kvinde ved Jakobs Brønd. I begge Tilfælde tror jeg, det var af Forudvidende om, at i det ene Tilfælde var der Anledning til at komme ti elendige spedalste Mennester tilhjælp, skjønt kun en af dem viste sig taknemmelig — og det en, som hørte til det Folk, som Jøderne saa høit foragtede — nemlig Samaritanerne, — og i det andet Tilfælde fik han Leilighed til at bringe det "levende Vand" til Sitems Indbyggere, af hvilke mange troede paa ham.

Det var i Jeriko Herodes døde, men han blev begravet i Herodium. Historien om hans sidste strækelige Sygdom og Død er bekjendt. Da han vidste, at han var forhadet af Folket og at det vilde glæde sig ved hans Død, gav han i sine sidste Dieblikke Befaling om, at de fornemste Mænd i Judæa, som han havde forsamlet og indespærret i Ridehuset skulde ihjelslaaes saasnart han opgav Landen, for at der dog skulde blive Taarer sælde ved hans Bortgang. Denne Befaling blev ikke efterkommet, idet Søsteren Salome og Alexas frigav de fangne før Kongens Død blev offentliggjort, siger Josephus.

Blandt det mest fremtrædende i Landstabet her, er det bratte Fjeld, som kaldes Quarantania, (40 Dage), det Sted, hvortil Sagnet henlægger Jesu Ophold og Fristelse i Ørkenen. "Da blev Jesus af Landen ført ud i Ørkenen for at fristes af Djævelen" — — — "Atter tog Djævelen ham med sig op paa et saare høit Bjerg". (Math. 4).

Den Side af Fjeldet, som vender mod Jordansletten er meget steil, mørk og strækindgydende.

Der er en anden Kilde paa Sletten, kaldet Ain Duk, nær Stedet, hvor Fæstningen Dog engang stod og som nævnes i Forbindelse med Makkabæeren Simons Historie. I Nærheden deraf er udstrakte Levninger af Huse og Sukkermøller. Sukkerrøret maa tidligere have været dyrket i betydelig Udstrækning her. William af Tyrus omtaler den i 1174 og Jacob de Vitry, Biskop i Akka, beskriver den i 1220 efter Kristus.

Fra Jeriko til Jerusalem er en Ridetur paa omtrent seks Timer. Opstigningen fra Sletten er stenet og steil. At den er steil vil en lettelig forstaa, naar man ved, at Jerusalem ligger omtrent 4,000 Fod høiere end Jordandalen og at Afstanden er blot 12 @ 14 Mil. Som allerede tidligere nævnt, er der nu anlagt en nok saa bra Kjørevei; men at fare i Vogn paa det bratteste Sted ned mod Jeriko, vilde jeg anse som refikabelt.

Denne Dei var før ikke alene vanskelig men ogsaa farlig at befære, og den er just ikke altid saa sikker endnu, naar man reiser alene eller i mindre Selskaber. Det var ubentvil paagrund af denne Deis Farlighed, at den valgtes for Parabelen om Manden, som faldt blandt Røvere. (Lukas 10, 30).

Tilhøre er det en forfærdelig dyb Kløft med bratte Klipper paa hver Side; ja der er nøgne Klipper og Uhygge overalt her, men komne op til Toppen har vi en vid og imponerende Udsigt. Bag os mod Vst hæver sig Quarantania's graa og udhulede Klipper; i Forgrunden den grønne Dase, som er fremkommen ved Vandet fra den før omtalte Kilde, der udvælder nær Ruinerne af gamle Jeriko. Paa den anden Side af Jordan er de paa denne Afstand, mørke Moabs og Edoms Bjerge, som begrænser den østlige Horisont, og har Sletten Abel — Shittim ved sine Fødder. Ligesaa

sees Nebo og Pisga Høiene. Langt mod Syd hviler det hemmelighedsfulde Døde Hav i sin Grav, og i samme Retning strækker sig Jordandalen. Dette for-

Paa Veien mellem Jerusalem og Jeriko.

holdsvis store Areal af Slette, Fjelde, Flod og Sjø, er opfyldt af gamle Steder, hvis Navne gjenkalder i Erindringen mange af de mest storartede, ophøiede og

forfærdelige Tilbragelser, som forekommer i den bibelske Historie. Det aandelige Indtryk som Bestueren faar af dette Panorama eller Maleri, vil han sandsynligvis beholde for Livet.

Efter en tre Timers Ridetur, kommer vi til en gammel ruineret K ahn, uden andre Befvemmeligheder for reisende end Vand af tvilsom Renlighed, med lidt Citronsaft og muligens lidt Sukker, der faldhvides i dyre Domme. Dette er det traditionelle Sted, hvor hin Mand faldt blandt Røvere og hvor den gode Samaritan kom ham tilhjælp, medens Presten og Leviten, af hvem Bistand nærmest burde have været at vente, vare dragne ligegyldige forbi.

Paa Veien mellem Jerusalem og Jeriko.

Lo Timer senere kommer vi til Resterne af en anden K ahn, hvor der er godt Vand. Vandet kommer ud af en Mur og falder ned i et muret Bækken. Kilden har været kaldet "Apostelkilden", fordi Apostlerne skal have hvilet sig der paa deres Rejser. Den

kan godt være "En-Semes Vand", som laa paa Grænsen mellem Juda og Benjamin. (Josva 15, 7 og 18. 17).

Her skiftes vi med den Sheik, eller rettere den Søn af en Sheik, som for Penge havde ledsaget os fra Klosteret Mar Saba som vor Vagt og Beskytter mod fiendtlige Overfald. Vi var tidligere blevne ophlyste om, at Sheiken over Distriktet var forpligtet til, uden Godtgjæ-

relse, at paafe at reisende ikke led Overlast paa Veien, af Høvere. Jeg mindebe da vor Fører om dette og han svarede, at paa samme Tid som dette var sandt nok, saa kunde dog Folket gjøre Turister stor Fortræd, hvis de ikke leiede en Ledfager paa den Wei vi nu havde tilbagelagt.

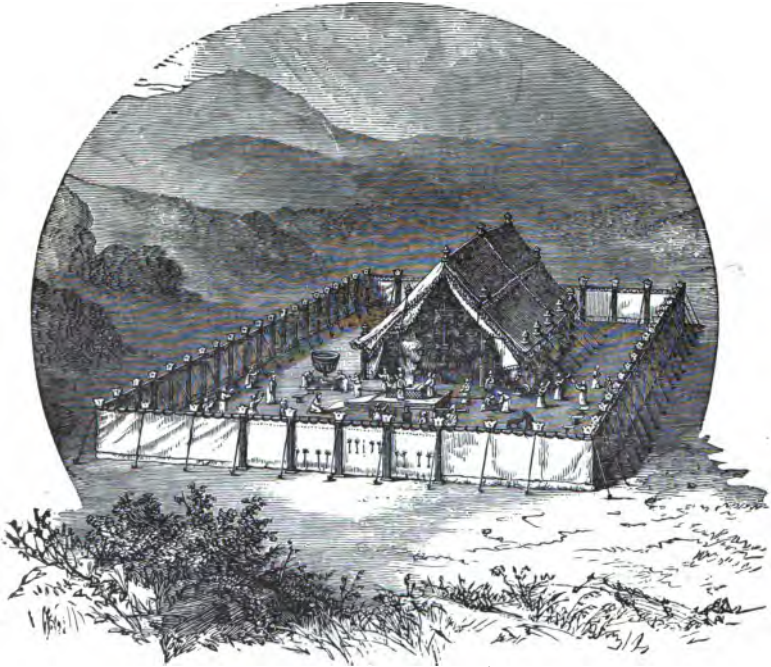
Genimod Aftenen den samme Dag kom vi tilbage til vort Hotel udenfor Jaffaporten.

Afreisen fra Jerusalem nordover.

Det var den 10de April 1895, at vi paabegyndte den besværlige Reise mod Nord, og snart laa den minderige og ærværdige gamle Stad Jerusalem bag os. Denne Reise foregaar altid paa Hesteryggen, da Weiene, eller snarere Stierne, er ubrugelige for Kjøregreier. De er ofte vanskelige nok selv tilhest; og undertiden maatte vi stige af og lede Hesten ned eller opover de bratte Klipper; men de syriiske Heste med de flade Jernsko er stø og sikre paa Foden. Intet nævneværdigt Uheld indtraf paa Reisen, og jeg er vis paa, at alle var ligesaa glade, da den var overstaaet, som da den begyndte. Selv @ otte Timer daglig tilhest i tre Uger over vanskelige Veie, er just ikke nogen Spøg og foretoges ikke som Tidsfordriv.

Selskabet bestod af omtrent 25 reisende, der ledsagedes af en syrisk Kristen som Fører og en Repræsentant for det Kompani, som vi havde gjort Kontrakt med for Reisen. Ligesaa var der over 30 Opvartere og Tjenere, der havde Tilsyn med Dyrene, Teltene — 15 i Tallet — og al den Baggage, som tiltrængtes paa Turen. Møbler, Sengklæder, Matter, Kjøkkentøi og Levnetsmidler førtes med; alt paa Heste- eller Uffelryggen. Ferst Kjød og Eg og kanske enkelte andre Ting kjøbtes i Landsbyerne underveis. Madstellet og Befordringen forekom mig at være alt, der med Rimelighed kunde ventes under Omstændighederne.

Veien fra Jerusalem mod Nord — Afgangsstedet er altid Jaffaporten — fører os forbi de saakaldte "Kongegrave", som jeg tidligere har bestrebet, og fortsætter videre over Scopushøien, hvor Titus havde sit Hovedkvarter, da han beleirede og indtog Jerusalem, omkring 70 Aar efter Kristi Fødsel.

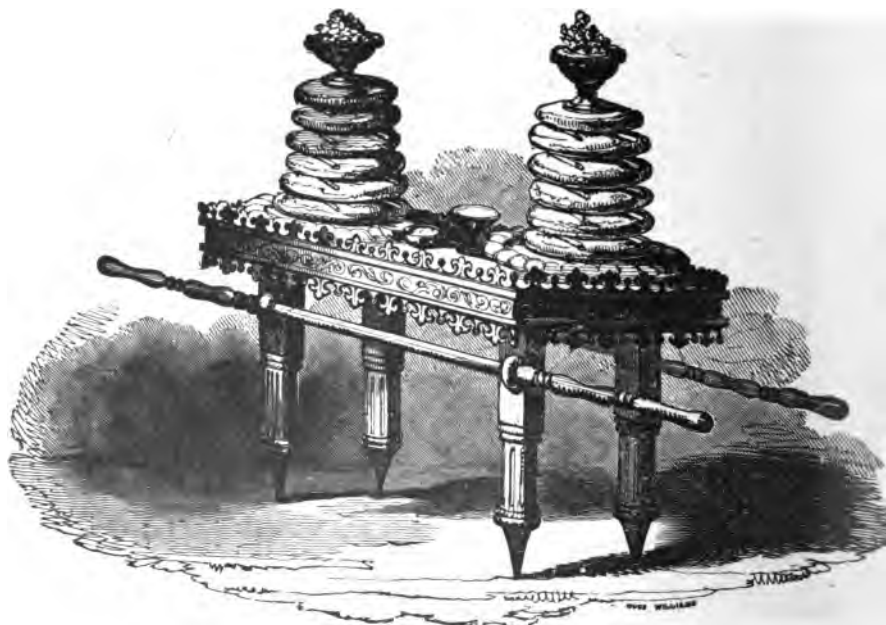
Tabernaklet.

Scopus er en nordlig Fortsættelse af Oliebjerget som vi nu har paa vor høire Side.

Det første Sted af nogen historisk Interesse, som vi træffer paa, er Nob. Navnet betyder "en Forhøining". I den gamle Pagts Tid var Stedet en levitisk By og laa indenfor Benjamins Stammes Grænser. I 1 Sam.

Kap. 22, læser vi, at dens Indbyggere, hvoriblandt 85 Prester, paa Befaling af Kong Saul blev nedhugne med Sverdet, fordi de engang havde vist David en Tjeneste, da han bankede om som en landsforvist.

Tabernaklet og Pagtens Ark med Skuebrødene synes at have været her paa den Tid. Byen laa Syd for Gibeah og er nu blot en Hob Ruiner.

Skuebrødene og Bordet.

Mod Nord ligger Gibeah, hvor Saul, den første Konge i Israel, var født, og som derfor ofte benævnes Saul's Gibeah (1 Sam. 10, 26 flg.) Her var det, at syv af Sauls Sønner maatte bøde med Livet for den uretfærdige Behandling, som var bleven Gibeoniterne tildelt af deres Fader. Dette Sted laa ogsaa indenfor Benjamins Stammes Enemarker, men er nu kun en

Hob Grus og Stene. Stedet ligger omtrent 4 Mil mod Nordvest fra Jerusalem.

Omtrent en Mils Vei fra Gibeah ligger Rama, eller Ramoth; ligeledes paa en Forhøining. Sandt at sige, den besøgende blir snart fortrolig med, at næsten alle Stæder og Landsbyer var beliggende paa Toppen eller Siden af en Forhøining, formodentlig fordi en saadan Beliggenhed gav den bedste Beskyttelse mod fiendtlige Angreb. Her finder vi Ruiner, — itubrudte Søjler og store tilhugne Stene. Fra dette Sted, hvor der nu er en usjel liden Landsby, har vi en vid Udsigt over Landet. Det er sandsynligt, at det var her Profetien gik i Opfyldelse: "Udi Rama blev hørt en Røst, Graad og Strid, og megen Hylen". (Jer. 31 og Math. 2).

Om en halv Times Tid naar vi Landsbyen El Bireh, som Sagnet beretter at være Stedet, hvorfra Josef og Maria vendte om til Jerusalem, da de opdagede, at Barnet Jesus ikke var med i Følget. Paa en nærliggende Høi er Levningerne af en Kirke fra Korsfarenes Tid.

Efter en ti Minuters Ridetur fra Bireh deler Veien sig. Vi bøier af til højre og kommer om en kort Stund til Bethel, der nu er kun en ubetydelig Samling af Hytter med omtrent 500 Indbyggere. Paa alle Kanter sees Levninger af Byggemateriale fra Oldtiden, og som ofte anvendes af de indfødte til Opførelse af deres elendige Boliger. Her er en Cisterne af solid Murværk fra forudoms Tid. "Vandbrønde" i Palæstina er altid forbundne med mindeværdige Begivenheder, hvorfor vi begiver os hid for om muligt ved Hjælp af den Inspiration, som saadanne Steder yder, at mane frem Billeder af Bethels svundne Berømmelse. Bethel er det Sted, hvor Abraham byggede et Alter og paakaldte Herren, som havde givet ham og hans Sæd dette Land til Gie, til evig Tid. Her var det at Jakob, udmattet af

den 40 Mil lange Dagsrejse, "traf paa et Sted og blev der om Natten; thi Solen var nedgangen, og han tog af Stenene paa det Sted og lagde under sit Hoved, og han lagde sig paa det samme Sted". Her var det at han i Drømme saa det merkelige Syn, Stigen, som naaede fra Jorden til Himmelen, og hvorpaa han saa Guds Engle stige op og ned. Da gjorde Jakob et Løfte som indbiede ham til Herrens Tjeneste. Stedet hedte paa den Tid Luz, men Jakob sagde: "Dette er ikke andet end Guds Hus, og dette er Himlens Port, og han kaldte dette Steds Navn Bethel", (d. e. Guds Hus). (1 Mos. 28). Da Kongeriget Israël deltes, og Jero-boam søgte at afvende Folkets Hjerte fra Herren deres Gud, og fra at tjene ham i Jeruralem, lod han sætte op en Guldkalv i Bethel. Og se, en Guds Mand kom fra Juda, og han raabte mod Altret, og det stæde, at Altret revnede og "Asten spredtes bort fra Altret, efter det Undertegn, den Guds Mand havde gjort ifølge Herrens Ord". (1 Kong. 13).

Det var ogsaa i denne Egn at der kom to Bjørne ud af Skogen og sønderrev 42 Dreng; nemlig af de Dreng, som spottede Elifa og sagde til ham: "Kom op Skaldepande!" (2 Kong. 2, 23). Merkelig nok er det, at Navnet Bethel ikke forekommer i det Nye Testamente.

Da vi forlader Bethel befinder vi os i Førstningen paa en tildels ujevn Vej, som stadig fører os opad, indtil vi naar Toppen af en Høi. Her befinder vi os i en af Palæstinas mest frugtbare Egne, rig paa Bvingaarde og Frugthaver, udfoldende for vore Øine endnu idag Frugten af den Bessignelse, som Gud ved Moses lod lyse over Ephraim (5 Mos. 33, 17).

Reisen fortsættes videre over et yderst vanskelig Stykke Vej, indtil vi befinder os i en skjøn Dal, Wady-el-Haramiye, (d. e. Røverdalen). Landskabet er særdeles smukt; men der klæber sig ved Egnen et alt andet end

godt Rygte som Opholdssted. Om en Stund naar vi Landsbyen Sinjil, hvor vi gjør Holdt paa et yndigt Sted og leirer os for Natten.

Det første Maal for vor Reise næste Dag er Silo, som nu er kun en stor Hob Ruiner. Her mindes vi Profeten Jeremias' Spaadom. Da han forudsagde Ødelæggelsen af Templet i Jerusalem, saa anvendte han den yderst elendige Skjæbne, der rugede over Silo, som et Billede paa Jerusalems Undergang. "Thi, gaar dog hen til mit Sted, som var i Silo, hvor jeg i Førstningen lod mit Navn bo, og ser, hvad jeg har gjort ved det for mit Folks Israels Ondstabs Skyld". (Jer. 7, 12). "Saa vil jeg gjøre dette Hus (Jerusalem) lig Silo, og denne Stad vil jeg gjøre til en Forbandelse for alle Jordens Folkeslag". — — — "Som Silo skal dette Hus vorde, og denne Stad vorde øde, og uden Indbyggere". (Jer. 26, 6-9). Øpperstepresten Eli havde sit Hjem her, og til dette Sted var det, Hannah, Samuels Moder kom en Gang om Aaret til den store Høitid for at ofre det aarlige Offer og bringende med sig "en liben Overkjortel til Drengen Samuel, som tjente for Herrens Ansigt". (1 Sam. 2, 19).

Tabernaklet og Pagtens Ark var ogsaa her medens Eli var Øppersteprest; men de faldt i Filisternes Hænder og førtes til Asdod, for aldrig mere at pryde Silo ved deres Nærværelse. Byens Berømmelse var forduftet, saa at endog dens Navn meget sjældent forekommer i Skriften. Foruden Ruinerne findes der nu blot et ubeboet Hus og et Træ. Veien, som vi nu følger, fører os ind paa en grøn og veldyrket Slette, der danner et iøinesaldende og velkomment Modbillede til det uhyggelige og triste Skue vi nylig har forladt.

Reisen fortsættes videre, stedsø opad, indtil vi naar en gold Bjergslette, hvor vi har en prægtig Udsigt. Nedenunder udfolder den store Slette sig, omfattet af

Samarias Bjerger; tilvenstre møder Diet Garizims Bjerg, og længere henne Gbal, medens yderst mod Nord kneiser det snebedækte Hermon. Vi fortsætter videre over den yndige lavereliggende Slette, og gjør, under en sterk Regnstur, et kort Holdt ved Jakobs Brønd, der er et ærværdigt Mindesmerke, og hvis Egthed aldrig er bleven dragen i Tvil. Den holdes i Grefrygt baade af Muhamedanere og kristne. Det betragtes som udenfor al Tvil, at dette er Stedet, hvor Frelseren satte sig, træt af Reisen, da han drog fra Judæa gennem Samaria til Galilæa. Her foregik altsaa den mindeværdige Samtale med den samaritanse Kvinde. Fra dette Sted var det han henlede Disciplenes Opmerksomhed paa Kornagrene og sagde: "Opløst eders Dine og ser Markerne, at de er allerede hvide til Høsten." (Joh. 4).

Ifølge 1ste Mosebog, 12, var det i denne Egn, Abraham opførte det første Alter i Kanaans Land. I samme Bogs Kap. 33 læser vi, at da Jakob vendte tilbage fra Padan-Uram saa leirede han sig foran Staden Sikem, som da tilhørte Heviterne og var beliggende ikke langt fra Jakobs Brønd. Her laa det Stykke Land, paa hvilket Jakob havde opslaaet sit Telt, og som han kjøbte af Hemors, Sikems Faders Sønner for hundrede Pengestykker, byggede et Alter og kaldte det El-Slohe-Israel, det er: Israels Gud er Gud. (1 Mos. 33).

Senere vendte Jakobs Sønner med sine Hjorder tilbage til denne frugtbare Egn i Nærheden af Sikem og den Brønd, han havde udhugget i Klippen, til Bederbvæggelse for sig selv, sine Sønner, sit Hende og sit Kvæg. Brønden, der ligger paa nogenlunde jevn Grund, skal oprindelig have været 100 Fod dyb, men er nu blot 75 Fod dyb og $7\frac{1}{2}$ Fod i Gjennemsnit; dette er dog nu, formedelst Murverk, forminstet til 4 Fod. Brønden er nu uden Vand. Herhen foretog Josef sin mindeværdige Reise fra Hebron, der ligger 50 Mil læn-

gere Snd, forat besøge sine Brødre (1 Mos. Kap. 37); men underveis fik han høre, at de var dragne til Dothan.

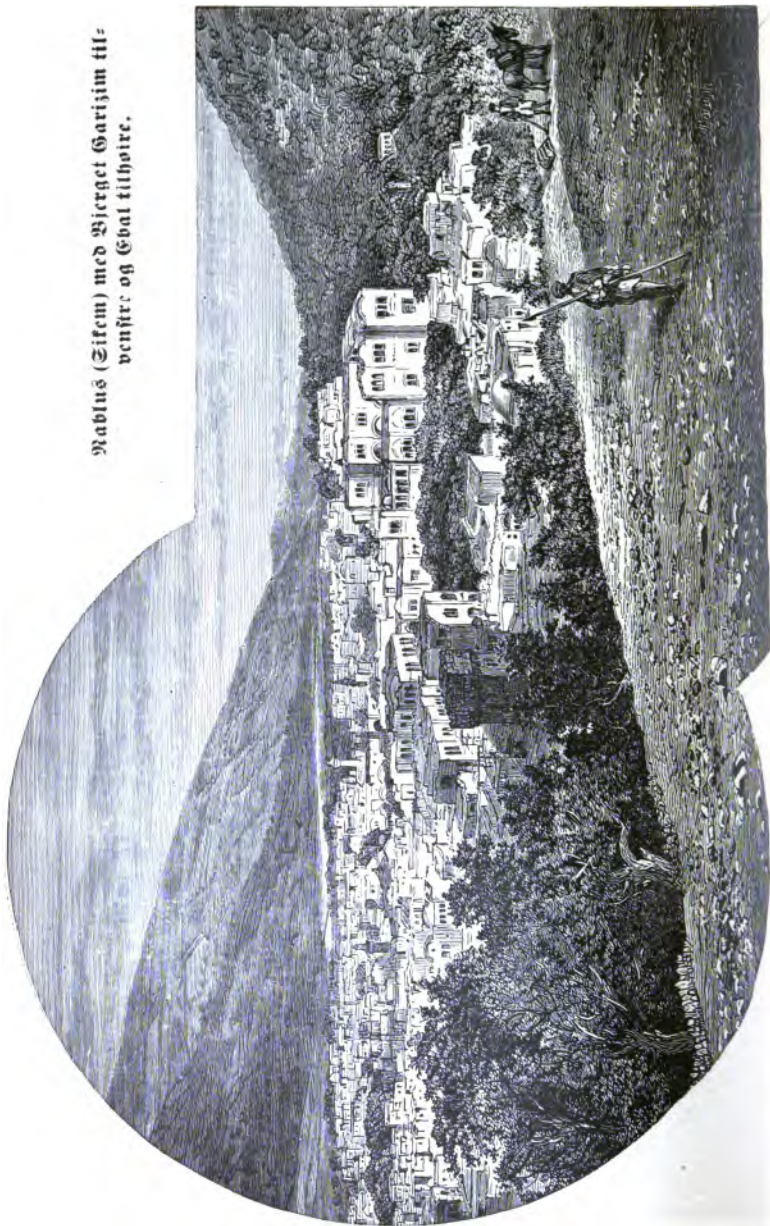
Ovennævnte Landstykke gav Jakob til sin elstebe Søn Josef som Særeie, og der blev Josef begravet, idet hans jordiske Levninger, sandsynlig som Mumie, i Genhold til den Anmodning, han gjorde før sin Død, toges med, da Israelliterne drog ud af Egypten. Hans Grav forevises den Dag idag i Nærheden af Jakobs Brønd.

I Dalen mellem Bjergene Garizim og Gbal, omtrent halvanden Mil fra Jakobs Brønd, ligger Byen Nablus (Sikem). Det var i denne Egn, Josva overtalede Stammerne til at aflægge det høitidelige Løfte, at de vilde tjene Herren; og til Grindring derom opreiste han en stor Sten under den Eg, som allerede var hel- liget ved Abraham og Jakob. David betegner Stedet som det forjettede Land vestenfor Jordanen. (Salme 60). Det var herhen Rehabeam kom for at blive kronet til Konge og gav de ti Stammer Anledning til Frasald. Byen blev det nordlige Kongeriges Hovedstad under Kong Jeroboam.

Dalen, hvor Nablus er beliggende, strækker sig 8 @ 9 Mil mod Nordvest og ligger over 2360 Fod høiere end Havsladen. Bjergene Garizim og Gbal er fra 6 til 8 hundrede Fod endnu høiere. Det er en vak- ker Dal med overflødig Springvand, noget, som forre- sten er meget sjældent i Jødeland. Dalen er et Vand- skjel, idet en af dens Bække falder ud i Middelhavet og Resten gaar til Jordandalen og falder endelig ud i det Døde Hav.

Nablus er omgivet af trivelige Rjøkken- og Frugt- haver, hvori findes Vinranke, Morbær-, Appelsin- og andre Trær. Med Undtagelse af Hovedgaden er Ga- derne trange, tilbøls overdækkede og følgelig mørke. Rensligheden er just ikke rosværdig. Som i andre

Rabat (Sifen) med Bjerget Garzim til-
venstre og Ebal tilhoire.

Byer der i Landet er Husene byggede af Sten, to Stager høie og forsynede med Kupper. Af Byens fem Moskeer, var de tre oprindelig Kirker, opførte af Korsfarerne. Byens Befolkning skal være fra 12 til 15 Tusinde, alle Muhamedanere, med Undtagelse af nogle faa Jøder, omtrent 1000 kristne, fornemmelig af den græsk-ortodokse Kirke, og omtrent 150 Samaritanere. Disse sidstnævnte er et blandet Folkeslag; men de gjør Fordring paa at besidde den egte jødiske Religion. De har to Afskrifter af Mosebøgerne, som de sætter stor Pris paa. De paaistaar, at den ene er skreven af Moses's Sønnesøn. Den ser ialfald meget gammel ud. Afskrifterne er efter gammel jødisk Skik fæstede paa Ruller og opbevares i deres Synagoge, hvor reisende, mod Godtgjørelse, faar Anledning til at se dem. Dog vil Eierne nødvendig fremvise den ældste Afskrift. Mosebøgerne er alt, hvad de har af den hellige Skrift.

Samaritanerne bor i et eget Kvartal af Byen, hvorfra der gaar en Wei op til Toppen af Garizim, hvor de skal have et Tempel, og hvor de fejrer sine Fester med Dfringer efter gammel Skik.

Veien fra Nablus til Samaria fører os gjennem en vakker Dal, hvor Vegetationen er mangeartet og rig. Vi reiser forbi flere renlig udseende Landsbyer, fordetmeste byggede paa Høie. Langt foran os ser vi, staaende alene midt i Dalen, den Haug, hvorpaa den i sin Tid prægtige og velbefæstede Stad Samaria laa. Herodes, der gjorde saa meget for Byens Forstjønneelse med prægtige Bygninger og Befæstninger, kaldte den Sebaste. Den nuværende usle Landsby paa den ene Side af Haugen kaldes Sebastijeh. Der er Levninger af en stor Kirke, som skal have været opført af Korsfarerne, over Johannes den Døbers angivelige, men lidet sandsynlige Grav. Johannes blev nemlig halshugget i Fæstningen Macærus paa hin Side Jordan, ikke langt

fra det Døde Hav; og det er neppe sandsynligt, at man bragte Legemet til Samaria forat begrave det. Den Del af Kirken, som staar igjen er nu omdannet til en Moske. Blandt Byens Ruiner er der langs vor Vej to lange Rækker forstirede Marmor søiler, opførte af Herodes. Mange andre ligger spredte omkring paa de lavere Terrasser, somme staaende opreist, andre halvt staaende og atter andre helt nedfaldne *).

Byen var anlagt paa en aflang Haug, der hæver sig 1542 Fod over Havet, omgiben af brede Dale og Høie. Den anlagdes af Omri, Konge i Israels Rige, omtrent Aar 920 før vor Tidsregning, og opkaldtes efter Shemer, Høiens forrige Eiermand. (1 Kong. 16). Efter Tirzah og Sikem blev den det nordlige Riges Hovedstad i 200 Aar. Den var et Sæde for Afgudsdyrkelse og ofte fordømt af Profeterne. Kong Achab byggede der et prægtigt Tempel for Baal og dette ødelagdes af Kong Jehu, der just ikke selv var nogen Helgen.

Samaria var en godt befæstet By. I Achabs Tid beleiredes den to Gange af Syrerne, (901 før Kristus) som og under Joram, (892). Under sidstnævnte Beleiring led Folket frygteligt af Hungersnød, men paa en underfuld og overnaturlig Maade kom den Redning som Profeten Elisa havde forudsagt. Efter forskjellige andre Beleiringer og Jndtagelser, toges Byen af Alexander den Store i Aaret 333 før Kristus, og han besolkede den med Syrisk-Makedoniere. Senere gaves Byen til Herodes den Store, der udvidede og forskønnede den og kaldte den Sebaste, til Ære for Keiser Augustus. Han indførte 6000 Mænd, fornemmelig Veteranere, omgav den med en sterk Mur og byggede et prægtigt Tempel. Hele Haugen afgiver Vidnesbyrd om tidligere

*) For at faa et nogenlunde korrekt Begreb om, hvad Samaria var, bør man læse Josephus's Beskrivelse af Byen.

Lilværelse og Ødelæggelse af en stor Stad. Spaadom-
mene mod den er bogstabeligt opfyldte.

Profeten Hoseas siger i Kapitel 14, 1.: "Samaria
skal høde, fordi det har været gjenstridigt mod sin Gud";
og Mika siger i Kap. 1, 5-6: "Hvem er Dphav til Ja-
kobs Frafald? Mon ikke Samaria? Saa vil jeg gjøre
Samaria til en Grusdhyge paa Marken, til Bvingaards-
plantninger, og jeg vil styrte dens Stene ned i Dalen og
afdække dens Grundvolde".

Evangeliets prædikedes her med Held af Philippus
og andre. Senere oprettede Korsfarerne her et Bispe-
dømme og opførte den førnævnte Kirke til Ære for Dø-
berens Johannes. Dette var i det tolvte Aarhundrede
efter Kristi Fødsel.

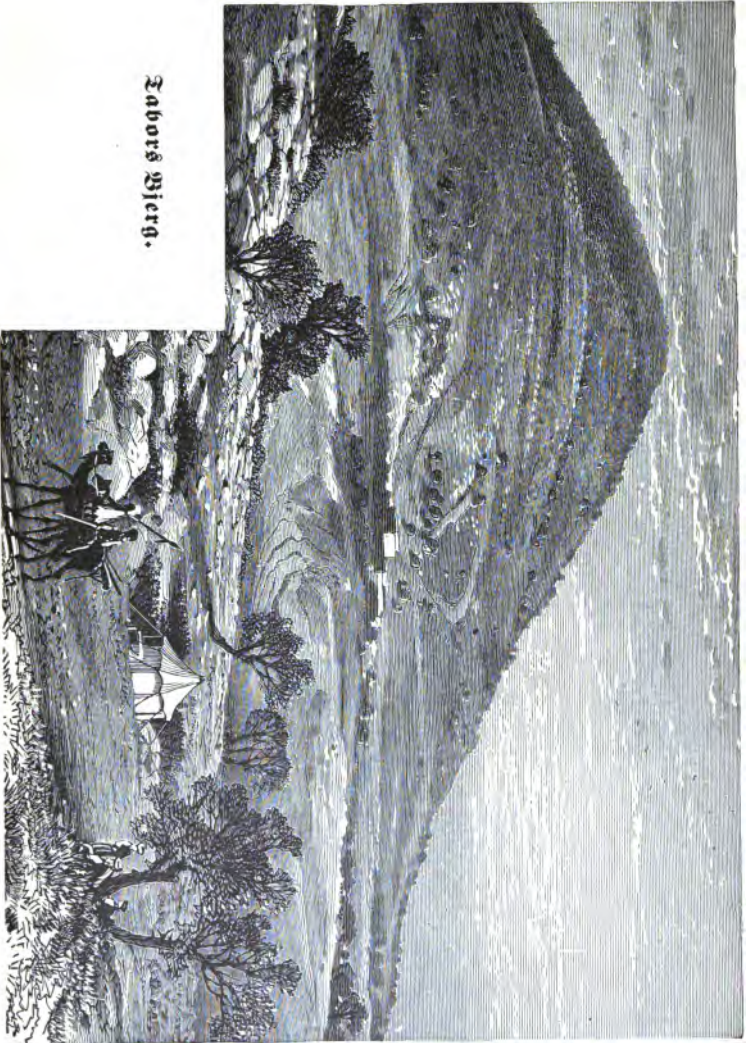
Samariahaugen er et af de vakreste Steder for An-
læg af en Indlandsby som jeg nogeninde har seet, om-
giben som den er af frugtbare Dale og Høie med Mar-
ker og Frugthaver. Hvad der mangler til at Stedet
vilde være næsten uovertræffeligt i saa Henseende, er en
Indsø eller stor Elv i dens Nærhed.

Idet vi fortsætter vor Vej nedad Bakken, sees endnu
flere Marmorsøiler, og vi kommer ind i den saakaldte
"Bygdal", men det gaar straks atter opad Bakke, og da
vi naar Toppen har vi en prægtig Udsigt — en udstrakt
Dal med mange Landsbyer. Fra en anden Forhøining
længere fremme ser vi Esdraelon eller Jsraels-Sletten
med mange af dens mindeværdige Steder, og i det
fjerne det hvidklædte Hermon. Herfra ser vi ogsaa
Dothan, hvorhen Josef kom forat besøge sine Brødre
og hvor de solgte ham for 30 Sølopinge til midianitiste
Kjæbmænd, som drog forbi paa deres Vej til Ægypten.
Det var i Dothan Profeten Elisa opholdt sig da Ben-
hadad, Kongen i Syrien, marscherede mod Samaria og
da han frygtede for, at Profeten aabenbarede hans
Anslag og Bevægelser for Jsraels Konge, lod han en

Del af sin Hær omringe Byen med Heste og Krigsvogne. Profetens Tjener blev da bange, men Elifa sagde til ham: "Frygt ikke! thi de, som er med os, er flere end de, som er med ham". Og Elifa bad og sagde: "Herre oplad hans Dine, forat han maa se! Og Herren oplod Drengens Dine, og han saa, og se, Bjerget var fuldt af gloende Heste og Vogne trindt om Elifa". (2 Kong. 6). Paa Elifa's Bøn blev Syrerne slagne med Blindhed og førte ind i Byen.

Vor næste Nedgang til Dalen er stenet og vanskelig at befare. Den leder os gennem en smal Bjergfløst, som før var et trygt Opholdssted for Røvere. Foran os har vi den velstaaende og vakker beliggende Landsby Jenin, der identvil er Skriftens Engannim. Den var en By paa Jassars Grænser og tilfaldt de Gerjonitiste Leviter. (Josva 19). Landsbyen har omtrent 3000 Indbyggere; dens Haver er frugtbare og den er godt forsynet med Springvand. Josephus nævner denne By under Navnet Genea, som en af Grænserne mellem Samaria og Galilæa.

Vi betræder nu Zisreel eller Esdraelon-Sletten. (Josva 17). Den kaldes ogsaa Megiddodalen (2 Krøn. 35, 22), og Johannes kalder den Harmageddon. (Aab. 16, 16). Dette er en vakker Slette eller Dal, som strækker sig fra Middelhavet til Jordansfloden. Den skal være 12 @ 14 Mil lang den ene Bei og omtrent 20 Mil paa den anden. I Vest er den flad, men i Øst er den mere bølgefornig. Jordbunden skal være meget rig, og kunde under fornuftig Dyrkning blive Syriens Kornland; men under Landets usikre og upaalidelige Styrelse, som og Overfald af de røverste Beduiner, ligger den fordømte udhyrket. Den er meget rig paa Græs og vilde Blomster. Hvad det sidste angaar, saa er Landets Blomsterrigdom idetheletaget utrolig stor.

Zabors Sjerg.

Mod Nord har vi Labors Bjerg og i Øst Gilboa-
bjergene, der ender i den Rng, hvortil Historien om
Saul og Jonathan henlægges. (2 Sam. 1). I Syd
er Samarias Bjerge. Zisreel-Sletten har været en
Slagmark ligefra Barak's til Napoleon's Dage, og det
var over den, at Profeten Elias løb foran Achabs Vogn
efterat han havde ihjelslaet 450 af Jesabels falske Pro-
feter paa Bjerget Karmel, som vi læser i første Konger-
nes Bog, 18de Kapitel. Det var her Israels Konge,
Josias, kom for at føre Krig mod Necho, Kongen i
Ægypten, og fik Banesaar. (2 Krøn. 35). Filisterne
indehavde Sletten i længere Tid, tilligemed en Fæstning
i Bet-Sean, der ligger 24 Mil i Syd fra Liberias.
(Josva 17, 11. 16. Dom. 1, 27). Syrerne drog ofte
over Sletten med sine Armeer.

Vi fortsætter vor Reise mod Nazareth som vort
Maal for den Dag, og passerer forbi Gilboabjergene.
Snart ser vi Haugen, hvorpaa den gamle og berømte
Stad Zisreel laa, 10 Mil i Syd fra Nazareth og 11 Mil
Nordvest fra Bet-Sean. Den laa i Isastars Stamme.
Her havde Kong Achab et prægtigt Palads af Elfenben,
hvor han boede med sin Dronning, den ugudelige Jesa-
bel. Uagtet Kongen udentvil havde alt det Land som
var nødvendigt for ham, saa tragtede han dog efter
Nabots Have, som laa i hans Nærhed. (1 Kon. 21).
Nabot negtede at afhænde sin Fædreneerb, men Jesabel
fremførte falske Vidnesbyrd mod Nabot og han blev
stenet, hvilket var den almindelige Henrettelsesmaade
der i Landet, og Haven blev Achabs, ialfald for en Tid.
Straffen over Achab og Jabel, for deres Ugudelighed
idetheletaget udeblev ikke. Kongen faldt i Krigen mod
Syrerne og Dronningen blev, paa Jehus Befaling
styrtet ned fra et Vindu, nedtraadt af Heste og opædt af
Hunde, som det var spaaet af Profeten. Da man kom
forat begrave hende fandtes blot hendes Hovedstalle,

Hænderne og Fødderne. Stedet hvor Jisreel laa er høit og man har derfra en vid Udsigt. Der er nu blot en ussel Landsby.

I Bakkehødet nedenfor Jisreel, paa den Kant, som vender mod Nazareth, er en Brønd, hvor mange Kvinder fra Landsbyen var forsamlede forat hente Vand i deres Lerkruffer som de med største Behændighed bærer paa Hovedet, uden endog at støtte dem med Hænderne.

Det var i Jisreeldalen at Gideon vandt Seir over Mideaniterne og hvor Napoleon med sine 2000 Soldater overvandt omtrent 20,000 Tyrker i Maret 1799. Dette Slag er kjendt i Historien som Slaget ved Tabor, uagtet det foregik flere Mil fra dette Bjerg.

Fra Jisreel viser man os Gideons Kilde mod Øst. Det var der Dommeren Gideon havde leiret sig mod Mideaniterne, og det var ved denne Kilde hans 300 udsøgte Mænd "labede med Tungen af Bandet ligesom Hunde laber det". (Dom. 7). Uagtet Mideaniterne, Amalekiterne og Mændene fra Østen var talrige som Græsshopper, blev de dog overvundne af Gideons 300, thi Gud var med dem.

Det var her Kong Saul, Manden, der var et Hoved høiere end alt Folket og Israels første Konge, havde sit Hovedkvarter, medens Filisterne havde leiret sig henne ved Sunem, og Armeerne kunde tydelig se hverandre. Da Saul saa Fiendens Mangfoldighed, frngtede han. I Midten af sin Leir var han alene. Samuel, paa hvis Raad og Veiledning han kunde have stølet, var død, og den tapre David havde han landsforvist. Spændingen var uudholdelig og under Nattens Dække henvendte han sig til Spaakvinden i Endor, som laa der i Nærheden, uagtet han før havde banlyst al Heksekunst fra Landet. Der tillod Gud sin Tjener Samuel, fra Graven at tale med Kongen og at forudsige Dommen over ham og hans Sønner saaledes: "Fordi du ikke hørte paa

Herrens [Røst og ikke fuldbyrbede hans brændende Brede paa Amalek, derfor har Herren gjort dette mod dig paa denne Dag. Og Herren vil ogsaa give Israæl med dig i Filisternes Haand, og imorgen skulle du og dine Sønner være hos mig; ogsaa Israæls Leir skal Herren give i Filisternes Haand". (1 Sam. 28, 18-19). I Overensstemmelse med denne Forudsigelse faldt Saul og hans tre Sønner i Slaget. Hans Hoved afhuggedes og hans Vaaben fratoges ham.

Det var i Sunem at Profeten Elisa forøgede den gjældbundne Entes Dje i Krukken, saa hun kunde betale Gjælden og endda have tilovers for sig og sine Sønner. Det var ogsaa der en velstaaende Kvinde bevertede Profeten og hans Tjener, Gehazi, og byggede et Murværkelse for ham, fordi han var en Guds Mand. Elisa vilde gjerne vise sin Erkjendtlighed mod den gæstfri Kvinde, og da hun ingen Søn havde, lovede han hende, at næste Aar skulde hun "fåvne en Søn", hvilket ogsaa gik i Opfyldelse. (2 Kong. 4).

Sunem har et triveligere og hyggeligere Udseende end ellers sedvanligt der i Landet. Haugen ved Foden af den, hvorpaa Landbyen staar, er muligens den, som i Dommernes Bog, 7de Kapitel kaldes More.

Tilhøre, da vi forlader Sunem, ligger Landsbyen Nain, hvor Jesus gjorde et af sine merkeligste Mirakler, idet han opvakte Entens Søn, der netop blev baaren ud af Byen for at jordsæstes. Byen har en vakker Beliggenhed, men har kun faa Huse og Indbyggere. Der er mange Ruiner fra Oldtiden. Mod Nord har vi det paagrund af sin Form og Historie merkelige Labors Bjerg. Det er en enestaaende Ryg, som hæver sig 1350 Fod over Dalen eller Sletten ved dets Fod, der ligger 400 Fod høiere over Middelhavet. Det er rigt paa Græs- gange og er tilbels bevoxset med Krat og lidt Smaafløg, noget usedvanligt i Jødeland hvad Skog angaar.

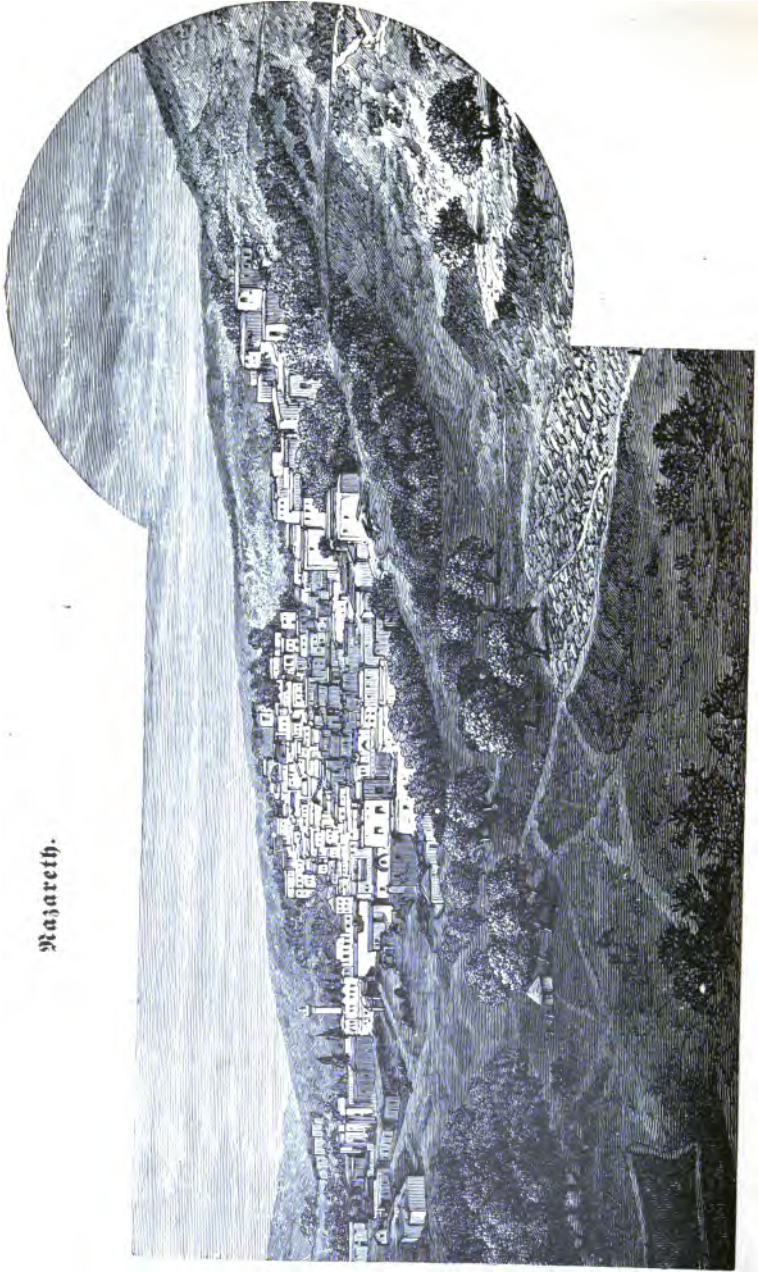
Vi fortætter vor Rejse mod Nazareth, Jesu Barn-
domshjem, hvortil Adgangen fra Sletten er meget steil
og besværlig; men vore prøvede og paalidelige Hær-
Heste forstaar at finde frem paa en meget forstandig
Maade. De har nok gjort Turen før og ved at udsøge
de bekvemligste Steder til at klatre opad den bratte
Skraant. Paa Sletten, altsaa før Opstigningen til Naza-
reth begynder, maa vi over den i det gamle Testamente
oftere omtalte Flod, Kison. Floden maa dengang, da
Landet var beboet med Skog, have været en Elv af
Betydning; men nu, da Skogen er ødelagt, var den saa
ubetydelig, hvor vi frydte den, at Hestene neppe blev
vaade paa Fødderne.

Uf Deborah og Baraks Sang, som gjengives i
Dommernes Bog, 5te Kapitel, 21de Vers ser vi, at
"Kisons Bæk rev dem bort (nemlig Fienderne), den æld-
gamle Bæk, Kisons Bæk".

I Regntiden kan den endnu være stor nok til at
bedække en større Del af Sletten. Et lignende Tilfælde
som det i Deborah's Tid, indtraf da Araberne flyede for
Franskmændene efter Slaget ved Tabor i 1799.

Nazareth er en By i nedre Galilæa, omtrent 65 Mil
fra Jerusalem, i den Del af Landet, som tilfalder Zebu-
lons Stamme og er beliggende ligesom i en Udhulning
eller Sænkning i Fjeldet, omgivet af Forhøininger paa
tre Sider. Byen maa have været af ringe Betydning;
thi den er ikke nævnt i det gamle Testamente. Heller
ikke i Apokryferne eller af Josephus. Dens ældste Hi-
storie er helt knyttet til Jesu Barndom og tidligste Virk-
somhed. Den nuværende By kaldes en-Nasirah og skal
have omtrent 5000 Indbyggere, fordelt mest græske og
romerske kristne, samt nogle Muhamedanere. Byen lig-
ger 1144 Fod over Havets Overflade og er en af de
venligstudsende Byer i Syrien, som Landet nu kaldes.
Husene er af Sten og sedvanlig to Stager høje med

Majareth.

flade Tag, hvilket, som før omtalt, er efter Landets Skik. Bunden af nævnte Jorddybning i Fjeldet er rig paa Græsgange og Frugttrær. Byen tager sig meget male-rikt ud, naar den sees fra de Høider, som omgiver den, saavel som fra den foranliggende Slette.

Nazareth var Josefs og Marias Hjem, og der fik Jomfruen Besøg af Engelen Gabriel. Herfra reiste Josef med sin trolovede Hustru, Maria, til Bethlehem, for at blive skatlagt under Keiser Augustus, og efter Tilbagekomsten fra Ægypten, var det vor Frelfers Hjem, forat Profetien skulde blive opfyldt, nemlig: "Han skal kaldes Nazaræer". (Math. 2, 23). Det var her "Barnet voksede og blev sterkt i Aanden, fuldt af Visdom, og Guds Naade var over ham" (Luk. 2, 40); her op-holdt han sig indtil den Tid han reiste til Jordans Flod for at blive døbt af Johannes, straks før han optraadte som Folkets Lærer og talede "som den, der havde Myn-dighed". Efter at Jesus var bleven døbt kom han til-bage til Nazareth; men da Folket, hans Naboer, forar-gebedes over hans Prædikener og truede med at støde ham udover Klippen, reiste han til Kapernaum, som der-efter blev "hans egen Stad". Det var ved denne An-ledning han sagde: "En Profet er ikke ringeagtet uden i sit Fædreland"; og paa Grund af Folkets Vantro gjorde han ikke mange kraftige Gjerninger i Nazareth.

I Nazareth er der mange Steder, hvortil Traditio-nen henlægger vigtige Begivenheder, og som den rei-sende kan besøge. De er maaske ikke alle historisk paa-lidelige, men af Interesse fordi vi ved, at vi er paa historisk Grund og umiddelbart i Nærheden af, hvor Begivenhederne fandt Sted; thi medens der har været og fremdeles er Uenighed om Beliggenheden af mange Steder, som nævnes i Bibelen, saa har der aldrig været reist Tvil om dette Steds Egtbed.

Blandt de mest interessante Steder i Byen er det latinske Kloster. Det er omgivet af høie Mure og indeholder en Kirke, opført paa det Sted, hvor Engelen aabenbarede sig for Maria. Under Høialteret er en Hvelving, hvortil Afdgangen er nedover femten brede Marmortrin, der fører os ind i Englekapellet, og ad to andre Trin føres vi ind i Forkyndelseskapellet. Her er et Alter af Marmor, hvorpaa er en latinsk Indskrift, der paa vort Sprog betyder: "Her blev Ordet Kjøbt". Der er to Søjler, som betegner de Steder, hvor Engelen og Maria stod. Den nederste Del af den ene Søjle er der ikke nu, og Traditionen beretter, at den blev brudt af Fiender, som søgte at ødelægge Kirken og at den øverste Del af Søjlen blev hængende saaledes paa en overnaturlig Maade. Gjennem en Dør fra dette Kapel føres vi ind i Josefskapellet, og derfra ad en Trappegang til Jomfruens Kjøkken, en Klippehule, hvis Aabning, fortælles der os, var Skofstenen.

Det var vel bekjendt over hele Landet, at Jesus var fra Nazareth, og det var derfor, at Jøderne foragtede ham, Lømmemandens Søn, uagtet baade Josef og Maria var af kongelig Byrd. Det var nemlig fra Bethlehem, Davids Fødeby, at de ventede Israels Forløser, og det hed: "Kan noget godt komme ud af Nazareth?" Efter sin Daab kom Jesus tilbage til sit Barndomshjem, gik efter Sedvane ind i Synagogen paa Sabatsdagen, oplæste og forklarede Kap. 61, 1 af Profeten Esaias. Det var ved denne Anledning de vilde styrte ham ud over Fjeldet.

Legenden fortæller imidlertid, at det hellige Hus ikke skal være i Nazareth nu, men i Loreto i Italien. Det berettes nemlig, at da den Kirke, som opførtes af den oftere nævnte gudstnyttige Keiserinde Helena, over Jomfruens Hus, begyndte at forfalde, blev Huset af Englehænder ført til Dalmatiens Kyst ved det Adriatiske

Har, hvor det forblev i tre Aar. Derfra blev det atter baaret af usynlige Hænder til et Sted i Italien, som kaldes *L o r e t o*, hvor der blev bygget en Kirke, omkring hvilken der voksede op en Landsby, som Pave Sertus V gav visse Forrettigheder. Byen skal nu være et af de fornemste Balsartssteder inden Kristenheden, det vil da sige, for Katoliker. Det har været paapeget, formentlig af Protestanter, at medens det hellige Hus i Nazareth var opført af Landets lyse Kalksten, er Huset i Loreto af en ganske forskjellig Farve.

Josefs angivelige Arbeidsværelse eller Verksted, der ogsaa forevises, er beliggende i det muhamedanske Kvar-
tal, men eies af de romersk-katolske. Imidlertid gjør man ikke Fordring paa, at mere end blot en Del af Muren skrives sig fra Josefs Tid.

Den almindelige Forstaaelse har været, at Josef var en Tømmermand eller Snedker; men hvis Landet paa hans Tid var saa fattigt paa Træmateriale som nu, er det mere sandsynligt at han burde kaldes en Bygningsmand, da dette passer ligesaagodt paa en, som opfører Huse af Sten som af Træ. Husene i Nazareth nu er udelukkende opførte af Sten, naar undtages enkelte Dele, saasom Døre og andre Smaating.

Et af de mest interessante og helligste Steder i Nazareth er *J o m f r u e n s B r ø n d* eller Kilde, hvilket Sted uden tvil er egte. Her forsamles endnu Byens hvidklædte og pyntede unge Piger om Aftenen for at hente Vand og passiare om Dagens Begivenheder, og hvorfra de derefter paa Hovedet bærer hjem deres med Vand velfyldte Lerkruffer. Der kan neppe være nogen Tvil om, at hun, som var den "velsignede blandt Kvinder", ofte kom hid, kanske som endnu er sedvanligt med Mødrene, bærende den lille Frelser i sine Arme eller paa Ryggen. Det er ogsaa sandsynligt, at Jesus, da han som Yngling kom tilbage fra sine Vandringer omkring

paa Høiderne eller Bakkerne, ofte sluttede sin Tøjt her. Der er vel neppe nogen forbireisende Turist, som ikke vedertvæger sig ved denne mindeværdige Kilde.

Østerlandst Kvinde med Hovedpynt af Rhynter.

Fra en Høi bag Byen haveS en af de bedste Udfigter i Landet. Den omfatter næsten hele Palæstina. Under vore Fødder har vi den maleriske By Nazareth, der er rig paa Blomster, frugtbare Marker og Frugthaver. Paa Afstand sees mange af de Steder, vi allerede har seet og omtalt, saasom Jemin, Jisreel, Silboa og Lile Hermon.

Da vi forlader Nazareth paa vor Vej til Tiberias, er Bjerget Tabor det mest fremtrædende i Landstabet, og hvilket vi har tilhøre. Tabor er det vakreste Bjer

Pigerne i Nazareth havde i gamle Dage Ord for at være meget vakre, og det jamme kan siges om dem nu. De bærer vide Bukser og et Skjørt, som rækker til Knæet og en Hovedpynt, der bestaar af Sølvpenge trukne paa en Snor som Perler. Hvad en Pige kan lægge tilside som Udstyr omsættes i Sølvpenge, og saaledes bærer hun sin Medgift paa Hovedet, som det vil sees paa Billedet. Gifte Kvinder

i Jødeland og nævnes ofte i det Gamle Testamente; men er ikke nævnt i det Nye. Det var der Deborah befalede Barak at forsamle sin Arme. "Men Deborah sagde til Barak: Staa op! Thi dette er Dagen, da Herren har givet Sisera i din Haand; er ikke Herren dragen ud foran dig? Saa drog Barak ned fra Labors Bjerg og ti Tusinde Mænd efter ham. Da bragte Herren Sisera og alle Vognene og hele Hæren i Forvirring ved Sverdets Eg for Baraks Afsyn". (Dom. 4).

Tabor omtales ogsaa i Forbindelse med Gideons Krige (Dom. 8) som og i Salmerne og andre Steder, hvor det nævnes saavel i billedlig som i bogtavelig Betydning.

I Aarthundreder henlagde Traditionen Kristi Forflarelse til Labors Bjerg, nemlig dengang da Moses og Elias viste sig og samtalede med ham om hans forestaaende Udgang af Verden. Denne Tradition grundede man paa Udtalelser af Origen og Hieronymus; men den nyere Kritik har søgt at modbevise en saadan Antagelse, blandt andet fordi Mathæus (16 Kap.) og Markus (8 Kap. 8) siger, at Jesus blot seks Dage forud, opholdt sig længere Nord, nemlig ved Cæsarea Philippi, der ligger ved Foden af Bjerget Hermon, og at Jesus i Mellemtiden ikke kunde være kommet til Labor. Men en saadan Paastand holder ikke Stik. Ved at se efter i mine Optegnelser paa Reisen, finder jeg, at vi forlod Nazareth, i hvis Nærhed Labor er, den 15de om Morgen og kom til Cæsarea Philippi ved Middagstid den 18de April, altsaa efter blot tre og en halv Dags Reise, medens der var mindst seks Dage mellem hin Samtale med Disciplene og Jesu Forflarelse. Kritikerne paastaar derimod, og kanste ikke uden Grund, at Forflarelsen foregik paa et høit Bjerg, og dette passer bedre paa Hermon, der er omtrent 11000 Fod høit, medens Labor skal være blot 1750 Fod over Havet.

Der er saaledes ikke liben Sandsynlighed for, at det var paa *H e r m o n* Forklarelser fandt Sted. Det heber nemlig hos *Mathæus* og *Markus*, at *Jesus* førte de tre *Disciple* "affides op paa et høit *Bjerg*", hvilket vilde passe bedre paa det øde *Hermon* end paa det beboede og befæstede *Labor**), som *Josephus* siger det var. *Lufas* siger, at *Jesus* gik op "paa *Bjerget*", ligesom for at antyde, at det var et v i s t godt bekjendt *Bjerg* og ikke et ubestemt, som der var nok af overalt paa de *Kanter* og det høiere end *Labor*. Forresten kan det ikke gjøre noget til *Sagen*, hverken fra eller til, enten *Forklarelser* stede paa *Hermon*, *Labor* eller et andet *Fjeld*.

Labor er af en maaste enestaaende *Form* eller *Stikelse*, som det vil sees af *Billedet*, og er saaledes synligt paa lang *Afstand*. *Robinson* siger, at der paa *Toppen* er *Grundvolde* af tykke *Mure*, opførte af store *Stene*; og *Dr. Thompson* siger, at der er *Levninger* af *Taarne*, *Hvælvinger*, *Cisterner* og *Huse*, som antyder, at der har været *Klostre* og *Kirker*, opførte af *Korsfarerne*.

Det var i *Omegnen* af *Cæsarea Philippi*, før *Forklarelser*, at *Jesus* spurgte *Disciplene*: "Hvem siger *Menneskene* mig, som er *Menneskens Søn*, at være?" — — — "Men *J*, hvem siger *J* mig at være? Da svarede *Simon Petrus* og sagde: Du er *Kristus*, den levende *Guds Søn*. Og *Jesus* svarede og sagde til ham: *Salig* er du, *Simon*, *Jonas Søn*; thi *Rjød* og *Blod* haver ikke aabenbaret dig det, men min *Fader*, som er i *Himlene*. Men jeg siger dig ogsaa, at du er *Petrus*†); og paa denne *Klippe* vil jeg bygge min *Menighed*, og *Helvedes Porte* skulle ikke faa *Overhaand* over den". Det var ikke paa *Peters Person* at *Kristi Menighed*

(* Siden ovenstaaende var skrevet ser jeg, at ogsaa *Prof. Vogt* er bestemt af den *Mening*, at *Jesu Forklarelse* for de tre *Disciple* foregik paa *Hermon*.

(† *Petrus* paa *Græst* betyder paa *Norsk*, en *Klippe*.

stulde grundfæstes, som Katolikerne lærer, men paa den herlige *Bekjendelse* som Peter afslagde ved den Anledning.

Naar to af Evangelisterne fortæller, at der var seks Dage mellem hin Peters *Bekjendelse* og *Forklarelsen* paa Bjerget og en tredje, nemlig Lukas, siger, at det var "henved otte Dage", saa følger ikke deraf, at der er nogen virkelig *Uoverensstemmelse*. Man kan lettelig antage som sandsynligt, at Mathæus og Markus regner blot de seks Dage, som laa mellem *Tildragelsen* ved *Cæsarea* og *Forklarelsen*, medens Lukas er mere ubestemt og regner kanske med hine to Dage, saa det blir otte, eller som om han vilde sige: *Efter en otte Dages Tid*. Desuden saa var Lukas ikke en af Jesu *Ledsagere* eller hørte til hans nærmeste *Omgivelser*, men fortalte hvad han vidste, efterat han havde "nøie efterforsket alle Ting fra først af". (Luk. 1, 3).

Heller ikke Markus var med, men han stod meget nær Peter, Paulus og Barnabas, og efter Jesu *Himmelfart* reiste han omkring og prædikebde Evangeliet. Man tror, at han var den unge Karl, isørt et fint *Linklæde* over det blotte *Legeme*, som fulgte Jesus; men da "de unge Karle tog fat paa ham, slap han det fine *Linklæde* og sluede nøgen fra dem". (Mark. 14, 51. 52). Forresten da dette ikke er noget *Troesspørgsmaal*, saa mener jeg, at en saadan *Fortolkning* ei nødvendigvis kommer i *Konflikt* med vor *Barnelærdom*, hvor det hedder: "Guds *Ånd* har givet dem *ifinde* alt, hvad og med hvilke *Orde* de skulle *skrive*;" heller ikke med 2 Peter 1, 21: "De *hellige Guds Mænd* talede, *drevne* af den *Helligaand*," da denne Peters *Udtalelse* gjælder en *Prædiken* eller *Profeti*, og ikke en *historisk Oplysning*, som man kan se ved at læse det, som gaar forud i samme *Kapitel*.

Paa *Veien* fra *Nazareth* farer vi forbi *Landsbyen Meshhad*, 5 *Mil* i *Nord* fra *Nazareth*, antagelig det

samme Sted som Gal-Geser, paa Grænsen af Zebulon, hvor Profeten Jonas var født. Profetens Grav er merket med en saakaldet Beli, paa Høien.

Der næst kommer vi til Refr Kenna, en ubetydelig Landsby, der muligens repræsenterer Kana i Galilæa, hvor Jesus gjorde sit første Mirakel, idet han gjorde Vand til Vin ved den Bryllupsfest, hvortil han, hans Moder og hans Disciple var indbudne. Det var herfra Jesus helbredede Høvedsmandens Søn, som laa syg i Kapernaum, 18 Mil derfra, og Kana var Nathanaels Fødeby, den Discipel, i hvem der ikke var Ewig. Der er en græst Kirke, hvor man foreviser et Stenbækkens, som foregives at være et af de seks Vandkar, hvori Jesus gjorde Vand til Vin; men herfor kan jeg ikke indestaa.

I Kirken syntes der at være Nadverforretning; Presten stod for Alteret og lod til at uddele Sakramentet paa en mindre høitidelig Maade, til en blandet og luvvet Forsamling.

Veien ligger nu over en udstrakt Slette indtil vi naaar Haugen Kurun Hattin — Hattins Hornene —, der hæver sig 60 Fod over Sletten. Mange har ment, at denne Haug er Stedet, hvor Jesus holdt sin saakaldte Bjergprædiken, som og at det var der han bespiste de 5000 Mænd. Dette være nu som det vil; Høien er godt stikket baade til at tale fra for en stor Forsamling og til at bespise en Mængde Mennesker. Der er ogsaa "meget Græs paa Stedet". Paa Sletten, som omgiver Høien, var der ikke en Landsby at se og intet Tegn paa Jordbrug. Heller ikke saaes et eneste Træ.

Det var her i Nærheden af Kurun Hattin at Korsfarerne led sit sidste og afgjørende Nederlag i Slaget mod Tyrkerne, der anførtes af den unge Saladin, i Aaret 1187.

Josephus fortæller, at paa hans Tid — noget senere end Jesu Tid — var der i øvre Galilæa, hvor vi nu befinder os, 204 større og mindre Byer, hvoraf ingen havde mindre end 15,000 Indbyggere; men dette maa være en Overdrivelse. Paa Salomos Tid maa ialfald en Del af Landskabet have været af ringe Betydning; thi da han tilbød Kong Hiram, som havde hjulpet ham med Guld, Cedar og Cypresser, 20 af dets Stæder, vilde han, efterat have befæet dem, ikke modtage dem. At Galilæa var folkerigt kan der imidlertid ikke være Tvil om. Det var fornemmelig i Galilæa, at man efter Jerusalems Udælgelse træffer paa Jødernes lærde Rabiner og Skoler.

Fra Toppen af Kurun Hattin, hvor der er Ruiner, muligens fra Korsfarernes Tid, har vi en vidtstrakt og malerisk Udsigt; den indbefatter Byen Tiberias, den Galilæiske eller Tiberiasfjæden med dens Bredder, som ogsaa de Gadareners Land og kanse selv det Bakkeheld, hvorfra Svinejorden, i hvilken Djævlene var indfarne, styrkede sig ned i Sjøen. Landet omkring Sjøen er meget bakket og bart og af et øde og trist Udseende. Hvis Omgivelserne var bedækkede med Skog, veldyrkede Agre og Græsland, og bebyggede med pynkelige Huse, som de maa have været paa Jesu Tid, saa kan jeg neppe tænke mig en mere romantisk og fortryllende Egn. Sjøen laa saa klar og rolig som om Storme aldrig oprørte dens Bunde; den ligger over 650 Fod under Verdenshavets Overflade, og skal endnu være rig paa forskjellige Slags Fisk.

Paa Josephus's Tid saa det ganske anderledes ud. Han beskriver det omtrent saaledes:

“Landet, som grænser til denne Sjø bærer Navnet Genesareth. Dets Naturforholde saavel som dets Skjønhed er mærkværdige. Jordbunden er saa frugtbar, at alle Slags Træer trives der og sølgelig planter Indbyg-

gerne alle Slags Trær. Temperaturen er saaledes blandet, at den passer godt for de forskjellige Sorter, og især flourerer Balnødder, som trænger den koldeste Luft. Der er ogsaa Palmetrær, som trives bedst i varm Luft; Figenetrær og Oliventrær, der trives bedst i en tempereret Luft, vokser ogsaa i deres Nærhed. Man kan tænke sig, at Naturen her ligesom har søgt at frembringe noget fuldkomment og opnaaet Hensigten, idet den paa samme Sted frembringer saadanne Planter, som ellers efter deres Natur er usforenelige. Der er en saa heldig Rapsstrid mellem Marsstiberne som om hver af dem gjorde Fordring paa, at Stedet tilhørte dem, at det ikke alene over menneskelig Forventning frembringer de forskjellige Høstfrugter, men ogsaa bevarer dem i lang Tid. Folket forsynes med de fornemste Frugter, saasom Vindruer og Figen, ti Maaneder om Aaret, samt andre Frugter, efter som de modnes; thi foruden den heldige Temperatur er der ogsaa Vand*) fra en særdeles velgjørende Kilde. Landets Folk kalder det Kapernaum". (Jødernes Krige, 3. 10).

Han fortæller ogsaa, at der var mange Skibe — flere hundrede — deriblandt mangfoldige Krigsskibe, som benyttedes i et Slag mellem Jøderne og Titus, da Antallet af dem, som dræbtes paa Sjæen og i Byen var 6,500. Han siger ogsaa, at der dengang var overslødigt Træmateriale til Skibsbygning. Endvidere at saamange Mennesker blev dræbte, at Blodet farvede Vandet rødt og at de døde Legemer forpestede Luften. Nu er der øde, roligt og stille. Ingen Skog, ingen Flaade. En reisende i 1848 fortæller, at der dengang var blot en ussel Baad paa Sjæen; men da Forsfatteren heraf

*) Dette maa referere til de varme Kilder, som findes ved Genezareth=Stetten ved Sjæens nordvestlige Side. Der er ogsaa varme Kilder i Syd fra Byen Tiberias. Disse besøgte vi ogsaa.

Siberias og Siberiasfjænen.

besøgte Stedet, var der ialfald to Baade, og disse førte os over fra Liberias til Ruinerne af Kapernaum. Muligens kan der være nogle flere. Baadene saa sterke ud, men Arbeidet var grovt og simpelt. Paa den Galilæiske Sjø seilede Jesus og hans Disciple mangen en Gang. Paa den stillede han Stormen, saa det "blev blikstille". Paa den vandrede han trygt; men Peter, da han saa Stormen og begyndte at tvile, fandt han straks, at Vand var Vand og for ham et utrygt Fodfæste.

Sandsynligvis blev Størstedelen af den Tid Jesus vandrede rundt som Folkets Lærer, tilbragt omkring Galilæasjens Bredder og tilgrænsende Landstaber. Der var dengang mange florerende Byer i Nærheden, men af disse er ingen tilbage, undtagen Liberias og nogle saa elendige Hytter i Magdala.

Liberias omtales ikke i det Nye Testamente, undtagen i Forbindelse med Sjøen af samme Navn, og der findes ingen Beretning om, at Jesus nogenstinde besøgte Byen Liberias uagtet den ligger blot seks eller syv Mil fra Kapernaum. Byen anlagdes af Herodes Antipas omtrent 20 Aar efter Kristi Fødsel og han opkaldte den til Ære for sin Ven og Velgjører, Keiser Tiberius. Det var Kongens Residensstad paa Jesu Tid, og dette kan være en Grund for at han ikke besøgte et Sted, hvor den "Ræv" boede. (Luk. 13, 32).

Det var imidlertid ikke i Liberias at Herodes gjorde det bekjendte Selstab for sine Venner, da Herodias' Datter kom ind og dansede for dem, og da han afgav det ubetænksomme Løfte, der havde Johannes den Døbers Hals huggelse til Følge. Dette steede i Makærus, som han havde taget fra sin tidligere Svigerfader, Aretas, Kongen i Petra i Arabien.

Efter Middagsmaaltidet fortsætter vi Reisen ned mod Liberias. Nedstigningen, især den sidste Del deraf, er meget steil, og det var ingen let Sag at holde sig i

Sabelen. Teltene finder vi opslaaede straks udenfor den meget forfaldne Mur, som omgiver Byen, der nu er af forholdsvis ringe Betydning i Sammenligning med, hvad den tidligere maa have været. I 1837 led den uhyre af et Jordstjælv, hvorved næsten halve Byens Befolkning blev dræbt. Indbyggerantallet angaves for nogle Aar siden til 3 @ 4 Tusinde, hvoraf over Halvdelen var Jøder, der her som andetsteds er let gjenkjendelige paa deres store Hatte og lange krøllede Haar. De ser blege og umandige ud. Sæderne er trange, uregelmæssige og urene; men med saadant blir en rejsende i Østerlandene snart fortrolig. Byen er nu blandt andet bekendt for den Overflødighed af Lopper, som har sit Tilhold der.

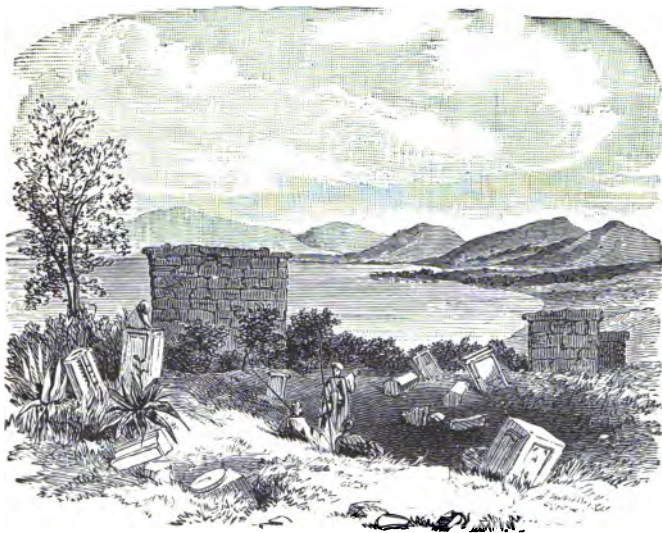
Galilæafjæen ligner en Pære i Formen og den er bredest mod Nord. Længden angives at være fra 12 til 14 Mil og dens største Bredde fra 6 til 7 Mil. Den skal endnu være udsat for hastig opkommende Storme; men den var ganske rolig medens vi opholdt os der. Af de syv @ otte eller flere historiske Byer, som før omgav den, enten ved dens Bredder eller i dens Nærhed, er der, som allerede anført, blot en Del af Tiberias og Resten af Magdala tilbage. Kapernaum, Korazin, Bethsaida, (der var to Byer af samme Navn, en paa hver Side af Jordan), Sergefa og de andre er saa fuldstændig ødelagte, at man endog ikke er sikker paa, hvor de laa.

“De dig Korazin! de dig Bethsaida! thi havde de kraftige Gjerninger været gjorte i Tyrus og Sidon, som er gjorte i eder, da havde de længe siden omvendt sig i Sæt og Afte” — — —.

“Og du Kapernaum, som er ophøiet indtil Himlen! du skal stødes ned indtil Helvede; thi dersom de kraftige Gjerninger havde været gjorte i Sodoma, som er gjorte i dig, skulde det være blevet staaende indtil denne Dag”. (Math. 11, 21. 23).

Ved Nordenden af Sjøen er den historiske Genesareth= Slette, $2\frac{1}{2}$ Mil lang og omtrent en Mil bred. Som allerede gjengivet efter Josephus, var den før velbyrket og overordentlig frugtbar. Dens Frembringelser sendtes lige til Damascus; nu ligger den for det meste udhyret og bevoftet med Buskads, Tidsler og andet Ugræs.

Efter Baadturen fra Tiberias til det formentlige Kapernaum, stanjer vi længe nok til at faa Middagsmad og tage et Bad i den historiske Sjø. Tæt ved

Kapernaum.

var en meget simpel Mølle, som drives af det Vand, som kommer fra de varme Kilder, der flyder ud af Bakken straks ovenfor. Møllestenene var ganske smaa og saa ud til at ligge næsten nede paa Jorden. De, som vilde faa malet, kom med en Kornsæt, kastet over Ujelyggen, og Ujelyet førtes lige ind i Møllen, hvor det blev staaende indtil Kornet var blevet forvandlet til Mel.

Det var i Kapernaum Jesus kaldte Peter, Jakob og

Johannes til Disciple, de tre med hvilke han stod i det mest fortrolige Forhold. Her kaldtes ogsaa Tolderen Mathæus og Andreas, Peters Broder. Jesus prædikede meget og udsøgte mange af sine kraftige Gjerninger i Kapernaum. Det var der han helbrede Høvedsmandens Tjener, Peters Svigermoder og den, som var besat af en uren Aand. Det var der Jesus, foranlediget ved en Samtale, som Disciplene havde havt mellem sig selv paa Veien, "tog et Barn og stillede det midt iblandt dem og tog det i Favn og sagde til dem:

Hvo, som annammer et af saadanne smaa Børn i mit Navn, annammer mig; og hvo mig annammer, annammer ikke mig, men den, som mig udsendte". (Markus 9, 36. 37). Det var ogsaa i Kapernaum at Jesus holdt den merkelige Prædiken, som findes hos Johannes i det sjette Kapitel.

Veien opover fra Galilæasjøen er klippefuld, brat og besværlig at fare over. Alligevel har den været Karavanvei mellem Egypten og Damascus i umindelige Tider. At Veien er brat paa sine Steder kan let skjønnes, naar man ved, at vi paa etpar Dages Rejse, eller maaske noget mere, maa stige op henimod 8000 Fod før vi rækker Toppen af Libanon, som vi skal over, paa Veien til Damascus. Fra det høieste Punkt før vi stiger ned mod Meromsvandene, vender vi os om for maaske før sidste Gang at se og sige Farvel til Galilæasjøen og dens Omgivelser. Foran os udsolber sig det snebedækkede Hermons Bjerg og Libanon.

Næste Dag reiser vi forbi nogle nye og trivelige jødiske Settlementer i Nærheden af Meromsvandene. Der var gode Huse, indhegnede Agre og nyplantede Frugthaver. Faar de være i Fred for Beduinerne, saa har de vist gode Udsigter i denne græsrike Egn.

Paa den lave Meromslette er Vegetationen halv tropisk og paa den høiereliggende Grund er Blomster-

rigdommen særdeles stor. Af Jødelands tre Indsjøer er Merom eller Hulehjsøen den nordligste og ligger blot fyo Fod under Middelhavet. Sjøen er noget trekantet i Form og kanse fire Mil lang. Paa Sjøen vrimler Gænder, Pelikaner og Storke, og paa den lave, otte @ ni Mil lange Meromslette sees mange Beduiner med deres Kvæg, der nyder godt af den rige Græsgang. Kvæget ligner det vi saa i Ægypten.

Det maa have været her i Nærheden, at Jabin, Kongen af Hazor, forsamlede de omkringboende Konger "med alle deres Leire med dem, et talrigt Folk, som Sanden, der er ved Havets Bred, i Mangfoldighed, og Heste og Vogne i stor Mangfoldighed.

Dg alle disse Konger traf Aftale med hverandre; og de kom og leirede sig tilhobe ved Meroms Vand forat stride mod Jsrael.

Da sagde Herren til Josva: Frygt ikke for dem! Thi imorgen ved denne Tid lægger jeg dem allesammen ihjesslagne for Jsraels Aashn; deres Heste skal du skjære Haferne over paa, og deres Vogne skal du opbrænde med Ild.

Dg Josva og alt Krigsfolkene med ham kom uforvarende over dem ved Meroms Vand, og de overfaldt dem.

Dg Herren gav dem i Jsraels Haand." (Josva 11).

Her ser vi, at Krigsvogne kunde benyttes der dengang, medens det nu er vanskeligt nok, paa sine Steder, at komme frem paa Hesteryggen.

Te l e l Kadi, Dans Haug, er det næste Sted af historisk Interesse som vi besøger, og der tar vi os en Hvilestund. Det er Skriftens Dan og Føneciernes La i s. I sin Betsignelse siger Jakob:

Dan skal dømmes sit Folk som en af Jsraels Stammer". (1 Mos. 49, 16). Det er af Interesse at vide, at Ordet K a d i paa Arabisk betyder Dommer og

stemmer overens med *Dan* paa Hebraisk, der ogsaa bethder en Dommer.

Haugen, hvor Byen og Fæstningen *Dan* stod, og som er Jødelands egentlige Grænse, hæver sig omtrent 50 Fod over Sletten som omgiver den, og er en Fjerdedels Mil tværs over. Den vandrige Kilde, som flyder ud fra Haugens Fod, danner en af Jordans Kilder. Denne Kilde eller Opkomme skal være en af de største i Verden. Vi kommer dog senere til en, som er meget større.

Nogle saa Ting i Forbindelse med Dans Historie er det kanske ikke afveien at nævne her.

Da Abraham og hans Folk, 318 i Tallet, reiste efter dem, som havde bortført Lot, "forfulgte han dem lige til *Dan*" — — — "og han forfulgte dem lige til *Hoba*, som ligger i Nord for *Damascus*". (1 Mos. 14, 14. 15), og han overvandt dem og førte Lot og alt Godset tilbage.

Som *Dan* var Palæstinas nordlige, saa var *Be'erseba* dets sydlige Grænse, og Udtrykket "fra *Dan* til *Be'erseba*" var vel bekjendt baade i dets bogstavelige og billedlige Betydning. Det havde den samme Betydning langt tilbage i Tiden. (Se Dom. 20 og Sam. 3). *Dan*, eller *Lais*, som det kaldtes, var beboet af Nybyggere fra *Sidon*; men *Daniterne*, hvis Land var blevet dem for trangt, da de ikke var istand til at fordrive de tidligere *Indvaanere*, sendte de *Speidere*, der traf paa dette hyggelige Sted og berettede: "Vi have seet Landet, og se, det er saare godt". (Dom. 18, 9). Da gik 600 *Daniter* op fra *Sydblandet* imod *Lais*, og paa Veien stansede de hos *Fritænkeren Mika*, stjal hans Husguder, borttog hans *Prest*, en *Levit*, som han havde leiet, og kom til *Lais*, hvor de fandt et stille og roligt Folk. De ihjelslog dem alle og opfattede det *Afgudsbillede*, som *Mikas Moder* havde ladet støbe, og befæstede dem selv

paa Høien og kaldte den Dan, efter deres Fader. Josva fortæller ogsaa om Daniternes Tog til Lais, (Josva 19, 47), dog meget kort. Byens Navn kaldes der Lesem.

Det var her Jeroboam oprejste en af de gylndne Kalve — den anden var i Bethel — som et Substitut for deres Fædres Religion, hvilken de havde forkastet, da Kongedømmet deltes. (1 Kong. 12). Stedet indtoges endelig af Syretnes Konge, Benhabad.

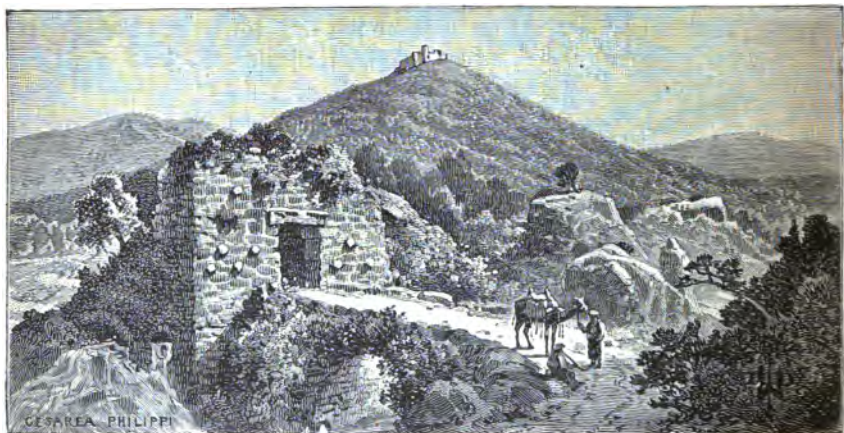
Som allerede nævnt, ender det egentlige Jødeland ved Dan; men da Jordanens østlige Kilde ved Cæsarea Philippi og Bjerget Hermon er saa nøie forbundne dermed, baade historisk og geografisk, fortsætter vi over den af Romerne opførte Bro over Jordan. Til og fra denne Bro maa der engang i Tiden have været en banet Ve; men nu er der blot en Sti, og neppe det engang; dog vi kommer frem alligevel, uagtet Veien tilbøls var temmelig myrlændt. Alltefter som vi nærmer os Hermon og Cæsarea Philippi blev Sneen paa Toppen mere og mere usynlig for os. Paa Veien til Cæsarea Philippi — nu B a n i a s — blev vi opmærksomme paa nogle saa plantede og trivelige Aspelunde, det første og kanske eneste Tegns paa Foretagsomhed, som vi traf paa i Landet. Paa den Side af Hermon er der ogsaa adskillig Skog, og Græsgangene er rige.

Banias var blandt Grækerne kjendt under Navnet Paneas, efter Pan, som var Søn af Zeus, en Skog- og Hyrdegud. Han fremstilledes med Horn, Bukkestjæg, Hale og Bukkestødder. Paa Stedet var en Helligdom for Guden.

Byen forstjønnedes af Herodes den Store, som ogsaa byggede et Tempel over den store Kilde, som løber ud af Klippevæggen i Hermon. Der er endnu Levninger og Indskriptioner at se. Herodes' Søn, Philip, udvide den Byen og kaldte den Cæsarea til Ære for Keiser

Liberius; men da der allerede var et Cæsarea ved Middelhavet, tilføiede han: *Philippi*. Dette merkelige Steds ældste Historie er ubekjendt, men flere Skribenter tror, at det stemmer overens med Baal-Gad; den nordlige Grænse for Josvas Erobringer. (Josva, Kap. 11 og 12).

For reisende har Stedet sin største Interessé deraf, at der er mange, som tror, at det var der i Nærheden at Jesus blev forklaret for de tre Disciple. At Stedet var helliget ved Jesu Nærværelse er der ingen Tvil om,

Caesarea Philippi.

og lige siden Eusebius's Tid, fortæller Sagnet, at det var der han helbrede den blodsottige Kvinde. At det var der at Peter afslagde sin merkelige Bekjendelse er klarlig godtgjort af to af Evangelisterne. At det maatte være lettere at finde et "affides" Sted paa Hermon end paa Tabor synes at være klart.

Caesareas Beliggenhed paa Fjeldets Skraaning, mellem Skog og Dale, er meget vakker; men den nuværende Landsby paa kun et halvt hundrede Huse,

er usfel. De mange gamle prægtige Spiler, som sees rundt omkring, bærer Vidnesbyrd om Byens tidligere Storhed. Spilerne sees nu benyttede ved Opførelsen af Landsbyens Huse, som og i en Bro over Bækken.

Bjerget Hermon, der er den søndre Del af Anti-Libanons Bjergkjæde, ligger 40 Mil Nordøst fra Galilæassjøen og 30 Mil Sydvest fra Damascus. Det er det højeste Bjerg i Syrien, nemlig 9500 Fod over Havsladen og 11,000 Fod over Jordandalen. Fjeldets Top er altid mere eller mindre bedækket af Sne. Det omtales ofte i det gamle Testamente, baade i billedlig og bogstavelig Betydning. David antyder i Salmen 133, 3, at den Betsignelse, som skal komme over Zion skal være saa mangfoldig som Duggen paa Hermon. Andre rejsende

omtaler Duggen der saa sterk, **En liden Pige i Jodeland.** at Teltene neppe var tilstrækkelige til at beskytte dem. Et sterkt Regn oversaldt os da vi kom til B a n i a s og det var taaget og vaadt, da vi naaede Toppen af Overgangen paa Veien til Damascus.

Paa en Haug ovenfor Cæsarea Philippi eller Bannias, 2500 Fod over Havet, er de udstrakte og imponerende Ruiner af Slottet eller Fæstningen S u b e i k e h. Ved nærmere Undersøgelse vil man finde, at Murverket forestiller alle Tidsalderne, fra den Føneciiske indtil det syttende Aarhundrede. Slottets eller Fæstningens Opvindingelse eller Historie skal være ubekjendt. Bygningen er næsten 900 Fod lang og 300 Fod bred i Enderne.

Murverket er mæssigt og mange arabiske Indskriptioner findes paa Væggene. Udsigten herfra er fortryllende og ansees for at være en af de bedste i Syrien. Den omfatter en uendelig Række af Høie, saasom Basan, Galilæa, Hermons Skraaninger og den store Huleh eller Meromsletten med dens mange Bænde.

Næsten straks efterat vi forlader B a n i a s, begynder Veien at blive steil, daarlig og vaad efter Regnet. Genimod Aftenen kommer vi til næste Stoppested, ved Landsbhyen, eller kanske rettere, Fjeldbhyen Mejdel. Dens Indvaanere er D r u s e r, en fanatisk muhamedansk Sekt, som opstod i det ellefte Aarhundrede. Bhyen har en malerisk Beliggenhed paa en Skraaning af Hermon, selv om Omegnen er af et ørkenagtigt Udseende. Den har et mere triveligt Udseende end sedvanligt paa disse Stæder. Husene er byggede ligesom i Terrasser, den ene Række bagenfor og ovenfor en anden. Omgivelserne er særdeles triste.

Næste Morgen fortætter vi Reisen, og en anden Stigning forestaar, indtil vi naar det høieste Punkt paa denne Tur, nemlig 7000 Fod over Havet. Her aabner sig for os en anden vid og prægtig Udsigt. Langt i Syd strækker sig Hauransletten, der skal være Syriens Kornhus. Paa Afstand mod Øst ser vi det stinnende hvide Damascus, der ikke synes at være mere end en halv Dags Reise borte; men vi naar den ikke før langt ud paa Eftermiddagen den næste Dag. Landstabet som vi reiser gennem, ser ørkenagtigt ud og er neppe dyrkbart uden kunstig Vanding og neppe endog da. Forresten er der intet, som særlig tiltrækker sig vor Opmerksomhed, før vi kommer ind paa den romerske Vei, som leder fra Ægypten til Damascus. Det er et Sted, som altid vil vedblive at være mindeværdigt, da Sagnet beretter, at det var her Paulus saa det underfulde Syn, som stod i Forbindelse med hans Omvendelse.

“Men idet han reiste, kom han nær til Damascus, og pludselig omstinnede et Lys fra Himmelen ham. Og han faldt til Jorden og hørte en Røst, som sagde til ham: Saul, Saul, hvi forfølger du mig?” osv. (Ap. Gj. 9, 3. 4).

Laveret i Jerusalems Tempel.

D a m a s c u s .

Byen ligger paa begge Sider af Abanafloden nær den østre Fod af Anti-Libanon, 2,300 Fod over Havet. Som allerede antydet er Landstabet idetheletaget en Ørken, da der sjelden falder Regn paa den Side af Fjeldet. Sin Vandforsyning faar Byen fra de to fornemste Elve, Abana og Farfar (Pharphar), der ledes i Kanaler gjennem Byen og over Landet som omgiver den. Vandet forsvinder derefter i Ørkenen. Uagtet Floderne ikke er store, saa er det let at antage, at Naaman har tænkt paa deres Bande, naar han udbryder: "Er ikke Abana og Farfar, Damascus's Elve, bedre end alle Israels Bande"? (2 Kong. 5, 12).

Bed disse Floders Vand er et Strøg paa omtrent 30 Mil i Omkreds, blevet gjort til en særdeles frugtbar Dase i Ørkenen.

Seet paa Afstand fra en 500 Fod høi Aasryg i Nærheden, tager Damascus sig overmaade vakker ud. Det er som et Drømmebillede, et jordist Paradis. Minaretter af Marmor, glinsende Kupler med Halvmaaner, massive Taarne og Terrasser af flade Høstags, hæver sig i et Hav af grønt. De hvide Bygninger titter frem, ligesom med Elfenbenets Skjærhed, gennem mørke Trægrupper og grøntlædte Marker, der i milevis omgiver Byen, hvorfor Indbyggerne kalder den en Perle indfattet i Smaragder. Der er ligesom en Forvildelse af vellugtende Blomster og Frugter, hvor Oliven, Pomegranater, Appelsiner, Aprikoser, Blommer, Mandler og Valnødder blande sig om hverandre med deres forskjellige Farver. Selv Daddelpalmen trives her, uagtet Landet ligger saa høit over Havet. Det forekom mig, at Valnøddetræerne var de største og mest isinefaldende.

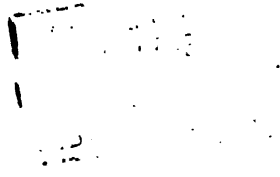
Fortryllende og pragtfuld som Byen ser ud paa Afstand, saa skuffende er den, naar vi kommer indenfor

37. Femmes juives en costume de Syrie

BRANDMAN MIL

Rvinder i Damascus.

dens Enemerker. Gaderne er trange og stidne, noget som vi forresten var blevene vant til før i østerlandste Byer. Mange af Husene er lave og i Ustand. Fillede Folk, misbrugte Lastdyr, forfultne og skabbede Hunde, er Syn, som først træder os imøde. Paa Spørgsmaal om, hvorfor man ikke istandsætter Husene, blev der svaret, at Oppudsning vilde vidne om Velstand og have en forhøiet Betsatning tilfølg, og derfor udsættes der med Reparationer saalænge som muligt. Der skal dog indenfor det usle hdre være stor Pragt; men at komme ind i et muhamedansk Hus skal være næsten umuligt. Vi besøgte et Hus, som tilhørte en Jøde. Det var paa Indsiden helt beklædt med Marmorplader, men havde alligevel ikke noget videre hyggeligt eller hjemligt Udseende.

Blandt offentlige Bygninger var før den store Moske den mest fremtrædende, men den er nu for en Del ødelagt af Jildebrand. Den var først et hedensk Tempel og dernæst en kristen Kirke, indviet til Mre for Døberen Johannes. Der skal endnu findes en kristen Indskrift over Indgangen. Det paastaaes af somme, at der er 300 Moskeer i Byen, medens andre siger, at der er blot 140. Saa er der den store Kahn, som skal have Plads for 2000 Kameler og 5000 reisende. Den fornemste eller Hovedgaden er "den lige Gade" (Mp. G. 9, 11), der gaar midt igjennem Byen fra Øst til Vest og er over en Mil lang. Den skal før have været 100 Fod bred og meget pragtfuld, medens den nu er trang og ynkelig. Man skal finde Levninger af dens tidligere Herlighed ti @ tolv Fod under dens nuværende snavsede Overflade.

Jeg havde ofte baade hørt og læst om, at en kristen aldrig fik komme indenfor en Moske uden først at aftage sin hdre Fodbedækning, men dette forholdet sig ikke saa. Vi besøgte Moskeer i sneisevis, og aldrig forlangtes no-

get saadant; men der var stedsse Tøfler ved Døren og disse maatte altid paatages udenpaa Fodtøiet, før man fik gaa ind. Moskeernes Gulve er næsten altid bedækkede af tyrkiske Tæpper eller Matter. Det er blot forholdsvis en kort Tid siden Udgangen til Moskeer blev aabnet for Kristne.

Damascus er endnu et sandt Billede eller Type paa en orientalsk By. Karavaner kommer og gaar til Bagdad og Mecca, som i Oldtiden; Handelsmændene sidder og røger over deres kostbare Varer i mørke Bazarer; sjøvnige Grupper sidder paa deres halvt indelukkede Allaner, som luber udover Farfarfloden, og drikker fort Kaffe. Paa Gaden er der en Forvirring af Menneſter i de mest forſjelligartede og brogede Dragter.

Opholdet i Damascus var imidlertid altfor kort til at foretage mange eller lange Udflugter i Byen. Vi maatte lade os nøie med, blandt andet, at tage en Spadsjertur gennem den Gade, som kaldes "den lige", hvor den Judas boede, som "Saulus fra Tarsus" opholdt sig hos, efter Synet paa Veien til Damascus, og hvorhen Ananias kom forat lægge Haanden paa den tidligere Kristenforfølger, men den vordende store Hedningernes Apostel. (Ap. Gj. 9). Ligesaa besøgte vi Ananias's Hus, og det Hus, fra hvis Mur Paulus blev ladet ned i en Kurb, da Jøderne holdt Raad om at slaa ham ihjel. Det Hus, som Sagnet fortæller at Naaman boede i, er omdannet til et Hospital for spedalſte.

Det paastaas, at Damascus er den ældste By i Verden, og Josefhus siger, at den var til før Abraham. (Jødernes Hist. I). Dens By begynder paa de første Patriarkers Tid og har vedligeholdt sig til vore Dage. Medens andre af Orientens Byer har vokset op og er gaaede tilgrunde, er Damascus for en stor Del den Dag idag hvad den var. Den grundlagdes før Baal-

bet og Palmyra, men har overlevet dem begge. Nedsens Babylon er en Grushob i Orkenen og Tyrus en Ruin ved Middelhavets Kyst, er Damascus hvad Profeten Esaias kalder "Syriens Hoved". (Esa. 1).

Som allerede nævnt var Abrahams Husholder, Eliezer, fra Damascus, (1 Mos. 15.) og Grænsen for Abrahams krigerste Tog, da han forfulgte dem, som bortførte Lot, var "Goba, som ligger i Nord for Damascus". (1 Mos. 14, 15). De bibelske Hentydninger til Damascus er mange; men efter Abrahams Tid findes den næste Uthydning dertil først i anden Samuels Bog, 8, 5. 6, hvor der staar: "Og da Syrerne fra Damascus kom forat hjælpe Hadadeser, Kongen i Goba, slog David blandt Syrerne to og tyve Tusinde Mand. Og David lagde Besætninger i det damascenske Syrien og Syrerne blev Davids Tjenere".

I den nytestamentlige Tid prædikede Paulus i Damascus, gjendrev Jøderne og beviste, at Jesus er Kristus. (Ap. Gs. 9). Paa Constantins Tid udbredtes Kristendommen hurtigt blandt Folket og Keiseren omdannede det store Tempel til en Katedralkirke, hvilken han indviede, som allerede før nævnt, til Ære for Johannes den Døber. I Mæret 634 indtoges Byen af Muhamedanerne, og i 1516 indlemmedes den og Landet i det tyrkiske Rige.

Muhamedanerne i Damascus er bekjendt for sin Fanatisme. Under Opstanden i 1860 dræbte de 6000 kristne og opbrændte den Del af Byen som de boede i.

I Damascus som og i Cairo saavel som i andre østerlandiske Byer, er der et Utal af lurvede og skurvede Hunde, tilsyneladende uden Giermænd. Af Farve er de sedvanlig graa eller gulagtige. De forekommer overalt. De ligger paa Fortaugene og paa Gaderne. Ingen synes at ville forstyrre dem. Folk og Heste gaar af Veien for dem istedetfor at jage dem bort. De maa

vist ansees som etflags hellige Dyr, da det blev os fortalt, at det var farligt at fortrædige dem paa nogen Maade, da man derved let kunde udsætte sig for Muhamedanernes Raseri. Hundene var i mange Tilfælde af et ynkeligt Udseende, udhungrede og fulde af Saar. De maa friste en kummerlig Tilværelse, men ingen tør dræbe dem, blev det os sagt. Hvis de ikke er nyttige til noget andet, saa fortærer de ialfald meget Affald i Byerne, som ellers vilde forpøste Luften.

En stor Bog kunde skrives om Damascus, dens Historie og dens Seværdigheder, men hvad ovenfor er sagt faar være nok her.

Vi bestiger atter vore standhaftige Heste og forlader Damascus over en hyperlig Wei, som anlagdes af Franskmænd i 1860. Saavidt jeg ved, er dette den eneste Kjørevei af Betydning i den Del af Syrien.

Det er ligesom modstræbende at vi vender os om for at betragte den vakre By — seet paa Afstand —. Vi vender os tilhøire og kommer ind i et øde og ufugtbart Svælg; en mærkværdig og uventet Modfætning til Udsigten over Damascus, som vi netop har forladt. Efterat vi har reist over en Del af Sahrasletten blir Naturforholdene helt forandrede. Tilhøire er der i Bjerget indhuggede mangfoldige Klippegrave, tildels med græffe Indskriptioner, og tilvenstre er nøgne Kalkstenklipper. Derefter reiser vi forbi to Landsbyer, som er forenet ved en Gjennem boring i Fjeldet, der antages at være udført af Zenobia, Dronningen i Palmyra, for at lede Vand hen til hendes By, eller ogsaa kan den have været en Kanal til at føre Vand til Damascus, hvilket er mere sandsynligt.

Straks derefter kommer vi ind i en saa yndig Dal, at det er ligesom om vi efter Besøget i det golde Palæstina var komne ind i en ny Verden. Ved vore Fødder rinder Floden, og paa de Bredder som den vander, er

Ruiner i Baalbek.

100-100000

Liv, Skjønhed og en hyppig Natur, der staar i flaaende Modfætning til det tilgrænsende Landskab. Alle Slags Frugttræer synes at trives her. Valnøddetræer er fremtrædende. Lunde og Frugthaver pryder dette besynderligt indeflutede Sted.

Ved Fijeh-Kilden — sandsynligvis den største i Berden — indtager vi vort Middagsmaaltid. Kilden kommer ud af den omtrent lodrette Klippe, og der udvælber jaameget Vand, at det vilde være Vandkraft nok til flere Møllebrug. Den er Abanaflodens fornemste Kilde.

Over Kilden er der Ruiner af et gammelt Tempel og nær ved en Klippehule. Kildens krystalklare Vand forener sig et Stykke borte med en anden, men mindre Gren af Abana. Vi kan her atter sympatisere med Naaman's Udtalelse i 2 Kong. 5, 12.

Ruinerne antages at være efter et Tempel opført for Flodguden; men der er ingen paalidelig Tradition eller Historie om, naar eller hvorfor Templet blev bygget.

Ved Suk Wady Barada, der skal være identisk med det gamle *Abilene*, leirer vi os for Natten. Byen, eller rettere det omliggende Distrikt, omtales i tredje Kapitel hos Lukas saaledes: "Men i Tiberius's femtende Regjeringsaar; da Pontius Pilatus var Landshøvding i Judæa, og Herodes var Fjerdingshøvding i Galilæa, men hans Broder Filip var Fjerdingshøvding i Ituræas og Trachonitis Land, og Lysanias var Fjerdingshøvding i *Abilene*, da Annas og Kaijas vare Yppersteprester" o. s. v.

Josephus omtaler ogsaa Stedet; men hans Beretning er noget usammenhængende. Oppe paa et Fjeld, ligeover hvor vore Telte var opslaaede, er en Bygning, 30 Fod lang, som foregives at være opført over Abels Grav. Det er en af Muhamedanernes Helligdomme. Imidlertid er der neppe stor Sandsynlighed for, at Abel blev begravet der.

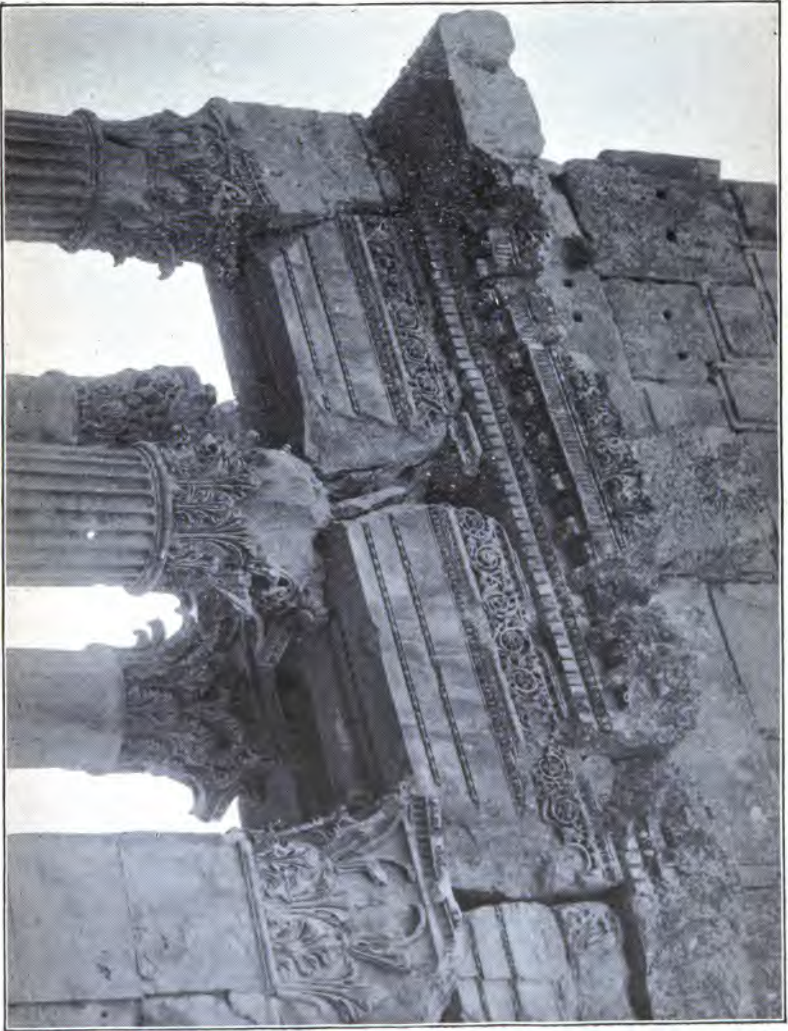
Næste Stoppested for Natten er ved Landsbyen *Jahfujeh*, hvor Sagnet fortæller at *Seth* blev begravet. Gravstedet er 121 Fod langt. Den næste Landsby af nogen Betydning er *Bercitan*, der antages at være Skriftens *Berotaj*, et Sted, hvorfra Kong David tog "faare meget Robber". (2 Sam. 8, 8).

Paa Veien ser vi en Vinperse, udhuggen i Klippen. Disse Vinperser er ofte beliggende paa Skraaningen af en Klippe og bestaar af to Dele, den ene lidt høiere end den anden. Den øvre Rumme eller Bækken kan være otte Fod i Firkant og femten Tommer dybt. Den lave-religgende kan være fire Fod dyb og tre Fod i Firkant. I den øverste kastes Druerne, hvoraf Saften udperses af Folks nøgne Fødder. Lignende Perser benyttes ogsaa for Oliven.

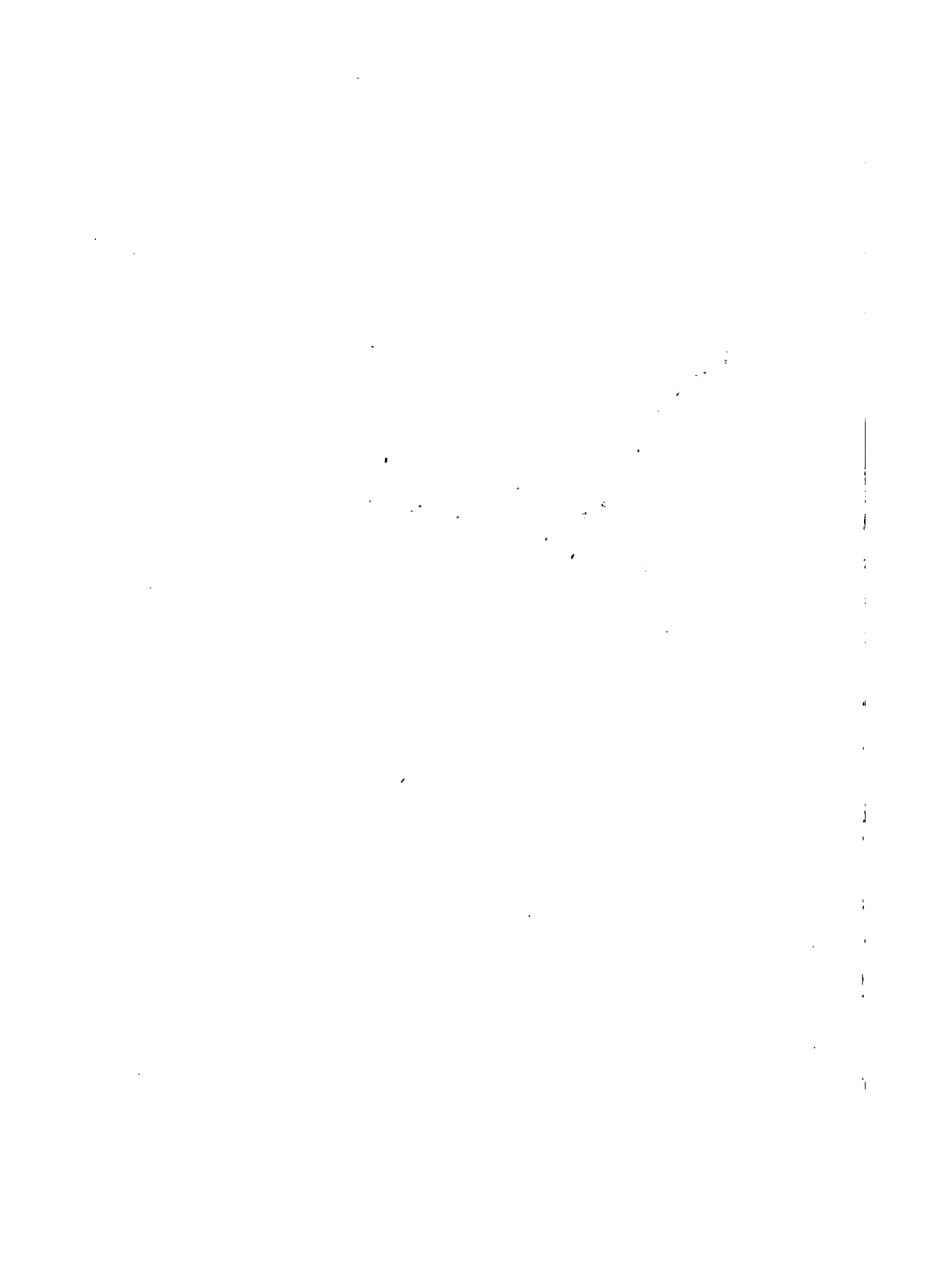
Baalbet.

Maalet for næste Dags Rejse er *Baalbet*, Solstaden, Grækernes og Romernes *Heliopolis*, berømt for den Soldyrkelse som der fandt Sted i det Tempel, der var anseet for at være et af Verdens Underste, og det udentvil med Rette. Dette er *Heliopolis* i *Sølesyrien* og maa ikke forveksles med den ægyptiske By af samme Navn. Profeten *Amos* refererer til Stedet i *Sølesyrien* som "Abens Dal" (*Amos* 1,5) eller Solens Mark. *Baalbets* Ruiner har vakt forbigangne Aarhundreders Beundring og vil vedblive at forbause kommende Slegter, indtil Barbarisme og Jordstjælv skal der have udført deres sidste Hærverk.

De merkverdige Ruiner er efter tre Templer, hvoraf det største, med dets Forgaarde og Spilegange strækker sig 1000 Fod fra Øst til Vest. Der er endnu en Indskrift paa Templet, som har delvis været oversat saaledes: "Til de store Guder i *Heliopolis*". Den prægtige Spilegang var 180 Fod lang, med 12 vældige og

Ruiner i Balbet.

i høi Grad forfirede Søjler (se Billedet), der førte ind til en sekskantet Forgaard og denne til en Firkant, der var 440 Fod en Dei og 370 den anden. Foran denne aabne Plads var der ti mægtige Søjler som omgav det indre Tempel, formodentlig det allerhelligste. Der var 19 Søjler paa hver Side, eller idethele 54, hvoraf blot seks er nu staaende, (se Billedet). Disse Søjler er syv Fod i Lvermaal og 62 Fod høie, foruden den med megen Kunstfærdighed forfirede Gesims eller Frise, der er næsten 14 Fod i Høiden, eller tilsammen næsten 76 Fod. Søjlerne og Gesimsen er af hvid Sten.

Dette store Tempel hvilede paa et uhyre hvelvet Grundlag, der hævede sig optil 50 Fod over Jorden, og i dette Grundlags ydre Mur er der, 20 Fod over Jorden, tre Stene, hver 63 Fod lange og over 13 Fod tykke. De er der den Dag idag og Muren ser endnu saa solid ud paa det Sted, som om den nylig var bleven opført.

Foruden dette store Soltempel er der ogsaa et Jupitertempel og et rundt Tempel for Venus, af romersk Oprindelse. Deres Plans Storlagenhed, forenet med den Føinhed og Omhyggelighed, hvormed Arbeidet er udført, synes at overgaa alle andre i Verden. Dr. Robinson siger:

“I deres spinkle og lette Bygningsstil ligner de Athens Templer, men overgaa dem i Storlagenhed; i Omfang og Soliditet ligner de Thebens, men overgaa dem stortilgen i Luftighed og Ynde”.

Man tror, at Baalbek er det samme som Ba' al-Gad, som omtales hos Josva 11, 16. 17: “Saa indtog Josva hele dette Land” — — — “indtil Ba'al-Gad i Libanons Dal ved Foden af Hermons Bjerg”.

Da Grækerne kom i Besiddelse af Landet forandrede de Byens Navn og kaldte den Heliopolis, det samme Navn som Alexander havde givet Byen On i Egypten.

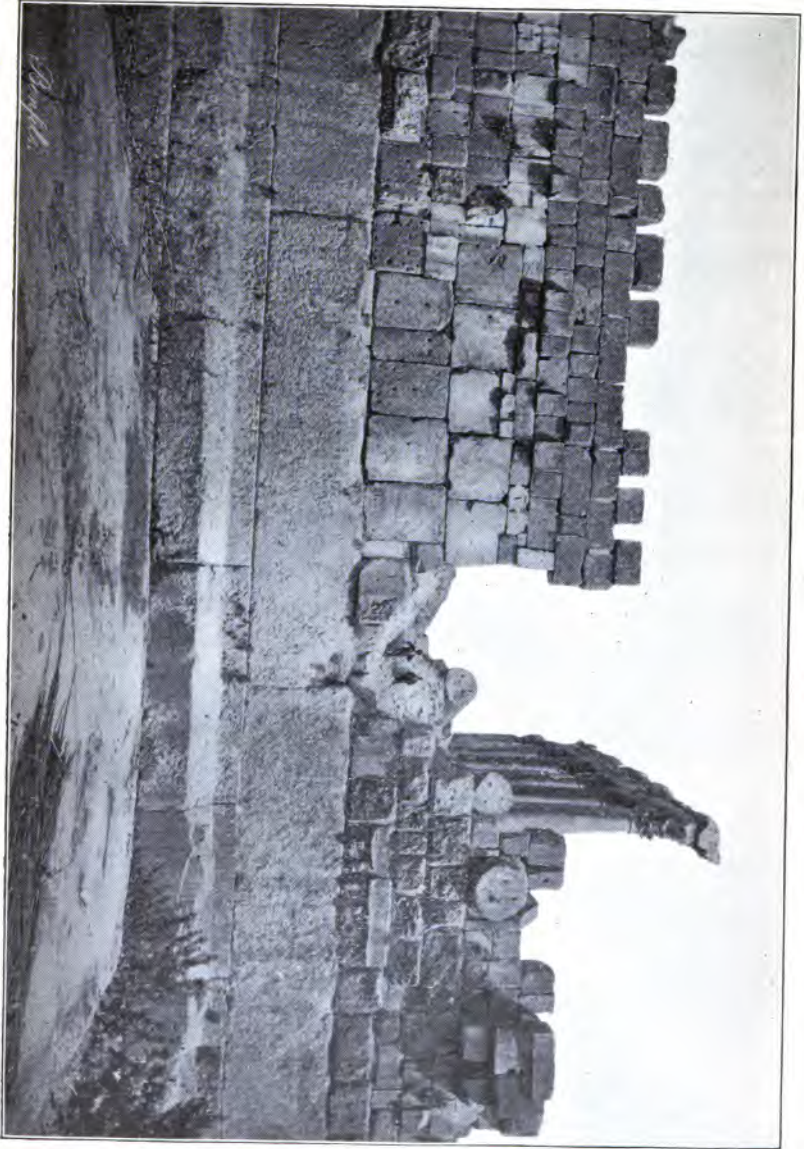
Macrobius, som levede i det 5te Aarhundrede e. K. beretter, at Billeddyrkelsen, som florerede i Heliopolis i Cølesyrien, var indført fra Heliopolis i Ægypten. Romerne, der senere underkastede sig Landet, betragtede Stedet med Ærefrygt og indviede det til en Helligdom for deres Guder, dog saaledes, at Jupiterdyrkelsen havde Fortrinet. Paa Konstantins Tid blev Afgudsdyrkelsen forbudt og han lod opføre en prægtig Kirke paa dette Sted. Længere ud i Tiden, da Muhamedanerne kom i Besiddelse af Landet og førte indbyrdes Krig, blev Templerne benyttede som Fæstninger. Under saadanne Omstændigheder var det at den fordums herlige Stad gradvis gik sin Undergang imøde, indtil den idag fremstiller sig for den reisende som et trist Billede paa Forsald og Ødelæggelse.

Vor Vej fra Baalbek fører os forbi Stenbrudene, hvorfra hentedes de store Stene, som anvendtes til Opførelsen af Soltemplets Grundvold. Her sees endnu en uhyre Sten, som var efterladt af søniciske Stenhuggere for 4000 siden. Den er 68 Fod lang, 14 Fod høi og 14 Fod bred; den antages at veie omtrent 3,000,000 Pund.

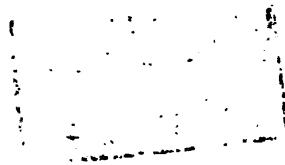
Veien gaar nu gennem en lang og bred Dal, der ligger mellem Libanon- og Anti-Libanon-Bjergene.

Veien er jevn og Landet veldyrket. Ved Landsbyen Keirak-nuh leirer vi os og spiser til Middags. Rygtet vil vide, at en 100 til 120 Fod lang Gravhøi i Nærheden skal være Noah's Begravelsessted. Sligt Sagn er dog utroligt.

Vi stiger igjen tilhøist, og om en kort Tid befinder vi os i **Z a h l e h**, den største By i Libanonstrøget. Den skal have 16,000 Indbyggere; af hvilke ni Tiendele siges at være kristne. Byen er noksaa tiltalende, paagrund af den Hygge og Renlighed, som synes at herise over Stedet; en mere opvakt og foretagsom Mand

Ruiner i Baalbek.

hos Befolkningen end man finder paa andre Steder i Syrien, er ogsaa iøinefaldende. I 1860 var Stedet Skuepladsen for en strækkelig Nedsabling af dets Indbyggere, ved hvilken Leilighed Byen indtoges af Druerne, som opbrændte den fuldstændig.

En Timestid efterat vi forlader Zahleh, kommer vi ind paa Deligenseveien, som er bygget af et fransk Selskab, fra Beirut til Damascus. Det er et storartet Veianlæg, der snor sig, ofte i skarpe Bendinger, opover Fjeldet, indtil vi naar Toppen af Obergangen paa Libanon, og derefter i Krunninger nedover paa den anden Side. Fra Beirut til Damascus var der da under Bygning en Jernbane, hvilket Arbejde ogsaa udføres af Franskmænd. Man kan altsaa herefter, langt lettere end før, gjøre Rejse fra Beirut til Damascus og alligevel besøge Baalbek, som ligger i Buka-Dalen.

Fra Toppen af Libanon har vi en herlig Udsigt. Tilhøre sængsles Diet af det romantiske Jub, Wady-Humana, og foran os i det fjerne, er Beirut, der er anlagt paa et Fjbjerg; og yderst mod Horisonten, hvælver Himmelen sig over Middelhavet, der udbreder sig som et blaat Teppe for vore Øine. Dette var et glædeligt Syn; thi efter en 20 Dages besværlig Ridetur forbunden med Teltlivets Ubekvemmeligheder, kan man ialfsald tilnærmelsesvis forestille sig, med hvilken Glæde vi imødesaa Enden derpaa.

Paa samme Tid som der neppe var nogen af Selskabet, der angrede paa at have gjort Turen, saa var vijt alle glade over, at den var overstaaet. Tre Ugers Tid i Sadelen, fra syv til otte Timer daglig, er just ikke noget som Folk i Almindelighed ønsker straks at gjen tage, uden Nødvendighed, ialfsald ikke over saadanne Veie og under saadanne Forholde.

Vi befinder os nu 5,600 Fod over Middelhavet og vi nøler for at betragte det storslagne Panorama,

som ligger udstrakt for vore Dine. Tilhøire og tilvenstre hæver sig nøgne Klippebjerge, og indimellem, de forfærdeligste Kløfter. Ekstraaningerne er her og der byggede, og smaa Pletter opdyrkede.

Vor Karavane begynder at sno sig nordover, og ved hver Bøining af Veien aabner der sig nye og fortryllende Udsigter over Byen og Landstabet. Alt eftersom vi strider nedover de lavereliggende Strøg, blir Frugthaver og dyrkede Marker mere almindelige, og snart befinder vi os i Beiruts brolagte Gader.

Beirut har en meget vakker Beliggenhed paa et Forbjerg, der stikker ud i Middelhavet. Fra ældgamme Tid var den en sønicist By, der af Romerne og Grækerne kaldtes Berytus. Der er dem, som anser den forat være den samme som det gamle Testaments Be-rot (2 Sam. 8), der er omtalt paa et andet Sted i denne Bog, og hvorfra David hentede meget Robber. Den kaldtes ogsaa Baruta og nævnes sammen med Sidon, Sarepta og Tyrus i det 14de Aarhundrede før Kristus. Hos Josephus nævnes Byen ofte. Herodes den Store lod sine gjenlevende Sønner med Mariamne dømmes fra Livet i Berytus i Aaret 6 e. K. (Josephus' Hist. 16. 11). Agrippa den Store byggede i 43 en prægtig Skueplads i Berytus. Da Vespasian i Cæsarea, Aar 69, var udraabt til Keiser, tog han fra Berytus tilfjæss for over Alexandria at drage til Rom. Før Afreisen lod han afhugge de Lænker, som Josephus havde baaret siden Aar 67. (Jødiske Krige, 4, 19. 6).

Under det romerske Herredømme blev Byen Sæde for en berømt Skole i Lovkyndighed. Det blev et Bispesæde, og i 448 holdtes der et stort Kirkemøde. I 552, i Keiser Justinians Tid, led Byen voldsomt af et Jordisjælv. Da Antonius Martyr, 18 Aar senere, kom til Berytus, fortalte Bestoppen ham, at mere end 30,000 mistede Livet under Jordisjælvet. Senere, nemlig i 638,

blev det taget af Araberne og i 1110 af Balduin, Jerusalem's Konge. Efter Slaget ved Hattins-Hornene kom det under Saladin, og i 1518 faldt det, tilligemed hele Syrien under Tyrkernes Herredømme. I 1840 blev det erobret af en forenet engelsk, russisk, tysk og tyrkisk Flaade og overdraget til Tyrkerne.

Beirut ligger ved Libanons Fod og er Damascus's Sjøhavn. Siden Byen indtoges af de nævnte Magter, har den havt overmaade stor Fremgang i Handel og Virksomhed, saa at den er bleven til den vigtigste Handelsstad i hele Syrien og Palæstina. Medens Byen i 1836 havde blot 8,000 Indvaanere, skal den nu have mellem 80 og 100 Tusinde.

Efter Blodbadet i 1860 indvandrede mange kristne, og fra den Tid har Byen stadig gaaet fremad i Velstand. Den er Sædet for en udstrakt Missions- og Filantropisk Virksomhed, som øver en stor Indflydelse, der med Tiden kan frembringe heldige Forandringer i nuværende syriske Forholde.

Vi indstiber os i Beirut, og vor Rute fører os langs Lilleasiens historiske og minderige Kyster. Vort første Stoppested er *Alexandretta*, det gamle *Iskanderon*, en tre Timers Rejse fra den forstumte navn-kundige og folkerige Stad *Antiochia*. Vi farer forbi Den Rhodus, som fra den fjerneste græske Oldtid var bekjendt for sin Handel og Skibsfart, sin Litteratur og Kunst. Tilhøre ved, og ikke over Indløbet til Byen Rhodus's Havn knejste den før berømte Kolos, en 125 Fod høj Metalstatue af Apollo. Den hvilede paa 60 Marmor søiler og var opreist i Aaret 290 f. K., men omkastedes ved et Jordstjælv 224 f. K. Ifølge Apostlernes Gjerninger, 21, 1, passerede Paulus Den paa Tilbageveien fra sin tredje Missionsrejse.

Vor Rute fører os forbi Den Patmos, navnkundig som det Sted, hvor Apostelen Johannes opholdt sig, da

han var landsforbist, og hvor han havde sine Syner og skrev Aabenbaringen.

Tredje Dags Morgen efterat vi forlod Beirut, stiger vi iland i den historiske By Smyrna paa Lilleasiens Vestkyst og som er beliggende ved Enden af en Bugt af samme Navn.

Allerede i Oldtiden var Smyrna en af de vigtigste og nu overgaar den i Størrelse alle andre Byer i Lilleasien, med en Befolkning af mellem to og tre hundrede Tusinde, hvoraf mange er Armeniere, Grækere og Jøder. Resten er Muhamedanere. Byen har vedligeholdt sig under samme Navn, fra dens Histories Begyndelse, til Nutiden. Kristendommen indførtes der tidlig. I Kristnens forfølgelse, under Keiser Markus Aurelius, led de krigtne frygteligt. Den mest navnkundige af dem, som blev trofast indtil Døden, var den alderstegne Biskop Polycarp, Apostelen Johannes's Discipel og muligens den "Engel", som Johannes fik Befaling om at tilskrive saaledes: "Bær tro indtil Døden saa vil jeg give dig Livsens Krone". (Aabenb. 2, 8). Polycarps foregivne Grav forevises paa en Høi bag Byen.

Smyrna er den eneste gjendværende af de syv Byer, hvis Menigheder Johannes, paa Jesu Befaling, tilskrev. Alle de andre Byer ligger i Ruiner.

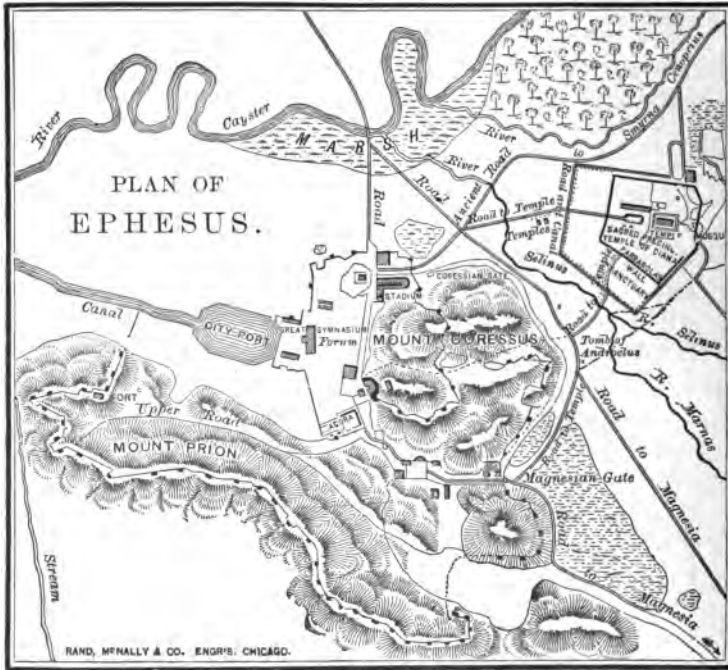
Byens Havn er stor og dyb, og der er en udstrakt Skibsfart. Af raa Handelsvarer udføres: Figner, Rosiner, Opium, Lidsører, Bomuld, Svampe, m. m. Af forarbejdede Varer udføres blandt andet: Gulbtepper og de berømte Smyrna-Matter. Byen har gjentagende lidt storligen af Jordstjælv. Blandt de mest bekjendte er de, som indtraf i Aarene 178, 1688, 1768 og 1880.

Det sidste Sted som vi besøger paa denne Tur, forsaavidt det falder indenfor Bogens Ramme, er Efesus, der ogsaa er beliggende i Lilleasien. Byen var i sine Bestandsdage Hovedstaden i Jonien og beliggende i Sydøst fra Smyrna, 40 Mil per Jernbane.

Gjesus var i Oldtiden berømt for dens Dianatempel og Dianadyrkelse, hvilket første var et af Verdens Undere. Det var Gjesernes Stolthed. Det var 425 Fod langt og 220 Fod bredt, med 127 prægtige ioniske Søjler af Marmor, 60 Fod høje. I 220 Aar var det under Bygning og dets Skatte var af uhyre Værdi. Af denne prægtige Bygning er der nu intet tilbage, undtagen nogle spredte Ruiner, da den største Del af Levningserne benyttedes til Opførelse af en muhamedanisk Moske, der nu ogsaa delvis er ødelagt. Heste og Hornkvæg vandrer om blandt de gjenværende pragtfulde og forskelligefarvede Marmorøjler, der tidligere havde prydet Gjesernes Gudindes Tempel. Som Steder, der staar i Forbindelse med Kristendommens tidlige Historie i Gjesus, udpeges St. Johanneskirken, der var udhugget i den faste Klippe, og Evangelisten Luka's Grav, paa hvis Mindesmerke af Marmor forestilles et Kors og den traditionelle Dæse, der vanlig forekommer paa Afbildninger af denne Evangelist. Johannes' Grav vises ogsaa, det vil sige det Sted, hvor han, ifølge Sagnet, var begravet. Fra Romertiden er et i Klippen udhugget Teater, af stort Omfang; det er 660 Fod i Længde.

Det var omtrent i Aaret 54 (Ap. Gs. 18, 19), at Paulus første Gang besøgte Gjesus; men dette Besøg var kort og efterfulgtes af et længere henimod Slutningen af samme Aar. Hans Ophold der da, fortsattes i de følgende to Aar. (Ap. Gs. 19, 20). Den Menighed, som stiftedes saa tidlig, kunde glæde sig ved Akvila's og Priscilla's Arbejde. Ligesaa havde den Tyfikus og Timoteus hos sig. Den blev begunstiget med en af Paulus' bedste Epistler. Her skal Apostelen Johannes have tilbragt sine sidste Dage, skrevet sit Evangelium og Sendebrevene, efterat han havde sendt Menigheden Kristi Budskab fra Patmos.

Forenet med en alvorlig Advarsel, giver Jesus Menigheden i Efesus et godt Vidnesbyrd (Aab. 2); men dette synes ikke at have forhindret dens Ødelæggelse, thi den blev staaende i 600 Aar. Men nu er dens Lysestage bortflyttet. Stedet, hvor den velhavende og prægtige By laa, er øde og ubeboet. Byens kunstige Havn, hvortil ledebe en Kanal fra Havet, er bleven til en forpestende Myr; den vundne og frugtbare Glette søndenfor Floden Kayster vansmægter under Tyrkens usle Regimente, og paa Hviene, som omgav Byen, sees blot uformelige Ruiner, der vidner om fordums Storhed:

Slutningsbemærkninger.

Vor Reise i Bibelens Lande er nu tilende. Det har været blot en Snartur og saaledes umuligt at gjøre saamange Jagttagelser som vi kunde have ønsket. Vi har dog haft Leilighed til at høre og se baade det som var skuffende og det som var opmuntrende. Vi har haft Anledning til at anstille Betragtninger baade over hvad de har været og hvad de er.

Særlig er Jøbeland et flaaende Eksempel paa national Glendighed. Det Land, som engang maa have været det sagerste paa Jorden, er under de muhamedanske Tyrker blevet til et af de usleste og fattigste. Lige siden Araberne i 633 erobrede Landet, er Jordbruget blevet forsømt, Handelen ødelagt og Regjeringen forbaltet i de mest egennyttige Diemed. Seksten Aar efter hin Erobring var Halvmaanen Seirherrens Vaabenmerke fra Atlanterhavet til Indiens Grænser. Blandt de mange dengang vigtige og florerende Byer i Syrien, er det alene Damascus, som har bibeholdt sin tidligere Størhed, og dette kun for en Del, da Jbbranden under Kristnemordet i 1860 ødelagde en Tredjedel af Byens prægtigste Bygninger og 15,000 af dens ædleste Borgere blev enten dræbte, fangede eller adspredte.

Under Korsfarernes Regimente kom det ulukkelige Land atter til forholdsvis Velstand. Blomstrende Byer voksede op og Handelen tiltog; men det afgjørende Slag ved Hattins-Hornene bragte Landet atter under Tyrkernes Herredømme og de kristne fordreves. Siden den Tid har det været et Kov for muhamedanske Eventyrere. Da de kristne fordreves i det tolvte Aarhundrede var Landet vel dyrket og Jordbrugeren høstede rigt Udbytte af sit Arbeide; men nu ligger Sletterne for det meste udyrkede og benyttes af omflakkende Beduiner som Græsgange for deres Hjorder. Korsfarerne havde opøstet Handel og Skibsfart, men de florerende Sjæstæder

som de maatte forlade er ødelagte. Ingen Havne, ingen Skibsfart, ingen nævneværdig Handel; og mere end seks hundrede Mars Erfaring har bevist, at Tyrkerne hverken dyrker de sjønne Kunster, fremmer Agerbrug, eller opmuntrer til offentlige Foretagender.

Da Koranen forbyder at gjøre sig Billeder "af noget som er i Himmelen herover, eller paa Jorden her nedentil", saa er Landet ikke alene uden saadanne Kunstverker som Malerier og Billedhuggerarbejde, men det har ogsaa bidraget til, at de prægtige Templer og andre vældige Bygninger som Korsfarerne opførte, paa saa Undtagelser nær, er gaaede tilgrunde og ligger i Ruiner. Intet er blevet bevaret i dets oprindelige Skikkelse eller benyttet i de tilsigtede Diemed, naar ganske undtages, hvad det sidste angaar, Jødelskirken i Bethlehem, der endnu er i de kristnes Besiddelse.

Med Undtagelse af Omars Moske paa Tempelpladsen i Jerusalem, er der neppe nogen Bygning af Betydning i det Hellige Land, som den falske Projets Tilhængere har opført og vedligeholdt.

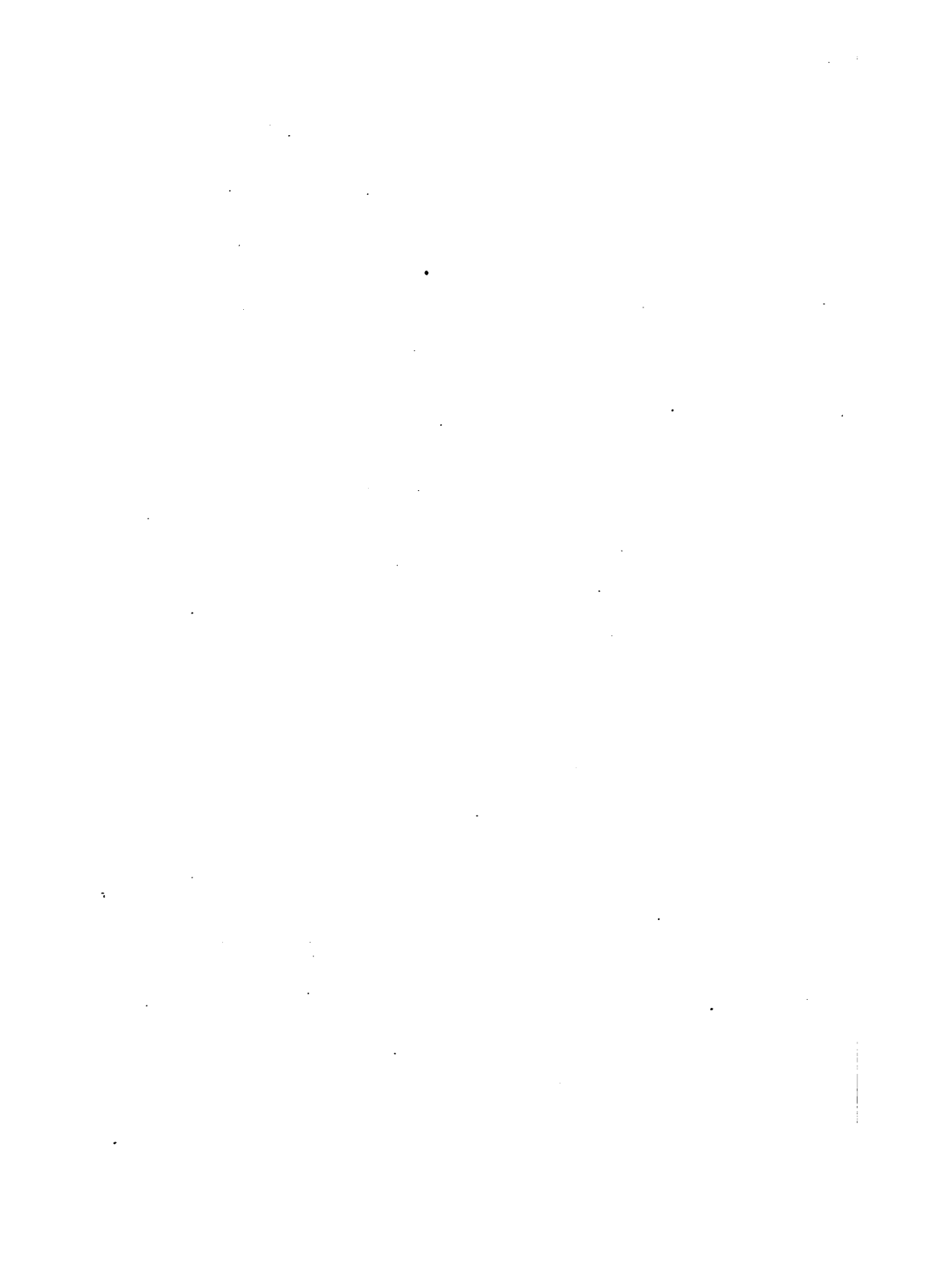
Imidlertid er der Haab om en lysere Fremtid ogsaa for Bibelens Lande. De mange Missionsanstalter og Skoler, som der er oprettede og drives med tiltagende Held, udøver og vil sandsynligvis vedblive at udøve en velgjørende Indflydelse paa Befolkningen.

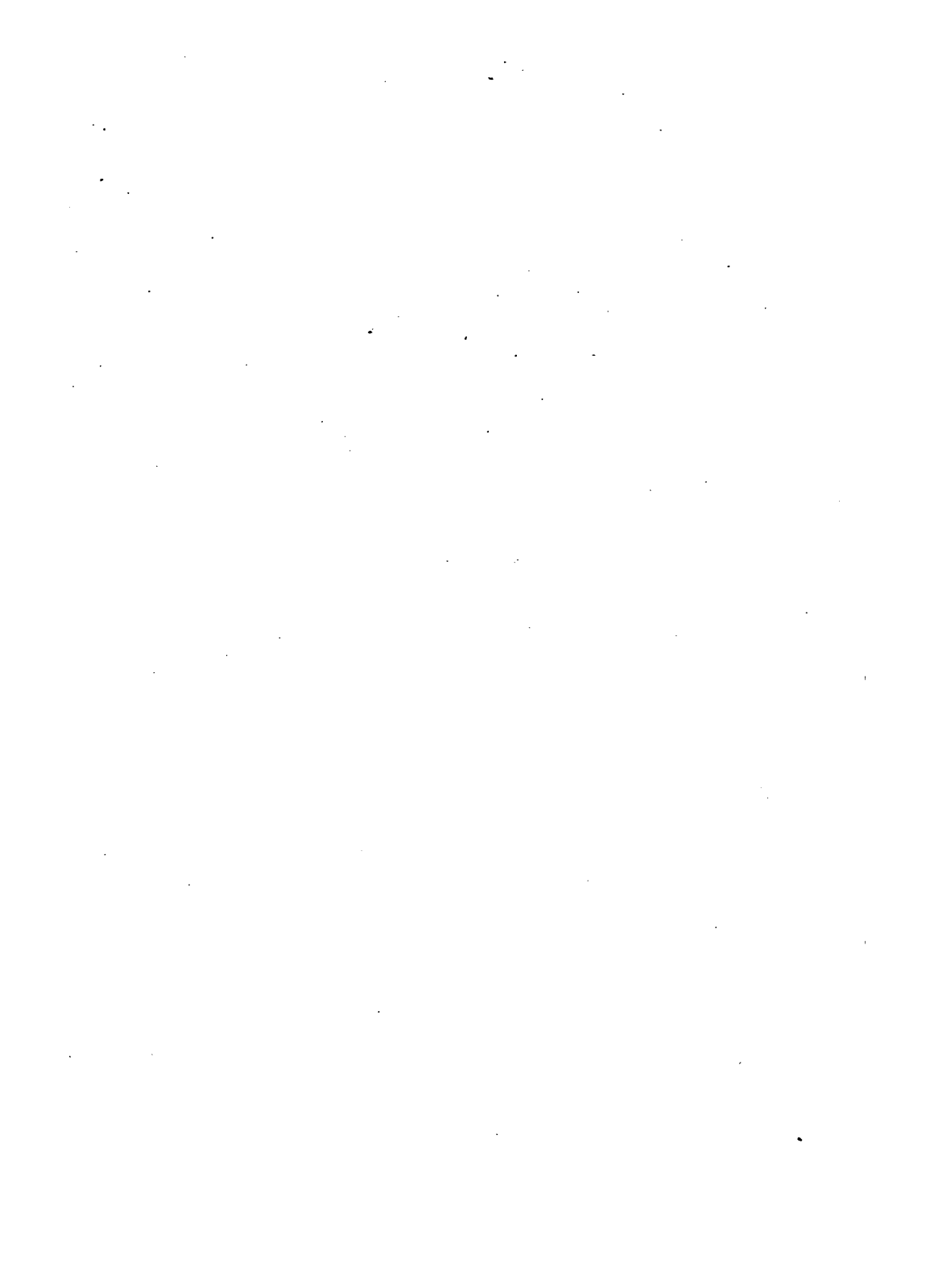
Det er særlig Børnene og Ungdommen som Missionerne tager sig af, da lang Erfaring har godtgjort, at det ikke nytter stort at arbejde med de ældre, forsaavidt angaar at bibringe dem Kristendommens Sandheder. Med Børnene er det anderledes. De unges Hjerter kan ledes som Vandbække og hos dem vil Sandheden i sin Tid bære Frugt. Det er heller ikke umuligt, at de kristne Stormagter i Europa engang kan komme til Enighed om at frigjøre Landet fra det tyrkiske Nag og atter bringe det fuldstændig under Kristendommens forædlende Indflydelse.

Endelig bør det ihukkommes, at uagtet vore Betragtninger og Følelser, under dette vort Besøg i det forjættede Land, kan have været blandede med Demod og Medlidenhed og muligens med Ringeagt, saa bør vi dog ikke glemme, at det Land, som nu er saa goldt og øde, har givet os Jesus Kristus; at det er vor Religions Bugge, og at alt det vi har, ikke alene af Religion, men ogsaa af sand borgerlig Frihed, er kommet til os fra de

Galilæiske Bjergerne.

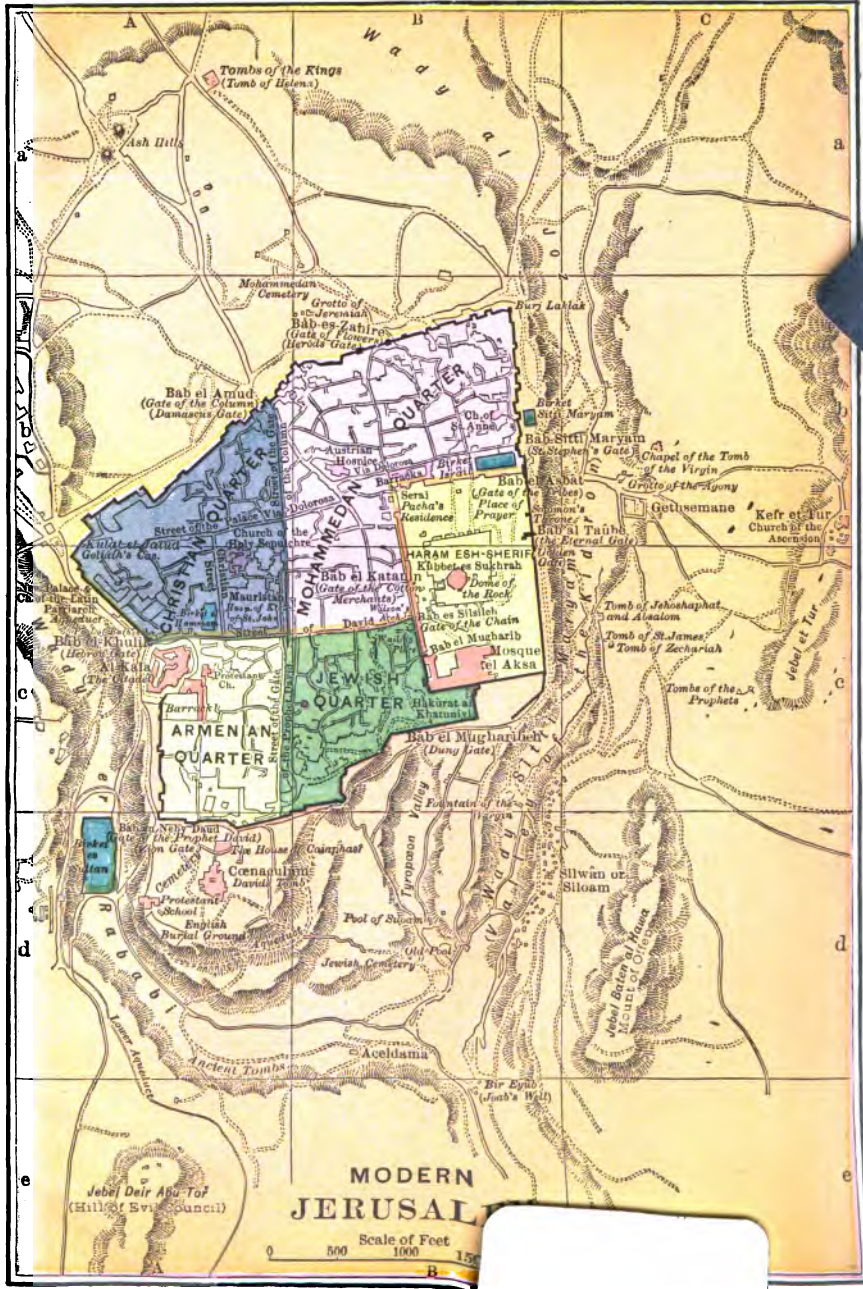

**THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY
REFERENCE DEPARTMENT**

**This book is under no circumstances to be
taken from the Building**

From International Bible.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
ASTOR
LENOX
TILDEN

